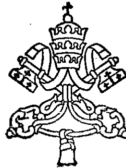
SACROSANCTUM OECUMENICUM
CONCILIUM VATICANUM SECUNDUM

SCHEMATA
CONSTITUTIONUM ET DECRETORUM

**ex quibus argumenta
in Concilio disceptanda seligentur**

SERIES TERTIA

(SUB SECRETO)

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS
MCMLXII

NOTAE, quae singulis schematum capitibus adiciuntur, schematum partem non habent: sed a Commissionibus Praeparatoriis ideo exaratae sunt, ut Patribus schemata pervestigantibus exstent subsidio.

Verba autem, initio singulorum numerorum characteribus cursivis inter uncos [ ] posita, in redactione definitiva tollentur.

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOCTRINALIS

DE ORDINE SOCIALI

Caput I

DE ORDINIS SOCIALIS FUNDAMENTO ET VITAE SOCIALIS PRINCIPIIS

1. [*De persona humana*]. Sacrosancta Synodus docet hominem, ad imaginem Dei factum, sub Deo totius vitae socialis fundamentum, finem et subiectum esse ac esse debere, cum sit persona, creatura spiritu et corpore constans, intellectu ac voluntate praedita, ad Deum directe ut finem ultimum ordinata et a Christo Verbo Dei Incarnato post lapsum redempta. Est autem *fundamentum,* quia vita socialis ex rationali hominis natura intrinsece manat; est *finis,* quia vita socialis, suapte natura, ad perfectionem hominis tendit ideoque ad eamdem ordinanda est, iuxta illud S. Pauli: « Omnia enim vestra sunt: vos autem Christi; Christus autem Dei » (1 Cor. 3, 22-23); est *subiectum,* quia in omnibus vitae socialis campis atque operibus homo semper ut persona se praebet et ut talis est agnoscendus.[1]

2. [*De necessitudine ordinis socialis ad Deum*]. Quia ordo socialis plenitudine ordinis moralis, qui est ordo iustitiae et caritatis, continetur, hac de causa necessitudo hominis ad Deum constituit etiam ordinis socialis fundamentum obiectivum, universale, absolutum. Nullus ergo datur ordo socialis, qui ex ordine hominis ad Deum, finem ultimum, non mensuretur. Quare etiam ordo socialis quatenus moralis Ecclesiae auctoritati subiacet, et quatenus intime connexus cum animorum salute, maternam eius sollicitudinem pastoralem ad se necessario convertit.[2]

3. [*De hominum aequalitate ac de eorum differentiis*]. Omnes homines, tum quia eiusdem naturae sunt, tum etiam quia in ordine supernaturali ad dignitatem filiorum Dei destinantur, omnino aequales sunt, iuxta illud Sancti Pauli: « Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudaeus, neque Graecus, non est servus neque liber: non est masculus neque femina » (Gal. 3, 27-28; cf. Col. 3, 11). Et alibi: « Idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum » (Rom. 10, 12).[3] Proinde omnes qui in societate humana iunguntur, prop-

terea quod personae sunt, officia et iura, ex ipsa eorum natura exsurgentia, habent, quae etiam a societate civili nullo modo violari possunt, imo ab eadem sunt agnoscenda et protegenda. Simul tamen singuli homines inter se differunt habilitatibus atque qualitatibus physicis et moralibus, ideoque diversis in vita sociali muneribus funguntur. Quae munerum diversitas in sociali ordine elementum constitutivum est: necessario enim ad hoc requiritur, nempe ut unusquisque se ipsum plene et modo homine digno evolvere possit.

4. [*De societatis humanae natura*]. Societas humana non est habenda ut mere numerica hominum pluralitas; eo minus aestimanda est velut corpus, in quo singuli homines nihil aliud essent quam partes. Contra: societas humana est unitas ordinis, unitas scilicet in qua singula membra sunt et considerari debent ut personae, ideoque ut homines in se ipsis exsistentes, suo marte et propria responsabilitate agentes, quorum unusquisque suum finem supremum habet, qui est ipse Deus aeterne atque immediate possidendus, iuxta illud beati Ioannis: « Carissimi, nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est » (1 Io. 3, 2).[4]

Simul tamen in societate homines in veram unitatem rediguntur, tum quia vi propriae naturae sociales sunt, ideoque multiformiter mutuo communicant, et eatenus singuli seipsos perficiunt quatenus ad alios perficiendos conferunt; tum etiam quia omnes, licet formis et gradibus diversis, ad bonum commune prosequendum sicut animo inclinant, sic et officio tenentur.[5]

5. [*De diversis vitae socialis formis*]. In consociatione humana plures societates dantur quarum duae sunt necessariae: familia nempe et societas politica. Multae aliae insuper dantur societates, quae ad vitam socialem pleniorem reddendam conferunt, immo ad id postulantur, imprimis illae quae rationem habent communis operositatis vel vicinitatis loci.[6]

6. [*De communi societatis humanae bono*]. Bonum commune societatis humanae non est idem ac mere numerica summa bonorum ad eius membra pertinentium. Habet enim bonum illud propriam suam rationem, quae tamen nec agnosci nec definiri potest, nisi respectu habito personae humanae omni ex parte con-

sideratae. Nam constat bonum commune ex omnibus illis elementis quae ad integram personae humanae perfectionem secundum rectam valorum hierarchiam et temporum adiuncta, requiruntur cum ut obtineri, tum ut promoveri possit; etenim per ista elementa ponuntur ordinis externi condiciones ad illam perfectionem socialiter prosequendam.[7]

7. [*De auctoritate civili*]. Ad ordinem socialem tutandum et ad bonum commune efficaciter promovendum peculiari modo requiritur auctoritas civilis. Quae a Deo derivatur, iuxta illud S. Pauli: « Non est enim potestas nisi a Deo... [Princeps] enim minister Dei est » (Rom. 13, 1-6; coll. Tit. 3, 1 et 1 Petr. 2, 15-17). Nam Deus homines natura sociales creavit. Propterea, imperativa auctoritatis vis innititur non in condicione peccati humanitatis, sed in ipso morali ordine qui a Deo principium sumit et ad Deum ducit. Accedit ut tanta sit personae dignitas, ut a quavis humana auctoritate conscientia obligari nequeat nisi eadem auctoritas quaedam sit divinae auctoritatis participatio. Quapropter humana auctoritas, suapte natura, boni communis prosequendi causa, contra ordinem moralem nec legitime exerceri potest nec, consequenter, contra eumdem conscientias hominum obligare valet.[8] Etenim « oboedire oportet Deo magis quam hominibus » (Act. 5, 29).

8. [*De libertate exercenda*]. Institutiones sociales ita conformandae sunt ut in ipsis rectum exercitium libertatis agnoscatur et servetur, sensusque responsabilitatis promoveatur. Homines autem intra ordinis moralis fines suam libertatem exercere tenentur; immo sic tantummodo humanus convictus servatur, et recte, digne ac fecunde evolvitur.[9]

9. [*De positivo iuris ordine*]. Ut ea quae ius naturale exigit bene ordinentur et recte exsecutioni mandentur, secundum temporum condiciones positivus iuris ordo requiritur, legislativa, iudiciaria et etiam coercitiva potestate praeditus. Ad tuendum autem ordinem illum iuridicum necesse est, ut omnes, maxime legislatores et iudices, omnino sine personarum acceptione et secundum iustitiam munus suum expleant.[10]

10. [*De principio subsidiaritatis*]. In necessitudinibus moderandis quae inter societatis humanae membra intercedunt, fir-

miter teneri debet in vita sociali gravissimum illud doctrinae caput, quod principium subsidiaritatis appellari solet: sicut nempe quae a singularibus hominibus proprio marte et propria industria possunt perfici, per se nefas est eisdem eripere et communitati demandare, ita quae a minoribus et inferioribus communitatibus effici et praestari possunt, ea ad maiorem et altiorem societatem transferre iniuria est simulque grave damnum et recti ordinis perturbatio. Socialis enim quaevis opera vi naturaque sua subsidium afferre membris corporis socialis debet, numquam vero eadem destruere, opprimere vel absorbere. Quo verum perfectius servato hoc « subsidiarii » officii principio hierarchicus inter diversas consociationes ordo viguerit, eo praestantior erit socialis et auctoritas et efficientia.[11]

NOTAE

[1] PIUS XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* 14 martii 1937: AAS 29 (1937) n. 8, p. 160 (textus germ.), pp. 181-182 (textus ital).: « La società è voluta dal Creatore come mezzo per il pieno sviluppo delle facoltà individuali e sociali, di cui l'uomo ha da valersi, ora dando ora ricevendo per il bene suo e quello degli altri. Anche quei valori più universali e più alti che possono essere realizzati, non dall'individuo, ma solo dalla società, hanno *per volontà del Creatore come ultimo scopo l'uomo e il suo sviluppo e perfezionamento naturale e soprannaturale.* Chi si allontana da questo ordine scuote i pilastri, su cui riposa la società, e ne pone in pericolo la tranquillità, la sicurezza e l'esistenza »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) pp. 431-434;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942: AAS 35 (1943) p. 12: « Origine e scopo essenziale della vita sociale vuol essere la conservazione, lo sviluppo e il perfezionamento della persona umana, aiutandola ad attuare rettamente le norme e i valori della religione e della cultura, segnati dal Creatore a ciascun uomo e a tutta l'umanità, sia nel suo insieme, sia nelle sue naturali ramificazioni... E quando — (una dottrina o costituzione sociale) — misconoscendo il rispetto dovuto alla persona e alla vita a lei propria non le conceda alcun posto nei suoi ordinamenti, nell'attività legislativa ed esecutiva, lungi dal servire la società, la danneggia; lungi dal promuovere e animare il pensiero sociale e attuarne le aspettative e le speranze, gli toglie ogni valore intrinseco, servendosene come di frase utilitaria, la quale incontra in ceti sempre più numerosi risoluta e franca ripulsa »;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) p. 12: « Se dunque in questa solennità, che commemora ad un tempo la benignità del Verbo incarnato e la dignità dell'uomo (dignità intesa non solo sotto il rispetto personale, ma anche nella vita sociale), Noi indirizziamo la Nostra attenzione al problema della democrazia, per esaminare secondo quali norme deve essere regolata, per potersi dire una vera e sana

democrazia, confacente alle circostanze dell'ora presente; ciò indica chiaramente che la cura e la sollecitudine della Chiesa è rivolta non tanto alla sua struttura e organizzazione esteriore, — le quali dipendono dalle aspirazioni proprie di ciascun popolo, — *quanto all'uomo, come tale, che, lungi dall'essere l'oggetto e un elemento passivo della vita sociale, ne è invece, e deve esserne e rimanerne, il soggetto, il fondamento e il fine* ».

[2] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* l. c., pp. 413-453; Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) p. 16: « Tale nuovo ordinamento, che tutti i popoli anelano di veder attuato, dopo le prove e le rovine di questa guerra, ha da essere innalzato sulla rupe incrollabile e immutabile della legge morale, manifestata dal Creatore stesso per mezzo dell'ordine naturale e da Lui scolpita nei cuori degli uomini con caratteri incancellabili; legge morale, la cui osservanza deve venir inculcata e promossa dall'opinione pubblica di tutte le Nazioni e di tutti gli Stati con tale unanimità di voce e di forza, che nessuno possa osare di porla in dubbio o attenuarne il vincolo obbligante.

Quale faro splendente, essa deve coi raggi dei sui principi dirigere il corso dell'operosità degli uomini e degli Stati, i quali avranno da seguirne le ammonitrici, salutari e proficue segnalazioni, se non vorranno condannare alla bufera e al naufragio ogni lavoro e sforzo per stabilire un nuovo ordinamento »;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942: AAS 35 (1943), p. 12: « Una dottrina o costituzione sociale, che rinneghi tale interna, essenziale connessione con Dio di tutto ciò che riguarda l'uomo, o ne prescinda, segue falso cammino; e mentre costruisce con una mano, prepara con l'altra i mezzi che presto o tardi insidieranno o distruggeranno l'opera »; *Ibid.*: « Se la vita sociale importa unità interiore, non esclude però le differenze, cui suffragano la realtà e la natura. Ma quando si tiene fermo al supremo regolatore di tutto ciò che riguarda l'uomo, Dio, le somiglianze non meno che le differenze degli uomini trovano il posto conveniente nell'ordine assoluto dell'essere, dei valori, e quindi anche della moralità. Scosso invece tale fondamento, si apre tra i vari campi della cultura una pericolosa discontinuità, appare una incertezza e labilità di contorni, di limiti e di valori, talchè solo meri fattori esterni, e spesso ciechi istinti, vengono poi a determinare, secondo la dominante tendenza del giorno, a chi spetti il predominio dell'uno o dell'altro indirizzo ».

[3] PIUS XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* l. c., p. 159 (textus germ.), p. 181 (textus ital.): « Quel principio — (" Diritto è ciò che è utile alla nazione ") —, staccato dalla legge etica, significherebbe, per quanto riguarda la vita internazionale, un eterno stato di guerra tra le nazioni; nella vita nazionale poi misconosce, nel confondere interesse e diritto, il fatto fondamentale che l'uomo, in quanto persona, possiede diritti dati da Dio, che devono essere tutelati da ogni attentato della comunità, che avesse per scopo di negarli, di abolirli e di impedirne l'esercizio ».

[4] PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* l. c., pp. 433-434.

[5] PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942: l. c., p. 11: « L'ordine, base della vita consociata di uomini, di esseri cioè, intellettuali e morali, che tendono ad attuare uno scopo consentaneo alla loro natura, non è una mera estrinseca connessione di parti numericamente diverse; è

piuttosto, e ha da essere, tendenza e attuazione sempre più perfetta di unità interiore, ciò che non esclude le differenze, realmente fondate, e sanzionate dalla volontà del Creatore o da norme soprannaturali.

Una chiara intelligenza dei fondamenti genuini di ogni vita sociale ha un'importanza capitale oggi più che mai, mentre l'umanità, intossicata dalla virulenza di errori e traviamenti sociali, tormentata dalla febbre della discordia di desideri, dottrine e intenti, si dibatte angosciosamente nel disordine, da essa stessa creato, e risente gli effetti della forza distruttrice di idee sociali erronee, le quali dimenticano le norme di Dio o sono ad esse contrarie. E poichè il disordine non può essere superato se non con un ordine, che non sia meramente forzato o fittizio (non altrimenti che l'oscurità con i suoi deprimenti e paurosi effetti non può essere bandita se non dalla luce, e non da fuochi fatui); la salvezza, il rinnovamento e un progressivo miglioramento non può aspettarsi e originarsi se non da un ritorno di larghi e influenti ceti alla retta concezione sociale ». Cf. etiam:

S. Thomas, *Contra Gentiles,* III, c. 129: « Est autem homini naturale quod sit animal sociale: quod ex hoc ostenditur, quia unus homo solus non sufficit ad omnia quae sunt humanae vitae necessaria »;

Summa Theol., I-II, q. 94, a. 2: « Sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc quod veritatem cognoscat de Deo, et *ad hoc quod in societate vivat* »;

Ibid., I-II, q. 92, a. 1, ad 3: « Cum igitur quilibet homo sit pars civitatis, *impossibile est quod aliquis homo sit bonus, nisi sit bene proportionatus bono communi*: nec totum potest bene consistere, nisi ex partibus sibi proportionatis. Unde impossibile est quod bonum commune civitatis bene se habeat, nisi cives sint virtuosi, ad minus illi quibus convenit principari »;

Ibid., I, q. 60, a. 5: « Videmus enim quod naturaliter pars se exponit ad conservationem totius; sicut manus exponitur ictui, absque deliberatione, ad conservationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi inclinationem invenimus in virtutibus politicis: est enim virtuosi civis, ut se exponat mortis periculo pro totius reipublicae conservatione; et si homo esset naturalis pars huius civitatis, haec inclinatio esset ei naturalis »;

Ibid., I, q. 29, a. 3: « Persona significat id quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura ».

[6] Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum novarum,* 15 maii 1891: ASS 23 (1890-1891) pp. 664-665: « Hac porro propensione naturali sicut ad coniunctionem ducitur congregationemque civilem, sic et alias cum civibus inire societates expedit, exiguas illas quidem nec perfectas, sed societates tamen...

Nunc vero quamquam societates privatae existunt in civitate, eiusque sunt velut partes totidem, tamen universe ac per se non est in potestate reipublicae ne existant prohibere. Privatas enim societates inire concessum est homini iure naturae: est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas, non ad interitum: eaque si civium coetus sociari vetuerit, plane secum pugnantia aget, propterea quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles »;

Ibid., p. 667: « Proinde si libera civibus coëundi facultas est, ut pro-

fecto est, ius quoque esse oportet eam libere optare disciplinam easque leges, quae maxime conducere ad id, quod propositum est, iudicentur »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) p. 204: « Natura enim duce fit, ut, sicut qui loci vicinitate coniuncti sunt municipia constituunt, ita qui in eandem artem vel professionem incumbunt, — sive oeconomica est sive alterius generis — collegia seu corpora quaedam efficiant, adeo ut haec consortia iure proprio utentia a multis, sin minus essentialia societati civili, at saltem naturalia dici consueverint » (DENZ. 2267).

[7] PIUS XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* l. c., pp. 159-160 (textus germ.), p. 181 (textus ital.): « Disprezzando questa verità si perde di vista che il vero bene comune, in ultima analisi, viene determinato e conosciuto mediante la natura dell'uomo con il suo armonico equilibrio fra diritto personale e legame sociale, come anche dal fine della società determinato dalla stessa natura umana »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* l. c., p. 467 (textus ital.), p. 433 (textus lat.): « Eo igitur nobilissimo munere fungitur res publica, ut, in nationis vita, privata singulorum incepta et opera recognoscat, temperet atque promoveat; eaque ad commune omnium bonum convenienter dirigat, quod quidem non ex alicuius arbitrio, neque solummodo a terrena civilis societatis prosperitate, veluti a primaria ratione sua definiatur, sed ex naturali potius hominis perfectione congruenter provehenda, ad quam civitas ipsa a supremo Creatore, quasi instrumentum atque praesidium, destinatur ».

[8] Cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Diuturnum illud,* 29 iun. 1881: ASS 14 (1881) pp. 3-14; *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: ASS 18 (1885) pp. 161-180; *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: ASS 20 (1887-1888) pp. 593-613; *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: ASS 22 (1889-1890) pp. 385-404; *Pervenuti all'anno vigesimo quinto,* 19 mart. 1902: ASS 34 (1901-1902) pp. 513-532;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) p. 15: « Lo stesso ordine assoluto degli esseri e dei fini, che mostra l'uomo come persona autonoma, vale a dire soggetto di doveri e di diritti inviolabili, radice e termine della sua vita sociale, abbraccia anche lo Stato come società necessaria, rivestita dell'autorità, senza la quale non potrebbe nè esistere nè vivere. Che se gli uomini, prevalendosi della libertà personale, negassero ogni dipendenza da una superiore autorità munita del diritto di coazione, esse scalzerebbero con ciò stesso il fondamento della loro propria dignità e libertà, vale a dire quell'ordine assoluto degli esseri e dei fini.

Stabiliti in questa medesima base, la persona, lo Stato, il pubblico potere, con i loro rispettivi diritti, sono stretti e connessi in tal modo che o stanno o rovinano insieme.

E poichè quell'ordine assoluto, alla luce della sana ragione, e segnatamente della fede cristiana, non può avere altra origine che in un Dio personale, nostro Creatore, consegue che la dignità dell'uomo è la dignità dell'immagine di Dio, la dignità dello Stato è la dignità della comunità morale voluta da Dio, la dignità dell'autorità politica è la dignità della sua partecipazione all'autorità di Dio ».

[9] Cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Libertas praestantissimum*: ASS 20 (1887-1888) pp. 593-613;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* l. c., pp. 431-434; Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942: AAS 35 (1943) p. 19; Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) pp. 21-22; Allocutio, 12 sept. 1948: AAS 40 (1948) pp. 410-412.

[10] Cf. PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942: l. c., pp. 13-15.

[11] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 203: DENZ. 2266;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) p. 414: « Verum, ob causas a Decessoribus Nostris explanatas, hac in re praesens etiam accedat civilis potestatis opera necesse est, ut recte bonorum externorum incrementum provehatur, idque conducat ad socialis vitae progressum, atque ideo ad civium omnium utilitatem. Haec autem reipublicae providentia... subsidiarii officii principio innititur, quod Pius XI in Encyclicis Litteris *Quadragesimo anno* ita proponit: *Fixum tamen* etc. ».

Caput II

DE DOMINIO UNIVERSALI HUMANO ET PRIVATA PROPRIETATE

11. [*De dominio universali humano*]. Deus hominem ad imaginem suam creavit, eique dixit: « Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subiicite eam » (Gen. 1, 28; cf. *ibid.* 1, 27-30). Inde sequitur irrationalem creaturam esse propter hominem,[1] ac proinde tum ipsius ius opibus fruendi tum dominium bonorum temporalium pertinere ad ius naturale primarium, a Deo generi humano concessum, ut constanter docuerunt Sancti Patres.[2] Quod ius nullo pacto abolere fas est, quocumque titulo.[3]

12. [*De proprietate privata*]. In hoc dominio universali humanitatis innititur ius proprietatis privatae. Quod ius ab ipso Deo defensum videmus lege quam scripsit cum in cordibus hominum, tum in lapideis tabulis, et qua clare separatur alienum a proprio verbis: « Non furtum facies » et « Non concupisces domum proximi tui; nec desiderabis... omnia quae illius sunt » (Ex. 20, 15 et 17). Quare idem ius semper agnitum cernimus in Antiquo et Novo Foedere; [4] Ecclesia vero damnavit ac damnat quamlibet doctrinam, qua asseritur ius proprietatis privatae non esse bonum et licitum. Insuper autem docet eamdem proprietatem omnino requiri ad bonum individui et familiae, imo et ipsius societatis civilis.

13. [*Ius proprietatis privatae homini competit*]. Homo enim cum actionum suarum sit ipse dominus, et seipsum gubernet providentia consilii sui, idcirco in sua potestate habet res eligere quas ad consulendum sibi, non modo in praesens, sed etiam in reliquum tempus, maxime iudicaverit esse idoneas.[5] Quod demonstrat homini ius competere proprietatis privatae, dominium scilicet exclusivum et permanens in bona temporalia, sive quae usu consumuntur, sive quae ad alia bona gignenda inserviunt.[6] Necessitatibus quoque hominum, pro eorum statu et condicione, facilius, melius et copiosius subvenitur, cum ex divisione bonorum unicuique fas est proprium laboris campum modumque deter-

minare, et fructum operosae activitatis recte pro suo prudenti iudicio disponere.[7] Ius insuper illud ita cum humanae personae dignitate connectitur, ut eius necessariam libertatem protegat, ad propriam perfectionem attingendam, ad officia sua erga Creatorem ut oportet adimplenda, ad finem religiosum et moralem a Deo sibi impositum prosequendum, ad familiam secure condendam eidemque debite providendum.[8]

14. [*De munere sociali proprietatis privatae*]. Quia vero homo vi naturae suae in societate vivat oportet, vario quidem ligamine et gradu consociatus, et quia ius primordiale et universale rebus utendi cuique necessariis, suam vim exercere non cessat, ideo ius proprietatis privatae finem quoque socialem ex ipso ordine naturali continet: quo fit, ut libertas cum debito ordine recte componatur, et usus bonorum ad communem utilitatem ordinetur. In usu ergo bonorum temporalium, et maxime eorum quae ad alia bona gignenda inserviunt, domini ita se habeant ut non solum necessitatum propriarum suaeque familiae rationem habeant, sed etiam ut ad communem omnium utilitatem operam conferant.[9]

Insuper homo facile rerum suarum alios participes efficiat oportet in necessitate, ut monet Apostolus,[10] et Ecclesia semper docuit.[11] Neque uniuscuiusque arbitrio relinquuntur illa bona quibus ad vitam convenienter atque decore sustentandum non eget dives, sed ita adhibenda sunt ut hominum necessitatibus subveniatur.

Exigit autem societatis bonum, ut ius proprietatis non tantum ab individuis exerceatur, sed etiam a communitatibus intermediis.

15. [*Diffundenda proprietas privata*]. Parum est statuere, ius esse homini a natura datum, res nempe privatim ut suas possidendi, easque etiam quae ad bona gignenda valeant, nisi pariter omni contentione proprietas privata per omnes civium ordines propagetur. Quapropter vitam oeconomicam ita temperare conentur omnes, ut facilior fiat et quam latissime pateat aditus ad privatim possidenda bona, imprimis haud statim peritura, quippe quae velut spatium vitale familiae constituant.[12]

16. [*De non aequa distributione et de non aequo usu dominiorum corrigendis*]. Ad auctoritatem civilem pertinet, si quando non aequa possessionum, praesertim fundorum, partitio grave

detrimentum publicum afferat, aut paci sociali noceat, satagere ut earum usus communem utilitatem procuret, immo, si aliter provideri nequeat, dominia removere, convenienti pretio soluto.[13]

Ceterum quae supra dicta sunt minime prohibent quominus etiam civitates ceteraque publica instituta iure res possideant, etiam quae ad opes parandas pertineant; si praesertim tam magnum secum ferant potentatum, quantus privatis hominibus, salva re publica, permitti non possit.[14] Attamen, hac etiam in re subsidiarii officii principium omnino servandum est; scilicet tum tantum licet civitatibus ac publicis institutis dominii sui fines amplificare, cum manifesta ac vera communis boni necessitas id postulat.[15]

17. [*Conclusio*]. Ecclesia denique, dum proprietatis privatae principium proclamat, hoc sibi proponit ut illud ius, secundum divinae Sapientiae decreta, elementum fiat ordinis socialis, autonomae humanae activitatis praesuppositum, stimulus ad laborem, unitatis familiae tutela, publicae prosperitatis origo, clipeus denique dignitatis humanae personae, quam Deus ad suam imaginem condidit.[16]

NOTAE

[1] Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.,* I, q. 65, a. 2: « In partibus universi, unaquaeque creatura est propter suum proprium actum et perfectionem. Secundo autem, creaturae ignobiliores sunt propter nobiliores; sicut creaturae quae sunt infra hominem, sunt propter hominem. Ulterius autem, singulae creaturae sunt propter perfectionem totius universi. Ulterius autem, totum universum, cum singulis suis partibus, ordinatur in Deum sicut in finem, in quantum in eis per quamdam imitationem divina Bonitas repraesentatur ad gloriam Dei: quamvis creaturae rationales speciali quodam modo supra hoc habeant finem Deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo et amando » (cf. II-II, q. 66, a. 1).

[2] S. BASILIUS CAES., *Homilia in divites,* 50, 7: PG 31, 276: « Cui, inquit dives, iniuriam facio, dum retineo mea? Quae, dic mihi, tua sunt? Unde accepta in vitam intulisti? Velut si quis, loco in theatro ad spectandum occupato, deinde ingredientes arceat id sui ipsius proprium ratus quod ad omnium communem usum proponitur. Tales huiusmodi divites sunt. Nam communia praeoccupantes, ea ob praeoccupationem sibi assumunt... »;

RUFINUS, *Homilia 3 in Luc.,* 12, 8: PG 31, 1752: « Terra communiter omnibus hominibus data est: proprium nemo dicat quod e communi plus quam sufficeret sumptum, et violenter obtentum est »;

S. AMBROSIUS, *De Nabuthe Jezraelita,* 1, 2: PL 14, 731: « In com-

mune omnibus divitibus atque pauperibus terra fundata est, cur vobis ius proprium soli, divites arrogatis? Nescit natura divites, quae omnes pauperes generat ». Cf. *ibid.*, 3, 11: PL 14, 734; et 12, 53: PL 14, 747;

Id., *In Psalm. 118*, Serm. 8, 22: PL 15, 1303: « Cum praesertim Dominus Deus noster terram hanc possessionem omnium hominum voluerit esse communem, et fructibus omnibus ministrare: sed avaritia possessionum iura distribuit »;

Id., *De officiis ministrorum*, I, 28, 132: PL 16, 62: « ... natura enim omnia omnibus in commune profudit. Sic enim Deus generari iussit omnia ut pastus omnibus communis esset, et terra foret omnium quaedam communis possessio. Natura igitur ius commune generavit, usurpatio ius fecit privatum »;

S. Ioannes Chrys., *In Ep. I ad Timotheum*, cap. 4, 13, 4: PG 62, 562-563: « Quia (...) Deus a principio non illum divitem, illum pauperem fecit; neque cum crearet, huic quidem multos thesauros ostendit, illum vero hac investigatione privavit, sed eamdem omnibus colendam terram dimisit »;

S. Gregorius Magnus, *Pastor.* 3, 31: PL 77, 87: « Cunctis hominibus terra communis est, et idcirco alimenta quoque omnibus communiter profert. Incassatum ergo se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi privatum vindicant »;

S. Isidorus Hisp., *Etymol.* 5, 4: PL 82, 199: « Ius naturale est commune omnium nationum... ut... communis omnium possessio ».

[3] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 1 iunii 1941: AAS 33 (1941) p. 199: « Ogni uomo, quale vivente dotato di ragione, ha infatti dalla natura il diritto fondamentale di usare dei beni materiali della terra, pur essendo lasciato alla volontà umana e alle forme giuridiche dei popoli di regolarne più particolarmente la pratica attuazione. Tale diritto individuale non può essere in nessun modo soppresso, neppure da altri diritti certi e pacifici sui beni materiali. Senza dubbio l'ordine naturale, derivante da Dio, richiede anche la proprietà privata. (...) Tutto ciò nondimeno rimane subordinato allo scopo naturale dei beni materiali, e non potrebbe rendersi indipendente dal diritto primo e fondamentale, che a tutti ne concede l'uso; ma piuttosto deve servire a farne possibile l'attuazione in conformità con il suo scopo ».

[4] Cf. Gen. 23, 17-18 (Abraham emit terram ad Saram sepeliendam): « Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quam spelunca, et omnes arbores eius (...) per circuitum, Abrahae in possessionem, videntibus filiis Heth, et cunctis qui intrabant portam civitatis illius »; Lev. 25, 23-24 (de anno sabbatico): « Terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, et vos advenae et coloni mei estis. Unde cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur »; Exod. 22, 1-15: leges diversae de proprietate; Act. 4, 32 et 5, 3-4: « Cur tentavit satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto et fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat et venundatum in tua erat potestate? ». Ex hoc textu apparet sensus Act. 4, 32.

[5] Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum*, 15 maii 1891: ASS 23 (1890-1891) p. 643.

[6] Id., Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c.: « Et ob hanc causam quod solum hoc animal est rationis particeps, bona homini tribuere necesse est non utenda solum, quod est omnium animantium commune, sed stabili perpetuoque iure possidenda, neque ea dumtaxat quae usu consumuntur, sed etiam quae, nobis utentibus, permanent.

« (...) Ex quo consequitur ut in homine esse non modo terrenorum fructuum, sed ipsius terrae dominatum oporteat, quia terrae fetu sibi res suppeditari videt ad futurum tempus necessarias ».

[7] Cf. S. Thomas, *Summa Theol.* II-II, q. 66, a. 2.

[8] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 1 iunii 1941: AAS 33 (1941) pp. 199-200: « Il diritto originario sull'uso dei beni materiali, per essere in intima connessione con la dignità e con gli altri diritti della persona umana, offre ad essa con le forme sopra indicate una base materiale sicura, di somma importanza per elevarsi al compimento dei suoi doveri morali. La tutela di questo diritto assicurerà la dignità personale dell'uomo, e gli agevolerà l'attendere ed il soddisfare in giusta libertà a quella somma di stabili obbligazioni e decisioni, di cui è direttamente responsabile verso il Creatore »;

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) p. 427: « ... ius privati dominii, etiam quod ad res attinet gignendis bonis tributas, per omne tempus valet, utpote quod in ipsa contineatur rerum natura, qua docemur singulares homines priores esse civili societate, atque adeo civilem societatem ad hominem tamquam ad terminum dirigi oportere. Ceterum nequiquam privatis hominibus ius agendi cum libertate in re oeconomica agnoscitur, nisi ipsis pariter facultas permittatur libere deligendi adhibendique res ad illud ius exercendum necessarias »;

Ibid., p. 428: « (...) mirum est respui a quibusdam indolem iuris dominii naturalem; iuris dominii dicimus, quod ex laboris feracitate perpetuo vim et virtutem suam ducit; quod deinde tam efficaciter ad humanae dignitatem personae tuendam, et ad liberam sui cuiusque muneris perfunctionem in omnibus navitatis campis adiuvat; quod postremo domestici convictus compaginem tranquillitatemque confirmat, non sine pacis et prosperitatis in re publica incremento ».

[9] Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 430: « ... Decessores Nostri illud etiam nullo non tempore docuerunt, in privati dominii iure penitus munus inesse sociale. Re enim vera, ex Dei Creatoris consilio, cunctorum bonorum copia omnium hominum vitae honeste degendae in primis attribuitur (...).

« Quamvis nostro hoc tempore valde processerint atque magis magisque augescant partes civitati publicisque institutis concreditae, ex hoc tamen nullo pacto conficiendum est, obsolevisse socialem privati dominii rationem, ut quorumdam ferre videtur opinio; nam hoc sociale munus ex ipso dominii iure suam petit virtutem ».

Cf. Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 644: « Ceterum utcumque inter privatos distributa, inservire communi omnium utilitati terra non cessat, quoniam nemo est mortalium, quin alatur eo, quod agri efferunt »; *Quadragesimo anno,* l. c., pp. 191-192: « (...) pro comperto et explorato

habeatur neque Leonem neque eos qui, Ecclesia duce et magistra, docuere theologos, negasse umquam vel in dubium vocasse duplicem dominii rationem, quam individualem vocant et socialem, prout singulos respicit vel ad bonum spectat commune; sed semper uno ore affirmasse a natura seu a Creatore ipso ius dominii privati hominibus esse tributum, cum ut sibi familiaeque singuli providere possint, tum ut, huius instituti ope, bona, quae Creator universae hominum familiae destinavit, huic fini vere inserviant, quae omnia obtineri nullo modo possunt nisi certo et determinato ordine servato ».

[10] Eph. 6, 9: « Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas; scientes quia et illorum, et vester Dominus est in coelis: et personarum acceptio non est apud eum »; 2 Cor. 8, 14-15: « In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est: Qui multum non abundavit, et qui modicum, non minoravit »; 1 Tim. 6, 17-19: « Divitibus huius saeculi praecipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam ». Cf. etiam Act. 2, 44-45 et 4, 32-35.

[11] Mat. 6, 19-20: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt, et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in coelo, ubi neque aerugo neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur »; *ibid.*, 25, 40: « Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis ». Cf. etiam:

HUGO FERRARIENSIS, *Summa,* ad prolog. Decretal.: « Iure naturae omnia sunt communia, id est tempore necessitatis indigentibus communicanda »;

GULIELMUS ALTISSIODORENSIS, *Summa aurea,* III, 8, 1, 5: « in extrema necessitate omnia sunt communia »;

ALEXANDER HALENSIS, *Quaest. de eleemosyna,* 11;

S. BONAVENTURA, *in III Sent.* dist. 39, a. 1, q. 2: « furtum non est malum, nisi propter rerum appropriationem; extrema autem necessitas omnia facit communia »;

S. ALBERTUS MAGNUS, *Summa de bono,* tract. 5, q. 1, a. 3; cf. *In III Sent.,* 33, 3: « Secundum ius naturale, in necessitate omnia sunt communia »;

S. THOMAS, *In Sent. IV,* dist. 15, q. 2, a. 1; *In Ethic.* 5, 1, 13; *Summa Theol.,* II-II, q. 66, a. 2: « Non debet homo habere res exteriores ut proprias, sed ut communes: ut scilicet de facili aliquis ea communicet in necessitates aliorum »;

LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 651: « (...) Ubi necessitati satis et decoro datum, officium est de eo quod superat gratificari indigentibus »; p. 652: « Quarum rerum haec summa est: quicumque maiorem copiam bonorum Dei munere accepit, sive corporis et externa sint, sive animi, ob hanc causam accepisse, ut ad perfectionem sui pariterque, velut minister providentiae divinae, ad utilitates adhibeat ceterorum »;

Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 194: « Neque omnimodo hominis arbitrio reditus eius liberi relinquuntur; ii scilicet quibus ad vitam convenienter atque decore sustentandam non eget: quin immo gravissimo divites teneri praecepto eleemosynae, beneficentiae, magnificentiaeque exercendae, Sacra Scriptura Sanctique Ecclesiae Patres apertissimis verbis assidue denuntiant.

« Largiores autem impendere proventus, ut quaestuosae operae commoditas abunde fiat, modo ea opera ad bona vere utilia comparanda insumatur, illustre ac temporum necessitatibus apprime aptum opus virtutis magnificentiae esse censendum, ex Angelici Doctoris principiis argumentando colligimus ».

[12] Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 428. Cf. etiam:

Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931), p. 196: « Iam vero non omnis rerum opumve distributio inter homines apta est, per quam finis a Deo intentus aut omnino aut ea qua par est perfectione obtineatur. Quamobrem divitiae, quae per incrementa oeconomico-socialia iugiter amplificantur, singulis personis et hominum classibus ita attribuantur oportet, ut salva sit illa, quam Leo XIII laudat communis omnium utilitas, seu, aliis verbis, ut immune servetur societatis universae commune bonum. Hac iustitiae socialis lege, altera classis alteram ab emolumentorum participatione excludere vetatur »;

Id., Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 martii 1937: AAS 29 (1937) pp. 89-90: « Cum hic innumeram egentium turbam cernimus, qui variis de causis, quae non ex iisdem pendeant, summa egestate opprimuntur, illic vero tot videmus homines, qui, nulla moderatione adhibita, et voluptatibus indulgent, et in res prorsus inutiles ingentes sumptus impendunt, tum facere non possumus quin magno cum animi dolore fateamur, neque probe omnes observare iustitiam, nec funditus intellegere quid christianae caritatis praeceptum postulet, ut in cotidianae vitae usum inducatur »;

Pius XII, Nuntius radiophonicus, 1 iunii 1941: AAS 33 (1941) pp. 200-201: « La ricchezza economica di un popolo non consiste propriamente nell'abbondanza dei beni, misurata secondo un computo puro e pretto materiale del loro valore, bensì in ciò che tale abbondanza rappresenti e porga realmente ed efficacemente la base materiale bastevole al debito sviluppo personale dei suoi membri. Se una simile giusta distribuzione dei beni non fosse attuata o venisse procurata solo imperfettamente, non si raggiungerebbe il vero scopo dell'economia nazionale; giacchè, per quanto soccorresse una fortunata abbondanza di beni disponibili, il popolo, non chiamato a parteciparne, non sarebbe economicamente ricco, ma povero »;

Id., Nuntius radiophonicus in Natali Domini, 24 decembris 1942: AAS 35 (1943) p. 17: « La dignità della persona umana esige dunque normalmente come fondamento naturale per vivere il diritto all'uso dei beni della terra; a cui risponde l'obbligo fondamentale di accordare una proprietà privata, possibilmente a tutti »; *ibid.,* p. 20: « (...) La Chiesa non esita a dedurre le conseguenze pratiche, derivanti dalla nobiltà morale del lavoro, e ad appoggiarle con tutto il nome della sua autorità. Queste

esigenze comprendono, oltre ad un salario giusto, sufficiente alle necessità dell'operaio e della famiglia, la conservazione ed il perfezionamento di un ordine sociale, che renda possibile una sicura, se pur modesta proprietà privata a tutti i ceti del popolo... »;

ID., Nuntius radiophonicus, 1 septembris 1944: AAS 36 (1944) p. 252: « La coscienza cristiana non può ammettere come giusto un ordinamento sociale che o nega in massima o rende praticamente impossibile o vano il diritto naturale di proprietà, così sui beni di consumo come sui mezzi di produzione.

« Ma essa non può nemmeno accettare quei sistemi, che riconoscono il diritto della proprietà secondo un concetto del tutto falso, e sono quindi in contrasto col vero e sano ordine sociale »;

ID., Nuntius radiophonicus christifidelibus operariis Hispaniae, 11 martii 1951: AAS 43 (1951) pp. 214-215: « La Iglesia defiende el derecho a la propiedad privada, derecho que ella considera fundamentalmente intangible. Pero también insiste en la necesidad de una distribución más justa de la propiedad y denuncia lo que hay de contrario a la naturaleza en una situación social donde, frente a un pequeño grupo de privilegiados y riquísimos, hay una enorme masa popular empobrecida (...). Todos los que de algún modo pueden influir en la marcha de la sociedad deben tender siempre a conseguir una situación tal, que permita a quantos hacen lo que está en su mano, no sólo el vivir, sino aun el ahorrar ».

[13] PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno*, l. c., p. 193: « Officia vero haec singillatim definire, ubi id necessitas postulaverit neque ipsa lex naturalis praestiterit, eorum est qui reipublicae praesunt. Quapropter quid, considerata boni communis vera necessitate, eis qui possident liceat, quid illicitum sit in suorum bonorum usu, publica auctoritas, lege naturali et divina semper praelucente, sciscere potest accuratius. (...) Reipublicae tamen suo munere pro arbitrio fungi non licere in aperto est. Semper enim ipsum naturale ius et possidendi privatim et hereditate transmittendi bona intactum inviolatumque maneat oportet »;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 1 septembris 1944: AAS 36 (1944) p. 254: « Quando la distribuzione della proprietà è un ostacolo a questo fine — ciò che non necessariamente nè sempre è originato dalla estensione del patrimonio privato —, lo Stato può nell'interesse comune intervenire per regolarne l'uso, od anche, se non si può equamente provvedere in altro modo, decretare la espropriazione, dando una conveniente indennità »;

ID., Allocutio ad ACLI, 11 martii 1945: AAS 37 (1945) p. 71: « Le Associazioni cristiane assentono alla socializzazione soltanto nei casi in cui apparisce realmente richiesta dal bene comune, vale a dire come l'unico mezzo veramente efficace per rimediare a un abuso o per evitare uno sperpero delle forze produttive del Paese, e per assicurare l'organico ordinamento di queste medesime forze e dirigerle a vantaggio degli interessi economici della nazione... »;

ID., Allocutio ad agricultores Confoederationis Italicae, 15 novembris 1946: AAS 38 (1946) p. 434: « (...) Il terreno ha bisogno in molte regioni (...) di accurati e ponderati provvedimenti preliminari, prima che si possa attuare una riforma delle condizioni della proprietà e dei rapporti

contrattuali. Senza di questo (...) una tale riforma improvvisata si ridurrebbe ad essere una pura demagogia... »;

ID., Allocutio Conventui internationali catholicorum, ad dignam ruricolarum vitae conditionem promovendam, 2 iulii 1951: AAS 43 (1951) p. 556: « Nous pensons ici d'abord à l'exploitation paysanne, à l'exploitation familiale (...). Cela ne revient pas à nier l'utilité, souvent la nécessité, d'exploitations agraires plus vastes ».

[14] PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 214; IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 429.

[15] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra, ibid.*; cfr. PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 203; cfr. etiam:

PIUS XII, Allocutio ad ACLI, supra citata;

ID., Epist. ad E. V. Carolum Flory, 10 iulii 1946: AAS 38 (1946) p. 317: « Il est pourtant évident que, au lieu d'atténuer le caractère mécanique de la vie et du travail en commun, cette nationalisation, même quand elle est licite, risque plutôt de l'accentuer encore et que, par conséquent, le profit qu'elle apporte au bénéfice d'une vraie communauté, telle que vous l'entendez, est fort sujet à caution »;

ID., Alloc. ad UNIAPAC, 7 maii 1949: AAS 41 (1949) pp. 284-285: « (...) Pour le moment, la faveur va de préférence à l'étatisation et à la nationalisation des entreprises. Il n'est pas douteux que l'Eglise aussi — dans certaines justes limites — admet l'étatisation et juge " que l'on peut légitimement réserver aux pouvoirs publics certaines catégories de biens, ceux-là qui présentent une telle puissance, qu'on ne saurait, sans mettre en péril le bien commun, les abandonner aux mains des particuliers " (cf. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 214). Mais faire de cette étatisation comme la règle normale de l'organisation publique de l'économie serait renverser l'ordre des choses ».

[16] PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 1 septembris 1944: AAS 36 (1944) p. 253: « Difendendo dunque il principio della proprietà privata, (...) la Chiesa mira piuttosto a far sì che l'istituto della proprietà privata sia tale quale deve essere secondo i disegni della sapienza divina e le disposizioni della natura: un elemento dell'ordine sociale, un necessario presupposto delle iniziative umane, un impulso al lavoro a vantaggio dei fini temporali e trascendenti della vita, e quindi della libertà e della dignità dell'uomo, creato ad immagine di Dio, che fin dal principio gli assegnò a sua utilità un dominio sulle cose materiali ».

Caput III

DE INDOLE LABORIS HUMANI

18. [*De natura et dignitate laboris*]. S. Synodus sollemniter profitetur humanum laborem cuiuscumque generis habere quidem ob Adae primiparentis peccatum, indolem poenalem (Gen. 3, 17-19); attamen haud minus eumdem, ut sit vere homine dignus, vere spiritualem indolem induere debere, utpote qui ab humana persona immediate procedat. Proinde labor humanus individualem semper et socialem rationem prae se fert.[1] Confert enim ad communem utilitatem, tunc etiam cum non fit data opera in bonum familiae et societatis. Docet insuper laborem humanum intelligendum atque in praxim deducendum esse ut munus ad divinae creationis opus complendum, ut eius ope homo dominium in universum mundum pro omnium utilitate exerceat secundum illud « replete terram et subiicite eam » (Gen. 1, 28).[2] Immo si Christifideles cum Sanctissimo Redemptore coniunguntur, eorum labor ex Iesu Christi labore vim trahit in bonum totius humanitatis et Ecclesiae, et in maiorem Dei laudem vertitur, dicente Apostolo: « Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi gratias agentes Deo et Patri per Ipsum » (Col. 3, 17). Hinc etiam fit ut Evangelii fermentum civilis societatis venas uberius pervadat, maxime si Christifideles omnes laborem proprium per oblationem cotidie Deo factam magis nobilitent atque ad supernaturalem dignitatem evehant.[3]

19. [*De officio et iure laborandi*]. S. Synodus pariter proclamat ius et officium corporis vel mentis viribus operandi, ad perfectionem personalem attingendam et ad officia erga societatem adimplenda.[4] Praesertim autem urgentur personale officium et naturale ius laborandi, si contingat ut homines suum familiaeque victum cultumque ex labore veluti ab unico capite sumant.[5]

Ius laborandi postulat ut singuli homines quantum fieri potest suam professionem secundum aptitudines suas et eligere et exercere libere possint quoad locum et quoad modum, necnon ut relationes ad laborem pertinentes proprio consensu moderari valeant; item exigit ut laborandi opportunitas quam plurimis pro viribus

comparetur et servetur, sociam ferentibus operam omnibus coetibus et singulis civibus, etiam opportunis remediis a publica potestate adhibitis.[6]

20. [*De condicionibus in ipso actu laboris*]. In ipso loco ubi labor praestatur ratio habeatur valetudinis, bonorum animi atque religionis, ne humanae personae dignitas labefactetur sive ad corpus quod spectat, sive ad animum. In cotidiano autem labore ordinando, semper curandum est, ut dies Domini reapse sanctificetur, conscientia officii et studium boni communitatis foveantur; labor cum diligentia, assiduitate et sollicitudine praestetur; cavendum est ne plus requiratur quam vires, aetas, sexus, status familiaris uniuscuiusque sinant, ratione habita methodi adhibitae horarumque continuitatis in bonis externis producendis, et naturae loci in quo labor efficitur.[7]

21. [*De individuali formatione laborantium*]. Labor etiam humilis in se valde honorificus est. Nemo proinde de sua condicione erubescat. Attamen naturae humanae consentaneum est, ut quis ad altiorem ordinem per activitatem propriam appetat. Ad dignitatem vero laboris in praxim deducendam, nec minus ad bonum personale bonumque commune augendum, hoc valde confert ut omnibus praebeatur cum opportunitas laborandi secundum inclinationes sibi proprias, tum facultas artis peritiam acquirendi.[8]

In professione quoque genereque laboris seligendis, iuvenes rationem habeant, quantum fieri poterit, propriae aptitudinis a Deo concessae, necnon condicionis tum personalis tum socialis in qua degunt; iis vero qui praestantioribus animi dotibus gaudent praebeatur occasio, ut per studia ulteriora altiores labores appetant.

22. [*De relationibus inter membra societatum bonis gignendis deque laboris dependentis positione*]. Intra ambitum societatum bonis gignendis, disciplina et apparatus ne adhibeantur quibus laborantium vel dignitas humana in discrimen adducatur, vel reddendae rationis sensus debilitetur, vel iidem sua sponte agendi facultate priventur. Sita enim in ipsius hominis natura necessitas est, ut qui aliquid operando efficiat, eidem liceat conscientiam et responsabilitatem propriam exercere et seipsum operam dando perficere.

Quae inter operarum conductores vel moderatores et eiusdem

societatis operarios intercedunt rationes, ad normas iustitiae mutuumque obsequium, existimationem et benevolentiam conformentur, ut omnes simul ad commune opus sincere conspirent. Opportune audiantur opificum optata eorumque socia advocetur opera ad negotia expedienda societatisque incrementum quod attinet, salva necessaria et efficaci auctoritate quae eidem societati praeest.[9]

NOTAE

[1] Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* 15 maii 1891: ASS 23 (1890-1891) p. 662: « Itaque duas velut notas habet in homine labor natura insitas, nimirum ut personalis sit, quia vis agens adhaeret personae, atque eius omnino est propria, a quo exercetur, et cuius est utilitati nata... »;

Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) pp. 199-200: « ... operae, eius praecipue quae alteri locatur, praeter personalem seu individualem, socialem quoque rationem esse considerandam liquido deprehenditur: nisi enim corpus vere sociale et organicum constet, nisi socialis et iuridicus ordo operae exercitium tueatur, nisi variae artes, quarum aliae ab aliis dependent, inter se conspirent ac mutuo compleant, nisi, quod maius est, consocientur ac quasi in unum conveniant intellectus, res, opera, nequit fructus suos gignere efficientia hominum. Haec ergo nec iuste aestimari neque ad aequalitatem rependi poterit, eius natura sociali et individuali posthabita »;

Pius XII, Nuntius radiophonicus, 25 decembris 1942: AAS 35 (1943) p. 20: « Chi vuole che la stella della pace spunti e resti sulla società, dia al lavoro il posto da Dio assegnatogli fin dal principio. Come mezzo indispensabile al dominio del mondo, voluto da Dio per la sua gloria, ogni lavoro possiede una dignità inalienabile, e in pari tempo un intimo legame col perfezionamento della persona »;

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) p. 405: « ... hunc nullo modo posse pro merce quapiam duci, utpote qui ab humana persona proxime procedat »; *Ibid.,* pp. 413-414: « ... privatae singularium hominum industriae, qui quidem vel soli agant, vel cum aliis multiplici ratione consocientur, ad communia commoda sibi comparanda »; *Ibid.,* p. 424: « ... flagitat insuper, ut omnes... operam, quam ponunt, non eo tantum consilio ponant, ut inde lucrum faciant, verum etiam ut munus sibi creditum exsequantur, et officium praestent, quod ad aliorum etiam utilitatem conducat »; *Ibid.,* p. 427: « Quod quidem plane congruit cum nativa laboris indole, qui, cum a persona humana proxime procedat, anteferendus est externorum bonorum copiae, quae suapte natura instrumentorum loco habenda sunt; idque progredientis humanitatis indicium profecto est ».

[2] Cf. etiam: Gen. 2, 15: « Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum »; Gen. 3, 17: « Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea, cunctis

diebus vitae tuae »; Col. 3. 17: « Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per Ipsum »; Col. 3, 23-24: « Quodcumque facitis ex animo operamini sicut Domino et non hominibus, scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo servite »; Col. 1, 10-14: « Ut ambuletis digne Deo per omnia placentes; in omni opere bono fructificantes et crescentes in scientia Dei; in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius in omni patientia et longanimitate cum gaudio; ... (nos) transtulit in regnum Filii Dilectionis suae, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum »; 2 Tim. 2, 12: « Si sustinebimus, et conregnabimus »; 1 Cor. 10, 31: « Sive manducatis sive bibitis sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite ».

[3] Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iunii 1943: AAS 35 (1943) p. 213: « Attamen hoc quoque retinendum est... Christum nempe requirere membra sua... Ac praeterea Servator noster... a mystici vult sui Corporis membris adiuvari in exsequendo Redemptionis opere... ubi de eiusmodi thesauro distribuendo agitur, id efficiendae sanctitatis opus non modo cum intaminata sua Sponsa communicat, sed ex eius etiam opera vult quodammodo oriri... multorum nempe salutem a mystici Iesu Christi Corporis membrorum precibus voluntariisque afflictationibus, ab iisdem hac de causa susceptis, pendere, et ab adiutrice Pastorum ac fidelium, imprimisque patrum matrumque familias opera, quam iidem divino Servatori nostro quasi sociam praestare debeant »;

Ibid., p. 245: « Quamvis enim Servator noster per acerbos cruciatus acerbamque mortem infinitum prorsus gratiarum thesaurum Ecclesiae suae meruerit, ... maior vel minor ubertas haud parum a nostris quoque pendet recte factis, quibus eiusmodi caelestium donorum imber, sponte a Deo datus, super hominum attrahatur animos. Qui quidem caelestium gratiarum imber uberrimus profecto erit, si ... denique praesentis huius vitae labores doloresque veluti e Dei manibus demisso animo suscipiemus. Ita enim, secundum Apostolum " adimplebimus ea, quae desunt passionum Christi, in carne nostra, pro Corpore eius, quod est Ecclesia " (cf. Col. 1, 24) »;

Ibid., p. 246: « ... multum profecto multumque confert cotidiana sui ipsius Deo oblata devotio... »;

Pius XII, In solemnitate S. Ioseph Opificis officium: AAS 48 (1956) pp. 230-231: « Ab hoc enim exemplo (S. Ioseph), qui operosas exercent artes discere debent qua ratione et quo spiritu sua munia expleant, ut pariter primo Dei obsequentes praecepto, terram subiciant atque oeconomicae prosperitati consulant, ac simul aeternae vitae praemia consequantur »;

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra*: l. c., pp. 460-461: « Quam ad rem, ut iam diximus, Ecclesia praesertim laicorum hominum adiutricem operam poscit, qui hanc ob causam in humanis expediendis negotiis ita industriam suam insumere tenentur, ut dum in alios conferunt officia, id, cum Deo per Christum animo coniuncti, faciant, ipsiusque Dei gloriae augendae causa faciant... »; cf. *ibid.,* p. 462.

[4] In S. Scriptura saepius vituperatur pigritia et otiositas.

[5] Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 662: « Itaque

duas velut notas habet in homine labor natura insitas, nimirum ut personalis sit... deinde ut sit necessarius, ob hanc causam, quod fructus laborum est homini opus ad vitam tuendam »;

Pius XII, Nuntius radiophonicus, 1 iunii 1941: AAS 33 (1941) p. 201: « Al dovere personale del lavoro imposto dalla natura corrisponde e consegue il diritto naturale di ciascun individuo a fare del lavoro il mezzo per provvedere alla vita propria e dei figli: tanto altamente è ordinato per la conservazione dell'uomo l'impero della natura.

« Ma notate che tale dovere e il relativo diritto al lavoro viene imposto e concesso all'individuo in primo appello dalla natura, e non già dalla società, come se l'uomo altro non fosse che un semplice servo o funzionario della comunità. Dal che segue che il dovere e il diritto a organizzare il lavoro del popolo appartengono innanzi tutto agli immediati interessati: datori di lavoro e operai. Che se poi essi non adempiano il loro compito o ciò non possano fare per speciali straordinarie contingenze, allora rientra nell'ufficio dello Stato l'intervenire nel campo e nella divisione e nella distribuzione del lavoro, secondo la forma e la misura che richiede il bene comune rettamente inteso »;

Id., Nuntius radiophonicus, 24 decembris 1942: AAS 35 (1943) p. 19: « ... sostenga il rispetto e la pratica attuazione dei seguenti fondamentali diritti della persona: ... il diritto di lavorare come mezzo indispensabile al mantenimento della vita familiare »;

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 405: « Nam cum ex eo (labore), veluti ab unico capite, plerique hominum sumant suum victum cultumque... »; p. 411: « De labore autem, Pius XII ea iterans quae in Leonianis Litteris insunt, docet eum loco officii simul et iuris esse habendum, quoad singulos homines »; p. 415: « At semper illud maneat, publicarum auctoritatum providentiam de re oeconomica, etiamsi late pateat... eiusmodi tamen esse oportere, ut privatorum libertatem in agendo, non solum non coerceat, sed etiam augeat, modo praecipua cuiusvis humanae personae iura sarta tecta serventur. In quorum numero illud est ponendum, ut ad singulares homines ius et officium ex norma pertineat suam suorumque vitam sustentandi ».

[6] Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 201: « ... sed aliud praetereundum non est vix minoris momenti, nostrisque temporibus apprime necessarium, ut iis nempe, qui laborare et valent et volunt, laborandi opportunitas praebeatur »;

Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 414: « Sane, quod facile est pervidere, recentiora doctrinarum incrementa opumque augendarum provectiores rationes id efficiunt, ut, multo magis quam antea, in civitatis moderatorum potestate sit, tum... tum denique efficacia praebere remedia, ne contingat, ut hominum ingentes multitudines ab opere vacare cogantur. Quare a publicae rei moderatoribus, quorum est communi bono consulere, etiam atque etiam postulatur, ut multiplicem in rem oeconomicam impendant operam »; p. 421: « Quarum rerum si altera spectetur, ad communem civitatis utilitatem haec pertinere putanda sunt: opifices quam plurimos in operas mittere ».

[7] Leo XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 649: « Non ha-

bendos mancipiorum loco opifices: vereri in eis aequum esse dignitatem personae, utique nobilitatam ab eo, character christianus qui dicitur. Quaestuosae artes, si naturae ratio, si christiana philosophia audiatur, non pudori homini esse, sed decori, quia vitae sustentandae praebent honestam potestatem. Illud vere turpe et inhumanum, abuti hominibus pro rebus ad quaestum, nec facere eos pluris, quam quantum nervis polleant viribusque. Similiter praecipitur, religionis et bonorum animi haberi rationem in proletariis oportere. Quare dominorum partes esse, efficere ut idoneo temporis spatio pietati vacet opifex: non hominem dare obvium lenociniis corruptelarum illecebrisque peccandi: neque ullo pacto a cura domestica parsimoniaeque studio abducere. Item non plus imponere operis, quam vires ferre queant, nec id genus, quod cum aetate sexuque dissideat »;

Ibid., pp. 660-661: « Quod ad tutelam bonorum corporis et externorum, primum omnium eripere miseros opifices e saevitia oportet hominum cupidorum, personis pro rebus ad quaestum intemperanter abutentium. Scilicet tantum exigi operis, ut hebescat animus labore nimio, unaque corpus defatigationi succumbat, non iustitia, non humanitas patitur. In homine, sicut omnis natura sua, ita et vis efficiens certis est circumscripta finibus, extra quos egredi non potest. Acuitur illa quidem exercitatione atque usu, sed hac tamen lege ut agere intermittat identidem et acquiescat. De quotidiano igitur opere videndum ne in plures extrahatur horas, quam vires sinant... Denique quod facere enitique vir adultà aetate beneque validus potest, id a femina puerove non est aequum postulare. Immo de pueris valde cavendum, ne prius officia capiat, quam corpus, ingenium, animum satis firmaverit aetas... Sic certa quaedam artificia minus apte conveniunt in feminas ad opera domestica natas; quae quidem opera et tuentur magnopere in muliebri genere decus, et liberorum institutioni prosperitatique familiae natura respondent »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 404: « ... in iis plerumque rerum condicionibus proletarii operam cogebantur impendere, in quibus et valetudini suae, et integritati morum, et religiosae fidei insidiae parabantur; in quas autem condiciones pueri et mulieres opus facientes vocabantur, eae saepenumero inhumanae habendae »; p. 406: « ... ut simul, ubi impendantur operae, ibi ne labefactetur, neque quantum ad corpus, neque quantum ad animum, humanae personae dignitas ».

[8] LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 657: « Sane sociale bonum cum debeat esse huiusmodi, ut homines eius fiant adeptione meliores, est profecto in virtute praecipue collocandum. Nihilominus ad bene constitutam civitatem suppeditatio quoque pertinet bonorum corporis atque externorum... Unde consequitur, favendum rebus omnibus esse quae conditioni opificum quoquo modo, videantur profuturae »;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 decembris 1942: AAS 35 (1943) p. 20: « ... favorisca una formazione superiore per i figli delle classi operaie particolarmente dotati di intelligenza e di buon volere »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 427: « Contingit quoque nostris diebus, ut homines potius alicuius artis peritiam quam rerum possessionem excupiant; iidemque pluris faciant reditus, qui

ex labore vel ex iuribus cum labore coniunctis oriantur, quam reditus, qui ex pecuniarum capite vel ex iuribus cum hoc coniunctis exsistant ».

[9] PIUS XII, Alloc. Adscriptis Sodalitati catholicae ex Operariis Italicis, 14 maii 1953: AAS 45 (1953) p. 405: « Tuttavia nella *Rerum Novarum* non solamente la restaurazione dell'Ordine sociale nel mondo è intimamente congiunta col fine trascendente dell'uomo, ma anche la riforma delle reciproche relazioni fra le persone dedite all'attività economica, la cura dei rapporti umani quotidiani e concreti fra datori di lavoro ed operai, fra capi e dipendenti nelle imprese »;

ID., Ex Actis Pii Pp. XII in Solemnitate S. Ioseph instituenda: AAS 48 (1956) p. 230: « ... ut opifices christiana doctrina rite imbuti... moralem ordinem a Deo praestitutum, quem Ecclesia pandit atque interpretatur, de opificum iuribus atque officiis, probe noscant, reique gerendae participes effecti, eiusdem procurationi efficaciter adlaborent »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., pp. 421-422: « Sed ad iustitiae praecepta, non modo conformanda est ratio, qua bona labore quaesita partiuntur, verum etiam earum rerum condiciones, in quibus homines eadem efficiunt bona. Sita enim in ipsius hominis natura necessitas est, ut qui aliquid operando efficiat, eidem liceat et gerendarum rerum praestare rationem, et seipsum operam dando perficere »; p. 423: « Praeterea, haud secus atque Decessores Nostri, persuasum habemus, opifices merito expetere, ut in partem vocentur vitae societatis bonis procreandis, cui addicti sint et in qua suam ponant operam. Quas partes, quales esse oporteat, decerni certis definitisque regulis non opinamur posse, cum id potius ex singularum societatum bonis gignendis statu sit constituendum; qui nempe tantum abest ut sit idem omnibus, ut saepe in una eademque societate penitus ac repente commutetur »; p. 424: « Commemorandum denique est, quae graviora usque munera in variis societatibus bonis gignendis hodie opificibus deferri optantur, ea non solum cum hominis natura apte componi, sed etiam cum oeconomicis, socialibus ac civilibus progredientis aetatis rationibus omnino congruere »; pp. 423-424: « Hoc vero flagitat, ut mutuae quae operarum conductoribus ac moderatoribus cum eiusdem societatis operariis intercedunt rationes, ad mutuum obsequium, ad existimationem et benevolentiam conformentur; flagitat insuper, ut omnes, tamquam ad commune opus, sincera praesentique virium concordia conspirent... »; p. 424: « Quo fit ut, ad negotia expedienda societatisque incrementum quod attinet, opportune admodum audiantur opificum optata eorumque socia advocetur opera. Haec namque praeclare Decessor Noster f. r. Pius XII monebat: " Partes, quas in rebus oeconomicis atque socialibus unusquisque appetit, vetant quominus singulorum industria alieno arbitrio prorsus regatur ". Nemo sane dubitat quin societas, quae hominis dignitati apprime consulat, tueri quidem debeat necessariam efficientemque sui regiminis unitatem; sed exinde nullo modo sequitur, ut qui in eam cotidie suam conferant operam, ii solummodo administrorum loco ducantur, ad iussa tacite exsequenda natorum, quibus optata sua rerumque usum interponere non liceat, sed inertes se gerere debeant, cum de ipsorum locanda moderandaque opera consilia sint capienda ».

Insuper documenta pontificia de sic dicto « contractu societatis » agunt. Ita v. g.: PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 199; PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 1 septembris 1944: AAS 36 (1944) p. 254; ID., Alloc., 7 maii 1949: AAS 41 (1949) p. 285; ID., Alloc., 3 iunii 1950: AAS 42 (1950) p. 487; IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., pp. 422, 423.

CAPUT IV

DE IUSTA LABORIS RETRIBUTIONE

23. [*Normae retributionis iustae*]. Sacrum Concilium proclamat fas non esse mercedis modum et mensuram liberae competitorum aemulationi prorsus relinquere, neque licere eadem statui ab arbitrium eorum qui maiore gaudent potestate oeconomica; sed hac in re iustitiae et aequitatis normas omnino esse servandas.[1]

In statuendo autem iusto salario veluti norma prae oculis habeatur oportet tum quantum singulus quisque ad bona gignenda conferat, tum quae necessario requirantur ad vitam homine dignam degendam, et ad familiae onera convenienter ferenda, tum qualis sit condicio oeconomica societatis cui opifex suam locat operam. Item ratio habenda est tam boni communis civitatis, praesertim ad locandas universas operas quod attinet, quam boni communis cunctarum gentium.[2]

Huiusmodi normae omni tempore et ubique locorum valent, congrua ratione habita opum, quae praesto sunt; quae nimirum opes penes varios populos copia et natura differre possunt et reapse differunt, atque etiam in eadem saepe natione pro mutatis temporibus mutantur.[3]

24. [*De relatione inter oeconomicum incrementum et rei socialis progressum*]. Iustitia socialis postulat, ut ad rei oeconomicae incrementa semper rei socialis incrementa simul adiungantur simul accommodentur; ita quidem, ut ex aucta divitiarum copia in societate civili, omnes prorsus civium ordines partem unicuique congruam accipiant atque emolumentum. Ad haec, vigilandum est atque omnibus viribus enitendum, ut quae discrepantiae inter civium classes ob rerum inaequalitatem intercedant, eae non augeantur, sed, quantum fieri potest, imminuantur.[4]

25. [*De praevidentiae et securitatis institutis*]. Iustitia socialis pariter postulat ut, respectu habito ad responsabilitatem personalem et familiarem, praevidentiae et securitatis socialis insti-

tuta erigantur in quibus iura fundamentalia humanae personae in tuto ponantur.

26. [*De operistitio et iuridicis formis conciliationis*]. Ad controversias sive individuales sive collectivas laboris solvendas, et iustitiam obtinendam vel restaurandam, si apta idoneaque media pacifica compositionis praesto sint, eadem sunt semper ante omnia adhibenda; quibus non sufficientibus, vel frustra tentatis, operistitium et cessatio laboris fiunt extrema agendi ratio, dummodo vindicanda iura tanti sint momenti ut tolerari oporteat damna, tum familiarum, tum inceptuum, tum etiam communitatis, necessario comitantia, salvo semper iure laborandi si id omnino sit necessarium sive personae individuae sive familiae. Quam maxime fieri poterit praecavendum erit, ne exinde impediatur progressus ad controversias mediis iuridicis solvendas.[5]

NOTAE

[1] Cf. Lc. 10, 7: « Dignus est enim operarius mercede sua » (cf. 1 Tim. 5, 18); Iac. 5, 4: « Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit »; Lev. 19, 13; Tob. 4, 15; Eccli. 34, 27: « Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt ».

LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* 15 maii 1891: ASS 23 (1890-1891) p. 662: « Esto igitur, ut opifex atque herus libere in idem placitum, ac nominatim in salarii modum consentiant: subest tamen semper aliquid ex iustitia naturali, idque libera paciscentium voluntate maius et antiquius, scilicet alendo opifici, frugi quidem et bene morato, haud imparem esse mercedem oportere. Quod si necessitate opifex coactus, aut mali peioris metu permotus duriorem conditionem accipiat, quae, etiamsi nolit, accipienda sit, quod a domino vel a redemptore operum imponitur, istud quidem est subire vim, cui iustitia reclamat »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) p. 206: « At liberum certamen, quamquam dum certis finibus contineatur, aequum sit et sane utile, rem oeconomicam dirigere plane nequit; id quod eventus satis superque comprobavit, postquam pravi individualistici spiritus placita exsecutioni sunt mandata. Perquam necessarium igitur est rem oeconomicam vero atque efficaci principio directivo iterum subdi et subiici »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 405-406: « ... (laboris) idcirco modus, non ex mercatorum more pendendus est, sed verius ex iustitiae et aequitatis legibus; quod nisi fit, conficitur porro ut de locando opere pactionibus, quamvis libere initis utrimque, iustitia prorsus laedatur »; p. 406: « ... ut... de locandis

operis pactiones ad iustitiae aequitatisque normam conflentur »; p. 419: « Qua de re Nostrum esse officium putamus iterum admonere, mercedis modum, sicuti liberae competitorum aemulationi prorsus relinquere fas non esse, ita etiam ad arbitrium potentiorum decerni non licere; sed hac in re iustitiae et aequitatis normas esse omnino servandas ».

[2] LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 662: « Mercedem si ferat opifex satis amplam ut ea se uxoremque et liberos tueri commodum queat, facile studebit parsimoniae »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 200: « Ac primum quidem merces operario suppeditanda est, quae ad illius eiusque familiae sustentationem par sit. Aequum sane est reliquam quoque familiam pro viribus suis ad communem omnium sustentationem conferre, ut videre est in agricolarum praesertim, sed etiam in multis artificum et minorum mercatorum familiis; ast nefas est infantili aetate feminaeque debilitate abuti. Domi potissimum vel in iis, quae domui adiacent, matresfamilias operam navent suam, in domesticas curas incumbendo. Pessimus vero est abusus et omni conatu auferendus, quod matresfamilias ob patris salarii tenuitatem extra domesticos parietes quaestuosam artem exercere coguntur, curis officiisque peculiaribus ac praesertim infantium institutione neglectis. Omni igitur ope enitendum est, ut mercedem patresfamilias percipiant sat amplam, quae communibus domesticis necessitatibus convenienter subveniat »;

Ibid., p. 201: « Officinae etiam eiusque susceptoris ratio habenda est in mercedis magnitudine statuenda; iniuste enim immodica salaria exquirerentur, quae absque sui exitio atque ex eo consecutura operariorum calamitate, officina tolerare non potest. Quamquam si ob segnitiem vel ignaviam, aut technici et oeconomici progressus incuriam minus lucrum facit, non haec iusta reputanda est causa mercedis operariis minuendae. Quod si ipsi officinae non tanta vis pecuniae redit, quanta aequae mercedi operariis solvendae sit satis, quia aut oneribus iniustis opprimitur aut opus artificio partum minoris quam iustum est cogitur vendere, qui eam sic vexant, gravis piaculi rei sunt; iusta enim mercede hi privant operarios, qui necessitate adstricti, aequa minorem accipere compelluntur »;

Ibid.: « Denique publico bono oeconomico mercedis magnitudo attemperanda est. Quantopere ad hoc commune bonum conferat, operarios officialesque, mercedis aliqua parte, quae necessariis sumptibus supersit, seposita, ad modicum censum paulatim pervenire, superius iam exposuimus; sed aliud praetereundum non est vix minoris momenti, nostrisque temporibus apprime necessarium, ut iis nempe, qui laborare et valent et volunt, laborandi opportunitas praebeatur. Hoc autem a salarii determinatione haud parum pendet; quae, sicut iuvare, ubi rectis finibus contineatur, vicissim, si hos excedat, obsistere potest »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 martii 1937: AAS 29 (1937) p. 92: « Neque satis sociali iustitiae factum erit, nisi opifices et sibimet ipsis et familiae cuiusque suae victum tuta ratione ex accepta, rei consentanea, mercede praebere poterunt; nisi iisdem facultas dabitur modicam quamdam fortunam sibi comparandi, ad illud communis paupertatis ulcus vitandum, quod tam late diffunditur; nisi denique opportune

erunt in eorum commodum inita consilia, quibus iidem, per publica vel privata cautionis instituta, suae ipsorum senectuti, infirmitati operisque vacationi consulere queant »;

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 decembris 1942: AAS 35 (1943) p. 20: « Chi conosce le grandi Encicliche dei Nostri Predecessori e i Nostri precedenti Messaggi non ignora che la Chiesa non esita a dedurre le conseguenze pratiche, derivanti dalla nobiltà morale del lavoro, e ad appoggiarle con tutto il nome della sua autorità. Queste esigenze comprendono, oltre ad un salario giusto, sufficiente alle necessità dell'operaio e della famiglia, la conservazione ed il perfezionamento di un ordine sociale, che renda possibile una sicura, se pur modesta proprietà privata a tutti i ceti del popolo, favorisca una formazione superiore per i figli delle classi operaie particolarmente dotati di intelligenza e di buon volere, promuova la cura e l'attività pratica dello spirito sociale nel vicinato, nel paese, nella provincia, nel popolo e nella nazione, che, mitigando i contrasti di interessi e di classe, toglie agli operai il sentimento della segregazione con l'esperienza confortante di una solidarietà genuinamente umana e cristianamente fraterna »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 419: « Quod sane postulat, ut opifici merces tanta solvatur, quanta ad vitam degendam homine dignam et ad familiae onera convenienter ferenda par sit. Sed in aequa laboris constituenda remuneratione haec etiam opus est perpendantur: quantum primum singuli ad bona oeconomica gignenda conferant; qui deinde sit fortunae status consociationum, quibus opifices operam suam tribuunt; quid tum poscant cuiusque civitatis utilitates, praesertim ad locandas universas operas quod attinet; quid postremo exigat commune cunctarum gentium bonum, hoc est plurium civitatum inter se consociatarum, natura et latitudine dissimilium »; pp. 418-419: « ... non raro mediocris momenti aut incertae utilitatis officia mercede rependi ampla... ».

[3] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 419.

[4] PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 195: « ... falsum prorsus est sive uni rei sive uni operae quidquid ex earundem collata efficientia obtentum est, adscribere; iniustumque omnino, alterutrum, alterius efficacitate negata, quidquid effectum est sibi arrogare »; p. 198: « Quare omni vi ac contentione enitendum est, ut saltem in posterum partae rerum copiae aequa proportione coacerventur apud eos, qui opibus valent, satisque ample profundantur in eos, qui operam conferunt... »; p. 199: « Hodiernis tamen humanae consortionis condicionibus consultius fore reputamus si, quoad eius fieri possit, contractus operae per societatis contractum aliquantum temperetur, quemadmodum diversis modis fieri iam coepit, haud exiguo operariorum et possessorum emolumento. Ita operarii officialesque consortes fiunt dominii vel curationis, aut de lucris perceptis aliqua ratione participant »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 419: « ... mercede rependi nimis modica, vitae necessitatibus impari, vel utcumque iusto minore, si et beneficii in civitatem collati, et proventuum societatis in qua suam quisque operam ponit, et nationis redituum aequa ratio habeatur »; *ibid.*: « Dum nostra hac aetate oeconomicae civitatum res tam prompte

procedunt, idque maxime post recens immane bellum, opportunum ducimus de gravissimo iustitiae socialis praecepto omnes admonere, quod nominatim poscit, ut ad rei oeconomicae incrementa semper rei socialis incrementa simul adiungantur simul accommodentur; ita quidem, ut ex aucta divitiarum copia in republica omnes prorsus civium ordines aequa percipiant emolumenta »; p. 420: « Cui quidem iustitiae officio non uno modo, ut rerum usus docet, satis fit. Ceteris missis, hodie magnopere optandum est, ut, rationibus quae magis consentaneae videantur, opifices in partem possessionis sensim veniant suae cuiusque societatis »; p. 421: « At animadvertendum quoque est, aequationem mercedis cum reditibus ita definiri oportere, ut communis boni ratio habeatur sive civitatis, sive consortionis hominum universae ».

[5] PIUS XII, Alloc., 29 iunii 1948: AAS 40 (1948) pp. 336-337: « Qualora infatti essi (i Sindacati) mirassero alla esclusiva dominazione nello Stato e nella Società, se volessero esercitare un assoluto potere sull'operaio...

« Che cosa dovrebbe pensarsi della esclusione di un operaio dal lavoro, perchè non è persona gradita al Sindacato, della cessazione forzata del lavoro per il conseguimento di scopi politici, dello smarrirsi in non pochi altri errati sentieri, i quali conducono lungi dal vero bene e dalla invocata unità della classe lavoratrice? »;

ID., Nuntius radiophonicus Christifidelibus operariis Hispaniae, 11 martii 1951: AAS 43 (1951) p. 215: « Las discusiones entre patronos y obreros deben tener como fin principal la concordia y la colaboración ».

Caput V

DE AGRICULTURA ET AGRICOLIS

27. [*Dignitas agriculturae*]. Quantopere Deus aestimet agriculturam, ipse Spiritus Sanctus testatur per Ecclesiasticum dicentem, rusticationem seu agrorum culturam conditam esse ab ipso Altissimo.[1] In nullo enim fere labore homo tam aperte cum Deo cooperatur, et tantopere se a Creatore dependentem sentit, ut in agris excolendis eisque praeparandis ad messem. Est enim homo, qui plantat atque rigat; qui vero incrementum dat Deus (cf. 1 Cor. 3, 6-7).

28. [*De ruris bono promovendo*]. Quare etsi condiciones oeconomicae exigere possunt aliquam maiorem ex agro ad urbes magnas emigrationem, tamen neque Ecclesiae, neque societati civili prodest si per veram quamdam fugam terrae agrariae deserantur. Ad tantum malum impediendum operam dent Ecclesiae Pastores, ut in re religiosa rus non postponatur urbibus, tum quod ad cultum, tum quod ad culturam religiosam attinet; ii vero qui in potestate civili sunt positi, intento studio curent, ut etiam ruricolae gaudeant bonis culturae hodiernae, imprimis in ordine hygienico et educativo; et insuper ut maior sit aequabilitas inter agriculturam et industriam, sive in dandis sive in accipiendis bonis mutuis. Ante omnia autem memores sint verbi Sancti Pauli: « Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere » (2 Tim. 2, 6). Quod si haec verba apostolica meditari non recusent, dabit eis coelestis Agricola hac in re debitum intellectum (cf. 2 Tim. 2, 7).[2]

NOTAE

[1] Cf. Eccli. 7, 16 [LXX: v. 15]: « Non oderis... rusticationem creatam ab Atissimo », graece: *Μὴ μισήσῃς... γεωργίαν ὑπὸ Ὑψίστου ἐκτισμένην.* Vide Gen. 2, 15. Rusticatio est vox adhibita ab auctoribus rei rusticae, Catone, Columella, cet.

[2] Cf. Pius XII, Alloc. ad agrorum cultores, 15 nov. 1946: AAS 38 (1946) pp. 432 ss.; Epist. ad XXI hebd. soc. Ital., 15 sept. 1947: *L'Osserv. Rom.,* 22 sept. 1947; Alloc. ad particip. Congr. Intern. de vita

rurali, 2 iul. 1951: AAS 43 (1951) pp. 554 ss.; Nuntius radiophonicus, 11 apr. 1953: AAS 45 (1953) pp. 293 ss.; Alloc. ad delegatos F.A.O., 10 nov. 1955: *Disc. e Radiomess.* 17, pp. 379 ss.; Alloc. ad agrorum cultores, 11 apr. 1956: AAS 48 (1956) pp. 277 ss.; Epist. de vita rurali ad E.mum Card. Rodriguez, 16 mart. 1957: *L'Osserv. Rom.* 9 apr. 1957; Epist. ad XXX hebd. soc. Ital., 18 sept. 1957: AAS 49 (1957) pp. 830 ss.; Alloc. ad particip. Congr. F.A.O.: AAS 49 (1957) pp. 1023 ss.;

IOANNES XXIII, Alloc. ad particip. Congr. F.A.O., 3 maii 1960: AAS 52 (1960) pp. 463 ss.; Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 401-464.

Caput VI

DE PACE SOCIALI TUENDA

29. [*Defendenda iura oeconomice debilium*]. In permultis regionibus, immensum vigere discrimen inter praedivites et ingentes multitudines quae frustra ex angustiis in quibus versantur excedere contendunt,[1] Ecclesia dolet et lamentatur; immanem accumulari potentiam et despoticum potentatum oeconomicum penes paucos deploravit et deplorat; [2] ad earum multitudinum quae omni securitate privantur iura ita propugnanda, ut ad stabilem humanam condicionem ascendere valeant, se Christi lege permoveri fatetur.[3]

30. [*Laborantium consociationes*]. Inire consociationes ad iura laborantium defendenda, eorumdemque emolumentum procurandum, ac simul ad pacem socialem tuendam et socium laborem promovendum, ius esse hominibus a natura concessum, Ecclesia indesinenter declarat.[4] Pugnam classium, quam ad revolutionem praeparandam marxistae doctrinae sectatores necessariam conclamant, Ecclesia reprobat.[5]

31. [*Audiantur opificum optata*]. Opportunum erit ut, salva libertate et propria responsabilitate auctoritatis publicae, omnes qui rei oeconomicae dant operam, eorumque coetus, praesentes sint apud instituta quae in variis rerum oeconomicarum provinciis operantur, ope personarum quae eorum iura, necessitates, optata tueantur. Praeterea, cum communis sit conductorum et opificum utilitas et actio in vita oeconomica populi, aequalisque eorum dignitas, exinde sequitur ut conveniens participatio eis sit agnoscenda in ordinanda vita oeconomica et sociali totius populi.[6]

32. [*De prosperitate generali tuenda*]. Meminerint societatis politicae moderatores, eo magis fore compaginem societatis aeque libratam, eoque efficacius conservari pacem intra cives, quo minus habeantur partes extremae, ideoque quo magis coetus, sive sint operarii dependentes, sive artifices independentes, sive agricolae,

sive negotiatores, sive variis professionibus officiisque publicis addicti, bene se habeant, gaudeant possessione propria et oeconomica securitate.

33. [*De sociali actione et doctrina*]. Cum res oeconomicae et sociales moralitatis provinciam pertingant, ideoque subsint legi naturali et Legi evangelicae, a Magisterio Ecclesiae explicatis, Christifideles ne nomen dent associationibus in quibus istae leges morales non servantur, vel, quod peius est, oppugnantur. Potius enitendum est, ut pro temporum et locorum condicionibus, condantur consociationes et collegia, quae principiis christianis innixa, operam suam navent.[7]

34. [*De proponenda doctrina*]. Curandum est ut simul cum huiusmodi consociationibus, semper adsint sodalitia, quae doctrina christiana sociali socios imbuere satagant, eosque formare, ut deinde consortiones eo spiritu permeare valeant, quo in tota sua agendi ratione dirigi debent.[8]

NOTAE

[1] LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* 15 maii 1891: ASS 23 (1890-1891) p. 663: « Vis (enim) commutationum civilium in duas civium classes divisit urbes, immenso inter utramque discrimine interiecto. Ex una parte factio praepotens, quia praedives: quae cum operum et mercaturae universum genus sola potiatur, facultatem omnem copiarum effectricem ad sua commoda ac rationes trahit, atque in ipsa administratione reipublicae non parum potest. Ex altera inops atque infirma multitudo, exulcerato animo et ad turbas semper parato »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) p. 178: « Nam saeculo undevicesimo ad exitum properante, novum rei oeconomicae obortum genus novaque industriae incrementa in plerisque nationibus eo devenerant, ut hominum communitas magis magisque in duas classes dispertita appareret; quarum altera quidem numero exigua, vix non omnibus fruebatur commodis a modernis inventis tam copiose allatis; altera vero, ingentem complectens opificum multitudinem, calamitosa egestate pressa, frustra ex angustiis, in quibus versabatur, excedere contendebat »;

IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) p. 418: « Vehementi sane aegrimonia animus afficitur Noster, cum veluti ante oculos Nostros versantur — pro miserrimum spectaculum — ingentes opificum multitudines, qui in nationibus non paucis atque in latis etiam terrarum continentibus tam parvam laboris mercedem accipiunt, ut ipsis eorumque familiis vitae condicionibus utendum sit, ab

hominis dignitate omni ex parte alienis. (...) Fit tamen apud aliquot ex his nationibus ut, adversus extremam plurimorum inopiam, paucorum conspiciantur opulentia profusique sumptus, aperte insolenterque cum egenorum sorte pugnantes ».

[2] PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., pp. 210-211: « ... omnium oculos percellit, nostris temporibus non modo coacervari opes, sed immanem accumulari potentiam et despoticum potentatum oeconomicum penes paucos, qui plerumque non domini, sed depositae rei custodes tantum et administratores sunt eamque nutu suo arbitrioque regunt ».

[3] PIUS XII, Alloc., 15 augusti 1945: AAS 37 (1945) p. 215: « Chi, dacchè esiste un proletariato dell'industria, ha come la Chiesa combattuto in lotta leale per la difesa dei diritti umani dei lavoratori? (...) In lotta leale: non per eccitare l'odio di classe, ma per garantire al ceto degli operai una condizione sicura e stabile, di cui altri ordini del popolo già godevano, e affinchè la classe dei lavoratori entrasse a far parte della comunanza sociale con eguali diritti degli altri suoi membri ».

[4] LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 664: « Sed principem locum obtinent sodalitia artificum, quorum complexu fere cetera continentur... Eruditiore nunc aetate, moribus novis, auctis etiam rebus quas vita quotidiana desiderat, profecto sodalitia opificum flecti ad praesentem usum necesse est. Vulgo coiri eius generis societates, sive totas ex opificibus conflatas, sixe ex utroque ordine mixtas, gratum est: optandum vero ut numero, et actuosa virtute crescant »;

ID., Epist. *Longinqua oceani,* 6 ianuarii 1895: ASS 27 (1894-1895) p. 396: « De ineundis quoque societatibus diligentissime videndum ne quis errore fallatur. Atque hoc intelligi nominatim de opificibus volumus: quibus profecto coire in sodalitia utilitatum sibi comparandarum gratia, ius est, libente Ecclesia, nec repugnante natura: sed vehementer interest, quibuscum se coniungant, ne ubi rerum meliorum adiumenta requirunt, ibi in discrimen vocentur bonorum multo maximorum. (...)

« Imo vero, quod est valde ad fidei incolumitatem conducibile, malle catholici debent cum catholicis congregari, nisi fieri secus coegerit necessitas »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 205: « Cum liberae hae consociationes a cl. mem. Decessore Nostro distincte ac dilucide explanentur, satis habemus, id unum inculcare: liberam esse homini facultatem, non solum has consociationes condendi, quae iuris et ordinis sunt privati, sed etiam eam in iis " libere optandi disciplinam, easque leges, quae maxime conducere possunt ad id, quod propositum est, iudicentur " (ex Litt. Encycl. *Rerum Novarum;* cf. PIUS X, Litt. Encycl. *Singulari quadam,* 24 sept. 1912: AAS 4 [1912], p. 659) »;

PIUS XII, Litt. Encycl. *Sertum laetitiae,* 1 novembris 1939: AAS 31 (1939) p. 643: « Praeterea, cum homines natura sint congregabiles et fas sit coniunctis viribus honestas utilitates provehere, sicut heris ita et operariis et agricolis non potest sine iniuria denegari aut minui libera facultas societates ineundi, quarum ope ipsi sua tueantur iura et maiorem in modum emolumenta, quae ad bona animi et corporis et ad innoxias quo-

que suavitates vitae spectant acquirant. Huiusmodi collegiis (...) non potest una ubique locorum disciplina et temperatio imponi, quae quidem pro ingenio populorum et adiunctis temporum et rerum alibi alia esse quit: ea tamen semper e sanae libertatis principiis vitalem motum sumant, celsis iustitiae et honestatis normis informentur harumque sub ductu et auspicio ita agant, ut in suae classis provehendis commodis neminem laedant, concordiae studia servent, civilis societatis commune bonum vereantur ».

[5] LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., pp. 648-649: « Est illud... capitale malum, opinione fingere alterum ordinem sua sponte infensum alteri, quasi locupletes et proletarios ad digladiandum inter se pertinaci duello natura comparaverit. (...) Omnino altera alterius indiget: non res sine opera, nec opera sine re potest consistere »;

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., p. 204: « Id autem in primis spectare, in id intendere et res publica et optimus quisque civis debent, ut " classium " oppositarum disceptatione superata, concors " ordinum " conspiratio excitetur et provehatur.

« In reficiendos igitur " ordines " ars politica socialis incumbat necesse est. Reapse violenta adhuc perseverat et hac de causa instabilis ac nutans humanae societatis condicio, quippe quae " classibus " innitatur diversa appetentibus et ideo oppositis, proptereaque ad inimicitias dimicationesque pronis ».

[6] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., p. 423: « Non dubitamus (tamen), quin opificibus actuosae partes sint tribuendae in negotiis societatis, cui navent operam, sive haec privatorum sive reipublicae sit; quod nimirum eo spectare utcumque debet, ut societates bonis gignendis perfectam induant humanae consortionis speciem, cuius afflatu singulorum necessitudines, munerum officiorumque varietates penitus afficiantur »; p. 425: « At ea decernere, quae generalem (illum) rei oeconomicae statum magis adiuvent, negotium non est singulae cuiusque societatis bonis gignendis, sed ad reipublicae moderatores spectat, et ad illa instituta quae (...) in variis rerum oeconomicarum provinciis operantur. Ex quo patet opportunum vel necessarium esse, apud civitatis auctoritates et apud eadem instituta, praeter dominos aut eos qui dominorum partes agunt, veluti praesentes etiam opifices haberi aut eos qui pro suo munere opificum iura, necessitates, optata tuentur »;

PIUS XII, Alloc., 7 maii 1949: AAS 41 (1949) pp. 283-284: « Chefs d'entreprise et ouvriers ne sont pas antagonistes inconciliables. Ils sont coopérateurs dans une œuvre commune. Ils mangent, pour ainsi dire, à la même table, puisqu'ils vivent, en fin de compte, du bénéfice net et global de l'économie nationale. (...)

« Mais dès lors que l'intérêt est commun, pourquoi ne pourrait-il pas se traduire dans une expression commune? pourquoi ne serait-il pas légitime d'attribuer aux ouvriers une juste part de responsabilité dans la constitution et le développement de l'économie nationale? (...)

« Cette communauté d'intérêt et de responsabilité dans l'œuvre de l'économie nationale, Notre inoubliable Prédécesseur Pie XI en avait suggéré la formule concrète et opportune lorsque, dans son Encyclique *Qua-*

dragesimo anno, il recommandait " l'organisation professionnelle " dans les diverses branches de la production ».

[7] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c., pp. 425-426: « Consentaneum igitur est, ut in primis cogitatio Nostra paternaeque caritatis affectus ad consociationes feratur varias artes complectentes, itemque ad opificum collegia, quae, christianae doctrinae principiis conformata, in pluribus terrarum continentibus operam navant suam. (...) At praeterea horum filiorum Nostrorum operam merita honestare laude cupimus, quae non omnis in proximo atque perspicuo rerum exitu sita est; sed ad universum etiam, qua late patet, humani laboris campum permanat, rectis agendi cogitandique normis almoque christianae religionis afflatu quaquaversus propagatis.

« Qua quidem Nostra paterna laude eos etiam ornare carissimos filios volumus, qui christianis praeceptis imbuti eximiam tribuunt operam aliis artificum consociationibus iisque opificum collegiis, quae naturae legibus ducuntur et singulorum de re religiosa ac morali libertatem verentur » (cf. LEO XIII, Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* l. c., p. 666; PIUS X, Litt. Encycl. *Singulari quadam,* l. c., pp. 659 ssq.; S. C. CONCILII, Responsio ad R. P. D. Liénart, Episcopum Insulens., 5 iunii 1929: AAS 21 [1929] pp. 500 ssq.);

PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo anno,* l. c., pp. 187-188: « Quae Leonis XIII consilia ac monita alii aliter secundum varias locorum rationes ad effectum adduxerunt. Etenim, in quibusdam regionibus una eademque consociatio omnes a Pontifice praestitutos fines persequendos suscepit; in aliis vero, rerum adiunctis id suadentibus vel postulantibus, ad quandam operae divisionem deventum est, distinctaeque conditae sunt consociationes, quarum aliae ad sodalium iura atque legitima commoda in operae mercatu defendenda incumberent, aliae mutuum in rebus oeconomicis adiutorium praestandum curarent, aliae denique religiosis ac moralibus officiis aliisque id genus muneribus adimplendis omnem operam conferrent suam.

« Altera haec via ibi potissimum inita est, ubi sive patriae leges, sive certa quaedam oeconomica instituta, sive lugenda illa in hodierna societate tam late patens animorum et cordium dissensio atque urgens contra conferta novarum rerum molitorum agmina studiis viribusque coniunctis resistendi necessitas, impedimento erat, quominus catholici syndicatus condere possent. In ea enim rerum condicione vix non cogi syndicatibus neutris se adscribere, qui tamen semper iustitiam et aequitatem profiteantur et sociis catholicis plenam suae conscientiae providendi atque Ecclesiae mandatis obtemperandi libertatem faciant »;

Decretum Supremae S. Congreg. Sancti Officii, 1 iulii 1949: AAS 41 (1949) p. 334.

[8] PIUS X, Litt. Encycl. *Singulari quadam,* l. c., pp. 660-661; S. C. CONCILII, Epist. ad R. P. D. Liénart, l. c.

Caput VII

DE RELATIONE INTER REM PUBLICAM ET OECONOMIAM

35. [*Statuuntur principia*].[1] Ut sana relatio rem publicam inter et oeconomiam habeatur, imprimis in rebus oeconomicis partes priores tribuantur privatae industriae singulorum, sive soli agant, sive cum aliis, ad bona communia commode sibi comparanda, multiplici modo consocientur. Homines autem, in rebus oeconomicis operam dando, cum aliis concordi actione agere tenentur, suam ipsorum utilitatem communi bono subiicientes. In re dein oeconomica, praesens accedat civilis potestatis opera, ut recte bonorum externorum incrementum provehat, idque conducat ad vitae socialis progressum atque ideo, debito ordine tam in corporis quam in animi bonis servato, conferat ad singulorum coetuumque omnium utilitatem. Prae oculis tandem habeatur, etiam in re oeconomica, subsidiarii officii principium diligentem postulare applicationem.

36. [*Mutua societatum civilium operositas*]. Cum Deus bona universi destinaverit ad totam familiam humanam sustentandam, atque insuper res oeconomicae singularum nationum, maxime ob progressum scientiae rerumque technicarum, in dies magis inter se cohaereant et ab invicem dependeant, S. Synodus declarat, omnino requiri, ut inter populos in rebus oeconomicis foveantur relationes tam iuridicae et politicae quam practicae multiformis cooperationis. Quare omni vi contendendum est, ut promoveatur socius labor internationalis; dein ut inventa nova scientifica facile ad communem cognitionem perveniant; tandem ut rerum hominumque vires atque facultates personales aptiore commercio atque expeditius ubique terrarum omnibus inservire queant. Quod etiam conferet ad pacem, mundo universo tam necessariam, in tuto ponendam, utque populi sedeant in eius pulchritudine (cf. Is. 32, 18).[2]

NOTAE

[1] Cf. Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 413-414.

[2] Alia de ordine internationali exponuntur in Constitutione de « Communitate Gentium ».

SCHEMA CONSTITUTIONIS DOCTRINALIS

DE COMMUNITATE GENTIUM

Caput I

FUNDAMENTUM MORALE COMMUNITATIS GENTIUM

1. [*Fraternitas universalis gentium*]. Sancta Synodus, altissimas causas consortii humani perscrutans, declarat, Communitatem internationalem populorum in fraternitate universali gentium fundatam esse; hanc vero fraternitatem respectu habito unici Patris intelligi debere.[1] Nam secundum testimonium Sacrarum Litterarum Deus, Creator omnium, ut inceptum opus consummaret hominem ad imaginem suam formavit (Gen. 1, 26-27). Ac praeterea ex primo hominis feminaeque coniugio originem duxerunt ceteri omnes, qui variis tribubus fuere gentibusque distincti per variasque terrarum orbis partes disseminati. Quapropter humanum genus ob communem a Creatore originem unum haberi et considerari debet secundum illud: « Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes et per omnia et in omnibus nobis » (Eph. 4, 6). Eamdem unitatem ratio quoque humana docet, quia omnes sunt natura unum; unum ob commune hac in mortali vita fungendum munus; unum ob eamdem habitationem, terrarum nempe orbem; unum ob opes naturales quibus naturali iure omnes frui possunt; unum denique ob supremum finem, Deum ipsum quo contendant omnes oportet. Haec humanae familiae unitas in aeterna imagine Altissimi, Dei Filio, in quo « condita sunt universa » (Col. 1, 16) confirmatur et in Redemptione, cuius beneficia Christus Dominus omnibus dilargitus est, consignata fuit.[2]

Quapropter, non obstante diversitate stirpium et nationum, huic naturali unitati generis humani apte compositus ordo gentium populorumque respondere debet, qui ordini morali, seu ordini hominis ad Deum, in omnibus subiicitur; imo ne ob illam diversitatem unitas periclitetur, ordo moralis vel magis postulatur.

2. [*Bonum commune communitatis gentium*]. Hanc unitatem naturae ac destinationis numquam obliviscentes, nihilominus populi propter variarum condicionum vicissitudines, ordinem politicum in diversis regionibus, ob sufficientiam vitae procurandam constituere debuerunt, necnon secundum leges transmissionis bonorum culturae in varios populorum coetus sese congregare. Communitatis gentium est in pacifico consortio aditum patefacere

omnibus populis ad patrimonium commune humanum et ea omnia, quae vi virtuteque humanae naturae continentur, concordi fructuosaque opera efficere. Quapropter bono communi gentium detrimentum affert eorum agendi ratio, qui de aliis minime curant vel utilitatibus suis unice student; quod quidem mutuae necessitudinis vincula inter homines disrumpit, et cum inde aliqui consulto excludantur a bono communi universali participando, viam necessario sternit ad nefasta discrimina inter homines et populos.

3. [*Opus ordinis internationalis est pax*]. Communitas internationalis, ut suum bonum commune attingere queat, iustam et adaequatam constitutionem duplicis ordinis exigit: ordinis interni Statuum, cum iusta agnitione iurium personalium ac socialium, et ordinis internationalis singulis societatibus politicis externi, cum iusta attributione iurium societatum politice ordinatarum ac recta aestimatione valorum populis propriorum. Pax, quae ut tranquillitas ordinis definitur, est opus utriusque ordinis, necnon iustitiae et caritatis, quarum normae in omnibus gradibus consortii humani servantur.[3]

NOTAE

[1] PIUS XII, Exhortatio Apostolica *Conflictatio bonorum,* 11 febr. 1949: AAS 41 (1949) pp. 59-60: « Experientia et usu hoc verissime constat *homines non sentire se invicem fratres, nisi ii sentiant se omnes eodem prognatos esse Patre.* Dempta reverentia Summo legifero et iudici Numini, fas et nefas nuda sunt verba ».

[2] PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 428: « Si hanc iure ac reapse datam totius humani generis unitatem intente consideramus, non seiuncti nobis singuli cives, quasi arenarum grana, videntur, sed inter se potius apto compositoque ordine ac mutua variaque ob temporum diversitatem necessitudine congregati ex naturali ac superna impulsione destinationeque. Et cum gentes ad humaniorem cultum evehantur, et pro rerum vitaeque condicionibus inter se dissimiles fiant, non idcirco debent humanae familiae unitatem infringere, sed eamdem potius familiam, suis ipsarum communicatis dotibus animique ornamentis, ditare, itemque mutuo illo bonorum commercio, quod tum solummodo efficienterque haberi potest, cum vivida ac flagrans caritas omnes eiusdem Patris filios omnesque eodem divino cruore redemptos homines fraterno foedere coagmentat ».

[3] PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1948: AAS 41 (1949) p. 11: « La volontà cristiana di pace viene da Dio. Egli è il " Dio della pace " (Rom. 15, 33); Egli ha creato il mondo per essere un soggiorno di pace; Egli ha dato il suo precetto di pace, di quella " tranquillità nell'ordine " di cui parla S. Agostino ».

Caput II

DE COMMUNITATE INTERNATIONALI SUB INSTAURANDA AUCTORITATE HUMANA

4. [*Communitatis Internationalis structura vindicatur*]. Cum Communitas Internationalis, in iure naturali [1] innixa et temporum decursu evoluta, necessaria sit ad bonum commune [2] universae familiae humanae efficaciter et sufficienter consequendum, Sacrosancta Synodus asserit huiusmodi Communitatem postulare structuram organicam ut quosdam definitos fines socialis vitae internationalis convenienter assequi valeat.[3]

5. [*De efficacitate structurae et de fine Communitatis Internationalis*]. Ut Communitas Internationalis fines suos attingere possit, eam compaginationem aptis organis instructam habere debet, quibus valeat efficaciter promovere pacem inter varias Nationes, prohibere iniustam aggressionem, mutuam et adiutricem iuvare ac fovere operam in re politica, oeconomica, sociali, culturali, morali.[4]

6. [*De necessitate humanae auctoritatis in Communitate Internationali*]. Cum in quavis humana societate requiratur auctoritas, quae, tamquam a primo fonte, a Deo derivatur (Rom. 13, 1-6), Communitas Internationalis illa auctoritate, aequa et effectiva [5] debet esse praedita, quae singularum Civitatum operam debito ordine disponat, ad supra memoratos fines assequendos.

7. [*De recta agendi ratione Civitatum in sinu Societatis Internationalis*]. Singulae Civitates, aequis iuribus et officiis fundamentalibus ex iure naturae fruentes intra Communitatem Internationalem bene ordinatam, cum eadem et eius membris gerere se debent omni cum sinceritate et consensione animorum, ut iustitia et aequitas valide promoveantur, et inde pax, fidelis pactionum observantia,[6] in tuto ponatur. Idem insuper requiritur, ut iustitia illa socialis, quae sola apta est ad civilem et spiritualem progressum nationum, in gentibus [7] quae minus opibus et cultu processerint, foveatur, ad omnes Civitates inserendas in consortium

oeconomicorum bonorum, adeoque ad causas dissidiorum tollendas inter Nationes.[8]

8. [*De praecipuis personae humanae iuribus in Societate Internationali defendendis*]. Iuridica et socialis structura Societatis Internationalis ita conformanda est et cum legitimo singularum Civitatum ordine interno concilianda, ut in ea plenum exercitium humanae personae iurium ab omnibus agnoscatur et sine ulla exceptione linguae, stirpis, religionis atque cultus, in eadem servetur et promoveatur. In primis Sacrosancta Synodus sollemniter affirmat hominem, utpote ad imaginem et similitudinem Dei factum, non posse vitae socialis fundamentum, finem et subiectum esse, nisi in consortione nationali et internationali, servatis utique legitimis exigentiis veritatis bonique communis, propriis fruatur iuribus naturalibus et inalienabilibus, ut sunt ius ad vitam et corporis integritatem, ad genus vitae socialis et oeconomicae dignum et honestum; ius libere colendi Deum; legitime explicandi et perficiendi proprias facultates bonaque privatim possidendi; ius libere commeandi mutandique sedem intra propriae Nationis fines; ius emigrandi et immigrandi; [9] ius contrahendi matrimonium, constituendi vitam familiarem, libereque educandi filios; ius laborandi seseque consociandi ad honestos fines assequendos.[10]

NOTAE

[1] Pius XII, Allocutio *Iis qui interfuerunt Conventui quinto nationali Italico Unionis Iureconsultorum catholicorum,* 6 dec. 1953: AAS 45 (1953) p. 795: « Queste considerazioni ed altre simili dimostrano che il cammino verso la Comunità dei popoli e la sua costituzione non ha come norma unica ed ultima la volontà degli Stati, ma piuttosto la natura, ossia il Creatore ».

Id., Alloc. *Dirigentibus ac Sociis Sodalitatis Italicae studiis provehendis ad universas nationes reconciliandas*, 13 oct. 1955: AAS 47 (1955) pp. 768-769: « Il primo postulato di ogni azione pacificatrice è di riconoscere l'esistenza di una legge di natura, comune a tutti gli uomini e a tutti i popoli, dalla quale promanano le norme dell'essere, dell'operare e del dovere, e la cui osservanza agevola ed assicura la pacifica convivenza e la mutua collaborazione. (...) In una parola, la legge naturale è la salda base comune di ogni diritto e dovere, il linguaggio universale necessario ad ogni intesa; è quel supremo tribunale di appello che l'umanità ha sempre desiderato affine di porre termine ai ricorrenti contrasti ».

[2] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1951: AAS 44 (1952) p. 10: « A queste società appartengono in primo luogo la famiglia, lo

Stato ed anche la Società degli Stati, perchè il bene comune, fine essenziale di ognuno di essi, non può nè esistere, nè essere concepito, senza la loro relazione intrinseca con la unità del genere umano. Sotto questo aspetto *l'unione indissolubile degli Stati è un postulato naturale,* è un fatto che loro s'impone ed a cui esse, sebbene talora esitanti, si sottomettono come alla voce della natura, sforzandosi altresì di dare alla loro unione un regolamento esteriore stabile, una organizzazione ».

[3] PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) p. 18: « Fino a qual punto però i rappresentanti e i pionieri della democrazia saranno compresi nelle loro deliberazioni dalla convinzione che l'ordine assoluto degli esseri e dei fini, da Noi ripetutamente ricordato, include anche, come esigenza morale e quale coronamento dello sviluppo sociale, la unità del genere umano e della famiglia dei popoli? Dal riconoscimento di questo principio dipende l'avvenire della pace. Nessuna riforma mondiale, nessuna garanzia di pace può fare da esso astrazione, senza indebolirsi e rinnegare se stessa. Se invece quella *medesima esigenza morale* trovasse la sua attuazione in una società dei popoli, che sapesse evitare i difetti di struttura e le manchevolezze di precedenti soluzioni, allora la maestà di quell'ordine regolerebbe e dominerebbe egualmente le deliberazioni di questa società e l'applicazione dei suoi mezzi di sanzione ».

[4] BENEDICTUS XV, Litt. Encycl. *Pacem,* 23 maii 1920: AAS 12 (1920) p. 216: « Ad quam gentium consociationem contrahendam hortatur, ut alia multa praetereamus, ipsa vulgo explorata necessitas omnem dandi operam ut, sublatis vel imminutis rei militaris sumptibus, quorum immane pondus iam sustinere respublicae non possunt, nulla posthac existant tam exitiosa bella, vel certe quam longissime eiusmodi periculum avertatur ».

PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1951: AAS 44 (1952) pp. 10-11: « Lo Stato, la Società degli Stati con la sua organizzazione sono dunque — per loro natura, secondo l'indole sociale dell'uomo, e nonostante tutte le ombre, come attesta l'esperienza storica —, forme dell'unità e dell'ordine fra gli uomini, necessarie alla vita umana e cooperanti al suo perfezionamento. Il loro concetto stesso dice la tranquillità nell'ordine, quella " *tranquillitas ordinis* ", che è la definizione che S. Agostino dà della pace: esse sono essenzialmente un ordinamento di pace ».

ID., Sermo, 24 dec. 1939: AAS 32 (1940) p. 10: « In ogni riordinamento della convivenza internazionale, sarebbe conforme alle massime dell'umana saggezza che da tutte le parti in causa si deducessero le conseguenze dalle lacune o dalle deficienze del passato; e nel creare o ricostituire le istituzioni internazionali, che hanno una missione tanto alta, ma in pari tempo così difficile e piena di gravissime responsabilità, si dovrebbero tener presenti le esperienze che sgorgassero dall'inefficacia o dal difettoso funzionamento di simili anteriori iniziative. E poichè alla debolezza umana è così malagevole, si sarebbe tentati di dire, quasi impossibile, di tutto prevedere e tutto assicurare al momento delle trattative di pace, quando torna difficile l'esser scevri di passione e d'amarezza, la costituzione di giuridiche istituzioni, che servano a garantire la leale e fedele attuazione delle convenzioni e, in caso di riconosciuto bisogno, a rivederle

e correggerle, è d'importanza decisiva per una onorevole accettazione di un trattato di pace e per evitare arbitrarie e unilaterali lesioni e interpretazioni delle condizioni dei trattati medesimi ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) p. 18: « Perchè la fiducia reciproca rinasca devono sorgere istituzioni, le quali, acquistandosi il generale rispetto, si dedichino al nobilissimo ufficio, sia di garantire il sincero adempimento dei trattati, sia di promuoverne, secondo i principi di diritto e di equità, opportune correzioni o revisioni ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) p. 19: « Le risoluzioni finora note delle Commissioni internazionali permettono di concludere che un punto essenziale d'ogni futuro assetto mondiale sarebbe la *formazione di un organo* per il mantenimento della pace, organo investito per comune consenso di suprema autorità, e il cui ufficio dovrebbe essere anche quello di soffocare in germe qualsiasi minaccia di aggressione isolata o collettiva. Nessuno potrebbe salutare questa evoluzione con maggior gaudio di chi già da lungo tempo ha difeso il principio che la teoria della guerra, come mezzo adatto e proporzionato per risolvere i conflitti internazionali, è ormai sorpassata. Nessuno potrebbe augurare a questa comune collaborazione da attuare con una serietà d'intenti prima non conosciuta, pieno e felice successo con maggior ardore di chi si è coscienziosamente adoperato per condurre la mentalità cristiana e religiosa a riprovare la guerra moderna coi suoi mostruosi mezzi di lotta ».

Id., Nuntius radiophonicus, 1 sept. 1944: AAS 36 (1944) p. 257: « Già nel Nostro discorso natalizio del 1939 Noi auspicavamo la creazione di organizzazioni internazionali che, evitando le lacune e le deficienze del passato, fossero realmente atte a preservare la pace, secondo i principi della giustizia e della equità, contro ogni minaccia per il futuro. Poichè oggi alla luce di tante terribili esperienze l'aspirazione verso un simile nuovo istituto universale di pace richiama sempre più l'attenzione e le cure degli uomini di Stato e dei popoli, Noi volentieri esprimiamo il Nostro compiacimento e formiamo l'augurio che la sua concreta attuazione corrisponda veramente nella più larga misura all'altezza del fine, che è il mantenimento, a vantaggio di tutti, della tranquillità e della sicurezza del mondo ».

[5] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) p. 18: « Per lo stesso motivo si comprende come *l'autorità di una tale società dei popoli dovrà essere vera ed effettiva* sugli Stati, che ne sono membri, in guisa però che ognuno di essi conservi un eguale diritto alla sua relativa sovranità ».

[6] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) p. 18: « Conforme poi alla misura, in cui il disarmo venga attuato, sono da stabilirsi mezzi appropriati, onorevoli per tutti ed efficaci, *per ridonare alla norma* " pacta sunt servanda ", " i patti devono essere osservati ", la funzione vitale e morale, che le spetta nelle relazioni giuridiche fra gli Stati ».

[7] Pius XII, Alloc. *Participantibus Conventui internationali Studiorum rerum socialium et Conventui Sodalitatis internationalis socialis christianae,* 3 iun. 1950: AAS 42 (1950) pp. 485-486: « Il faut regarder bien

en face, dans toute son ampleur, le devoir de donner à d'innombrables familles, dans leur unité naturelle, morale, juridique, économique, un juste espace vital répondant, fût-ce dans une mesure modeste, mais tout au moins suffisante, aux exigences de la dignité humaine.

« Arrière les préoccupations égoïstes de nationalité et de classes, qui puissent gêner le moins du monde une action loyalement entreprise et vigoureusement menée, dans la conspiration de toutes les forces et de toutes les possibilités sur toute la surface du globe, dans le concours de toutes les initiatives et de tous les efforts des individus et des groupes particuliers, dans la collaboration universelle des peuples et des Etats, chacun apportant sa contribution respective de richesses: en matières premières, en capitaux, en main d'œuvre. Enfin, tous les participants de cet effort commun doivent apprécier le secours que lui apporte l'Eglise ».

[8] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1948: AAS 41 (1949) p. 10: « Un cristiano convinto non può confinarsi in un comodo o egoistico " isolazionismo ", quando è testimonio dei bisogni e delle miserie dei suoi fratelli; quando giungono a lui le implorazioni di soccorso degli economicamente deboli; quando conosce le aspirazioni delle classi lavoratrici verso più normali e giuste condizioni di vita; quando è consapevole degli abusi di una concezione economica, che pone il denaro al di sopra degli obblighi sociali; quando non ignora i traviamenti di un intransigente nazionalismo, che nega o conculca la solidarietà fra i singoli popoli, solidarietà la quale impone a ciascuno molteplici doveri verso la grande famiglia delle Nazioni.

« La dottrina cattolica sullo Stato e la società civile si è sempre fondata sul principio che secondo la volontà divina i popoli formano insieme una comunità avente scopi e doveri comuni. Anche in un tempo nel quale la proclamazione di questo principio e delle sue conseguenze pratiche sollevava fiere reazioni, la Chiesa ha negato il suo consenso all'erroneo concetto di una sovranità assolutamente autonoma ed esente degli obblighi sociali ».

[9] Pius XII, Nuntius radiophonicus, in festo Pentecostes, 1 iun. 1941: AAS 33 (1941) p. 203: « Il nostro pianeta, con tanti estesi oceani e mari e laghi, con monti e piani coperti di nevi e di ghiacci eterni, con grandi deserti e terre inospite e sterili, non è pur scarso di regioni e luoghi vitali abbandonati al capriccio vegetativo della natura e ben confacentisi alla coltura della mano dell'uomo, ai suoi bisogni e alle sue operazioni civili; e più di una volta è inevitabile che alcune famiglie, di qua o di là emigrando, si cerchino altrove una nuova patria. Allora, secondo l'insegnamento della *Rerum Novarum,* va rispettato il diritto della famiglia ad uno spazio vitale. Dove questo accadrà, l'emigrazione raggiungerà il suo scopo naturale, che spesso convalida l'esperienza, vogliamo dire la distribuzione più favorevole degli uomini sulla superficie terrestre, acconcia a colonie di agricoltori; superficie che Dio creò e preparò per uso di tutti. Se le due parti, quella che concede di lasciare il luogo natìo e quella che ammette i nuovi venuti, rimarranno lealmente sollecite di eliminare quanto potrebbe essere d'impedimento al nascere e allo svolgersi di una verace fiducia tra il Paese di emigrazione e il Paese d'immigrazione, tutti i partecipanti a tale

tramutamento di luoghi e di persone ne avranno vantaggio: le famiglie riceveranno un terreno che sarà per loro terra patria nel vero senso della parola; le terre di densi abitanti resteranno alleggerite e i loro popoli si creeranno nuovi amici in territori stranieri; e gli Stati che accolgono gli emigrati guadagneranno cittadini operosi. Così le Nazioni che danno e gli Stati che ricevono, in pari gara contribuiranno all'incremento del benessere umano e al progresso dell'umana cultura ».

[10] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) p. 14: « Con dispregio di ogni ragionevole ritegno e riguardo l'impero della costrizione esterna, il nudo possesso del potere si sovrappose alle norme dell'ordine, reggitore della convivenza umana, le quali, emanate da Dio, stabiliscono quali relazioni naturali e soprannaturali intercorrano fra il diritto e l'amore verso gl'individui e la società. La maestà e la dignità della persona umana e delle particolari società venne mortificata, avvilita e soppressa dall'idea della forza che crea il diritto... ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942: AAS 35 (1943) p. 19: « Chi vuole che la stella della pace spunti e si fermi sulla società, concorra da parte sua a ridonare alla persona umana la dignità concessale da Dio fin dal principio; si opponga all'eccessivo aggruppamento degli uomini, quasi come masse senz'anima; alla loro inconsistenza economica, sociale, politica, intellettuale e morale; alla loro mancanza di solidi principi e di forti convinzioni; alla loro sovrabbondanza di eccitazioni istintive e sensibili, e alla loro volubilità;

favorisca, con tutti i mezzi leciti, in tutti i campi della vita, forme sociali, in cui sia resa possibile e garantita una piena responsabilità personale, così quanto all'ordine terreno come quanto all'eterno;

sostenga il rispetto e la pratica attuazione dei seguenti fondamentali diritti della persona: il diritto a mantenere e sviluppare la vita corporale, intellettuale e morale, e particolarmente il diritto ad una formazione ed educazione religiosa; il diritto al culto di Dio privato e pubblico, compresa l'azione caritativa religiosa; il diritto, in massima, al matrimonio e al conseguimento del suo scopo, il diritto alla società coniugale e domestica; il diritto di lavorare come mezzo indispensabile al mantenimento della vita familiare; il diritto alla libera scelta dello stato, quindi anche dello stato sacerdotale e religioso; il diritto ad un uso dei beni materiali, cosciente dei suoi doveri e delle limitazioni sociali ».

CAPUT III

DE SOCIETATUM POLITICARUM IURIBUS ET OFFICIIS IN COMMUNITATE INTERNATIONALI

9. [*De natura iurium et officiorum Societatum politicarum*]. Cum praecipua iura et officia Civitatum in Communitate Internationali non condantur humanae voluntatis arbitrio, sed ex natura ipsa et munere Civitatum emanent, Sancta haec Synodus edocet ea componi debere cum iuribus et officiis aliarum Civitatum et limitari principiis iuris naturalis — quae principia strictius definiuntur ac declarantur iure gentium positivo — eoque tendere ut singulae Civitates in iusta, stabili ac prospera pace ad commune totius Communitatis bonum conspirent et adlaborent.[1]

10. [*Supremae Societatum politicarum potestatis* (*sovranità*) *circumscriptio*]. Propterea damnandus omnino est error nostris temporibus serpens, quo iura Civitatis asseruntur esse illimitata atque etiam summa eius potestas habetur absoluta. Nemo enim est qui non videat hac potestate sic sumpta destitui ius gentium omni fundamento et praesidio, unitatem scindi Communitatis Internationalis, viam sterni ad aliarum Civitatum iura violanda, et ad rempublicam colendam quasi divinam et omnipotentem.[2]

11. [*Praecipua Societatum politicarum iura in Societate Internationali*]. Ad rectam notionem naturae Civitatis eiusque muneris in Communitate Internationali pertinent: ius ad vitam et independentiam omnibus cuiusque magnitudinis Civitatibus agnoscendum,[3] ita ut unius voluntas vivendi fieri nequeat sententia mortis alterius; ius ad libertatem, securitatem et integritatem omnium Civitatum;[4] ius ad aequaliter fruendum iure gentium quoad legitimum incrementum, idiosyncrasiam et culturam propriam; ius habendi secundum aequitatem partem bonorum omnibus hominibus destinatorum,[5] et adhibendi tum apta remedia, quibus causae famis in regionibus minus progressis vel nimis habitatis tollantur, tum tandem recentiora inventa, stratospherica et sideralia quoque, ad civium prosperitatem pacemque fovendam.

12. [*Praecipua Civitatum officia in Societate Internationali*]. Ut singularum Civitatum mutua vincula et necessitudines in sinu Communitatis bonum ac progressum omnium efficaciter provehant et consequantur, necesse omnino est ut eaedem singulae Civitates agnoscant et observent iuris naturalis gentium principia, quae exigunt ut praecipua iura omnium gentium — minorum etiam partium ethnicarum — ne laedantur in iis quae spectant proprios mores homine dignos, culturam, linguam; [6] ut legitime emigrandi immigrandique impedimenta removeantur, et inter omnes Civitates constituatur necessitudo in re politica, oeconomica et sociali.[7]

13. [*De auxilio Populis oeconomice et socialiter minus progressis praestando*]. Ut auxilium in Communitate Internationali a Civitatibus magis progressis praestandum iis quae in rebus oeconomicis et socialibus nondum satis processerint, revera fiat iustitia duce et caritate comite, debet non solum divitiarum augmentum respici, sed etiam et praecipue provectus personae humanae, a Deo creatae, eiusque participatio omnium bonorum nationalium Communitatis; [8] ideoque Christifideles, memores verborum Apostoli « in hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; et nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi et viderit fratrem suum necessitatem habere et clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? » (1 Io. 3, 16-17), ad hoc praestantissimum officium maxime attendant, ac veluti membra eiusdem socialis corporis, in quo, si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia, quavis ratione ad egentiores gentes iuvandas adlaborent.[9]

NOTAE

[1] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1948: AAS 41 (1949) p. 10: « Il cristiano cattolico, convinto che ogni uomo è il suo prossimo e che ogni popolo è membro, *con uguali diritti,* della famiglia delle Nazioni, si associa di gran cuore a quei generosi sforzi, i cui primi risultati possono essere ben modesti e le cui manifestazioni urtano spesso in forti opposizioni ed ostacoli, ma che tendono a trar fuori i singoli Stati dalle strettezze di una mentalità egocentrica; mentalità che ha avuto una parte preponderante di responsabilità nei conflitti del passato e che, se non fosse finalmente vinta o almeno frenata, potrebbe condurre a nuove conflagrazioni, forse mortali per la civiltà umana ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1952: AAS 45 (1953) p. 40:

« Ma il Nostro invito a rendere fattivo il sentimento e l'obbligo della solidarietà si estende altresì ai popoli come tali: che ogni popolo, in ciò che concerne il tenore di vita e l'assunzione al lavoro, sviluppi le sue possibilità e contribuisca al progresso corrispondente di altri popoli meno dotati. Sebbene l'attuazione anche più perfetta della solidarietà internazionale difficilmente possa conseguire la eguaglianza assoluta dei popoli, tuttavia urge che sia praticata almeno in misura da modificare sensibilmente la condizione odierna, la quale è ben lontana dal rappresentare un'armonica proporzione. In altri termini, la solidarietà dei popoli esige la cessazione delle ingenti disproporzioni nel tenore di vita, e con ciò negli investimenti e nel grado di produttività del lavoro umano ».

[2] PIUS XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 433: « Quisquis rem publicam quasi finem considerat, ad quem omnia confluant, cuique omnia obtemperent, facere is non potest quin mansuris verique nominis nationum incrementis noceat, officiat. Quod profecto contingit, sive infinitus eiusmodi dominatus ex nationis, vel populi, vel ex alicuius civium ordinis mandato, rei publicae attribuatur, sive ipsamet eandem imperandi rationem sibi sumat civitas, utpote dominatrix absolutissima, nulli prorsus obnoxia ».

ID., *Ibid.,* p. 437: « Opinatio illa (...) quae imperium paene infinitum rei publicae attribuit, non internae tantum nationum vitae et auctioribus componendis incrementis perniciosus error evadit, sed mutuis etiam populorum rationibus detrimentum affert; quandoquidem unitatem illam infringit, qua civitates universae inter se contineantur oportet, gentium iura vi firmitateque exuit, atque, viam sternens ad aliena violanda iura, pacate una simul tranquilleque vivere perdifficile reddit ».

ID., Allocutio *Iis qui interfuerunt Conventui quinto nationali Italico Unionis Iureconsultorum catholicorum,* 6 dec. 1953: AAS 45 (1953) p. 796: « Nessuno Stato però potrebbe mover lagnanze come di una limitazione della sua sovranità, se gli si negasse la facoltà di agire arbitrariamente e senza riguardo verso altri Stati. La sovranità non è la divinizzazione o la onnipotenza dello Stato, quasi nel senso di Hegel o a modo di un positivismo giuridico assoluto ».

[3] PIUS XII, Sermo, 24 dec. 1939: AAS 32 (1940) p. 10: « Un postulato fondamentale di una pace giusta e onorevole è assicurare il diritto alla vita e all'indipendenza di tutte le nazioni, grandi e piccole, potenti e deboli. La volontà di vivere d'una nazione non deve mai equivalere alla sentenza di morte per un'altra ».

ID., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui quinto nationali Italico Unionis Iureconsultorum catholicorum,* 6 dec. 1953: AAS 45 (1953) p. 795: « Il diritto all'esistenza, il diritto al rispetto e al buon nome, il diritto a un carattere e a una cultura propri, il diritto allo sviluppo, il diritto all'osservanza dei trattati internazionali, e diritti equivalenti, sono esigenze del diritto delle genti dettato dalla natura ».

[4] PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) p. 16: « Nel campo di un nuovo ordinamento fondato sui principi morali, non vi è posto per la lesione della libertà, dell'integrità e della sicurezza

di altre Nazioni, qualunque sia la loro estensione territoriale o la loro capacità di difesa ».

[5] Pius XII, Litt. Encycl. *Sertum laetitiae,* 1 nov. 1939: AAS 31 (1939) p. 642: « Cuius praecipuum caput id exigit, ut bona, quae pro hominibus universis Deus creavit, aequa ratione ad omnes affluant, iustitia duce, caritate comite ».

Cf. Id., Nuntius radiophonicus in festo Pentecostes, 1 iun. 1941: AAS 33 (1941) p. 199.

[6] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: l. c., p. 17: « Nel campo di un nuovo ordinamento fondato sui principi morali, non vi è posto per la oppressione aperta o subdola delle peculiarità culturali e linguistiche delle minoranze nazionali, per l'impedimento o la contrazione delle loro capacità economiche, per la limitazione o l'abolizione della loro naturale fecondità ».

[7] Pius XII, Litt. Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: AAS 31 (1939) p. 438: « Id siquidem postulant (...) congruenter compositae perpetuoque mansurae civitatum rationes, postulant amicitiae vincula, e quibus uberes oriantur fructus, ut naturalis iuris principia ac normas, quibus nationes inter se contineantur, rite populi agnoscant, iisdemque obtemperent. Parique modo eadem ipsa principia iubent libertatem cuique suam servari incolumem, eaque omnibus tribui iura, quibus vivant; ac per civilis progresssionis iter ad res magis cotidie prosperas adveniant; iubent denique pacta conventa, ex gentium iure stipulata ac sancta, integra inviolataque permanere.

Haud dubium est tum gentes solummodo posse una simul quieteque vivere, tum solummodo posse publice iureque statutis necessitudinibus regi, cum mutua intersit fiducia, cum omnibus persuasum sit datam fidem incolumem utrinque servatum iri, cum omnes denique illud pro certo accipiant " meliorem esse sapientiam quam arma bellica " (Eccl. 9, 18) ».

Id., Sermo, 24 dec. 1940: AAS 33 (1941) p. 13: « La vittoria su quei germi di conflitto, che consistono in divergenze troppo stridenti nel campo dell'economia mondiale; quindi un'azione progressiva, equilibrata da corrispondenti garanzie, per giungere ad un assetto, il quale dia a tutti gli Stati i mezzi per assicurare ai propri cittadini di ogni ceto un conveniente tenore di vita ».

[8] Pius XII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui e Sodalitate internationali Scientiarum de re oeconomica,* 9 sept. 1956: AAS 48 (1956) p. 671: « Sur le plan international, des discordances graves se révèlent actuellement entre les pays pauvres, qui accèdent de plus en plus à la conscience de leurs immenses besoins, et les nations largement pourvues du nécessaire et du superflu. Dans ces régions sous-développées le progrès est désiré, recherché, parfois avec violence et non sans menaces pour la paix internationale ».

Id., Alloc. *Praeclaris Viris ex Africa delegatis,* 13 apr. 1958: AAS 50 (1958) p. 287: « L'apport des capitaux et des techniques de l'Europe est un service irremplaçable, qui hâtera le développement économique des pays d'Afrique. Ce développement est urgent, chacun le sait, car dans le monde moderne l'interdépendance économique est devenue telle qu'un

pays sous-développé ne peut jouir d'une entière liberté. L'inégale répartition des dons et des richesses de la nature, fait aux hommes une obligation morale de s'aider les uns les autres, chacun selon les lumières et les forces qu'il a reçues. Cette obligation prend des proportions sans cesse grandissantes à mesure que le groupe social ou national dispose de plus de puissance ».

[9] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 440-445.

Caput IV

DE IIS QUAE IMPEDIUNT CONSTITUTIONEM ET RECTAM OPEROSITATEM SOCIETATIS INTERNATIONALIS

14. [*Singulae Societates politicae operam suam praestare debent ad fines Societatis Internationalis assequendos*]. Communitas Internationalis tunc potissimum pacem iustam et aequam mutuamque cooperationem inter societates politicas provehere poterit, si suprema earumdem societatum politicarum potestas exerceatur intra limites a iure tum naturali tum internationali positivo, naturali subordinato, definitos, mutua cum fiducia ac benevolentia.[1]

15. [*Nimium suae gentis studium reprobatur*]. Rectae huic supremae potestatis notioni opponitur nimium illud suae gentis studium, quod cum mutuam inter Civitates necessitudinem et debita officia erga magnam nationum familiam respuat, dissolutionem Communitatis Gentium promovet et efficit. Nec minus fallitur illud principium « de nationalitatibus » quod ius plenum ac sine restrictione omnibus minoritatibus nationalibus tribuit libere de se statuendi.[2] Quae reprobatio nullo modo afficit amorem erga propriam gentem, culturam et Patriam, cum hic amor sit vera virtus et forma quaedam caritatis pietatisque filialis significatio.[3]

16. [*Alii reprobantur errores qui Societatis Internationalis constitutionem rectamque eius agendi facultatem impediunt*]. Praeterea haec Sacrosancta Synodus reiicit ac reprobat errores *imperialismi,* quibus politica et oeconomica alicuius Reipublicae dilatio ultra eius legitimos fines consideratur tamquam ius incoercibile et subtractum auctoritati Communitatis Internationalis; [4] errores eorum praeterea, qui cum ex nimio sui stirpis studio, illam ceteris puriorem superioremque ac dominantem constituant, Communitatem Internationalem in iuridica omnium membrorum aequalitate innixam destruunt; [5] denique *illam formam totalitarismi,* qui operariorum universitatem aequando cum

Communitate Internationali, aequilibrium adimit quod est servandum inter legitima iura tum singularum Civitatum tum Communitatis Internationalis.

17. [*De armorum deminutione interdictioneque*]. Sacrosancta Synodus gravibus verbis tamquam damnum exitiale cunctae familiae humanae illatum denuntiat ac reprehendit effrenam illam contentionem ad arma thermonuclearia seu atomica praesertim, apparanda, quae quidem veram pacem, concordiam fiduciamque inter gentes laedit et prohibet, magnamque hominum partem et divitiarum in discrimen vitae et ruinae adducit. Civitatum igitur moderatores maximeque fautores huius temerarii cursus ad arma intelligant grave sibi officium incumbere, ut gentes ab hoc ruinae discrimine liberent per conventiones, quibus thermonuclearium fabricatio certa et progressiva ratione cesset, ac simul adlaborent ut ex animis deponantur simultates, odia, timores, vindictae, diffidentiae.[6] Intellegant praeterea sibi adlaborandum esse ad statuendum modum magis aptum inspectionis, ab instituto internationali perficiendae; et huic inspectioni omnes societates politicas haec arma habentes, debere esse subiectas.

NOTAE

[1] PIUS IX, *Syllabus,* prop. 39: DENZ. 1739: « Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus ».

[2] PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1954: AAS 47 (1955) pp. 22-23: « Molti infatti stimano che l'alta politica sia per ritornare al tipo di Stato nazionalistico, chiuso in sè stesso, accentratore delle forze, irrequieto nella scelta delle alleanze, e quindi non meno pernicioso di quello in auge durante lo scorso secolo.

« Troppo presto si è dimenticato l'enorme cumulo di sacrifici di vite e di beni estorto da questo tipo di Stato e gli schiaccianti pesi economici e spirituali da esso imposti. (...) La vita nazionale non divenne un principio di dissoluzione della comunità dei popoli, che quando cominciò ad essere sfruttata come mezzo per fini politici; quando, cioè, lo Stato dominatore e accentratore, fece della nazionalità la base della sua forza di espansione. Ecco allora lo Stato nazionalistico, germe di rivalità e fomite di discordie ».

[3] Cf. supra Cap. III, n. 12.

PIUS XII, Alloc. *Oriundis e Picena Provincia, Romae degentibus,* 23 mart. 1958: AAS 50 (1958) p. 219: « Si incontrano oggi talora cittadini presi quasi dal timore di mostrarsi particolarmente devoti alla patria (...) come se il desiderio naturale di vedere la propria patria bella, prospera all'interno, stimata e rispettata all'esterno, dovesse essere inevi-

tabilmente causa di avversione contro altri popoli. Nè manca chi evita persino di pronunciare la parola " patria " e tenta di sostituirvi altri nomi più adatti, si crede, ai nostri tempi.

« Certo, diletti figli: bisogna dire che non ultimo tra i segni di un disorientamento degli animi è questo diminuito amore alla patria, a questa più grande famiglia donatavi da Dio ».

S. THOMAS, *Summa Theol.*, II-II, q. 101, a. 1: « Respondeo dicendum quod homo efficitur diversimode aliis debitor secundum diversam eorum excellentiam, et diversa beneficia ab eis suscepta. In utroque autem Deus suum obtinet locum, qui et excellentissimus est, et est nobis essendi et gubernationis primum principium. Secundario vero nostri esse et gubernationis principium sunt parentes et patria, a quibus et in qua et nati et nutriti sumus. Et ideo post Deum, maxime est homo debitor parentibus et patriae. Unde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita secundo gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus et patriae ».

[4] PIUS XII, Alloc. *Cardinalibus recenter creatis,* 20 februarii 1946: AAS 38 (1946) pp. 143-144: « La Chiesa — pur adempiendo il mandato del suo divino Fondatore di diffondersi per tutto il mondo e di conquistare al Vangelo ogni creatura — non è un Impero, massime nel senso imperialistico, che si suol dare ora a questa parola. (...) L'imperialismo moderno, al contrario, segue una via opposta. Esso procede in estensione e in ampiezza. Non cerca l'uomo in quanto tale, ma le cose e le forze, alle quali lo fa servire; con ciò porta in sè germi, che mettono in pericolo il fondamento della convivenza umana. In tali condizioni può forse recar meraviglia l'ansia presente dei popoli per la loro reciproca sicurezza? ».

[5] PIUS XI, Litt. Encycl. *Mit brennender Sorge,* 14 martii 1937: (versio italica): AAS 29 (1937) p. 171: « Se la razza o il popolo, se lo Stato o una sua determinata forma, se i rappresentanti del potere statale o altri elementi fondamentali della società umana hanno nell'ordine naturale un posto essenziale e degno di rispetto; chi peraltro li distacca da questa scala di valori terreni, elevandoli a suprema norma di tutto, anche dei valori religiosi e divinizzandoli con culto idolatrico, perverte e falsifica l'ordine, da Dio creato e imposto, è lontano dalla vera fede in Dio e da una concezione della vita ad essa conforme ».

PIUS XII, *Alloc. ad Em.mos PP. DD. Cardinales,* die 2 iun. 1945: AAS 37 (1945) p. 160: « Voi vedete ciò che lascia dietro di sè una concezione e un'attività dello Stato, che non tiene in nessun conto i sentimenti più sacri dell'umanità, che calpesta gli inviolabili principi della fede cristiana. Il mondo intero, stupito, contempla oggi la rovina, che ne è derivata ».

[6] LEO XIII, Litt. Encycl. *Praeclara gratulationis,* 20 iun. 1894: ASS 26 (1893-1894) p. 714.

BENEDICTUS XV, *Adhortatio ad belligerantes,* 1 aug. 1917: AAS 9 (1917) p. 418.

PIUS XI, Litt. Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: AAS 14 (1922) p. 677: « Incommoda autem confecti belli omnes omnino sentiunt civitates; maxima quidem eae quae subactae sunt, sed non exigua vel illae quae bello abstinuerunt. Eademque, ob medicinae moram, in dies intolerabi-

liora fiunt; praesertim cum ea quae ab hominibus politicis pluries usque adhuc instituta sunt consilia et conata, rebus medendi causa, nullum atque etiam opinione deteriorem exitum habuerint. Quare, ingravescente formidine ne calamitosiora posthac oriantur bella, necessitas quaedam omnibus civitatibus nascitur in bellico apparatu vivendi: ex quo cum exhauriuntur aeraria, tum generis robur consumitur, tum etiam et doctrinae studia et religionis consuetudo et morum disciplina perturbantur ».

Id., Litt. Encycl. *Nova impendet,* 2 oct. 1931: AAS 23 (1931) p. 395 ubi de minuendo apparatu bellico.

Pius XII, Sermo, 24 dec. 1939: AAS 32 (1940) p. 10: « Affinchè l'ordine, in tal modo stabilito, possa avere tranquillità e durata, cardini di una vera pace, le nazioni devono venir liberate dalla pesante schiavitù della corsa agli armamenti e dal pericolo che la forza materiale, invece di servire a tutelare il diritto, ne divenga tirannica violentatrice. Conclusioni di pace, che non attribuissero fondamentale importanza ad un disarmo mutuamente consentito, organico, progressivo, sia nell'ordine pratico che in quello spirituale, e non curassero di attuarlo lealmente, rivelerebbero, presto o tardi, la loro inconsistenza e mancanza di vitalità ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942) pp. 17-18: « Nel campo di un nuovo ordinamento fondato sui principi morali, non vi è posto — una volta eliminati i più pericolosi focolai di conflitti armati — per una guerra totale nè per una sfrenata corsa agli armamenti. Non si deve permettere che la sciagura di una guerra mondiale con le sue rovine economiche e sociali e le sue aberrazioni e perturbazioni morali si rovesci per la terza volta sopra l'umanità. La quale perchè venga tutelata lungi da tale flagello, è necessario che con serietà e onestà si proceda a una limitazione progressiva e adeguata degli armamenti. Lo squilibrio tra un esaggerato armamento degli Stati potenti e il deficiente armamento dei deboli crea un pericolo per la conservazione della tranquillità e della pace dei popoli... ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1954: AAS 47 (1955) p. 19: « Nessun popolo, inoltre, sopporterebbe indefinitamente la corsa agli armamenti senza risentirne disastrosi effetti nel suo sviluppo economico normale ».

Id., Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1955: AAS 48 (1956) pp. 37-38; 39: « Questo pensiero Ci conduce spontaneamente alla sempre acuta questione della pace, che forma l'incessante ansia del Nostro cuore, e di cui un parziale problema richiede in questo momento una speciale considerazione. Intendiamo di riferirCi a una recente proposta che mira a sospendere mediante intesa internazionale gli esperimenti delle armi nucleari. Si è parlato altresì di giungere con ulteriori passi a Convenzioni, in virtù delle quali si rinunzierebbe all'uso di quelle armi, e si sottoporrebbero tutti gli Stati a un effettivo controllo degli armamenti. Si tratterebbe dunque di tre provvedimenti: rinunzia agli esperimenti con armi nucleari, rinunzia all'impiego di tali armi, generale controllo degli armamenti. (...) Noi non esitiamo ad affermare, anche nel senso di Nostre anteriori Allocuzioni, che l'insieme di quei tre provvedimenti, come oggetto di una intesa internazionale, *è un dovere di coscienza dei popoli e dei loro governanti* ».

CAPUT V

DE DEFENSIONE ORDINIS INTERNATIONALIS ET PACIS

18. [*Condiciones ad pacem necessariae*]. Ne ordo internationalis constituendus dissolvatur, sed in consortio pacifico omnium gentium semper in dies crescat, necesse est ut pax, quae ut tranquillitas ordinis definitur, in firma determinatione iurium singulorum Statuum ac populorum fundetur, amore fraterno, quo solummodo defectus iustitiae humanae superari possunt, animetur, atque ab organis communitatis internationalis, si necesse erit, etiam vi, efficaciter defendatur.[1]

19. [*Officium christifidelium promovendi pacem*]. Cum ordo internationalis sit adhuc in via constitutionis ac ob condicionem praesentis vitae humanae incessanter inter graves difficultates periclitetur, christifideles, qui pacem ut quoddam donum supernum acceperunt, secundum illud Ioannis: « pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis » (Io. 14, 27), caritate fraterna ac sincera voluntate boni communis populorum impulsi ad hoc vires intendere debent ut hic ordo semper perfectior evadat et totus mundus in pace restauretur.

20. [*Functio supplens Societatum politicarum ac ius legitimae defensionis*]. Usquedum organa Communitatis Internationalis carent apta ac efficaci potestate agendi aut in exercitio proprii officii impediuntur, singulis Societatibus politicis ius competit ut debitis condicionibus muniti, in casu aggressionis iniustae, ordinem communitatis gentium ac propria iura vitalia defendant.

21. [*Vindicatio vi armorum ordinis laesi*]. Vis armorum ad restaurandum vel defendendum ordinem adhiberi nequit nisi expertis omnibus mediis persuasionis ac monitionis, tractationis vel punitionis, quibus ii, qui bellum ultro inferunt, intra limites ordinis constituti cohiberi solent.[2] Usus armorum, quorum effectus omnino aestimari nequeunt ac propterea ab homine rationabiliter temperari non possunt, vel ipsam speciem humanam in sua con-

stitutione physica aut biologica irreparabiliter laedunt, excedit omnem iustam proportionem ac proinde moraliter cohonestari nequit.[3]

22. [*Iura fundamentalia personarum etiam in statu belli vindicantur*]. Cum fundamentum, subiectum et finis omnis vitae socialis sit persona humana, iura personalia bellum gerentium quam maxima cura sarta tecta servari debent, uti sunt iura humana captivorum, ius eorum ad vitam ac integritatem corporis et animae, ad libertatem conscientiae, ac alia similia.

23. [*Missio Ecclesiae erga communitatem gentium*]. Ecclesia vi divini sui muneris praedicandi Evangelium omni creaturae eisque elargiendi thesauros supernae gratiae, pacem ubique terrarum promovet atque unica solida fundamenta consortii pacifici populorum, agnitionem nempe legis divinae et naturalis, praecepta iustitiae et amoris omnibus docet. Quapropter respectu habito Communitatis Internationalis, Ecclesia utpote Mater et Magistra gentium facultate gaudere debet influxum suum moralem exercendi; ita quidem populi ad ipsam respicientes in necessitudinibus relationum internationalium tam arduis, veram pacem tam ardenter exoptatam revera invenire poterunt.

NOTAE

[1] Pius XII, Sermo, 24 dec. 1939: AAS 32 (1940) pp. 10-11: « Un postulato fondamentale di una pace giusta e onorevole è assicurare il diritto alla vita e all'indipendenza di tutte le nazioni, grandi e piccole, potenti e deboli. (...) Ma anche i regolamenti migliori e più compiuti saranno imperfetti e condannati in definitiva all'insuccesso se quei che dirigono le sorti dei popoli, e i popoli stessi, non si lasciano penetrare sempre più da quello spirito, da cui solo può provenire vita, autorità e obbligazione alla lettera morta dei paragrafi negli ordinamenti internazionali (...) da quell'amore universale, che è il compendio e il termine più proteso dell'ideale cristiano e per ciò getta un ponte anche verso coloro, i quali non hanno il bene di partecipare alla stessa nostra fede ».

[2] Pius XII, Nuntius radiophonicus, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945) p. 18: « Un dovere, del resto, obbliga tutti, un dovere che non tollera alcun ritardo (...) di fare cioè tutto quanto è possibile per proscrivere e bandire una volta per sempre la guerra di aggressione come soluzione legittima delle controversie internazionali e come strumento di aspirazioni nazionali ».

[3] Pius XII, Alloc. *Iis qui XVI Conventui Officii Internationalis inquisitionis de medicina inter milites exercenda interfuerunt,* 19 oct. 1953:

AAS 45 (1953) pp. 748-749: « La bonne volonté réciproque permet toujours d'éviter la guerre comme ultime moyen de régler les différends entre les Etats (...) ... que l'on punisse sur le plan international toute guerre, qui n'est pas exigée par la nécessité absolue de se défendre contre une injustice très grave atteignant la communauté, lorsqu'on ne peut l'empêcher par d'autres moyens et qu'il faut le faire cependant, sous peine d'accorder libre champ dans les relations internationales à la violence brutale et au manque de conscience. Il ne suffit donc pas d'avoir à se défendre contre n'importe quelle injustice pour utiliser la méthode violente de la guerre. Lorsque les dommages entraînés par celle-ci ne sont pas comparables à ceux de l'" injustice tolérée ", on peut avoir l'obligation de " subir l'injustice " ».

SCHEMA DECRETI

DE EPISCOPIS
AC DE DIOECESEON REGIMINE

Prooemium

Animarum salus, quae lex est in Ecclesia Christi suprema, semper prae oculis est habenda cum de pastorali ministerio fit sermo, atque adeo cum de officio agitur episcopali, quo « *nihil esse in hac vita, et maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius* » [1] iam S. Augustinus asserere non dubitavit.

Episcopi enim cum peculiaribus praeficiantur ecclesiis tamquam veri Pastores, de omnium sibi commissarum ovium salute « *quasi rationem reddituri* »,[2] tales in munere gerendo ipsi se habeant, sicque eorum iurisdictionis potestas asseratur, roboretur ac vindicetur [3] oportet, ut finem illum divinum efficientissima qua possint ratione consequi valeant.

Itaque, quo aptius expeditius fructuosius evadat episcopalis muneris exercitium, nonnulla hac de re decernenda censentur.

In primis Sacrosancta Synodus, salvis iuribus ac privilegiis Orientalis Ecclesiae, plures facultates, hucusque iustis de causis Apostolicae Sedi vel Patriarchis Orientalibus reservatas, statuit ut Episcopi iure communi stabiliter habeant. Necessitudines autem Episcopos inter ac Sacra Romana Dicasteria percupit ita componantur ut magis in dies haec Episcopis in regendis dioecesibus auxilio sint praesto, et illi vicissim cum Romano Pontifice in sollicitudine omnium ecclesiarum collaborare dignoscantur.

Deinde, ad subveniendum Episcopis qui, licet viribus validi, nequeant, ob nimiam dioeceseos amplitudinem vel nimium incolarum numerum vel peculiaria apostolatus adiuncta, per se ipsi episcopalia munia sicut animarum exigit bonum adimplere, Coadiutoris et Auxiliaris ita iure communi instituta definiuntur ac facultates augentur ut, salva dioecesani regiminis unitate, eorum activitas efficacior reddatur et dignitas characteri episcopali inhaerens magis in tuto ponatur.

Quod si impedimentum officio recte adimplendo ex infirmitate vel provecta Episcoporum aetate oriatur, Sacrosancta Synodus illos vehementer hortatur ut, qui Boni Pastoris instar se animam suam pro ovibus daturos non dubitabunt, iidem, statim ac in id discriminis inciderint, generosam valdeque meritoriam renuntiationem sponte sua, in animarum bonum, facere non vereantur.

Insuper « *ad officium pastorale fructuosum et efficax gerendum multum confert frequens ac mutua inter Episcopos communicatio* ».[4]

Hac enim inter Episcopos, eiusdem saltem nationis, communicatione apud omnes constat quantum in assequenda experientia inque usu rerum alius alium perficiat, maior reddatur regiminis dioeceseon similitudo, et inde christifidelium admiratio ex diversa, quin etiam interdum contraria, Episcoporum agendi ratione oritura vitetur; quantum praeterea ecclesiastica disciplina roboretur, catholica res provehatur, ipsaque Episcoporum auctoritas apud civilia Gubernia vel acatholicos viros plus valeat. Quapropter Sacrosancta Synodus nationalium Episcoporum Coetuum summa iuridica lineamenta definienda et in ius commune recipienda censet, remissis quae particularia sunt ad uniuscuiusque Coetus statuta.

Praeterea satis non poterit Cleri populique christiani bono et ipsi recto dioeceseon regimini provideri, nisi ad aptiorem deveniatur dioeceseon partitionem. Cavendum enim est pariter ne, ob nimiam territorii amplitudinem vel nimium incolarum numerum, non valeant Episcopi personaliter, uti opus esset, singulos sacerdotes singulasque paroecias eorumque rectores bene cognoscere ac moderari; neve ex contrario, ob nimiam territorii parvitatem ac consequentem sacerdotum paucitatem opumve penuriam, nequeant Episcopi congruenter consulere innumeris sui gregis difficultatibus et habere sustentareque omnia officia et instituta, quae ad rectum regimen necessaria usu comprobantur.

Accedit postremo quod, cum sit paroecia dioeceseos « *pars ac vivens veluti membrum* »,[5] dioeceseos « *veluti cardo, circa quem omnis pastoralis navitas, in eius finibus praestanda, vertitur, instimulatur atque ordinatur* »,[6] efficacior et fructuosior esse poterit dioecesana gubernatio si iure communi ampliores habuerint Episcopi facultates quoad paroeciarum erectionem et earumdem congruam circumscriptionem. Nostris enim temporibus videre est quam saepe parvi pagi, progressu oeconomico et sociali invalescente, in magnas excreverint urbes, quam saepe circum veteres urbes perampla coaluerint suburbia, quibus profecto minime sufficere possunt paroeciae antea constitutae; quot e contra paroeciae rurales imminutae vel fere desertae, ob fidelium migrationes, evaserint, in quibus proinde, nisi congrue inter se uniantur, pastoralis navitas sufficienti carere obiecto videtur.

Quibus omnibus ut rite prospiciatur, placet Sacrosanctae Synodo decretum quod sequitur edicere.[7]

NOTAE

[1] S. AUGUSTINUS, *Ep. ad Valerium 21*: PL 33, 88.
[2] Hebr. 13, 17.
[3] CONC. VAT. I, Const. Dogm. I *de Eccl. Christi,* cap. 3: DENZ. 1828.
[4] PIUS XII, *Allocutio* ad Em.mos Patres Cardinales atque Exc.mos Sacrorum Antistites, die 2 novembris habita 1954: AAS 46 (1954) p. 675.
[5] PRIMA SYNODUS ROMANA, 1960, art. 101, d.
[6] PRIMA SYNODUS ROMANA, 1960, art. 100.
[7] In hoc Decreto, prout suis locis per notulas indicabitur, plura proponuntur quae aut sunt praeter ius commune vigens aut idem ex parte vel ex toto innovant; plura insuper quae ex Indice Facultatum Quinquennalium stabiliter in ius commune transferuntur.

Caput I

DE RATIONIBUS INTER EPISCOPOS ET SACRAS ROMANAE CURIAE CONGREGATIONES

I – DE EPISCOPORUM FACULTATIBUS

1. [*Facultates Quinquennales retractandae*]. Sacra Curiae Romanae Dicasteria, iuxta cuiusque suam competentiam, retractent indicem Facultatum Quinquennalium ita ut plures ex praedictis facultatibus stabiliter habeant Episcopi, paucis gravioribus exceptis, quae Nuntiis vel Delegatis Apostolicis vel quibusdam Episcopis ad tempus recognoscendae sint.

2. [*Principia generalia quoad facultates Episcoporum*]. Videant eadem Sacra Dicasteria ut stabiliter Episcopi habeant facultatem [1] per se consulendi casibus in quibus:

a) facultas vel gratia ab Apostolica Sede concedi solet;

b) Sacrum Dicasterium competens, ex natura rei, nullum aliud fundamentum habere potest ad iudicium ferendum de merito petitionis, nisi ipsam Episcopi commendationem.[2]

3. [*Facultates particulares pro Episcopis residentialibus*]. Inter alias ipso iure habeant Episcopi residentiales facultates quae sequuntur:

a) Conferendi sacros Ordines etiam extra tempora, diebus ferialibus non exceptis, et etiam extra Cathedralem, cum id ad sacerdotales vocationes fovendas et ad populum christianum de sacerdotii dignitate edocendum valde iuvet.[3]

b) Concedendi per se vel per alium licentiam legendi ac retinendi, sub custodia tamen, ne in aliorum manus perveniant, libros prohibitos et ephemerides, eos etiam qui haeresim vel schisma ex professo propugnent, vel etiam ipsa Religionis fundamenta evertere nitantur, singulis christifidelibus sibi subditis, nonnisi tamen cum delectu et iusta ac rationabili causa, iis scilicet tantum, qui eorumdem librorum et ephemeridum lectione sive

ad ea impugnanda sive ad proprium munus exercendum, vel iustum studiorum curriculum peragendum, vere indigeant.[4]

c) Concedendi aliquibus sacerdotibus, parocho impedito aut absente, facultatem Confirmationis Sacramentum administrandi in periculo mortis, servatis normis ab Apostolica Sede statutis pro sacerdote Confirmationis Sacramentum administrante.[5]

d) Concedendi sacerdotibus suis facultatem Missam in mari celebrandi, debitis cautelis adhibitis.[6]

e) Concedendi, iusta et gravi de causa, omnibus sacerdotibus, indulto altaris portatilis fruentibus, facultatem substituendi loco altaris portatilis seu petrae sacrae, antimensium aut aliquod linteum ex lino vel cannabe confectum et ab Episcopo benedictum, in quo conditae sint Sanctorum reliquiae ab eodem Episcopo recognitae, servatis de cetero servandis iuxta rubricas, praesertim quoad tobaleas et corporalia.[7]

f) Concedendi sacerdotibus infirmis aut aetate provectis indultum oratorii privati aut domi celebrandi singulis diebus, etiam sollemnioribus festis, ad normam tamen legum liturgicarum; itemque indultum sedendi dum Missam celebrant, si ob infirmitatem aut provectam aetatem stare non possint, servatis de iure servandis.[8]

g) Concedendi sacerdotibus oculorum debilitate laborantibus facultatem Missam votivam Deiparae Virginis aut Missam Defunctorum celebrandi, adhibita, quoties ea indigeant, sacerdotis vel diaconi adsistentia. Concedendi eamdem facultatem sacerdotibus omnino caecis, praescripta semper adsistentia sacerdotis vel diaconi.[9]

h) Commutandi, ob visus debilitatem vel ob aliam iustam causam, eaque perdurante, obligationem recitandi divinum officium cum quotidiana recitatione Rosarii B. M. V. vel aliarum precum.[10]

i) Concedendi facultatem Missam iterandi propter penuriam sacerdotum, iusta de causa, diebus etiam ferialibus; item facultatem Missam eodem die ter litandi, ubi vera necessitas adsit, diebus dominicis et festis de praecepto.[11]

l) Reducendi, iusta de causa, ad determinatos dies vel ad determinatas partes servitium chorale Capitulorum sive cathedralium sive collegialium; necnon singulos capitulares addicendi, perceptis praebendae fructibus dumtaxat non autem distributionibus, ad varia sacri ministerii vel magisterii vel apostolatus opera.[12]

m) Dispensandi ab omnibus irregularitatibus ex defectu, ab irregularitate ex delicto quae conversis ex haeresi vel schismate incumbit, necnon ab impedimento quo filii acatholicorum adstringuntur quamdiu parentes in suo errore permaneant.[13]

n) Dispensandi, iuxta normas ab Apostolica Sede statuendas, ab impedimentis matrimonialibus, amplificatis hac in re et determinatis Episcoporum facultatibus.

o) Sanandi in radice matrimonia invalida ex impedimento disparitatis cultus, dummodo debitae cautiones a partibus praestentur, et ex defectu formae.[14]

p) Permittendi usum Memorialis Rituum Benedicti Pp. XIII in ecclesiis minoribus pro benedictione candelarum in festo Purificationis B. M. V. et Cinerum die prima Quadragesimae.[15]

q) Concedendi sacerdotibus facultatem erigendi, ritibus ab Ecclesia praescriptis, stationes Viae Crucis, cum omnibus indulgentiis, quae huiusmodi pium exercitium peragentibus a Summis Pontificibus impertitae sunt.[16]

r) 1) Libere ingrediendi et permittendi, iusta et gravi de causa, ingressum in clausuram papalem aut egressum ab eadem; [17]

2) condonandi, iusta de causa, ex toto vel ex parte dotem religiosarum, etsi agatur de religione iuris pontificii; [18]

3) dimittendi e dioecesi sodales religiosos, urgente gravissima necessitate, si Superior religiosus admonitus non providerit, re iudicio Apostolicae Sedis sine mora delata.[19]

s) Concedendi religiosis mulieribus facultatem corporalia, purificatoria et pallas prima quoque ablutione purificandi.[20]

4. [*Facultates particulares pro Episcopis, etiam titularibus*]. Inter alias ipso iure habeant Episcopi, etiam titulares, facultates quae sequuntur: [21]

a) Audiendi ubique terrarum confessiones, etiam religiosorum utriusque sexus.

b) Verbum Dei ubique praedicandi, loci Ordinario expresse non renuente.

c) Conservandi in proprio sacello Ss.mam Eucharistiam.

d) Absolvendi ab omnibus peccatis et censuris etiam reservatis, exceptis tantum censuris Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatis et illis quae adnexae sunt revelationi secreti S. Officii.

II - DE PRAXI SACRARUM CONGREGATIONUM RELATE AD EPISCOPOS [22]

5. [*Episcopi in Sacrarum Congregationum consilium cooptandi*]. Nonnulli Episcopi diversarum nationum, a Coetu Episcopali Nationali designandi, ab Apostolica Sede nominentur Membra vel Consultores Sacrarum Romanae Curiae Congregationum a quibus, statis temporibus, convocentur ad maius commune bonum promovendum, ad communia pericula avertenda.[23]

6. [*Relationes scriptae ad Apostolicam Sedem simplificandae*]. Relationes scriptae ad Apostolicam Sedem, si id magis expediat, simplificentur et unificentur.

7. [*Acta Apostolicae Sedis Episcopis communicanda*]. Antequam in diariis vel ephemeridibus evulgentur, acta et decreta Sacrarum Congregationum Ordinariis locorum, quantum fieri poterit, nota fiant.

8. [*Quaedam taxae abolendae*]. Taxae curiales in casibus in quibus aes alienum contrahitur ad providendum dioeceseos vel piarum causarum necessitatibus, aboleantur.

NOTAE

Animadvertenda.

Codex Iuris Canonici Ecclesiae Latinae refertur cum sigla: CIC, can. ...

Codex Iuris Canonici Ecclesiae Orientalis refertur cum siglis:

1) CICO, *de Clericis* can. ... (Motu Proprio: *Cleri sanctitati,* 2 iunii 1957: AAS 49 [1957], pp. 432-600).

2) CICO, *de Religiosis* can. ... (Motu Proprio: *Postquam Apostolicis Litteris*, 9 februarii 1952: AAS 44 [1952], pp. 65-152).

3) CICO, *de Verborum significatione* can. ... (l. c. pars III).

4) CICO, *de Iudiciis* can. ... (Motu Proprio: *Sollicitudinem Nostram,* 6 ianuarii 1950: AAS 42 [1950], pp. 5-120).

[1] Consulto Schema Decreti adhibet verba quae ex se abstinent a significando *titulo* quo facultates in hoc capite enumeratae sint Episcopis tribuendae; haec enim quaestio, cum indolis sit theologicae, in Constitutione dogmatica de Ecclesia tractabitur. Principia generalia quae hic proponuntur accipi possunt ut specimen quoddam illius « decentralisationis » quam plurimi Patres exoptant.

[2] Quae in nn. 1 et 2 continentur sunt omnino nova in iure, et nota-

bilem imminutionem inducunt in competentia SS. Congregationum, de qua agunt CIC cann. 242-264 et CICO, *de Clericis,* cann. 188-210.

[3] Derogatur CIC can. 1006 et can. 1009.

[4] Haec facultas, quae nunc habetur in Indice Facultatum Quinquennalium, fit iuris communis; exinde immutatur CIC can. 1402.

[5] Proponitur ut iure communi possint Episcopi facultatem extraordinariam conferendi Confirmationem extendere ad aliquos alios sacerdotes, praeter eos qui taxative indicantur in decreto S. Congr. Sacram. *Spiritus Sancti munera,* 14 sept. 1946 (AAS 38 [1946], pp. 349-358).

[6] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO. Consequenter privilegium altaris portatilis ita videtur extendendum ut, derogato CIC can. 822 § 3, secumferat facultatem celebrandi Missam etiam in mari.

[7] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO.

[8] Derogatur CIC can. 1195 quoad domi celebrationem; nihil vero habetur in CIC quoad indultum sedendi in Missa celebranda.

[9] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO.

[10] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO.

[11] Quoad binationem in diebus festis de praecepto nihil innovatur; quoad binationem vero in diebus ferialibus et quoad trinationem in diebus festis de praecepto, derogatur CIC can. 806 § 2.

[12] Facultatem, de qua in prima parte huius propositionis, CIC can. 421 reservat Apostolicae Sedi aut fundationis legibus. In secunda parte notabiliter extenditur facultas quam Episcopus habet ex CIC can. 421. De his rebus autem nihil habetur in CICO, nam Capitula, ubi vigent, reguntur iure particulari: CICO, *de Clericis,* can. 465 § 3.

[13] Aliquid novi, in favorem Episcopi, introducitur in CIC can. 990 § 1; pariter derogatur CICO, *de Clericis,* can. 265, n. 1°.

[14] Derogatur CIC can. 1141 et CICO, *de Clericis,* can. 267.

[15] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO.

[16] Ampliatur facultas concessa Episcopo per CIC can. 349 § 1 n. 1 et CICO, *l. c.,* can. 416.

[17] Derogatur CIC can. 598 et CICO, *de Religiosis,* can. 141, quoad clausuram regularium virorum; derogatur CIC cann. 600-601 et CICO, *l. c.,* can. 143, quoad clausuram regularium mulierum.

[18] Derogatur CIC can. 547 § 4 et CICO, *de Religiosis,* can. 79 § 4.

[19] Est res omnino nova in iure, minime confundenda cum dimissione a religione, de qua in CIC cann. 646-672 et CICO, *de Religiosis,* cann. 197-223.

[20] Derogatur CIC can. 1306.

[21] Hic ampliantur facultates Episcoporum iam in CIC can. 349 § 1 et in CICO, *de Clericis,* can. 416, contentae quoad Ss. Eucharistiam adservandam; quoad praedicationem vero emollitur clausula de qua in CIC can. 349 § 1 n. 1 et in CICO, *l. c.,* can. 416.

[22] Quae in hoc articulo proponuntur sunt omnino nova.

[23] Schema Decreti per propositionem 5. quodammodo satisfacere intendit pluribus Sacris Pastoribus petentibus ut Romana Curia magis *internationalis,* ut dicitur, evadat.

Caput II

DE EPISCOPORUM COADIUTORIBUS ET AUXILIARIBUS DEQUE EPISCOPORUM CESSATIONE A MUNERE PASTORALI

I – DE EPISCOPORUM COADIUTORIBUS ET AUXILIARIBUS

9. [*Cui competat constitutio*]. Unius Romani Pontificis est Episcopi Coadiutorem aut Auxiliarem constituere, salvis iuribus et privilegiis Ecclesiae Orientalis.[1]

10. [*Notio Coadiutoris et Auxiliaris*]. Coadiutor datur Episcopo cum iure successionis; Auxiliaris vero datur Episcopo sine iure successionis.[2]

11. [*Facultates Coadiutoris*]. § 1. Coadiutori, vi officii, ea in universa dioecesi potestas iurisdictionis in spiritualibus et temporalibus, cum iisdem facultatibus, competit quae iure communi ad vicarium generalem spectat, iis exceptis quae ex iure speciale Episcopi mandatum requirunt, nulla tamen facta Episcopo coadiuto facultate sibi quidquam reservandi.

§ 2. Ampliores facultates in casibus particularibus possunt Coadiutori a Sede Apostolica, aut a competente auctoritate pro Orientalibus, concedi vel ab Episcopo coadiuto committi.[3]

12. [*Relationes inter Coadiutorem et Coadiutum*]. Coadiutor Episcopo coadiuto semper sensus obsequii ac reverentiae exhibeat; in omnibus negotiis maioris momenti eum consulat; curet denique ita in munere suo se gerere ut unitas regiminis dioecesani sarta tecta habeatur.

Vicissim autem Episcopus coadiutus Coadiutorem fraterne diligat, existimatione prosequatur eique in munere obeundo faveat.[4]

13. [*Quando Auxiliaris expostulandus sit*]. § 1. Si ob peculiarem dioeceseos conditionem bonum animarum id exigat, ne renuat Episcopus Auxiliarem a Sede Apostolica expostulare.

§ 2. In casu nimiae territorii amplitudinis vel nimii incolarum numeri, Episcopus satagat ut Sedes Apostolica dioecesim dividat vel dismembret, aut saltem ut unum pluresve Auxiliares concedat.[5]

14. [*Facultates Auxiliaris*]. § 1. In Litteris quibus Auxiliaris constituitur, eiusdem iura et officia definiantur eique concedantur facultates quae necessariae videantur ad munus rite adimplendum.

Quod si in Litteris constitutionis provisum non fuerit, velit Episcopus Auxiliari suo necessarias et opportunas facultates committere, quibus Auxiliaris non solum in sacris functionibus peragendis sed etiam in administranda universa dioecesi officium suum efficaciter explere valeat. Episcopus autem habitualiter aliis ne deleget quae Auxiliaris potest et vult ipse exercere.

§ 2. Ampliores facultates in casibus particularibus possunt Auxiliari a Sede Apostolica, aut a competente auctoritate pro Orientalibus, concedi vel ab Episcopo committi.[6]

15. [*Relationes inter plures Auxiliares*]. Si plures in dioecesi constituti fuerint Auxiliares, curetur ut singuli ad distinctas dioeceseos portiones deputentur vel distinctis officiis dioecesanis praeficiantur.[7]

16. [*Relationes inter Auxiliarem et Episcopum*]. Munus suum Auxiliaris exerceat sub omnimoda dependentia ab Episcopo residentiali, nihilque magni momenti agat nisi eo consulto et probante.[8]

17. [*Facultates Auxiliaris sede vacante*]. § 1. Nisi aliud a Sede Apostolica, aut a competente auctoritate pro Orientalibus, in casibus particularibus provisum fuerit, cum Episcopi residentialis munere non exspirant potestas et facultates quas Auxiliaris obtinet a Litteris constitutionis.[9]

§ 2. Optandum est ut, sede per mortem aut renuntiationem aut translationem vacante, munus Administratoris Apostolici aut Vicarii Capitularis, nisi aliud graves rationes suadeant, committatur Auxiliari vel, ubi sint plures, uni ex Auxiliaribus.[10]

II - DE EPISCOPORUM CESSATIONE A MUNERE PASTORALI [11]

18. [*Quandonam commendetur Episcopi renuntiatio*]. Episcopi residentiales, Vicarii et Praefecti Apostolici, Abbates et Praelati nullius, Episcopi Coadiutores et Auxiliares qui, ob permanentem valetudinis defectum vel ob ingravescentem aetatem,[12] implendo pastorali muneri minus apti evaserint, pro Dei atque animarum amore enixe rogantur ut, secum rationes recogitantes de suscepto officio Domino reddendas, sua ipsi sponte renuntiationem a munere Summo Pontifici exhibeant, eius consiliis generose obsecundare parati.

19. [*Iudicium de renuntiatione Apostolicae Sedi reservatur*]. Interveniente, Apostolicae Sedis iudicio, alterutra causa de qua in n. 18, Summi Pontificis erit, pro sua qua pollet suprema plenaque potestate et fraterna in Episcopos caritate, decernere, peculiaribus sive personarum sive locorum attentis circumstantiis, qua ratione Episcopo eiusque dioecesi subveniendum sit.

20. [*Episcopis renuntiantibus congrue providendum*]. A munere episcopali ob infirmitatem vel aetatem cessantibus congrua providebitur sustentatio etiam, si casus ferat et ipsis placuerit, per alicuius consentanei officii collationem. Episcopis vero qui residentiales fuerint in Episcoporum dioeceseos conditorio sepeliri licebit.

21. [*Iura servantur Patriarcharum Orientalium*]. Normae huius articuli nullum afferunt praeiudicium iuribus Patriarcharum Orientalium.

NOTAE

[1] Cfr. CICO, *de Clericis,* cann. 248 § 1, n. 4 et 327.

[2] Una cum novissimo Orientalium Codice (cf. *de Clericis,* can. 417 § 2) simplicior redditur verborum usus in hac materia quatenus, sepositis distinctionibus in iure latino receptis inter « sedi datum » et « personae datum », inter « cum iure successionis datum » et « sine iure successionis datum », *Coadiutor* sic et simpliciter proponitur vocandus ille qui cum iure successionis constituitur, *Auxiliaris* vero qui sine iure successionis. Uterque datur « Episcopo »: ille potissimum, at non exclusive, intuitu personae, quando scilicet Episcopus sit infirmitate vel aetate gravatus neque renuntiationi sit locus; hic vero potissimum, at non exclusive, intuitu sedis, quando

nempe dioecesis sit nimis magna neque dividi aut dismembrari queat. Unde, etiam novis simplicioribus adhibitis locutionibus, plena servatur agendi libertas Apostolicae Sedis, quippe cui integra maneat copia ampliandi, iuxta concretas necessitates, Coadiutoris et Auxiliaris facultates (cf. nn. 11, § 2 et 14, § 2), necnon dandi Episcopo infirmo aut senescenti Coadiutorem vel Auxiliarem, et Episcopo magnae sedis Auxiliarem seu Auxiliares vel Coadiutorem, immo simul Auxiliarem seu Auxiliares et Coadiutorem. Abrogatur CIC can. 350 §§ 2-3.

[3] Abrogantur CIC can. 351 §§ 1-2 et CICO, *de Clericis,* can. 418 § 1 n. 2° et § 2.

[4] De hac re nihil habetur neque in CIC neque in CICO.

[5] De hac re nihil habetur neque in CIC neque in CICO.

[6] Hic melius definiuntur quae habentur in CIC can. 351 §§ 3-4 et CICO, *l. c.,* can. 418 §§ 3-4.

[7] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO.

[8] Nihil habetur de hac re neque in CIC neque in CICO.

[9] Abrogantur CIC can. 355 §§ 2-3 et CICO, *l. c.,* can. 421 § 2.

[10] Schema Decreti haec duo vitare contendit: 1) ne Auxiliaris, qui intuitu sedis potissimum constituitur, ergo ob permanentes dioeceseos necessitates, quavis potestate sede vacante exspolietur, cum damno ipsius dioeceseos et non sine detrimento honoris characteri episcopali debiti; 2) ne Capitulum maximarum dioeceseon, in quibus semper Auxiliaris invenitur, iure eligendi Vicarium Capitularem practice in perpetuum privetur. Profecto simplicior esset solutio si Auxiliaris, vel senior munere ex Auxiliaribus, ipso iure fieret sede vacante Administrator Apostolicus.

[11] De hac difficili quaestione, de qua nihil habetur neque in CIC neque in CICO, silendum non videtur, non tantum quod de ea exspectatio quaedam serpat inter laicos et clericos, sed quia revera spectat ad rectum dioeceseon regimen. Nihil tamen rigidi aut « burocratici », ut dicunt, per schema Decreti proponitur; nihil quod Episcoporum dignitatem et paternam indolem dedeceat; nihil denique quod a suavi usitata agendi ratione Apostolicae Sedis dissentiat.

[12] Aetas ingravescens generatim censenda videtur post septuagesimum quintum expletum annum.

CAPUT III

DE NATIONALI EPISCOPORUM COETU SEU CONFERENTIA [1]

I – DE CONSTITUTIONE ET NATURA

22. [*Constitutio et finis*]. In unaquaque natione constituatur Episcoporum Coetus seu Conferentia ut, collatis consiliis viribusque unitis, perpendatur quid in universa natione agendum sit ad bonum religionis promovendum, ad salutaria apostolatus studia et opera excitanda, ad apta et tempestiva remedia paranda serpentibus erroribus et abusibus vel instantibus periculis contra catholicam Ecclesiam eiusque fidem, mores et disciplinam.[2]

23. [*De iis quibus Coetui interesse competit*]. Si ob nimium Episcoporum numerum vel plures ritus vel aliam gravem causam, in particularibus statutis agnoscendam, impossibile vel inopportunum evadat ut omnes et singuli Episcopi personaliter Coetui seu Conferentiae Nationali intersint, tunc una cum Metropolitis seu Praesidibus Conferentiarum Episcopalium Regionalium aut Ritualium interesse possunt, tamen et ipsi cum suffragio deliberativo, etiam aliqui Episcopi pro unaquaque provincia seu regione ecclesiastica, numero in particularibus statutis definiendo, a suae provinciae Episcopis vel a sua Conferentia Regionali aut Rituali eligendi.

Hoc autem in casu quaestiones omnes, antequam in Conferentia Nationali pertractentur, Metropolitis vel Praesidibus Conferentiarum Regionalium aut Ritualium opportuno tempore communicari debent mediis idoneis, ita ut consilia et vota omnium Episcoporum exquirantur.

II - DE COETUS MODERAMINE

24. [*De statutis Coetus*]. Episcoporum Nationalis Coetus seu Conferentia peculiaribus regitur statutis ab Apostolica Sede probatis.

25. [*De rationibus inter Coetum et Apostolicam Sedem*]. § 1. Opportuno ante Conferentiae celebrationem tempore Nuntius vel Delegatus Apostolicus certior fieri debet de rebus in Conferentia pertractandis deque earum ordine.

§ 2. Conferentia expleta, acta et initae deliberationes ad Apostolicam Sedem per Nuntium vel Delegatum Apostolicum communicanda sunt ut ipsa, si opus sit, sua auctoritate intervenire possit; neque ad singulos Episcopos acta et deliberationes transmitti poterunt, nisi prius Apostolica Sedes responsum dederit et mentem suam patefecerit.

26. [*Consilium et Commissiones in Coetu constituendae*]. E gremio uniuscuiusque Coetus constituantur:

§ 1. Consilium permanens, ex aliquibus Praesulibus constans, quod ipsam Conferentiam repraesentet in omnibus causis et negotiis eidem concreditis;

§ 2. Commissiones Episcopales, quae peculiaribus negotiis praeficiantur et res in Conventu plenario tractandas parent. In has Commissiones cooptari poterit quilibet Episcopus sive residentialis sive titularis.

27. [*Secretariatus generalis*]. Constituatur insuper Secretariatus generalis in servitium Coetus Episcoporum.

III - DE VI DECISIONUM

28. [*Principium generale*]. Decisiones prolatae ab Episcopis, in Coetu seu Conferentia Nationali legitime coadunatis, vim legis non habent ideoque iuridice non obligant singulos Episcopos, nisi expressa et specifica Apostolicae Sedis adprobatione corroborentur.

Attamen ad unitatem fovendam et ad bonum commune promovendum vel augendum, debita reverentia accipiendae sunt et ad effectum deducendae ab unoquoque Nationis Episcopo, nisi

obstent graves rationes, de quibus ipse Episcopus iudex est pro suo territorio.

29. [*De Episcopo contra decisiones agente*]. Episcopus in casu aliquo particulari contra decisiones Conferentiae in sua dioecesi agere intendens, antea scripto certiorem faciat Conferentiam in persona Praesidis de suis agendi rationibus.

30. [*Quomodo obtinenda sit vis iuridica pro toto Coetu*]. In rebus pro quarum solutione oporteat normas iuridicas ferre, adeatur Apostolica Sedes eiusque iudicio standum erit.

31. [*Quomodo obtinenda sit vis iuridica pro dioecesi*]. Unusquisque Episcopus, pro sua prudentia et discretione, normas in Coetu Nationali Episcoporum latas vi iuridica in propria dioecesi fulcire potest.

IV - DE RELATIONIBUS INTER CONFERENTIAS EPISCOPALES DIVERSARUM NATIONUM

32. [*Relationes inter Conferentias Episcopales diversarum nationum*]. Foveantur relationes inter Conferentias Episcopales diversarum nationum ad maius commune bonum tuendum.

33. [... *praesertim erga Episcopos qui persecutione opprimuntur*]. Illos potissimum Sacrorum Antistites, qui propter nomen Christi calumniis et angustiis divexantur vel in carceribus detinentur, Episcopi fraterno amplectantur animo eosque germana actuosa cura prosequantur, ut eorum dolores precationis operisque Confratrum ardore leniantur et mulceantur.

NOTAE

[1] Institutum Conferentiarum Nationalium non commemoratur neque in CIC neque in CICO, dum e contra commemorantur Conventus Episcoporum Provinciales saltem quinquennales (CIC can. 292), et Collationes Provinciales annuales (CICO, *de Clericis,* can. 351). Pluries tamen Romani Pontifices Nationales Episcoporum Coetus adprobaverunt et amplissimis verbis laudaverunt, eorum annuam celebrationem commendantes. Verbi gratia:

PIUS IX, Ep. *Maximae quidem,* ad Episcopos Bavariae, 19 aug. 1864: Acta Pii IX, pars I, v. III, p. 674.

LEO XIII, Ep. *In ipso supremi,* ad Episcopos Austriae, 3 martii 1891: Acta Leonis XIII, vol. XI, p. 35; Ep. *Pastoralis vigilantiae,* ad Episcopos Lusitaniae, 25 iunii 1891: *ib.*, vol. XI, p. 207; Ep. *Delectati summopere,* ad Episcopos Peruviae, 22 augusti 1902: *ib.*, vol. XXII, p. 177; Ep. *Litteras a Vobis,* ad Episcopos Brasiliae, 2 iulii 1894: *ib.*, vol. XIV, p. 228; Ep. *Inter graves,* ad Episcopos Peruviae, 1 maii 1894: *ib.*, vol. XIV, p. 133, etc.

PIUS X, Ep. *Sollicite vehementer,* ad Episcopos Lusitaniae, 5 maii 1905: Acta Pii X, vol. II, p. 42; Ep. *Magnopere Nos,* ad Episcopos Peruviae et Americae Latinae, 24 septembris 1905: *ib.*, vol. II, p. 172; Ep. *Diligentia ipsa,* ad Episcopos Bavariae, 30 aprilis 1911: AAS 3 (1911) p. 264 etc.

BENEDICTUS XV, Ep. *Communes Litteras,* ad Episcopos Foederatarum Americae Septemtrionalis Civitatum, 10 apr. 1919: AAS 11 (1919) p. 171.

PIUS XI, Ep. *Communes accepimus,* ad Episcopos Australiae, 12 februarii 1923: AAS 15 (1923) p. 108; Ep. *Perlibenti,* ad Episcopos Lusitaniae, 14 maii 1923: AAS 15 (1923) p. 339; et passim in Epistulis ad Episcopos diversarum nationum in unum convenientes missis.

Index Coetuum su Conferentiarum Episcoporum, quae novissimis hisce annis constitutae sunt, exstat in *Annuario Pontificio* 1963, pp. 796-801.

[2] In quibusdam Romanorum Pontificum documentis enumerantur, speciminis causa, quaestiones et negotia quae in Episcoporum Coetibus pertractentur. Verbi gratia:

In Instructione *Quo constet firmius*: De conventibus Sacrorum Antistitum in Ditionibus Austriaci Imperii, 22 iulii 1898, haec leguntur: « Res ad deliberandum hae maxime congressuris proponantur: – christiana populi eruditio, atque institutio iuventutis; – fidelium gregis suis pastoribus coniunctio arctior et adhaesio; – Seminariorum cultus et incrementa; – catholicae studiorum universitatis erectio; – catechismus ab episcopis nove conficiendus et coniunctim edendus (*Breve Pii Pp. IX,* 5 octobris 1855); – Ecclesiae iurium et bonorum tuitio; – Summi Pontificis strenua auctoritatis et libertatis vindicatio; – ephemeridum aliarumque vulgatarum curatio scriptionum; – matrimonii christiani religio et sanctitudo; – monialium et cleri utriusque disciplina provehenda; – laicorum sodalitia ad pietatem et caritatem fovenda utiliora; – inviolata festorum custodia; – romanae liturgiae urgenda aequalitas; – lustrationis dioecesanae, synodorumque, iuxta Tridentinas leges, instauratio; – conditionis opificum, agricolarum, emigrantium sollicitudo; – socialis, quam nominant, et popularis causae studium; – militum cultura religiosa; – petriana stipes; – sacris item missionibus, servitudinis extinctioni, conferenda subsidia; – communia scripta vel acta, ad utilitates rei cum sacrae tum civilis, unanimi pastorum consilio edenda; – alia demum id generis negotia, quibus rite expediendis, non modo proficuam, verum etiam necessariam esse agendi et sentiendi concordiam omnino compertum est omnibus » (Acta Leonis XIII, vol. XVIII, p. 98).

Caput IV

DE DIOECESEON PARTITIONE [1]

34. [*Principium generale*]. Dioeceses, ut convenienter gubernari queant, nec magnae nimis sint nec parvae nimis, ratione territorii et incolarum numeri, variis locorum et personarum aliarumque rerum circumstantiis mature consideratis, animarum bono potissimum spectato.

35. [*Dioeceses nimis parvae*]. In singulis casibus, omnibus adiunctis accurate perpensis, ab Apostolica Sede vel, pro Orientalibus, a competente auctoritate decernatur utrum dioeceses nimis parvae supprimendae sint, an alii dioecesi uniendae, vel ex pluribus parvis nova dioecesis constituenda.

36. [*Dioeceses nimis magnae*]. Item in singulis casibus decernatur an dioeceses nimis magnae dividendae sint, circumstantiis omnibus diligenter consideratis.

37. [*Fines dioeceseon*]. § 1. Fines dioeceseon congruenter mutentur, si opportunum videatur, pro locorum distantia, viarum commoditate aliisque circumstantiis, ex prudenti Apostolicae Sedis iudicio vel, pro Orientalibus, ex competentis auctoritatis decreto.

§ 2. Immutatio finium ita fiat ut uniuscuiusque dioeceseos territorium continuum pateat, nec amplius intra territorium unius dioeceseos exsistant loca vel paroeciae, quae ad aliam dioecesim pertineant.

38. [*Sedis episcopalis locus*]. Sedes episcopalis seu residentia Episcopi eiusque Curia, quantum fieri potest, in loco aptiore et commodiore sit, quo facilior clero et fidelibus pateat accessus.

39. [*Unio dioeceseon*]. § 1. Si duae aut plures dioeceses uniantur unione exstinctiva et una constituatur nova dioecesis, una tantum sit Curia episcopalis, una Cathedralis ecclesia unumque cathedrale capitulum.

§ 2. Si unio sit aeque principalis et uni Episcopo duae vel plures dioeceses regendae committantur, item una sit Curia et sedes episcopalis, nisi Sedes Apostolica vel pro Orientalibus competens auctoritas aliter decreverit.

40. [*Provinciae et regiones ecclesiasticae*]. Provinciae ecclesiasticae alicubi minuendae sunt, alicubi numero augendae vel in regiones ecclesiasticas componendae [2] iuxta necessitates apostolatus, attentis conditionibus geographicis, historicis traditionibus aliisque circumstantiis, habito quoque respectu, si opportunum videatur, ad numerum et fines provinciarum civilium.

41. [*Immediata subiectio Apostolicae Sedi abolenda*]. Dioeceses, immediate Apostolicae Sedi subiectae, illi Provinciae Ecclesiasticae aggregentur, quae vicinior seu opportunior sit et iuri metropolitico Archiepiscopi subiiciantur ad normam iuris communis.

42. [*Ratio servanda in dioeceseon mutationibus*]. § 1. Erectio, suppressio, unio, dismembratio, divisio dioeceseon ac translatio sedis episcopalis et Curiae ita fiant, ut Episcopus per se ipse ac facile cognoscere valeat clerum et singulas paroecias.

§ 2. In hisce negotiis peragendis respectus habeatur non solum ad sacerdotum incolarumque numerum et locorum distantiam, verum etiam ad rituum ac nationalitatis diversitatem, ad communitatis dioecesanae spiritualem cohaerentiam, ad peculiaria adiuncta geographica, socialia, oeconomica, ad historicas traditiones, ad civiles quoque circumscriptiones atque ad pacta forte inita inter Apostolicam Sedem et Status.

43. [*Commissio de dioeceseon mutationibus*]. In unaquaque Natione, probante Sede Apostolica, peculiaris ac permanens Commissio Episcoporum constituatur vel constitui poterit, quae, auditis Episcopis quorum interest, videat si et quaenam immutationes circa dioeceses sint inducendae easque Sedis Apostolicae iudicio subiiciat, salvis iuribus Ecclesiae Orientalis.

44. [*Dioeceses personales ratione ritus*]. Curandum est ut Dioeceses *personales* pro diversitate rituum erigantur ubi plures sint fideles diversi ritus, quibus sufficienter consulere possibile non sit per sacerdotem aut paroeciam eiusdem ritus.

NOTAE

[1] In regimine Ecclesiae universalis recta et bene ordinata Dioeceseon gubernatio maximum habet momentum in bonum cleri populique christiani.

Dioecesis enim, cum sit pars Ecclesiae, quae a Christo Iesu proprii uniuscuiusque Episcopi voce potestateque regitur (PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iunii 1943: AAS 35 [1943], p. 211 sq.), in qua proinde tamquam in unitate vitae et regiminis aedificatur Corpus Christi, tales conditiones, imprimis quoad ambitum et numerum fidelium, habeat necesse est ut finis proprius, i. e. salus animarum et bonum Ecclesiae, quam perfecte assequi possit.

Attamen talis finis convenienter obtineri non potest in dioecesi in qua:

— vel propter exiguum fidelium et sacerdotum numerum, institutiones et opera quae pro fructuosa vita et activitate necessaria sunt (ut v. g. Seminarium proprium, Officia Curiae Dioecesanae, moderatio consociationum actionis catholicae et apostolatus laicorum etc.) necnon opes sufficientes sacerdotum et rerum oeconomicarum haberi nequeunt;

— vel propter nimium territorii ambitum aut nimium fidelium et sacerdotum numerum, personalis Episcopi praesentia et actio in variis partibus et campis regiminis dioecesis impossibilis redditur ita ut unitas et efficacia totius apostolatus detrimentum patiatur.

Quapropter opportunum et necessarium apparet ut ad congruam Dioeceseon partitionem deveniatur: quod multorum Episcoporum magnopere est in votis.

Necessitas autem novae partitionis dioeceseon non ubique eodem modo persentitur, sed praesertim in nonnullis exoptatur regionibus antiquae professionis catholicae, quae iuri communi sunt subiectae.

In primis unicum criterium quoad novam partitionem nec habetur nec haberi potest; siquidem accurate perpendendae sunt omnes circumstantiae sive temporum sive locorum sive personarum. Sunt enim regiones in quibus Ecclesia iam antiquitus fundata est, quae gaudent civilizatione moderna, cum viis et mediis communicationum quam multis; sunt regiones etiam in quibus fides propaganda est et Ecclesia fundanda, ubi catholici in praesens perpauci sunt; sunt denique regiones in quibus plures exstant ritus, praesertim in Oriente, ubi plerumque iurisdictio personalis est.

Salus autem animarum ultro postulare videtur ut huiusmodi immutationes fiant caute et prudenter ne inde suscitetur in clero et populo perturbatio vel seditio contra ecclesiasticas auctoritates. Difficultates enim innumerae, tum geographicae, tum demographicae, tum sociales, civiles et politicae, tum praesertim historicae oriri poterunt in quibusdam nationibus catholicis, ubi multae inveniuntur dioeceses ob historicas vel politicas causas olim erectae, nunc autem supprimendae vel alii dioecesi uniendae. Hisce de causis necessarium esse videtur ut generales normae ab ipsa Oecumenica Synodo statuantur, quo securior apparetur via ad optatam meliorem dioeceseon partitionem peragendam. Etenim si Concilium Oecumenicum peculiare decretum ediderit, plenior profecto erit Praesulum, quorum interest, colla-

boratio cum Apostolica Sede et promptior cleri populique christiani adhaesio et oboedientia.

Principia igitur quae in hoc capite traduntur sunt omnino generalia eorumque praecipua Sacrae ipsae Romanae Congregationes plerumque considerare solent, quando huiusmodi negotia pertractant. Sunt etiam nova, quia hic primum proponuntur in iure: in disciplina enim vigenti non habetur nisi indicatio auctoritatis competentis pro hisce negotiis peragendis (cfr. CIC can. 215 § 1 et CICO, *de Clericis,* cann. 248 § 1 n. 1 et 328).

[2] Nomine « regionis ecclesiasticae » hic venit unio plurium provinciarum ecclesiasticarum, eum in finem ut efficacius necessitatibus apostolatus prospiciatur. Haec territorialis circumscriptio explicite non commemoratur neque in CIC can. 215 § 1 neque in CICO, *de Clericis,* can. 159, sed insinuatur sive in CIC can. 281 ratione celebrationis Conciliorum plenariorum (unde alicubi « regiones conciliares » vocantur), sive in CICO, *de Clericis,* can. 340 § 4 ratione celebrationis Synodi inter Episcopos et Hierarchas plurium provinciarum Patriarchae vel Archiepiscopo non subiectarum. Nullum tamen dubium quod canonica erectio et circumscriptio « regionum ecclesiasticarum » uni supremae ecclesiasticae potestati, de qua in CIC can. 215 § 1 et CICO, *l. c.,* can. 159, competat.

Caput V

DE PAROECIARUM ERECTIONE DEQUE EARUMDEM CONGRUA CIRCUMSCRIPTIONE [1]

45. [*Paroeciae nimis magnae dividendae aut dismembrandae*]. Ut cura animarum rite ac fructuose exerceri valeat et parochus suas possit cognoscere oves, omnino enitendum est ut paroeciae, nimium fidelium numerum aut territorium nimis extensum habentes, apte pro diversis adiunctis dividantur aut dismembrentur.

46. [*Parvae paroeciae uniendae*]. Parvae paroeciae, quantum res postulet et sinant adiuncta, in unam redigantur.

47. [*Qua auctoritate id fiat*]. Episcopus potest auctoritate propria quascumque paroecias dividere, dismembrare et inter se unire quoties id pro animarum bono necessarium vel utile ipsi videatur.[2]

48. [*Novae paroeciae aut saltem « centra pastoralia » opportuno tempore erigenda*]. § 1. Sedulo curet Episcopus ne novae paroeciae nimis sero erigantur, postquam scilicet recens constitutae aut immigrantes familiae a vita christiana, ob curae pastoralis defectum, iam abscesserint.

§ 2. Si fluxus immigrantium copiosus fuerit et paroecias erigere novas difficile sit, instruat Episcopus « missiones cum cura animarum » [3] vel « domus » seu « centra pastoralia »,[4] quae dicuntur, in ipsis praegrandibus aedificiis, habitationi hominum destinatis, vel alibi.

49. [*Paroeciae personales*]. Paroecias personales pro fidelibus diversi sermonis aut ritus aut nationis, iis in locis ubi iidem plurimi stabiliter commorantur, Episcopus auctoritate propria, auditis Capitulo cathedrali et parochis consultoribus, erigere valet; immo erigere studeat quoties per determinatum vicarium cooperatorem vel missionarium apte et efficaciter eorum cura pastoralis exerceri nequeat.[5]

50. [*Ecclesiae religiosorum pro paroecialibus fungentes*]. Si quando paroeciae propriam non habeant ecclesiam, nec aptus ac decens locus pro ecclesia paroeciali interim adhiberi queat, Ordinarius loci, peculiari conventione ad tempus cum Superiore maiore legitime inita, statuere potest ut parochi ecclesiis religiosorum virorum, etiam exemptorum, utantur veluti si sint ecclesiae paroeciales.

51. [*Commissio dioecesana pro novis erigendis paroeciis*]. Ubi Officium Dioecesanum Paroeciarum non habeatur, instruat Episcopus Commissionem dioecesanam quae de novarum paroeciarum erectione ac de templorum paroecialium aedificatione constanter ac diligenter agat.

52. [*Etiam fideles contribuere debent*]. Urgeatur fidelium obligatio contribuendi ad erectionem novarum paroeciarum in sua cuiusque dioecesi et, si casus ferat, peculiaris quaedam associatio constituatur cuius sit pecuniam colligere ad ecclesias aedificandas vel restaurandas.

Curet autem Ordinarius loci ne paroeciae gravibus oneribus graventur pro ecclesia construenda, instauranda, exornanda. Numquam vero parvipendatur momentum operum caritatis et apostolatus quae, in casu necessitatis, ipsis ecclesiarum ornatibus anteponenda sunt.

NOTAE

[1] Fere omnia quae in hoc capite proponuntur sunt nova.

[2] Derogatur CIC cann. 1422, 1423 § 3, 1426, 1427 §§ 1-2; abrogatur, saltem quoad paroecias, CIC can. 1428 § 2.

[3] *Missio cum cura animarum* hic intelligitur officium quo Ordinarius loci potestatem confert sacerdoti ut curam animarum exerceat in coetus fidelium, qui in praefinito loco vel regione commorantur.

[4] « *Domus* » seu « *Centra pastoralia* » hic intelliguntur loca, non necessario sacra ad normam CIC can. 1154, intra fines paroeciae sita, in quibus, stata quadam frequentia, parochus sive per se sive per alios sacerdotes, adiuvantibus quoque, quatenus possibile sit, piis laicis, administrationes religiosas, catechesim, opera caritatis et alia ministerii pastoralis munia exercet pro fidelibus qui nimium distant ab ecclesia paroeciali vel religiosa, eum in finem ut, donec nova paroecia erigatur, cura animarum prorsus non deficiat.

[5] Derogatur CIC can. 216 § 4 et CICO, *de Clericis,* can. 160 § 4.

SCHEMA DECRETI

DE CURA ANIMARUM

Prooemium

Miserentissimus Deus qui « praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum »,[1] redemptionem, semel pro semper et semel pro omnibus,[2] ab Unigenito per proprium sanguinem inventam,[3] singulis hominibus usque ad consummationem saeculi statuit per Christi Ecclesiam esse impertiendam.

In Ecclesia autem Episcopi qui, positi a Spiritu Sancto, in Apostolorum locum succedunt, tamquam veri pastores assignatas sibi dominici gregis partes, in communione et sub auctoritate Romani Pontificis, singuli singulas pascunt,[4] ita tamen ut non solum ovibus quae iam Principem Pastorum fideliter sequuntur provideant, sed etiam eas Christo lucrifacere satagant quae aut nondum in Illum crediderunt aut a via Illius aberraverunt. Quibus omnibus succurrere debent sive ministerio verbi,[5] sive ministerio gratiae et cultus,[6] sive ministerio regiminis, nullis parcentes laboribus donec « in omni bonitate et iustitia et veritate »[7] tandem omnes ambulent. Hac ergo de causa, quod nempe in Christo per Evangelium fideles generant[8] eosque tamquam filios carissimos per suos labores et fatigationes nutriunt ac fovent,[9] Episcopi a sacerdotibus et a populo Dei uti spirituales patres, immo uti imagines Patris Domini Nostri Iesu Christi,[10] iure meritoque sunt habendi.

Episcopi insuper, cum collegialiter Apostolorum collegio succedant, « ex Dei institutione et praecepto apostolici muneris » adiutricem operam Petri successori praestare tenentur in sollicitudine omnium ecclesiarum.[11]

Tanto pastorali operi explendo cum per se ipsi sint impares, Episcopi presbyteros in suos cooperatores deligunt et rite instituunt, inter quos parochi eminent qui, in Episcoporum spirituali paternitate atque pastorali sollicitudine prae ceteris clericis partem habentes, ab iisdem curam animarum in determinatis dioeceseos portionibus ex officio exercendam obtinent.

Eos quoque qui, « Deo mancipati religiosae vitae se dederunt », cooperatores quaerere plurimique facere Episcopi debent « ad aedificationem et incrementum mystici Corporis Christi ».[12]

Laicos denique, viros ac mulieres, qui « in apostolatus munere adiutricem operam praestent »,[13] Episcopi advocare et iuxta eorum cuiusque conditionem, sedula cura efformare et apostolatus operibus applicare satagant.

In cura vero de animabus habenda, multa commendari possunt quae semper et pro omni loco valent; alia quae peculiaribus rerum ac temporum adiunctis accommodari debent; alia denique quae usque ad singulorum hominum condiciones applicantur. Haec confessoris vel directoris prudentiae ac zelo relinquantur; illa, longo Ecclesiae usu omnibus nota, magna non indigent expositione. De reliquis ergo praecipue tractare intendit Sancta Synodus ut efficacius opus pastorale, hominibus huius temporis et praesentis mundi condicionibus pressius aptatum evadat.[14]

NOTAE

[1] Eph. 1, 5.
[2] Cf. 1 Petr. 3, 18.
[3] Cf. Hebr. 9, 12.
[4] CONC. VAT. I, Sess. IV, Const. *de Eccl. Christi,* c. 3: DENZ. 1828.
[5] Cf. Act. 6, 4; 20, 24.
[6] Cf. 2 Cor. 9, 1; 5, 8.
[7] Eph. 5, 9.
[8] 1 Cor. 4, 15.
[9] Cf. 1 Thess. 2, 7-9.
[10] Cf. S. IGNATIUS, *ad Trall.* III, 1; PG 5, 799 A.
[11] Cf. 2 Cor. 11, 28; BENEDICTUS XV, Epist. Ap. *Maximum illud,* 30 novembris 1919: AAS 11 (1919), p. 440; PIUS XI, Litt. Encycl. *Rerum Ecclesiae,* 28 februarii 1926: AAS 18 (1926), p. 68; PIUS XII, Litt. Encycl. *Fidei donum,* 21 aprilis 1957: AAS 49 (1957), p. 237.
[12] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iunii 1943: AAS 35 (1943), p. 241.
[13] PIUS XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis,* l. c.
[14] In hoc decreto, prout suis locis per notulas indicabitur, plura proponuntur quae aut sunt omnino praeter ius commune vigens aut idem ex parte vel ex toto innovant.

PARS PRIOR

DE PASTORALI EPISCOPORUM MUNERE

CAPUT I

DE EPISCOPORUM OFFICIIS

I - DE EPISCOPO MAGISTRO ET DOCTORE FIDEI

1. [*Episcopi magisterium personale*]. Per seipsum, nisi legitimo detineatur impedimento, tenetur Episcopus opportune praedicare verbum Dei. Saepius autem catholicam doctrinam exponat quoque per litteras pastorales, in singulis dioeceseos ecclesiis publice legendas.[1]

2. [*Praedicatio in omnibus Missis*]. Curent praeprimis Episcopi ut diebus dominicis ceterisque per annum festis de praecepto in omnibus Missis, quae ubivis, etiam in ecclesiis vel oratoriis Religiosorum, adstantibus fidelibus celebrantur, brevis homilia aut alicuius partis doctrinae christianae explanatio fiat.[2]

3. [*Vigilantia in praedicatores*]. Sedulo invigilare Episcopus numquam omittat, ut omnes sacerdotes — etiam religiosi — in verbo Dei praedicando congrua scientia sacra sint instructi et ferventi zelo apostolico sint incensi. Eos opportune moneat qui « profanas vocum novitates »[3] proponere audeant, et ipsam facultatem praedicandi iis auferat qui non resipuerint.

4. [*Directorium de praedicatione*]. Commendatur ut in Conferentiis Episcoporum curetur *Directorium* de praedicatione, in quo normae statuantur ab omnibus servandae qui verbum Dei fidelibus annuntiant.[4]

5. [*Institutio alumnorum Seminarii eorumdemque professorum delectio*]. Magnam diligentiam adhibeat Episcopus ut alumni seminarii dioecesani, et clerici qui in Universitate aut Facultate ecclesiastica studia perficiunt apprime et perfecte in discipli-

nis philosophicis et theologicis instituantur, ut etiam verbum Dei competenter praedicare valeant cum ad sacrum presbyteratus ordinem promoti fuerint.

Theologiae praesertim alumnos in pastorali tyrocinio gradatim exercendos curet.

Accuratissime magistros seu professores eligat, in quos etiam prudenter invigilet.

6. [*Scholarum erectio*]. Episcopus sedulo satagat ut omnium scholarum alumni apte integreque in doctrina christiana instituantur, et summopere curet ut scholae catholicae, etiam mediae et superiores, legitime erigantur, iis praesertim in regionibus in quibus scholae publicae auctoritatis civilis sunt neutrae vel acatholicae.

Unius dumtaxat Ordinarii loci est iudicare an necessitas exigat ut alicubi pueri scholas acatholicas vel neutras frequentent, quo in casu cautelae erunt adhibendae ab ipso Ordinario ut periculum evitetur ne alumni fidem amittant aut in ea frigescant.

7. [*Disciplina de doctrina sociali Ecclesiae obligatoria in scholis*]. Diligenter curet Episcopus ut disciplinae de doctrina sociali Ecclesiae magis ac magis, tamquam disciplinae obligatoriae, studeatur in scholis catholicis mediis et superioribus, praecipue vero in Seminariis ecclesiasticis et in Institutis religiosis.[5]

8. [*Episcopus custos et iudex de rebus fidei et morum*]. Custos est Episcopus in universa sua dioecesi, et iudex de rebus fidei et morum. Congruum igitur est ut semper in iudiciis hac de re ferendis, prima ipsi devolvatur instantia; de qua ad superiores instantias, regionales sint sive nationales, et tandem ad Apostolicam Sedem appellari queat.

Superior vero instantia, quemlibet ex eius subditis, Ordinario non audito nec consulto, condemnare non decet.[6]

9. [*Index librorum*]. § 1. In iudiciis de libris ferendis, cum varium periculum praebere possit, variis in regionibus, liber vel translatio, ideo localem prius habeat Index indolem. De quo iudex sit oportet Hierarchia localis.[7]

§ 2. His in iudiciis, anonyma denuntiatio non admittatur.[8]

§ 3. Communicatio fiat accusationis ei qui denuntiatur, an-

tequam ad sententiam procedatur; qui, per se vel advocatum, suam defensionem praesentare valeat.

§ 4. Cum liber vel auctor in Indice inscribitur, condemnationis rationes fidelibus, breviter saltem, semper exponantur, ut gravitatem et sensum periculi probe percipiant.

§ 5. Poenae medicinales sint, non vindicativae. Proinde si resipuerit reus, non absoluta scribendi vel edendi ipsi interdictio fiat; prudentiae tamen regulae semper adhiberi possunt liberque in Indice inscriptum remanere.[9]

II - DE EPISCOPO PONTIFICE

10. [*Liturgica fidelium institutio*]. Cum per SS. Eucharistiam perfecta Dei glorificatio hominumque sanctificatio procuretur, summopere curet Episcopus ut vita ovium sibi commissarum illa quam maxime nutriatur. Invigilet igitur ut Sacrosanctum Missae Sacrificium fidelibus explicetur in sua intima connexione cum redimente sacrificio Crucis atque cum Christi resurrectione et glorificatione; ut ipsi discant Redemptionem sibi praecipue per Missae sacrificium et Sacramenta Novae Legis applicari. Omnibus modis procurare satagat ut Liturgia non absconditum mysterium ipsis maneat, sed paedagogus fiat quo manuducantur; ut tandem in actione liturgica conscie, actuose et fructuose participent.[10]

11. [*Normarum liturgicarum observantia*]. Urgeat Episcopus ut normae liturgicae rite ac digne serventur in Missa, in officio chorali et in quolibet actu catholici cultus.[11]

12. [*Liber precum*]. In qualibet natione vel provincia ecclesiastica communis libellus precum habeatur, a Conferentia Episcoporum probatus, ut fideles una voce, rite ac devote orando et cantando in actuosa participatione liturgiae non solum uti singuli considerentur, sed etiam quatenus ad christianam communitatem pertinent.[12]

13. [*Sollemnitas in Sacramentis administrandis et taxarum substitutio*]. Enixe commendatur ut in administratione Sacramentorum et sacramentalium nullum fiat discrimen, quoad sol-

lemnitatem externam, pro diversa condicione sociali et oeconomica familiarum.

Summe etiam probandum est conamen omne quo minui vel etiam tolli valeant taxae, quae occasione Sacramentorum vel sacramentalium persolvi solent, ut sic ne minima quidem species simoniae habeatur, neu argui possit Ecclesia de pecuniae quaestu vel lucro.[13]

III - DE EPISCOPO PATRE ET PASTORE [14]

14. [*De cognitione sacerdotum deque eorumdem ac religiosorum cura*]. § 1. Quia tenetur Episcopus commissas sibi oves cognoscere, sacerdotes praeprimis suos bene noscat et paterno amore diligat ac diligenter congruae eorum sustentationi consulat.

Cursum renovationis pro sacerdotibus instauret, quo illi aliquoties congregentur pro longioribus exercitiis spiritualibus ad vitae renovationem ordinatis, idemque perficiatur lectionibus de actuali statu studiorum, praesertim de Sacra Scriptura et theologia, de socialibus maioris momenti quaestionibus, necnon de novis methodis actionis pastoralis.

§ 2. Religiosos viros similiter ac religiosas mulieres paterna benevolentia suscipiat et, quantum fieri possit, monialibus egenis auxilium praestet.

15. [*De cognitione omnium qui in dioecesi degunt*]. § 1. Omnes pariter qui in sua degunt dioecesi laicos, sive fideles sint sive religionem neglegentes aut illam despicientes vel longe ab Ecclesia aberrantes, et hos quidem maxime, cum non egeant qui sani sunt medico sed male habentes, bene cognoscere et ex corde diligere satagat.[15]

§ 2. Ad omnes semper sollicitudo eius se extendat qui quomodolibet curae eius pastorali committuntur, cuiuscumque sint aetatis vel conditionis vel nationis; sive fixum habeant inibi domicilium, sive temporarium, ut sunt migrantes, nomades, navigantes, operarii etiam ad opus quoddam pro tempore congregati; illi quoque qui sanitatis curandae causa vel relaxationis per breve tempus in suo territorio morantur; sint insuper fideles ac fervidi christiani, vel indifferentes; sint catholici, etiam alieni ritus et salva semper auctoritate sui ipsorum Ordinarii, vel christiani fratres separati, vel etiam Iudaei, cum quibus etiam tot communia habentur; sint acatholici vel non christiani.

Unicuique aptum procuretur auxilium, omnibusque amantissimus appareat vultus Christi Iesu in Ecclesia.[16]

16. [*De cognitione status dioeceseos*]. § 1. Cum apostolatui in universa dioecesi exercendo Episcopus praesideat, apprime noscat necesse est conditiones omnes non solum morales et spirituales, sed etiam temporales, demographicas scilicet oeconomicas et sociales, quibus vita hominum raro quidem in melius, saepe vero in deterius afficitur. Vanus secus et inefficax foret zelus ad homines prout de facto sunt non directus; nec aptum remedium afferri valeret ignotis malis ac obstaculis.

§ 2. Quinimmo evolutionis mundi ac historiae sensum percipiat oportet Episcopus, quo praevidere valeat ac providere mutationibus suam dioecesim afficientibus vel minitantibus; quales sunt, v. g., ingentes hominum aggregationes in suburbiis civitatum, in quibus locus provideatur oportet pro paroecia fundanda vel ecclesia; desertio e contra regionum ruralium, ubi servitium divinum alio forsan modo distribuendum erit; migrationes ad longum vel ad breve tempus ratione laboris operariis impositae; instructionis progressus vel informationis, quibus etiam crescunt fidelium exigentiae. Quibus et similibus aptum opportunoque tempore adhibeatur remedium necesse est.

17. [*De actione pastorali novis conditionibus aptanda*]. Aptetur etiam oportet apostolatus novis conditionibus quibus quotidie, totum per orbem, vitae ratio celeri cursu innnovatur, quibusque impares sunt formulae hucusque usitatae, sed apostolico zelo novae imponuntur adhibendae rationes. Huiusmodi sunt incredibiles progressus scientiarum, technicae quoque et culturae; multitudinum accessio ad novos producendi, vivendi ac studendi modos; vividior tamen inter homines distinctio ex eo proveniens, quod non omnes pari gradu progrediantur; subitaneus, ideoque sine ulla praeparatione vel adaptatione, transitus a vetustis culturae vitaeque modis ad extremos oppositos; maior in dies conscientia ac vindicatio dignitatis humanae, simul cum talibus laboris vel productionis condicionibus qualibus cedere cogitur persona multitudini, libertas automatismo; mundi unificatio, qua omnia, quae ubique terrarum aguntur, omnibus immediate praesto sunt, non scitu tantum sed et consequentiis.

Quibus addantur oportet mirabilia communicationis vel diffusionis instrumenta, quibus nec vir ruri degens, nec pueri, nec

homo fere ullus, immunes servari queant a doctrinis variis et peregrinis quae ubique et undique circumferuntur et seducunt multos.

In his tamen adiunctis voluntas Dei est ut homines salventur regnumque eius adveniat.

18. [*De actione pastorali in universa dioecesi*]. § 1. Summe curet Episcopus ut in universa dioecesi vel peculiaribus eiusdem regionibus, communiter fiat apostolatus generalis.[17]

§ 2. Videat ne ulla oblivioni detur hominum portio vel classis illorum qui catechizandi sunt:

— ne apostolici operarii, sacerdotes utriusque cleri, religiosi ac religiosae, laici quoque, mutuo se ignorent, immo sibi opponantur et contradicant;

— ne ulla apostolatus forma, sive paroecia, sive iuvenum instructio, sive piae associationes, vel actio catholica, socialis vel caritativa, sibi primatum decernat infleturque prae alia.

§ 3. Invigilet autem ut omnes se agnoscant eidem labori addictos qui uniuscuiusque vires excedit, nec sine mutua cooperatione et caritate utiliter perfici potest.

§ 4. Ipse quotannis, vel saepius si opus sit, immediatos fines designet, quos communi labore omnes prosequantur.

§ 5. Ipse connexiones inter diversas apostolatus partes stabiliendas suadeat, congressus vel colloquia suggerat vel etiam praesideat, lites si exoriantur vel haesitationes ac dubia dirimat.

19. [*De laicis in auxilium actionis pastoralis vocandis*]. Magnopere studeat Episcopus ius, immo et nobilissimum officium, paterne urgere quo laici christiani adstringuntur suam cooperationem in Ecclesia et pro Ecclesia praestandi, sive singuli sive inter se organice consociati, in operibus apostolatus provehendis, iuxta principia et praecepta a sacra Hierarchia statuta.[18]

20. [*De ratione sacerdotes applicandi ad apostolatum laicorum*]. § 1. In apostolicis inceptis laicorum, sive localibus praesertim dioecesanis, sive nationalibus, curet Episcopus ut numquam desit assiduum et continuum ministerium sacerdotale. Unde opus est ut sacerdotes, quantum per eos stat et pro rerum adiunctis, ad huiusmodi perutile ac Deo gratissimum ministerium libenter sese paratos semper exhibeant.

§ 2. Episcopus vero ad tanti momenti officium sacerdotes vere idoneos magna seligat cura, attenta eorum indole et aptitu-

dine,[19] audito etiam, si id expedire ei videatur, prudentium laicorum consilio; eos, quantum fieri potest, ab aliis muneribus quae vere illud officium impediant, exoneret atque eorum sustentationi congrue provideat.

21. [*Clericorum et sacerdotum praeparatio ad laicorum apostolatum*]. § 1. In clericorum institutione pastorali curet Episcopus ut debitum locum habeat studium doctrinale ac practicum de laicorum necessaria cooperatione ad Ecclesiae apostolatum, de diversis formis et operibus apostolatus laicorum, deque proprio sacerdotum in hac re munere.

§ 2. Sacerdotes ipsi, Episcopo instimulante et vigilante, hanc suam praeparationem indesinenter prosequantur, non solum per orationem et vitae spiritualis incrementum, sed etiam per constans studium doctrinae sacrae, nec non condicionum temporum ac locorum in quibus cum laicis operari tenentur, sive ut animatores apostolatus sive ut spirituales laicorum moderatores. Ad hunc finem obtinendum commendandi sunt conventus sacerdotum, quibus et eorum apta quoad laicorum apostolatum instructio promoveatur et mutua collaboratio foveatur.

22. [*Quomodo laicorum apostolatus fovendus sit*]. § 1. Videat Episcopus ut sacerdotes huic ministerio vacantes digne ac competenter, pro sua missione accepta, Hierarchiam repraesentent apud laicos, eius principia directiva ac praecepta fideliter communicando, aptas relationes laicos inter et Hierarchiam fovendo, ipsamque de eorum legitimis optatis certiorem reddendo.[20]

§ 2. In laicorum cooperatione petenda semper ratio habeatur eorum dignitatis propriae, ita ut, quoties laici ad auxilium subsidiarium aut completivum sacrae Hierarchiae praestandum vocantur, libere agere valeant intra suae competentiae limites, attento quidem Ecclesiae communi bono, ac suam personalem responsabilitatem exercere.[21]

23. [*De praeparatione Religiosorum*]. Ea omnia quae hic supra nn. 19-22 statuuntur, applicentur quoque, congrua congruis referendo, Religiosis viris et mulieribus laicorum apostolatui addictis.[22]

24. [*Vicariatus Foraneus et Vicarii foranei munus*]. Vicariatus foraneus pluribus paroeciis constet quae loci propinqui-

tate, viarum communicatione, affinitate sive culturali sive oeconomica sive sociali, facilius eadem ratione regi possunt.

Ad munus vicarii foranei Episcopus eligat sacerdotem quem doctrina sacra, zelo apostolico praestantiorem iudicaverit, quique pastoralem actionem communem in Vicariatu foraneo promovere et moderari valeat.

Vicarius foraneus ad quinquennium constituitur, quo elapso potest denuo confirmari.

Semel saltem in anno Episcopus omnes Vicarios foraneos congreget ut cum eis commune pastorale programma conficiat.[23]

25. [*Consilii Pastoralis dioecesani constitutio*]. Expedit omnino ut Episcopus constituat Consilium Pastorale Dioecesanum, idque frequenter coadunet.[24]

26. [*Consilii Pastoralis Dioecesani competentia*]. Ad Consilium Pastorale Dioecesanum proprie pertinet: 1) Episcopum certiorem facere de vera fidelium condicione et de eorum spiritualibus necessitatibus; eidemque consilio adesse; 2) quaestiones examinandas et respectivam activitatem assignare diversis Commissionibus quae in dioecesi sunt constitutae ut opera apostolatus foveantur ac coordinentur.[25]

27. [*Visitatio Pastoralis dioeceseos*]. Visitatio Pastoralis diligenter fiat ab ipso Episcopo vel ab eius delegato, qui sit sacerdos in dignitate constitutus, quoad omnia quae ad normam iuris spectant libros paroeciales, administrationem bonorum ecclesiasticorum, loca sacra et sacram supellectilem; ab ipso Episcopo, nisi sit impeditus, quoad omnia quae ad personas et apostolatum et ad directionem ac incrementum actionis pastoralis magis directe attinent.[26]

28. [*Vicariorum Generalium constitutio*]. In magnis dioecesibus plures Vicarii Generales constitui possunt, prout Episcopus iudicaverit expedire. Possunt praeterea plures Vicarii, potestate ordinaria praediti, institui ita tamen ut singuli constituantur pro specie tantum determinata negotiorum, quae ad dioeceseos regimen attinent.[27]

29. [*Distributio laboris inter Episcopos auxiliares*]. Cum Episcopis Coadiutore vel Auxiliaribus frequenter conferat Epi-

scopus ut totius laboris pastoralis apta distributio fiat, sive per territorii partes, sive per diversos personarum coetus, sive per diversa activitatum genera, sive per rituum diversitatem.

30. [*Instituta studiorum pastoralium*]. Enixe commendatur ut in singulis nationibus Instituta condantur quae, collata cum Institutis provinciarum ecclesiasticarum opera, studiis promovendis de re pastorali peculiariter incumbant.

Vehementer suadetur ut eorum cura in singulis regionibus Directorium Pastorale conficiatur, ab Episcopis in suis Conferentiis probandum.[28]

IV - DE EPISCOPO COLLABORATORE ROMANI PONTIFICIS IN REGIMINE ECCLESIAE UNIVERSALIS[29]

31. [*Collaboratio pro Ecclesia persecutione afflicta et pro operibus internationalibus atque cooperatio oeconomica praestanda*]. Tenentur Episcopi opem ferre Sedi Apostolicae in allevanda Ecclesia persecutione afflicta, in sustinendis operibus seu institutis catholicis internationalibus, in colligendis fidelium oblationibus ut eadem Apostolica Sedes apte occurrere possit necessitatibus omnium ecclesiarum.

32. [*Collaboratio in evangelizandis gentibus vel acatholicis*]. Magno cum zelo Sedem Apostolicam Episcopi adiuvare satagant in cura missionum apud gentes vel acatholicos.

Hinc ferventem spiritum apostolicum et missionarium excitare et excolere studeant in alumnis Seminarii dioecesani, in clericis seu sacerdotibus, in religiosis et sodalibus associationum actionis catholicae. Libenter concedant ut eorum sacerdotum aliqui legitime transferantur ad Missiones vel ad dioeceses quae sacris ministris indigent; ut pueri item seu iuvenes ad easdem destinentur qui indicia praebeant ecclesiasticae vocationis, sed servitio propriae suae dioeceseos necessarii non videntur.

Territorium aliquod ab Apostolica Sede designandum petant, cuius evangelizatio peculiariter ita suae dioecesi concredatur ut Ordinarius loci officio teneatur curandi ut sacerdotes et religiosi utriusque sexus et idonei laici legitime illuc mittantur, in perpetuum vel ad tempus praefinitum.

Sin autem proprium praefatum territorium evangelizandum

habere nequeant, sedulo saltem Episcopi satagant ut nonnulli idonei suae dioeceseos sacerdotes et laici per certum annorum tempus, alii post alios, mittantur ad territorium missionum ut opera apostolatus et caritatis sub auctoritate Ordinarii loci apte ac naviter foveant et promoveant.

33. [*Collaboratio inter dioeceses et peculiaris sacerdotum et clericorum institutio ut ad alias dioeceses se conferant*]. Episcopi ceteras dioeceses quae egestatem patiuntur, modo et mediis aptioribus fraterna adiuvent caritate.

Sacrorum alumni et sacerdotes sic rite instituantur ut sponte paratos se exhibeant ad alias dioeceses se conferre, si iudicio proprii Ordinarii necessitas vel utilitas Ecclesiae id postulet. Eiusmodi autem clericorum discessus e propria dioecesi fieri potest in perpetuum aut ad tempus tantum praefinitum.

34. [*Commissiones Episcopales Internationales fovendae*]. Cum approbatione Apostolicae Sedis, Commissiones Episcopales Internationales constituantur, ut aptius bono spirituali consulatur specialium communitatum fidelium in diversis regionibus, itemque ut necessitatibus internationalibus melius prospiciatur, et efficacius promoveantur opera apostolatus internationalis.

35. [*Centrum Pastorale in Curia Romana*]. Maximi faciant Episcopi Centrum Pastorale quod apud Apostolicam Sedem est constitutum.[30]

NOTAE

Animadvertenda

Codex Iuris Canonici Ecclesiae Latinae refertur cum sigla: CIC, can. ...:
Codex Iuris Canonici Ecclesiae Orientalis refertur cum sigla:

1) CICO, *de Clericis* can. ... (Motu Proprio: *Cleri sanctitati,* 2 iunii 1957: AAS 49 [1957], pp. 432-600).

2) CICO, *de Religiosis* can. ... (Motu Proprio: *Postquam Apostolicis Litteris* 9 februarii 1952: AAS 44 [1952], pp. 65-152).

3) CICO, *de Bonis Ecclesiae temporalibus* (l. c. pars II).

4) CICO, *de Verborum significatione* can. ... (l. c. pars. III).

5) CICO, *de Iudiciis* can. ... (Motu Proprio: *Sollicitudinem Nostram,* 6 ianuarii 1950: AAS 42 [1950], pp. 5-120).

[1] Ampliatur obligatio de qua in CIC can. 1327, § 2.

[2] Ampliatur CIC can. 1345 et fit praeceptivus; abrogatur vero

can. 1344 § 3. Sacra praedicatio commendatur ut communi dioecesano vel nationali summario seu programmate apte et systematice ordinetur, ita ut brevi annorum spatio christifideles de praecipuis christianae doctrinae partibus constanter ac plenius erudiantur.

[3] 1 Tim. 6, 20

[4] Nihil de hac re in iure communi. In Directorio praecipua principia exponantur de necessario studio assiduo Sacrae Scripturae et doctrinae Sanctorum Patrum atque magisterii ecclesiastici; de praedicatione homiletica prae ceteris praedicationis generibus adhibenda; de functione liturgica concionis infra Missam; de ratione habenda a concionatore peculiarium conditionum, quae propriae sint fidelium, quibus verbum Dei exponitur; de cura a concionatoribus adhibenda ut fideles aeque solvere valeant quaestiones et difficultates, quibus in vita quotidiana anguntur.

[5] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 453.

[6] Pars dispositiva huius articuli est nova; derogatur CIC can. 247 § 2 et CICO, *de Clericis,* can. 193 § 2.

[7] Derogatur CIC can. 1397 § 1.

[8] Derogatur CIC can. 1942 § 2 et CICO, *de Iudiciis,* can. 516 § 2.

[9] Quae in §§ 3-5 continentur nonnihil derogant mori institutoque S. Officii proprio, de quo in CIC can. 1555 § 1 et CICO, *de Iudiciis,* can. 4.

[10] Edoceatur populus Missam pontificalem statis diebus ab Episcopo sollemniter celebrandam perfectius exprimere unitatem, sanctitatem et catholicitatem ecclesiae dioecesanae intra unitatem, sanctitatem et catholicitatem totius Ecclesiae Christi; ideoque commendetur fidelium ad illam participatio.

[11] Ad cultus splendorem promovendum multum confert schola cantorum, quae expedit ut constituatur non solum in ecclesia cathedrali sed in paroeciali quoque et ceteris principalioribus ecclesiis.

[12] In libro precum sint etiam cantus gregoriani et populares.

[13] Taxae laudabiliter substitui poterunt liberis fidelium oblationibus, si iudicio Conferentiae Episcoporum Nationalis vel saltem Provincialis idipsum opportunum censeatur. Abolitio « classium », qua abrogatur CIC can. 1234 § 2, est aliquid novum in iure. Quoad taxas derogatur CIC can. 1507 § 1 et CICO, *de bonis Ecclesiae,* can. 245 § 1.

[14] Quae in hoc articulo continentur fere omnia sunt nova.

[15] Plena cognitio haberi poterit per peculiare dioecesanum Officium quod nomine venit *Officii socio-pastoralis.*

[16] Quoad acatholicos aliquid innuitur in CIC can. 1350 § 1.

[17] Huiusmodi apostolatus generalis fiat per diaria folia, per radiophoniam et televisionem, per lectionum cursus quae ad opifices, ad magistros, ad technicos, ad scriptores, ad familias deferant christianam doctrinam eiusdemque doctrinae defensionem et applicationem atque persuasionem necessitatis sese christianae instruendi et praemuniendi.

Cum vires, quae nostrae Religioni adversantur, fere ubique efficaciter coadunentur atque omnia maiori frequentia proprio verbo et actione pervadant, opus est ut labor aedificationis filiorum Dei et praesertim eorum-

dem recuperationis ac missionis evangelizandi curetur adaequate ad unumcumque locum vel personae genus (« *al livello di tutta la cosiddetta " zona umana "* »).

Hoc autem opus expostulat in primis singulorum sacerdotum evangelizandi studium atque communem omnium conatum bonamque voluntatem civilem consortionem christianis moribus imbuendi.

Idcirco communis et coniuncta requiritur actio omnium « pastoralis » sectionum: « pastoralis » nempe liturgicae, catecheticae, missionalis, caritativae, socialis, familiaris, scholasticae etc. sub Episcopi auctoritate ac moderamine, ita ut omnes apostolatus dioeceseos vires, sive personae (sacerdotes, religiosi et laici) sive institutiones, gradatim integrentur communi actione ad totius dioeceseos bonum consequendum et provehendum.

Attamen huiusmodi coniuncta pastoralis actio, quae aliquibus in locis iam efficaciter usu venit quaeque diversis nuncupatur vocibus (*pastoral d'ensemble,* vel pastoralis communitaria aut collectiva) non eadem ratione eodemque modo omnibus locis perficitur vel perfici potest, quin immo alibi aliter fieri debet et aliquando in una eademque dioecesi vel eiusdem regione dissimiliter ad effectum deduci pro tempore et pro rerum adiunctis.

Ad efficaciorem insuper coordinationem omnium virium et institutionum haec necessaria sunt:

a) magnanima ac liberalis adlaboratio eorum qui animarum curam gerunt in proprio uniuscuiusque munere sub regimine, prudentia et exemplo Episcopi, cui principaliter ius et officium Pastoris competit;

b) aliqui sacerdotes, sive e clero saeculari sive regulari necnon religiosi sodales et nonnulli laici, qui, experientia et doctrina commendati, in particularia hodiernae societatis problemata incumbant. Qui peculiares etiam coetus (*équipes*) constituere possunt ut initus huiusmodi apostolatus labor feliciter prosequatur ac perficiatur;

c) unicus finis persequendus, qui et consociationes et media apta dirigat sub Episcopi moderamine. Haec inter media maximi momenti sunt pervestigationes *socio-religiosae,* quae dicuntur, quippe quae tempora et mores illustrent et animarum Pastores edocere valeant de vulgari popularique sensu deque christianae vitae actione et exercitatione. Magni quoque facienda est, immo et advocanda, peritorum opera, qui humanae naturae scientiae vel doctrinae sociali student, i. e. psychologi, sociologi, anthropologi, paedagogi et theologi.

[18] Propositiones, quae in nn. 19-22 continentur, excerptae sunt e schemate Constitutionis « De Apostolatu laicorum » a competenti Commissione proposito (cap. III), atque, opportune recognitae, breviori forma digestae sunt.

[19] Cf. PIUS XII, Adhortatio Ap., *Menti Nostrae,* 23 septembris 1950: AAS 42 (1950), p. 660.

[20] In suo munere exercendo sacerdotes quam maxime cordi habeant ut fidelitas doctrinae et spiritui Ecclesiae a laicis, praesertim moderatoribus, servetur; se ipsos in educanda vita spirituali et sensu apostolico christifidelium sibi commissorum impendant, apostolicae laicorum actuositati sapienti consilio adsint eorumque legitima incepta foveant; una cum ipsis laicis attente inquirant quaenam sint formae et methodi ad efficа-

ciorem reddendam apostolicam actionem; communi consociationum orationi praesint; unitatem denique spiritus sive intra consociationes ipsas sive cum aliis promoveant.

[21] Cf. Pius XII, *Allocutio ad II Congr. Apost. Laic.,* 5 octobris 1957: AAS 49 (1957), p. 927.

[22] Cf. infra n. 124, p. 51.

[23] Hic melius explicatur conceptus « vicariatus foranei » (CIC can. 217 § 1) seu « proto-presbyteratus » (CICO *de Clericis,* can. 161 § 1).

Congregatio annualis omnium vicariorum foraneorum seu proto-presbyterorum est innovatio in iure. Quoad vero spatium eorum muneris, visum est magis consentaneum eorum dignitati mutare formulam « ad nutum Episcopi » (CIC can. 446 § 2 et CICO *de Clericis,* can. 484) in formulam « ad quinquennium ».

[24] Consilii Pastoralis sodales seu membra ab Episcopo eligi poterunt inter sacerdotes et religiosos viros, etiam religionis laicalis, qui operibus apostolatus modo praecipuo sese devovent.

Religiosae autem mulieres et laici utriusque sexus ab Episcopo seorsum convocari poterunt ut audiantur circa particularia apostolatus negotia.

[25] Praeter huiusmodi Commissiones exstant etiam Secretariatus, qui ad opera apostolatus sive generalis sive peculiaris explenda in multis dioecesibus constituti sunt.

[26] Hic magis specificantur quae in CIC can. 344 § 1 et CICO *de Clericis,* can. 410 continentur. Visitatio pastoralis per plures dies in eadem paroecia prorogari potest, si necessitas id exposcat, et haec, inter alia, peragantur:

1° Verbum Dei ab ipso Episcopo, si fieri potest, praedicetur.

2° Confirmationis Sacramentum sollemniter administretur.

3° Singuli pueri et puellae quoad doctrinam christianam interrogentur, etiam per alios examinatores si casus ferat.

4° Infirmi visitentur, quatenus fieri potest.

5° Instituta ecclesiastica et actionis catholicae, confraternitates, ceterae fidelium associationes, scholae catholicae diligenter inspiciantur.

6° Accurata inquisitio fiat de Consiliis et Secretariatibus dioecesanis, de dioecesanis Operibus apostolatus vel caritatis aliusve activitatis.

7° Collatio de re spirituali et pastorali fiat cum sacerdotibus et cum religiosis utriusque sexus, itemque — si oportere videatur — cum fidelibus qui in directione apostolatus laicalis opem ferunt.

[27] Quoad divisionem laboris inter plures Vicarios Generales nihil habetur neque in CIC can. 366 § 3 neque in CICO *de Clericis,* can. 432 § 3. In textu recipitur communis doctrina Auctorum. Notandum quod in iure orientali, ad constituendos plures syncellos (= vicarios generales) sufficit « amplitudo eparchiae vel alia rationabilis causa ».

[28] Directorium Pastorale eo tendit, ut secundum varia rerum et locorum adiuncta sacerdotes opportune instituantur ad ea omnia prudenter et fructuose agenda, quae necessaria sunt aut utilia in exercitio sacri ministerii et curae animarum.

[29] Omnia quae in hoc articulo continentur sunt omnino nova in iure.

[30] Centrum Pastorale seu Officium orientationis et coordinationis pastoralis nunc exstat apud Sacram Congregationem Concilii. Proprium eiusmodi Officii est:

1° Operam dare ut ubique ea cura pastoralis constanter exerceatur quae vere consentanea sit peculiaribus adiunctis personarum, rerum et locorum.

2° Normas generales praestituere de cura pastorali exercenda, quae in singulis regionibus ab Ordinariis locorum apte et opportune determinentur et compleantur pro diversa fidelium mente et vivendi ratione.

3° Documenta colligere et excutere de mediis et methodis, quibus cura pastoralis in diversis regionibus exercetur, et de eorundem vi et efficacia, ut etiam alibi, pro opportunitate, adhibeantur vel excludantur.

4° Curare ut probati libri edantur sive ad illustrandam seu exponendam doctrinam christianam et antropologicam, sive ad normas deontologiae tradendas pro iis qui munere medici, advocati, et huiusmodi, funguntur.

5° Adhortari et auxilium ferre, ut in singulis nationibus Centrum Pastorale ab Ordinariis constituatur, idemque fructuose muneris sui officium exsequatur.

Ut plenius munere suo fungatur Centrum Pastorale, inter eius membra et consultores adnumerentur oportet etiam nonnulli sacerdotes et laici, qui operibus apostolatus exercendis in diversis nationibus incumbunt.

Caput II

DE RATIONIBUS INTER EPISCOPOS ET PAROCHOS DEQUE OBLIGATIONIBUS AC MUNERIBUS PAROCHORUM

I – DE RATIONIBUS PASTORALIBUS INTER EPISCOPOS ET PAROCHOS

(*Introductio*).

Episcopi sunt pastores et patres gregis sibi commissi, immo tam patres « ut inter cetera Episcoporum lineamenta et dotes illud emineat, ut iidem paternam in se referant imaginem ».[1]

Parochi autem sunt et ipsi, sub Episcopo, veri nominis et pastores animarum et patres, eius filii eiusque adiutores. Ex quibus liquido patet parochorum cum Episcopis necessitudines super vincula non solum iuridicae disciplinae sed potissimum supernaturalis caritatis esse fundandas. Hac ratione enim magnum speratur bonum paroeciis obventurum et per paroecias dioecesi.[2]

36. [*Definitio parochi*]. Parochus est sacerdos cui, tamquam pastori proprio, officium curae animarum in paroecia sub Ordinarii loci auctoritate exercendae, est collatum.[3]

Proinde parochus singulari et strictiore nexu cum Episcopo se vinctum sentiat oportet, quatenus per hoc paroeciale officium ab eo collatum praecipuus particeps illius pastoralis sollicitudinis ac responsabilitatis est constitutus.

37. [*Necessitudines parochi cum Episcopo*]. § 1. Studeat igitur parochus Episcopum, uti patrem sui sacerdotii considerare et caritate non ficta diligere. Ipsi oboedientiam, reverentiam et fidelitatem praestare tenetur et eius mandatis, decretis et consiliis prompte et sincere parere.[4]

§ 2. Parochus insuper, cum sit obvium inter Episcopum et christifideles unionis vinculum, amorem et oboedientiam paroecianorum in Episcopum excitet ac foveat; publicas saepe pro eo preces promoveat; in suam paroeciam secundum opportunas

occasiones invitet; documenta episcopalia praecipua suis ovibus nota faciat.

38. [*Episcopi necessitudines cum parochis*]. Episcopus vicissim suos parochos magni faciat ac diligat, intuitu quoque gravium difficultatum quae hisce nostris temporibus paroeciali officio occurrunt. Proinde eos bene cognoscere satagat; prudenti vigilantia de eorum indole, ingenio, vita spirituali et zelo, valetudine physica, statu oeconomico, familia etc. certior fiat; eorum iustis inceptis faveat; contra iniustos oppressores strenue defendat; eos aegrotos consoletur praesens vel saltem scripto; defunctos ipse, per se vel per alium, quantum fieri potest, funeret.

II - DE OBLIGATIONIBUS ET MUNERIBUS PAROCHORUM

(*Introductio*)

Omnia quae in iure statuuntur de obligationibus ac muneribus parochorum, finem revera intendunt ut parochi rite ac fructuose curam animarum exerceant, quod est proprium et gravissimum eorum officium. Expedit tamen ut alia plura expresse determinentur, quae directe et immediate attinent ad rectum aptumque exercitium curae animarum a parochis explendum.

Haec igitur a Sancta Synodo praecipiuntur:

A) De obligationibus parochorum

39. [*Lex residentiae*]. Parochus obligatione tenetur residendi in domo paroeciali prope suam ecclesiam. Loci tamen Ordinarius iusta de causa permittere potest ut parochus alibi commoretur, etiam extra paroeciam praesertim in domo pluribus parochis communi,[5] dummodo tamen paroecialium perfunctio munerum exinde detrimentum ne patiatur.

40. [*Tempus vacationum*]. Parochus, feriarum seu vacationum gratia, a paroecia quotannis ne absit ultra unum mensem, continuum aut intermissum, seu quattuor hebdomadas, pariter continuas vel intermissas, nisi Ordinarius diuturnius vacationum tempus, iusta de causa, concedendum putaverit.[6]

41. [*Parochi vicarius substitutus*]. § 1. Cum absentia ultra hebdomadam, quacumque de causa, est duratura, parochus, praeter legitimam causam, habere debet Ordinarii scriptam licentiam et vicarium substitutum sui loco relinquere, cum omnibus facultatibus in his quae ad curam animarum pertinent, etiam quoad matrimonii celebrationem, ab eodem Ordinario probandum.[7] Quod si vicarius substitutus designatus non fuerit, eiusdem munus ipso iure assumat vicarius cooperator; si plures vicarii sint, primus; si omnes aequales, senior ordinatione sacerdotali, vel senior aetate; si vero vicarii desint, parochus vicinior; si tandem agatur de paroecia religiosis concredita, Superior domus religiosae.[8]

§ 2. Etiam pro tempore brevioris absentiae, infra hebdomadam, parochus ne discedat nisi sacerdotem designaverit qui ipsius locum teneat in omnibus quae ad curam animarum pertinent et ad matrimonii celebrationem. Quod si iste sacerdos designatus non fuerit, in casu urgentis necessitatis facultates parochi pro cura animarum ipso iure competunt sacerdoti de quo in § 1.[9]

42. [*Missa pro populo*]. Debet parochus post captam possessionem, omni exiguitatis redituum excusatione aut alia quavis exceptione remota, Missam pro populo sibi commisso applicare singulis diebus dominicis ceterisque festis de praecepto, nisi iusta de causa alia die applicanda videatur,[10] eamque celebrare in ecclesia paroeciali aut, si plurium paroeciarum curam habeat parochus, alternis vicibus in ecclesia paroeciali singularum paroeciarum sibi commissarum, nisi tamen rerum adiuncta ut Missa alibi celebretur exigant aut suadeant.[11]

43. [*Archivum paroeciale*]. Debet parochus in archivo paroeciali sedulo colligere ac diligenter custodire omnia documenta quae necessitatis vel utilitatis causa ex iuris praescripto sunt asservanda, iuxta formulas modumque in Conferentiis Episcoporum apte determinata.[12]

44. [*Bonorum temporalium administratio*]. Ut bona temporalia paroeciae rite administrentur, parochi aliique bonorum temporalium paroeciae administratores, ab Ordinario loci temporibus statutis consilio etiam laicorum utantur, qui a parocho vel ab ipso Ordinario eligantur inter eos qui in re oeconomica sint vere periti.[13]

45. [*Vita communis inter parochum et vicarios*]. In paroeciis instauretur parochi et vicariorum vita communis, quatenus iudicio Episcopi id fieri possit, pro locorum adiunctis ac moribus.[14]

46. [*Parochi cum vicariis consuetudo*]. Cum vicarii sint parochi cooperatores in cura animarum exercenda, ad instar familiae congruit ut parochum inter et vicarios conversatio instituatur; mutuaque caritate ac reverentia ad invicem semper utantur.

Vicarios parochus consiliis et auxilio adiuvet et dirigat, iisque potissimum exemplo adsit.

47. [*Rerum agendarum communicatio*]. Rerum agendarum ordinem rationemque communicare ne omittat parochus tempore opportuno cum ipsis, quorum etiam consilium audiat de gravioribus paroeciae negotiis, ita ut variae necessitates paroeciae attente perpendantur et aptior agendi ratio in bonum animarum rite definiatur.

48. [*Vicariorum cum parocho consensio*]. Vicarii cooperatores adiutricem operam parocho in opus ministerii summo studio praebeant, et cum eo curam adhibeant ut difficultates atque obstacula superentur quae forte in cura animarum exercenda exsurgant.

Iidem vicarii prudentissime caveant quascumque fidelium factiones quae plenae et perfectae communi concordiae obstent.

49. [*Concessiones vicariis faciendae et retributio assignanda*]. Vicarios non nimis arceat parochus ab activitatibus pastoralibus nec eos nimis oneribus gravet. Quare curet parochus ut singuli vicarii: *a*) cotidie congruum quietis tempus habeant, ne in vita spirituali aut in corporis valetudine detrimentum patiantur; *b*) quotannis vacationibus saltem per tres hebdomadas fruantur, sive continuas sive intermissas; *c*) Congressibus interdum interesse possint, qui ad eorum formationem perficiendam utiles censeantur; d) congruo spatio temporis singulis hebdomadis disponere valeant, quo studiis praesertim ecclesiasticis incumbere et ad varia opera ministerii pastoralis rite exercenda sese praeparare possint.

Vicariis paroecialibus iusta retributio assignetur secundum normas statutas ab Ordinario loci.[15]

50. [*Quid peculiariter prohibeatur iis qui munere cedunt*]. Vicarii et parochi, ad aliam paroeciam vel ad aliud officium translati, nullimode sese amplius negotiis immisceant paroeciae cui addicti fuerint.

B) De muneribus parochorum

51. [*Parochus pastor animarum*]. Parochus summa cum diligentia munus suum « pastoris animarum » exsequatur, semper prae oculis habens paroeciam esse partem gregis Christi. Quapropter non tantummodo magna cum sollertia curam exerceat fidelium, sed cordi habeat etiam bonum omnium qui in paroecia degunt et Deum ignorant vel neglegunt.

Salutem animarum prosequi debet tamquam magister et sacerdos et rector fidelium.

52. [*Parochus magister fidelium*]. Ut magister, populo christiano verbum Dei nuntiare eumque catechetica institutione excolere tenetur.

Curet igitur ut, secundum normas ab Ordinario loci praescriptas, in omnibus Missis, diebus dominicis ceterisque per annum festis, brevis post evangelium concio habeatur in qua nuntietur evangelium salutis.[16]

Nihil aliud in sacris concionibus habendis parochus intendat nisi praedicare verbum Dei, illudque prout in fontibus revelationis continetur et ab Ecclesiae magisterio proponitur.[17]

Sit sermo eius simplex, auditoribusque plane accommodatus; illorumque semper prae oculis parochus habeat difficultates vitaeque problemata, ut eos docere valeat quomodo vita Christi manifestari debeat in vita eorum quotidiana.[18]

Immo illos sine intermissione certiores facere debet de Dei consilio in ipsos, ut scilicet et pro aliis sanctificent seipsos, ut curam fratrum coram Deo suscipiant, ut christianam mundi instaurationem procurent,[19] vocationem in hoc sibi a Deo commissam adimplentes.

Nec timeat exigentias in baptismo susceptas illis adaperire, in quo membra Christi effecti etiam alter alterius membra sunt facti, ut non quae sua sunt singuli considerantes sed ea quae aliorum, vere catholicum et apostolicum sensum acquirant.

53. [*Explanatio Sacrae Scripturae*]. Sic sit sermo eius in

Scripturis Sacris fundatus, sic eas vera fide et fervore exponat, ut fideles ad illum fontem adeundum excitentur. Peculiares commendet ac foveat coetus in quibus, una cum sacerdote vel etiam laico qui in re certe sit peritus, Sacrae Scripturae capita plenius ac profundius exquirant et evolvant; ita semper tamen ut vitae suae alimentum ibidem quaerant, non meram eruditionem.

54. [*Institutio puerorum pro sacramentis suscipiendis*]. Peculiari studio curet ut ad normas in Episcoporum coetibus statuendas, pueri ad sacramenta Poenitentiae, Confirmationis et Eucharistiae rite suscipienda praeparentur; [20] catechetica institutione imbuantur, quae etiam ut per eorum adolescentiam protrahatur satagat.[21]

55. [*Institutio catechetica a clericis et religiosis et etiam a laicis tradenda*]. Ad talem institutionem tradendam parochus, si necessitas id poscat, clericorum ac religiosorum, etiam exemptorum, operam adhibeat; fidelium quoque laicorum, tam virorum quam mulierum, qui in doctrina christiana periti, idonei sint ad docendum; ex iis praecipue qui actioni catholicae nomen dederint.[22]

56. [*Scholae catholicae a pueris frequentandae*]. Pro locorum et rerum adiunctis, curent parochi ut scholae catholicae in sua paroecia pro pueris erigantur [23] ac sedulo moneant parentes de gravi obligatione qua ipsi tenentur ut eorum filii scholas catholicas frequentent.[24]

Ne tamen neglegat vel arceat parochus pueros adolescentesque qui illas non adeunt; quin potius enixius procuret ut aptis diebus aptisque mediis institutionis catecheticae possibilitas illis afferatur.

57. [*Expositio doctrinae in peculiaribus adiunctis*]. Semper data occasione, dum v. g. sponsos ad matrimonium contrahendum praeparat, sacramenta administrat, funus defunctorum persolvit aliave publica pia exercitia celebrat, parochus opportune utatur exponendi doctrinam, quae ad rem pertinet, ut fideles exinde uberiores fructus percipiant.

58. [*Parochi munus qua sacerdos*]. Qua sacerdos, spiritua-

les hostias parochus offerre ne desinat Deo Patri acceptabiles per dilectissimum Filium Eius Iesum.

Cum Eucharistiae sacramentum culmen sit ad quod omnia tendere debent, simul et fons a quo omnia procedunt, ut revera centrum fiat vitae paroecialis toto corde parochus adlaboret. Paschale mysterium quod in Missae Sacrificio praesens adest et operatur, fidelibus suis patienter incessanterque revelet ut conscia firmaque evadat eorum devotio.

Fructum quoque, qui est intimior unitas Corporis Mystici, Ecclesiae scilicet, frequenter recolat quo perfectius caritate fraterna inter se fideles in Domino uniantur. Sic firmior efformabitur communitas paroecialis quae sponte in opera caritatis ac zeli effundatur.

59. [*Actuosa participatio Sacrae Liturgiae inter fideles promovenda*]. Studeat taliter divina officia ordinare et fideles instituere ut Sacra Liturgia totam vim suam et efficaciam exerat ad eorum animos christiane efformandos. Magnopere etiam curet ut actuosa promoveatur fidelium participatio, interna et externa, iuxta ipsorum aetatem, condicionem, vitae genus et religiosae culturae gradum illos instituendo. Semper vero invigilet ut in divinorum officiorum celebratione tali se gerat dignitate ac pietate, in verbis pronuntiandis et in caeremoniis peragendis, ut etiam adstantes ad devotionem excitentur et sacrae liturgiae sensum et saporem percipiant.

60. [*Parochus ut rector*]. Divini Pastoris praecepto obtemperans, parochus summa cum humanitate erga omnes se gerat. Peculiariter vero pauperes et miseros atque aegrotos, maxime vero morti proximos, sibi commendatos habeat.[25]

61. [*Singularum familiarum visitatio*]. Quoniam pastor bonus oves suas cognoscere debet, parochus ne omittat singulas paroeciae familias frequenter visitare, de omnium necessitatibus paterne sollicitum se exhibens.[26]

62. [*Spiritualis uniuscuiusque fidelis formatio*]. Diligenter adlaboret ut fideles, unusquisque pro sua condicione, socialem Ecclesiae doctrinam cognoscant eosque educet ad eamdem doctrinam in praxim adducendam, ita ut ipsi consilium Dei super se plenius adimplere valeant, ut scilicet per vitam suam quoti-

dianam, in statu quo vocati sunt, propriam operentur sanctificationem, christianam mundi restaurationem; proximi tandem saluti invigilent, eorum nempe quos in vita sua domestica, sociali vel oeconomica Pater coelestis comites adscivit.[27]

63. [*Praeparatio laicorum ad apostolatum eorumque consociationes*]. § 1. Probe conscius sit pastor laicorum partem ita ad vitam Ecclesiae pertinere ut, ipsis deficientibus, in missione sibi concredita et ipsa deficiat. Ideoque summopere invigilet ac laboret ut fideles de sua responsabilitate conscios reddat, ut illam assumant cohortetur, ad officium suum implendum praeparet, illosque semper consiliis et auxilio adiuvet.

§ 2. Consociationes praeprimis apostolatus laicorum et actionis catholicae parochus commendet ac foveat, vel erigendas curet, ut ad plenius perfectiusque vitam christianam agendam excitentur ac sustineantur, ut praescriptis ac normis Hierarchiae ecclesiasticae integre fideliterque obtemperent. Caveat tamen ne laicis in talium consociationum directione sese substituere velit.

64. [*Institutiones peculiares promovendae*]. Omnia omnibus factus, studeat pastor ut pro diversis fidelium coetibus diversa praebeat auxilia vel media opportuna.

Pro pueris igitur vel puellis, oratoria vel recreatoria habeantur, aliaque specialia, in quibus non tantum aptis mediis recreentur sed etiam christiane efformentur et ad imminentem iam sibi laboriosam vitam praeparentur.

Ipsis item praesto sint actionis catholicae consociationes aliusve apostolatus formae, eorum aetati accommodatae.

65. [*Christiana familiarum institutio*]. Maxime intentus ut vero spiritu christiano singulae familiae bene informentur, parochus sanctitatem matrimonii crebro fideles doceat; institutionem prae-matrimonialem ne neglegat sed illi, ut infra de catechismo dicetur, ea qua potest diligentia faveat. In matrimoniis vero celebrandis, Directorii Pastoralis normis utatur quibus dignitas ac sensus matrimonii ineundi apertius manifestentur; operam det ut propinquior quaedam coniunctio cum coniugibus fiat, ut eorum bono etiam spirituali aptius prospiciatur; consociationes promoveat in quibus, una cum sacerdote ac nonnunquam cum medico christiano, illae tractentur quaestiones quae ad vitam coniugalem, puerorum educationem familiaeque sanctificationem pertinent.

66. [*Diversi fidelium coetus*]. Diversis fidelium condicionibus diversas commendet vel erigendas curet associationes, quibus ipse vel unus ex vicariis cooperatoribus aderit; in quibus de peculiaribus uniuscuiusque officiis ac quaestionibus ratione sui officii exsurgentibus, sive operarii sint, sive agricolae sive superioribus studiis incumbant vel liberali disciplina fungantur, specialiter tractetur, ut fructuosius eorumdem bonum promoveatur, quin tamen caritas et consensus atque unitas inter fideles ullum detrimentum patiatur.

Peculiaris quoque magistrorum associatio, saltem interparoecialis vel dioecesana, constituatur, ut qui munere docendi in scholis funguntur vividiore semper spiritu christiano incensi, accuratius in dies atque perfectius alumnos instituant.

67. [*Operariorum cura*]. Operarios qui in sua paroecia sunt, praecipuo amore habeat parochus, tum in honore Eius qui fabri filius vocari voluit, tum quia ob difficiliorem saepe suam condicionem proniores sunt ad adhaerendum associationibus materialistica doctrina imbutis, quas efficax putant esse medium ad iustitiam socialem instaurandam et a quibus meliorem sibi fore condicionem sperant.[28]

Sollicitus sit hanc illorum condicionem probe cognoscere, quantum ad mercedem laboris attinet, ad ipsius laboris condiciones loci, temporis modive perficiendi, ad eorum habitationem, recreationem quoque, ut aequus sit in iudicio de eis ferendo, cum eorum vitam ad verum noverit; ut iniustitias, undequaque veniant, reprobet; ut e contra, iustas operariorum expostulationes agnoscat et omne illud approbet quod, aequis mediis, bonum sociale et oeconomicum promovere contendit.

Sit ipse in humilitatis et paupertatis amore et exercitio exemplar caveatque ne modus suus vivendi iniuriosus sit illis qui de crastino nunquam sunt securi.

68. [*Aequabilis in omnes consuetudo*]. Quando diversae in paroecia sunt fidelium condiciones, summe caveat pastor ne operarii quasi inferioris habeantur vel videantur condicionis, neve erga ipsos despectionis nec etiam commiserationis sensus habeatur; cum aequo titulo ac iure fideles et ipsi sint in Ecclesia.

Omni ergo vigilantia videat ne in paroeciali vita quidpiam fiat vel sit, quod eos a communitate fidelium arcere possit.

Aequabili quoque animo se gerat parochus cum coetibus fidelium, etsi numero paucioribus, alius stirpis vel Nationis, si qui forte sint in sua paroecia.[29]

Certior ideo sit ipse pastor certioresque paroeciae fideles faciat non verbis neque liturgica actione, ab iis qui foris sunt vultum Dei agnosci, sed actuosa caritate qua fideles omnes aliorum onera portantes familiamque efformantes veram, sine personarum acceptione omnibus omnia facti, verum Christi evangelium et amorem in vita sua manifestant.

69. [*Actionis catholicae coetus inter operarios*]. Toto corde inter illos excitare procuret actionis catholicae coetus quorum actio maxime, ac saepe sola, efficax esse possit, cum alios suae condicionis socialis haud difficulter adire valeant eamdemque vitam participent, mentem sermonemque eumdem teneant. Qui, si vero apostolico zelo erunt accensi, Ecclesiae spem summam constituent.

70. [*Novae apostolatus formae*]. Peculiari studio habeat novasque apostolicas formas invenire satagat parochus pro iis, qui sive operarii sive alterius condicionis, qui ingentes illas « insulas » incolunt, nunc temporis aedificatas, ad quas difficilis sacerdoti fit aditus, in quibus etiam ardua onerosaque est vita communis novaeque morales ac pastorales oriuntur quaestiones.

Idem, sed e contrario, dicendum de tuguriis in quibus subhumana vivitur condicione.

71. [*Cura peregrinatorum*]. Si talis sit paroecia ad quam plures, diversis anni temporibus, ratione valetudinis vel recreationis inquirendae, conveniant exteri, ipsorum peculiarem curam gerat parochus; eisdem sollicitudinem ostendat non fictam; eorum apostolicis inventis benignum praebeat auditum, vel ipse suscitet; paroeciae traditionibus derogare ne timeat si utilitas postulet; cum omnibus tandem, sive personis sive institutis talium curam agentibus, libens cooperetur.[30]

72. [*Cura migrantium, nomadum vel maritimorum*]. Eamdem praebeat cooperationem cappellanis vel institutis, dioecesanis vel nationalibus, quibus cura committitur migrantium, nomadum vel maritimorum si forte tales personae in sua paroecia inveniantur.

Nec cesset fideles adhortari ut erga omnes semper fraternae caritatis vultum ostendant.

73. [*Caritas fovenda erga totam dioecesim universamque Ecclesiam*]. Haud unquam immemor paroeciam partem esse Ecclesiae, cor suum et corda fidelium dilatet ad integram dioecesim universamque Ecclesiam actuosa caritate amplectendam.

Fideles impense exhortetur ad fratres piis precibus et subsidiis adiuvandos, qui ob eorum constantiam in fide graviter opprimuntur. Quem in finem etiam communiter pia exercitia in ecclesiis peragere non omittat, secundum normas ab Ordinario loci statutas, curam prudenter adhibens ut opinio publica recte edoceatur de vera condicione fidelium qui persecutionem patiuntur.

74. [*De vocationibus cura peculiaris*]. Eos qui indicia praebent ecclesiasticae vocationis, pueros vel iuvenes, paterna sollicitudine insequatur illosque ad studia incipienda vel prosequenda, quantum in se est, opus ferat.[31]

Sed nec religiosae vocationes, quaecumque sint illae, neglegat; nec missionum necessitates.

Laicis etiam ne dedignetur talem viam adaperire qua apostolatum in Missionum territoriis, perpetuum vel ad tempus, exerceant, scholas v. g. dirigendo, orphanotrophiis, nosocomiis, associationibus actionis catholicae operam praestando, vel aliis huiusmodi.

75. [*Consilium paroeciae*]. Quotiescumque rerum adiuncta id requirere videntur, parochus Consilium cogat, ex praesidibus constans sodalitiorum paroecialium, cui intersint vicarii cooperatores, eique praesit, ut fraterne collata opera, utiliora incepta perpendant atque ad effectum deducant, quae ad paroeciam spectant.

76. [*Opera interparoecialia*]. Parochus partes diligenter expleat sibi assignatas in apostolatus operibus supra-paroecialibus vel etiam supra-dioecesanis, rite erectis, ut aptius et perfectius curae animarum exercendae opportune prospiciatur.

In parvis praesertim paroeciis, opera apostolatus interparoecialia constituantur ut, viribus unitis, melius faciliusque ad finem suum consequendum agere valeant.

Semper vero cum his omnibus qui quomodocumque in eodem patrisfamilias agro laborant, fraterne et lucide cooperetur, ne dispersi conatus sine fructu efficiantur cum maximo animarum detrimento.

NOTAE

[1] IOANNES XXIII in *Epist. Apost. ad Archiep. Pechinen.,* 29 iunii 1961: AAS 53 (1961), p. 466.

[2] Ad curam animarum pro hodiernis circumstantiis et exigentiis melius atque efficacius exercendam, plura nova praescripta vel normae in hoc capite II statuenda proponuntur praeter nunc vigentem disciplinam; sed non pauca ex iisdem simpliciter referunt aut determinant vel accommodant normas seu praescripta, quae postremis hisce temporibus ab Apostolica Sede promulgata sunt.

Suis in locis nova praescripta aut normae designantur, quibus praescripta immutanda proponuntur sive Codicis I. C., sive canonum de Personis pro Ecclesiis Orientalibus.

[3] Ut clarius appareat parochos constitui ad munus pastorale exercendum, immutandum proponitur praescriptum CIC can. 451 § 1, in quo paroecia praecipue consideratur tamquam beneficium ecclesiasticum, quod beneficiario confertur in titulum, et etiam personae morali competere potest. Quod persona moralis parochus esse possit iam sublatum est in CICO, *de Clericis,* can. 489 § 1.

[4] Accuratius determinatur praescriptum CIC can. 127 et CICO, *de Clericis,* can. 63.

[5] Verbis magis perspicuis exponitur praescriptum CIC can. 465 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 506 § 1. Additur praeterea quod Episcopus concedere potest ut plures parochi in eadem domo simul commorari valeant. Ratio est quia plures paroeciae sunt parvae et clerici saepius sunt pauciores; hinc duo vel tres parochi curam animarum in septem etiam, verbi gratia, paroeciis exercere possunt: hodiernis enim mediis communicationis et locomotionis facillime et expeditissime parochus itinera, pro fidelium necessitate, conficere potest. Proponitur ergo ut derogetur praescriptis CIC can. 460 § 1 et 2 et CICO, *de Clericis,* can. 501 § 1. Ceterum, residentia communis plurium parochorum in parvis pagis quammaxime favet eorum vitae spirituali et intellectuali, proindeque eorundem etiam actioni pastorali.

[6] Hodiernae circumstantiae exigere videntur ut tempus vacationum duorum mensium minuatur, quod parochis conceditur in CIC can. 465 § 2. Tempus vacationum ad quadraginta dies redigitur in CICO, *de Clericis,* can. 506 § 2.

[7] Accuratius determinatur seu extenditur praescriptum CIC can. 474 et CICO, *de Clericis,* can. 515.

[8] Modo magis definito exprimitur sive praescriptum CIC can. 465 § 4, normam sumendo a praescripto CIC can. 472, 2° sive praescriptum CICO,

de Clericis, can. 506 § 4, quod completur per normam statutam in CICO, *de Clericis,* can. 513, 2°.

[9] Praescriptum determinatur CIC can. 465 § 6 et CICO, *de Clericis,* can. 506.

[10] Contra praescriptum CIC can. 466 § 1 collati cum praescripto can. 339 § 1, proponitur ut parochi obligatione non teneantur applicandae Missae pro populo diebus festis suppressis. In CICO, *de Clericis,* can. 507 § 1 statuitur: « Applicandae divinae Liturgiae pro populo obligatione tenentur parochus et quasi-parochus omnibus dominicis aliisque festis de praecepto, salvo iure particulari praescribente ut divina Liturgia saltem decies in anno, in praecipuis sollemnitatibus applicetur ».

[11] In schemate proposito a Commissione Praeparatoria de Disciplina Cleri et Populi Christiani expresse addebatur: « Parochus Missam pro populo applicandam celebret die quo iure adstringitur, nisi iusta de causa alia die celebranda videatur ». Ad normam CIC can. 466 § 3 et CICO, *de Clericis,* can. 507 § 3 de sola licentia Ordinarii loci praefata translatio fieri potest, sed Membra praedictae Commissionis unanimiter censuerunt prorsus expedire ut ipse Parochus in singulis casibus iudicare valeat utrum eadem translatio fieri possit.

[12] Expedit ut in Conferentiis Episcoporum apte, pro diversis locorum peculiaribus adiunctis, formulae determinentur documentorum, quae ad statum animarum spectant, itemque modus praescribatur conficiendi librum aut schedarium de statu animarum, in quo accurate adnotentur etiam quae attinent ad migrationes fidelium. Documenta autem quae ad exteras regiones mitti debeant, non solum lingua vulgari sed etiam lingua latina in eodem folio inscribantur oportet.

[13] Non agitur, in casu, de consilio fabricae (de quo in CIC can. 1183 § 1), sed semper valde utile est, imo saepius necessarium ut clerici in bonis temporalibus administrandis laicos in re peritos audiant.

[14] Determinatur seu accommodatur praescriptum CIC can. 134 et CICO *de Clericis,* can. 75.

[15] Determinatio additur praescripto CIC can. 476 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 517.

[16] Accuratius determinatur praescriptum CIC can. 1344 § 1.

[17] Cf. CIC can. 1347 § 1.

[18] Cf. CIC can. 1347 § 2.

[19] Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 457, 460, 462.

[20] Episcoporum erit statuere utrum servandae sint, necne, determinationes expressae in CIC can. 1330, 1° et 2°

[21] Magis extenditur praescriptum CIC can. 1331.

[22] Praescripta extenduntur quae in CIC can. 1333 § 1 et can. 1334 exponuntur.

[23] Non restringitur praescriptum CIC can. 1375, sed instatur ut scholae elementariae erigantur, quae magis necessariae ubilibet esse solent.

[24] Pluribus in regionibus valde difficile seu impossibile est praescriptum CIC can. 1374 servare de non frequentandis scholis acatholicis, neu-

tris, mixtis. Peropportune autem urgetur obligatio curandi ut scholae catholicae a pueris frequententur iis in locis ubi eaedem habentur.

[25] Fideles expresse commemorantur quorum, praesertim nostris temporibus, parochus curam peculiarem habeat oportet. De aegrotis idem praescribitur in CIC can. 468 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 509 § 1; nulla autem derogatio praescripto CIC can. 467 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 508 § 1 facienda proponitur, quamvis ex parte tantum illud referatur.

[26] Parochus familias paroeciae visitando melius ac facilius praescripta servat de ovibus suis cognoscendis (CIC can. 467 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 508 § 1) et de statu animarum conficiendo (CIC can. 470 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 511).

[27] IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 453, 454, 455, 460.

[28] Plurimi opifices maximam spem habent non iam in doctrina materialistarum quam plerumque ignorant, sed in consociationibus vel in collegiis corporatorum opificum (sindacati) vel in partibus politicis, qui materialisticis principiis innituntur, quippe qui sunt acriores vel in reclamando vel in agendo, saltem in speciem.

[29] Omnibus compertum est maxima detrimenta et damna oriri posse pro vita spirituali fidelium « minoritatis ethnicae » quae dicitur, si ipsi a sacris Pastoribus negligantur vel posthabeantur.

[30] Homines quamplurimi, sive singuli sive turmatim, per annum, animi relaxationis vel rusticationis vel sanitatis curandae causa, suas domos ad tempus relinquere solent, externas civitates aut montes aut marium lacuumque oras petituri. Decet omnino ut homines eorumque familiae, constanti assueto labore congrue quiescere viresque reficere valeant, sed prorsus oportet etiam ut gravia pericula moralia praepediantur, in quae sive peregrinatores saepius incurrere possunt sive cives sive ruricolae apud quos ii devertuntur: quamplures enim a familiaribus suis seiunguntur, viri et mulieres plerumque in promiscuo sunt, cupiditatibus abripiuntur praesertim si in campis consistunt, boni cum pravis conversantur, dies festos de praecepto difficilius sanctificare possunt.

Quapropter in singulis nationibus, si expedire videatur, Delegatus a Conferentia Nationali Episcoporum designetur ut curae pastorali peregrinatorum (vulgo « *turisti* ») aptius prospiciatur. Praeterea associationes catholicae erigi poterunt ad bonum spirituale fovendum sive eorum qui tabernas seu diversoria gerunt, sive eorum qui in iisdem operam navant.

In locis vero ubi frequentiores sunt peregrinatores, idonei quoque sacerdotes deputentur qui eorum curam spiritualem habeant; verbum Dei competenter illis proponant non solummodo in ecclesia, sed etiam conferentias seu lectiones de quaestionibus theologicis vel de quaestionibus cum rebus fidei aut morum connexis, ad illos habeant extra loca sacra, itemque cum illis de eiusmodi quaestionibus prudenter colloquantur. Curandum insuper est ut, praesertim in tabernis et in diversoriis in quibus sacerdos adesse nequit, laici probi et idonei operam dent — secundum normas et methodum actionis catholicae — ut peregrinatores Deum non obliviscantur et bonum spirituale animae suae non neglegant.

[31] Praescriptum extenditur seu perficitur CIC can. 1353.

Caput III

DE PAROCHORUM NOMINATIONE SEU PAROECIARUM PROVISIONE DEQUE PAROCHORUM STABILITATE AMOTIONE ET TRANSLATIONE

(*Introductio*)

Cum bonos pastores paroeciis attribuere, qui supernaturali spiritu ducti animarum curae se devoveant, sit res maximi momenti pro populi christiani aeterna salute, opus omnino est ut in parochorum nominatione, amotione et translatione amplior agendi facultas a iure Episcopis tribuatur, quibus et onus pastorale totius incumbit dioeceseos et plenior prae ceteris sive gregis necessitatum sive uniuscuiusque clerici virium inesse cognitio praesumitur.

In expolitiore vero notione paroecialis officii, quod essentialiter non in iure beneficiario utendo sed potius in munere pastorali curae animarum gerendae consistit, fundandum videtur stabilitatis institutum ita ut parochi in eadem paroecia stabilitas eousque recognoscatur quousque revera illam animarum bonum exigat.

Consequenter negotia amotionis et translationis administrativae parochorum nova indigent iuridica formula quae, servata naturali aequitate et data amovendis et transferendis sufficienti suae defensionis facultate, permittat Episcopis, ob praevalens animarum bonum, simpliciorem, expeditiorem definitivumque modum agendi.

Haec itaque Sancta Synodus decernit ac statuit:

I – DE PAROCHORUM NOMINATIONE SEU PAROECIARUM PROVISIONE

77. [*Ius Ordinarii loci affirmatur*]. Provisio paroeciarum competit Ordinario loci, servatis iuris praescriptis, sed revocatis quantum fieri potest quibuslibet privilegiis, iuribus quaesitis et consuetudinibus contrariis nominandi, eligendi, praesentandi.[1]

78. [*Idoneitas promovendorum*]. Ad comprobandam candidatorum idoneitatem serventur quae a iure indicantur.

79. [*Paroeciae pleno iure Capitulis non uniendae*]. Nulla paroecia habeatur tamquam Capitulo unita pleno iure semperque in ecclesia cathedrali aut collegiali, quae simul sit paroecialis, parochus, sive sit capitularis sive non, habeat omnes facultates quae ex iure parochis competunt.[2]

80. [*Paroeciae saeculares Religiosis committendae*]. Salvis peculiaribus statutis infra declarandis, Ordinarius loci paroecias saeculares regendas concredere potest Religiosis a proprio Superiore praesentatis.

81. [*De abolenda reservatione beneficiorum curatorum*]. Apostolica Sedes non amplius sibi reservat beneficia curata nisi consistorialia.[3]

82. [*Nominatio vicariorum cooperatorum*]. Ad loci Ordinarium, audito parocho si Ordinario libuerit, competit ius nominandi vicarios cooperatores e clero saeculari.[4]

II – DE PAROCHORUM STABILITATE AMOTIONE ET TRANSLATIONE

83. [*Officium paroeciale et stabilitas parochorum*]. Cum officium paroeciale non in commodum sacerdotis cui confertur, sed in spiritualem fidelium utilitatem institutum sit, parochi omnes in sua quisque paroecia stabiles sunt prout postulat cura pastoralis. Tamen id exigente animarum bono, possunt ab ea amoveri, secundum quae sequuntur normas.

84. [*Amotio parochi*]. Episcopo ius est parochum quemcumque a paroecia amovere quando aliqua ex causis in iure recensitis [5] vel alia, iudicio Episcopi, similis [6] ipsius parochi ministerium, etiam citra gravem suam culpam, noxium aut saltem inefficax reddit.[7]

85. [*Vicarius adiutor*]. Nonnisi in casibus extraordinariis vicarius adiutor, praetermissa amotione, detur parocho, qui ob causam aliquam permanentem suis muniis rite obeundis impar evaserit.[8]

86. [*Modus procedendi in amotione*]. § 1. Ad amotionem valide decernendam Episcopus, auditis tribus parochis consultoribus, et veritate gravitateque causae cum eis discussa, parochum amovendum (nisi de parocho agatur vitio mentis laborante), scripto vel oretenus ad paroeciae renuntiationem faciendam paterne invitet, ei significans amotionis causam et argumenta quibus illa innititur; simulque indicans quibus subsidiis renuntianti consulere intendat.

§ 2. In dioecesibus e pluribus nationibus compositis, unus saltem e parochis consultoribus audiendis eiusdem sit nationis ac parochus amovendus.

87. Parochus renuntiationi consentire ipso iure praesumitur. si certo constiterit eum, nullo legitimo impedimento detentum, Ordinario loci nihil respondisse intra septem dies ab accepta invitatione ad renuntiandum.

88. Parochus renuens, intra quindecim dies ab oppositione interposita, rationes seu probationes Episcopo in scriptis exhibere potest.

89. § 1. Episcopus, auditis iisdem tribus parochis consultoribus super oppositione et rationibus ab amovendo forte allatis, eas aut approbat aut definitive reiicit.

§ 2. Quo ultimo in casu paroeciae vacanti potest novo pastore Episcopus stabiliter providere, firmo recursu ad Apostolicam Sedem in devolutivo tantum.[9]

90. [*Translatio parochi*]. Episcopus ius quoque habet, ob animarum bonum vel Ecclesiae necessitatem seu utilitatem, parochum ad quodlibet aliud officium ecclesiasticum, etsi diversi ordinis, transferendi, servata ad validitatem in omnibus eadem procedendi ratione quae pro parochi amotione statuta est.[10]

91. [*Cessatio a munere*]. § 1. Ordinarius loci, auditis ad validitatem duobus examinatoribus, decernat utrum, inspecta ne-

cessitate ministerii, parochi qui septuagesimum quintum aetatis annum expleverint, vel alium terminum aetatis, in Conferentiis Nationalibus Episcoporum pro diversis locorum adiunctis praefinitum, attigerint, in officio servari possint, an ab eodem amoveri debeant.

§ 2. Parochi qui ita amoventur, ius habent ad congruam sustentationem ab Ordinario praestandam, itemque privilegia honorifica servant quibus ratione officii legitime gaudebant.

NOTAE

[1] In Schemate aliquid amplius proponitur quam in CIC can. 455 § 1 et CICO, *de Clericis,* can. 496 § 1, quatenus statuitur principium obligatoriae revocationis, utique non unilateraliter, privilegiorum in hac materia existentium.

Ius praesentandi aut eligendi parochum, quod conventione Apostolicam Sedem inter et Nationes alicui est agnitum; eadem Apostolica Sedes curabit ut, quantum fieri possit, utriusque partis consensu, tollatur; ubi vero id obtineri nequeat, Apostolica Sedes — utraque item parte consentiente — illud ius ita reducere satagat, ut patrono tantummodo sit ius seligendi inter tres sacerdotes ab Ordinario loci designatos.

Ordinarius loci curabit ut, consentientibus iis quorum interest, desinat esse ius praesentandi aut eligendi parochum, quod alicui competat ex fundationis lege. Si id illi noluerint, praesentandus vel eligendus seligatur inter tres ab Ordinario loci designatos.

Cessante iure praesentandi, Ordinarius loci suffragia spiritualia pro patronis eorumque familiaribus persolvenda determinet, aliave obsequia iisdem concedenda definiat, salvis insuper aliis privilegiis ac oneribus iuri patronatus adnexis.

[2] Derogatur CIC can. 1423 § 2. In iure orientali non admittitur ut ipsamet persona moralis, cui realiter et in perpetuum unitur paroecia, sit parochus (CICO, *de Clericis,* can. 490 § 1 n. 2°).

[3] Derogatur CIC cann. 1435 et 455 § 1, necnon et CICO, *de Clericis,* can. 496 § 1.

[4] Derogatur CIC can. 476 § 3; consonat, e contra, CICO, *de Clericis,* can. 517 § 3.

[5] Cf. CIC can. 2147 § 2.

[6] V. g. evidens ineptitudo ad munus implendum quod attinet ad verbi Dei praedicationem, catecheticam instructionem, actionem catholicam, opera socialia, uno verbo ad graves et actuales vitae paroecialis necessitates.

[7] Abrogantur ea quae in CIC can. 454 §§ 2-4 et in CICO, *de Clericis,* can. 494 §§ 2-4 habentur de parochorum vel paroeciarum inamovibilitate, firmo tamen praescripto CIC can. 454 § 5 et CICO, *de Clericis,* c. 494 § 5.

[8] Quae in CIC cann. 475 § 1 et 2147 § 2, necnon in CICO, *de Clericis,* can. 516 § 1 n. 1° statuuntur tamquam regula, nunc in Schemate fiunt exceptio extraordinaria.

[9] Applicantur CIC cann. 2154-56 quoad novam parochi amoti provisionem; quoad recursum ad Apostolicam Sedem derogatur CIC can. 2146 § 3.

[10] Subrogantur CIC cann. 2162-67.

Caput IV [1]

DE RATIONIBUS INTER EPISCOPOS ET RELIGIOSOS PRAESERTIM QUOAD APOSTOLATUS OPERA EXERCENDA [2]

Prooemium

Ecclesiae Christi Pastores, quo plenius pascendi dominici gregis munus sibi demandatum exsequi valeant, utriusque Cleri indigent auxilio, saecularium scilicet et religiosorum Sacerdotum, qui ita in Presbyteratus officium consecrantur, ut sint « providi cooperatores ordinis » episcopalis, « in adiutorium Episcoporum catholicorum » et « ad eorum societatis et operis adiumentum ».[3]

At reliquis quoque Institutorum status perfectionis sodalibus, licet charactere sacerdotali destitutis, quippe qui « Deo mancipati religiosae vitae se dederint » officium prae laicis urgentius incumbit « impense diligenterque adlaborandi ad aedificationem et incrementum Corporis Mystici Christi ».[4]

Nihil mirum, proinde, si Sacrorum Antistites qui quovis tempore Religiosorum opera usi sunt, potiore ratione nostra aetate cum magis ingravescat necessitas magisque animarum periclitetur salus, etiam a Religiosis omnibus [5] qui perfectionem caritatis Salvatoris mundi prosequuntur, auxilium postulent.

Hi sane, miros fructus perpetuantes quos in Ecclesia decursu saeculorum in regno Christi dilatando et animarum salute procuranda protulerunt, apostolatus operibus maiore in dies studio ac mensura, pro sua quisque conditione incumbant, sub auctoritate Sacrorum Praesulum quibus iure divino animarum salus est concredita, perfecta concordia activitatisque coordinatione sive inter se sive cum Clero saeculari sedulo servata.[6]

Religiosi id praestare debent imprimis apostolatu sanctitatis, orationis et expiationis, ad cuius ampliorem aestimationem et generosius studium Sacrosancta Synodus eos magnopere hortatur.[7] At, salva indole Religionum quae ex instituto vitam contemplativam profitentur, ad externa quoque apostolatus opera accedant oportet; quae, si exerceantur in spiritu caritatis et obedientiae atque iuxta normas Apostolicae Sedis, non est dubitandum

quin, nedum noceant, potius ad ipsorum Religiosorum vitam spiritualem conferant. Qua autem ratione ipsi Religiosi hisce operibus, sub Episcoporum moderamine, in singulis dioecesibus vacare debeant, attenta propria cuiusque Instituti natura, accurate est definiendum, ut haec intensior et universalior activitas ordinate procedat et quodvis damni periculum penitus avertatur.

Quapropter Sacrosancta Oecumenica Synodus haec quae sequuntur decernit ac statuit:

I – PRINCIPIA FUNDAMENTALIA

92. [*Primum principium: Episcopi sub Romani Pontificis auctoritate in dioecesibus duces apostolatus*]. Religiosi aliique omnes Sodales Statuum perfectionis, qui ratione propriae professionis in Ecclesia peculiari vinculo Romano Pontifici [8] tamquam Supremo Superiori devinciuntur, apostolatui operam navant, iuxta munus una cum Instituti approbatione acceptum, vel etiam, ab ipso Romano Pontifice specialiter vocati.

Quoad apostolatum vero in dioecesibus exercendum, principium fundamentale esto: Episcopos utpote Apostolorum successores quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam, mandatum accepisse gregis Domini partem sibi concreditam pascendi sub Romani Pontificis auctoritate.

Quapropter Religiosi omnes filiali semper obsequio ac reverentia Episcopos prosequi debent et, quoties ad apostolatus opera vocantur, ita « munia sua exercere tenentur ut Episcopis auxiliatores adsint et subsint »,[9] servatis quidem de iure servandis.[10]

Quin immo Religiosi magno honori sibi ducant Sacrorum Pastorum enixis postulationibus votisque prompte ac fideliter obsequi ut in opera apostolatus externa magis magisque incumbant et ampliores partes in ministerium salutis humanae sub Episcoporum regimine suscipiant, secundum sui quisque Instituti indolem et Constitutiones, quae si necesse sit ad hunc finem sunt congrue accommodandae.[11]

93. [*Secundum principium: Religiosi in apostolatu exercendo tales remanere debent*]. Item retinendum principium: Religiosi aliique Sodales Statuum perfectionis in externa apostolatus opera immissi, tales manent et omnino manere debent animo et opere.

Quapropter Episcopi singulorum Institutorum vitam reli-

giosam, peculiarem Religionum finem, Constitutiones et Statuta necnon Superiorum auctoritatem in subditos, ad normam iuris,[12] tueantur.

Proinde etiam in apostolatu, sub Episcoporum regimine exercendo, regularis observantia, qua Religiosorum vita spiritualis maxime custoditur ac fovetur, et subiectio propriis Superioribus debita, integrae maneant oportet, quod in bonum ipsius apostolatus cessurum non dubitatur.[13]

94. [*Tertium principium*: *De exemptione Religiosorum*].[14] Romanus Pontifex vi « suae potestatis episcopalis ordinariae et immediatae in omnes et singulas Ecclesias et in omnes et singulos Pastores et fideles » [15] ad Seipsum, vel in Ecclesia Orientali ad Patriarcham,[16] avocare potest Religiones, easque ab Ordinariorum locorum iurisdictione subducere.[17]

Haec autem exemptio, nisi aliter expresse a Romano Pontifice statutum fuerit, non est absoluta et illimitata. Ipsa enim ordinem internum potissimum [18] respicit quo melius in Religionibus omnia sint inter se apta et connexa, ac sodales singuli pacato et aequabili vitae cursu utantur, ac denique incremento et perfectioni religiosae conversationis consulatur.[19]

Quatenus vero de « apostolatu agitur locali, qui adiutricem operam Ecclesiasticae Hierarchiae praestare debeat, prorsus necesse est ut sine Episcopo nihil fiat »[20] a sacris utriusque Cleri administris, itemque a religiosis utriusque sexus sodalibus.

Idcirco, in singulis dioecesibus firma manet, ad normam iuris, subiectio Religiosorum Ordinarii loci potestati « prout episcopale munus perfungendum et animarum rite ordinanda curatio requirunt »,[21] ita ut « sarta tecta sit dioecesana disciplina ».[22]

Debitum autem obsequium erga Sacros Praesules minime impedit quominus Religiosi, sicut in praeterito, etiam hodie bonorum operum in Ecclesia validi sint suscitatores strenuique promotores, dummodo eorum incepta a competenti ecclesiastica auctoritate semper legitime sanciantur atque cum ceteris apostolatus operibus rite coordinata procedant.[23]

95. [*Quartum principium: De quibusdam privilegiis Religiosorum ad Episcopos extendendis*]. Facultates et privilegia, quibus in bonum fidelium gaudent Religiosi in dioecesi domum habentes, competunt etiam loci Ordinario.[24]

96. [*Quintum principium: De collaboratione Religiosorum cum Clero saeculari*]. Plena ac sincera inter Clerum saeçularem et Religiosos, prouti Ecclesiae utilitas et animarum bonum apprime postulat, collaboratio semper et ubique floreat, ad varia apostolatus opera in dioecesibus, sub Episcoporum ductu ac moderamine, apte distribuenda et coordinanda atque efficaci ratione prosequenda.[25]

II - NORMAE PRACTICAE DE SUBIECTIONE RELIGIOSORUM ORDINARIIS LOCORUM IN OPERIBUS EXTERNIS EXPLENDIS

97. [*Subiectio Religiosorum ritus latini Ordinariis locorum*]. Religiosi omnes ritus latini, etiam religionis exemptae, Ordinarii loci iurisdictioni ad normam iuris[26] subsunt in iis omnibus quae ad cultum divinum, ad curam animarum et ad apostolatus opera, in dioecesi exercenda, spectant.

98. [*Subiectio Religiosorum ritus orientalis Ordinariis locorum*]. Item Religiosi ritus Orientalis omnes potestati Hierarchae loci subiiciuntur ad normam iuris in iis omnibus quae ad cultum divinum, curam animarum et apostolatus opera, in dioecesi exercenda, pertinent, salvis Patriarcharum iuribus.[27]

99. [*Subiectio Religiosorum pro diversitate ritus*]. § 1. Religiosi omnes, exempti quoque, operam navantes in locis ubi ritus a proprio diversus unicus est vel ita fidelium numero praevalens ut communi aestimatione unicus censeatur, a loci Ordinario vel Hierarcha huius ritus in iis quae sacrum ministerium respiciunt, pendent, eique ad normam iuris subiiciuntur.[28]

§ 2. Ubi vero plures sunt loci Ordinarii vel Hierarchae, iidem Religiosi in munere obeundo apud fideles rituum diversorum, tenentur normis quae ab ipsis Ordinariis et Hierarchis communi consilio dantur.[29]

100. [*Subiectio Religiosorum in locis Missionum*]. Licet etiam in locis Missionum vigeat exemptio Religiosorum intra ambitum suum legitimum, tamen, propter peculiaria adiuncta sacri ministerii in his locis exercendi, observanda sunt specialia statuta a Sede Apostolica data vel approbata[30] ad relationes inter Ordi-

narium loci et Superiorem religiosum moderandas, praesertim in Missione alicui Instituto concredita.

101. [*Subiectio Religiosorum legibus et decretis Ordinarii loci*]. § 1. Omnes Religiosi, etiam exempti, tenentur legibus, decretis et ordinationibus, etiam [31] ab Ordinario loci latis, quae spectant ad sacram praedicationem populo habendam, ad christifidelium, praesertim puerorum, catecheticam institutionem et liturgicam efformationem, ad varia apostolatus opera et uniformem agendi modum in actibus bonum commune dioeceseos promoventibus, ad usum publicum instrumentorum omnium communicationis socialis, necnon ad fidelium aedificationem ac decorem clericalem (v. g. quoad habitum ecclesiasticum,[32] publica spectacula et associationes, iudicio Ordinarii, noxias).

§ 2. Iidem insuper legibus et decretis, etiam [33] ab Ordinario loci latis, cultum respicientibus tenentur in suis ecclesiis et oratoriis publicis necnon semipublicis, si ad haec ordinarie fideles accedant, salvo proprio ritu quo legitime utuntur et habita ratione ordinis Divini Officii choralis et sacrarum functionum ad finem specialem Instituti pertinentium.

III - DEDICATIO RELIGIOSORUM EXTERNIS OPERIBUS APOSTOLATUS

102. [*Norma generalis de immissione Religiosorum in opera apostolatus*]. Ut principia supra statuta quoad Religiosorum in externa opera apostolatus immissionem rite applicentur, prae oculis semper habenda est imprimis diversitas Institutorum quae ex proprio eorum fine speciem et munus in Ecclesia adimplendum sortiuntur, cauto praesertim ne ob apostolatum intensius provehendum, vita religiosa et contemplativa detrimentum capiat.

Quoad instituta vero apostolatui externo dedita, respicienda est quoque diversitas ipsorum operum, inter quae praeminent illa quae sunt cuique propria.

103. [*Opera propria Institutorum specialiter promovenda*]. Opera cuiusque Instituti propria, quae, scilicet, probante Apostolica Sede, sive ab ipsa fundatione, sive ob venerandas traditiones assumpta et inde Constitutionibus aliisque propriis Instituti legibus definita et ordinata sunt, Religiosi sedulo promoveant, pe-

culiari habita ratione spiritualium dioeceseon necessitatum et servata cum Clero saeculari et cum aliis Institutis similia opera exercentibus fraterna concordia.

Etenim, Instituta statuum perfectionis merito censentur, una cum ecclesiastica approbatione, munus accepisse opera propria in Ecclesia, servatis servandis, promovendi. Quare, etiam Ordinarii locorum opera Institutorum propria utpote in bonum animarum tum Ecclesiae universae, tum ipsius dioeceseos ordinata, libenter foveant ac tueantur.[34]

104. [*Moderamen generale operum propriorum et operum ab Ordinario loci Religiosis commissorum*]. § 1. Opera propria, quae in Instituti domibus, etiam pretio locatis, exercentur, ab eiusdem Superioribus dependent, qui iuxta Constitutiones ea regunt ac moderantur.

Attamen etiam huiusmodi opera Ordinarii loci iurisdictioni, ad normam iuris, subiiciuntur.[35]

§ 2. Opera vero, etiam Instituti propria, quae ab Ordinario loci committuntur aut cum eius mandato exercentur, eiusdem Ordinarii auctoritati et directioni subsunt, firma tamen manente vigilantia ex parte Superiorum Religiosorum, non solum super vitam sodalium, sed etiam ut ipsi sibi commissa munia rite adimpleant.[36]

Sodales religiosi pro hisce operibus vere idonei eligendi sunt atque a loci Ordinario in opus immittantur, praesentante vel saltem assentiente proprio Superiore.[37]

A munere vero amoveri poterunt ad nutum tam loci Ordinarii, monito Superiore, quam Superioris, monito Ordinario, aequo iure, non requisito alterius consensu; nec alter alteri causam iudicii sui aperire multoque minus probare tenetur, salvo recursu in devolutivo ad Apostolicam Sedem.[38]

105. [*Opera et associationes propria in domo condenda permissa*]. Ad ordinatam et fructuosam cooperationem consequendam inter varia opera quae sive ad dioecesim ipsam, sive ad paroecias sive ad Instituta Status perfectionis pertinent:

1) Constituendae novae domus permissio facultatem secum fert pia opera Instituti propria exercendi, nisi quaedam expresse ab Ordinario loci in ipsa permissione concedenda excepta sint.[39]

Idem valet quoad associationes Instituti proprias erigendas,

quae non sint constitutae ad modum corporis organici, sublato quovis privilegio; pro aliis autem ad modum corporis organici constitutis erigendis, Ordinarii loci licentia in singulis casibus requiritur.[40]

2) Domorum religiosarum iam constitutarum sodales nequeunt sine expressa Ordinarii loci licentia, opera ad cultum divinum vel ad animarum curam vel ad apostolatum spectantia, licet suae religionis propria vel ipsi domui religiosae adnexa, ex novo [41] inire; aut, iam antea legitime inita, deserere, sine expresso Ordinarii loci consensu, salvo recursu in suspensivo ad Apostolicam Sedem.[42]

3) Collatis consiliis cum Superiore competenti, loci Ordinarius decernere valet quae spectant ad coordinanda opera,[43] quae ad cultum divinum vel ad animarum salutem in ecclesiis vel domibus Religiosorum geruntur, cum activitate paroeciae, in cuius territorio sitae sunt, firmo praescripto n. 101, § 2.

4) Domus religiosa sive formata sive non formata, ad religionem exemptam pertinens, supprimi nequit sine beneplacito Apostolico et inconsulto Ordinario loci.[44]

5) Cum a Superioribus ob personarum penuriam suppressio alicuius domus vel operis petitur, Ordinarius loci petitionem [45] benigne consideret.

106. [*Commissio operis ab Ordinario loci conventione facienda*]. Pro quavis commissione operis apostolatus ab Ordinario loci alicui Instituto status perfectionis facienda, servatis ceteris de iure servandis, ineatur conventio scripta inter ipsum et competentem Instituti Superiorem, qua, inter alia, perspicue definiantur quae ad opus explendum, ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectant.

107. [*Commissio operis ab alia persona conventione facienda*]. Quoties opera alicui Instituto committenda sit non a loci Ordinario, sed de eius licentia ad normam n. 105, 2), ab alia persona physica vel morali sive ecclesiastica sive civili, id non fiat nisi per scriptam conventionem Ordinario loci praevie exhibendam, in qua perspicue definiantur quae ad opus explendum, ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectant.

108. [*De peculiaribus operibus assumendis*]. Non expedit quidem ut Religiosi aliique ipsis aequiparati, munia suscipiant,

etiam sacerdotalia, quae illos a vita communi habitualiter segregent.[46] Nihilominus in casu specialis necessitatis, Superiores, rogati ab Ordinario loci, quosdam sodales ad haec munia destinare curent, sedulo servatis normis ab Apostolica Sede datis et adhibitis cautelis ne vita religiosa aliquod patiatur detrimentum.

109. [*De opera subsidiaria a Religiosis praestanda*]. § 1. Apostolica navitas sodalium Statuum perfectionis, qui vitam mere contemplativam non profitentur, non ita circumscribitur operibus sive propriis Instituti sive ceteris occasionaliter assumptis, ut pro urgentibus animarum necessitatibus et Cleri penuria, ab Ordinariis locorum vocari nequeant non tantum Sacerdotes, sed et omnes Sodales viri et mulieres Statuum perfectionis, ut in variis dioeceseon vel regionum ministeriis adiutricem operam praestent.

§ 2. Si Ordinarii loci iudicio Religiosorum auxilium necessarium aut valde utile censeatur ad multiplicem apostolatus operam exercendam et ad caritatis ac pastoralis muneris incepta fovenda in paroeciis saecularibus vel in dioecesanis associationibus, a Superioribus religiosis, eodem Ordinario rogante, petitum auxilium per se vel per suos subditos pro viribus praestandum est.[47]

Id sane fieri non debet cum gravi detrimento disciplinae religiosae vel operum quae Institutum in bonum Ecclesiae iam suscepit. Sed, religiosa disciplina quantum fieri potest incolumi servata, Sodales cum debita dependentia a propriis Superioribus, prompto animo suum exhibere debent auxilium.

110. [*Applicatio normarum extra ambitum dioecesanum*]. Normae de sodalium Statuum perfectionis immissione in opera et ministeria dioecesana sub moderamine Episcoporum exercenda, ad alia quoque opera et ministeria quae ambitum dioeceseos superant, congrua congruis referendo, applicandae sunt.

111. [*Applicatio normarum in locis Missionum*]. In locis Missionum ubi tot tantisque variis necessitatibus spiritualibus populorum in peculiaribus et quandoque valde arduis conditionibus vitae et laboris est occurrendum, praecedentes normae de immissione Religiosorum in opera apostolatus opportune aptandae sunt iuxta speciales Instructiones Apostolicae Sedis. Nihilominus, etiam in his locis, principia fundamentalia ad eorum immissionem in opera apostolatus servanda sunt ita ut religiosa vita et disciplina, peculiaribus exigentiis accommodata, sarta tecta

semper maneat et Superiorum Religiosorum auctoritas in suos subditos cum potestate Ordinarii loci ita coordinetur ut efficaciter exerceri valeat.

IV - DE MINISTERIO PAROECIALI RELIGIOSIS COMMITTENDO

112. [*De directione paroeciarum Religiosis committenda*]. Quoties gravis spiritualis fidelium necessitas urgeat in dioecesi, Religiosi ad maiorem in posterum partem habendam in paroeciis regendis ab Ordinario loci vocari possunt.

Ceterum, cum Religiosi sacerdotes de clero dioeceseos, modo quidem sibi proprio, reapse sint, consentaneum est ut non solum ob Cleri saecularis penuriam, quaedam paroeciae Clero regulari committantur, sed etiam eum in finem ut intimior inter utrumque Clerum unio foveatur.[48]

113. [*De directione paroeciarum mediante conventione committenda*]. Ordinarius loci auctoritate propria potest, de consensu competentis Superioris, paroeciam religioso Instituto committere,[49] etiam ecclesiam religiosam in paroecialem erigendo. Haec paroeciae commissio potest fieri sive in perpetuum sive ad certum praefinitum tempus:[50] in utroque casu id fieri debet mediante conventione scripta inter Ordinarium et competentem Superiorem Instituti, qua, inter alia, expresse et accurate indicentur quae ad opus explendum, ad personas eidem addicendas et ad res oeconomicas spectant.

114. [*De oblationibus fidelium intuitu paroeciae factis*]. Oblationes et legata pia quae in ecclesia paroeciali religiosa fiunt, etiamsi haec sit ipsius communitatis religiosae, praesumuntur intuitu paroeciae factae, nisi aliud certo constet.[51]

V - DE QUIBUSDAM CASIBUS PARTICULARIBUS DEPENDENTIAE RELIGIOSORUM AB ORDINARIIS LOCORUM [52]

115. [*De ecclesiis non paroecialibus Religiosorum vel iisdem commissis*]. § 1. Rector cuiuscumque ecclesiae religiosae quae non sit adnexa domui religiosae, a loci Ordinario est approban-

dus.[53] A munere vero amoveri potest ad normam n. 104, § 2 praecedentis.[54]

§ 2. In ecclesiis Religiosorum, etiam domibus religiosis adnexis et exemptis:[55]

1) Functiones paroeciales peragi nequeunt.[56]

2) Divina officia etiam sollemnia ibidem celebrari possunt, salvis legitimis fundationis legibus et dummodo non noceant ministerio paroeciali; in dubio autem utrum huiusmodi detrimentum contingat, necne, Ordinarii loci est rem dirimere et opportunas normas praescribere ad illud evitandum.[57]

3) Si ecclesia, Ordinarii loci iudicio, ita a paroeciali distet ut paroeciani non sine gravi incommodo possint paroecialem ecclesiam adire ibique divinis officiis interesse:

a) loci Ordinarius potest rectori aliive legitimo Superiori praecipere ut horis populo commodioribus officia celebret, fidelibus dies festos ac ieiunia denuntiet et catecheticam institutionem et Evangelii explicationem tradat;

b) parochus potest ex eadem Sanctissimum Sacramentum inibi forte asservatum, pro infirmis desumere.[58]

4) Sine rectoris vel alius legitimi Superioris licentia saltem praesumpta, nemini licet in ecclesia Missam celebrare, Sacramenta ministrare aliasve functiones sacras peragere; haec vero licentia dari vel negari debet ad normam iuris.[59]

5) Quod attinet ad conciones in ecclesia ad populum habendas, licentia Ordinarii loci semper requiritur ad normam iuris concedenda.[60]

6) Rector ecclesiae aliusve legitimus Superior, sub auctoritate Ordinarii loci servatisque legitimis statutis ac quaesitis iuribus, debet curare seu advigilare ut divina officia ad sacrorum canonum praescripta ordinate in ecclesia celebrentur et ne quidpiam fiat quod sanctitati loci ac reverentiae domo Dei debitae quoquo modo repugnet.[61]

7) Si ecclesia pertinet ad aliquam Religionem, bonorum administrationi, sacrae supellectili atque aedium sacrarum conservationi et decori Superior religiosus consulere debet.[62] Si ecclesia non est religiosa, iisdem consulere debet Rector sub dependentia Ordinarii loci, salva proprii Superioris religiosi vigilantia.[63]

§ 3. Ecclesiae Rector aliusve legitimus Superior etiam curare et advigilare debet, sub auctoritate proprii ecclesiae Ordinarii, ut onera fideliter adimpleantur.

116. [*De cura animarum in ecclesiis Religiosorum exercenda*]. In omnibus ecclesiis et in omnibus oratoriis publicis vel semipublicis, ad Religiosos pertinentibus, quae de facto habitualiter christifidelibus pateant,[64] Ordinarius loci praecipere potest ut episcopalia documenta publice legantur, ut diebus dominicis et festis de praecepto in Missis Evangelium explicetur et catechetica institutio habeatur, ut denique specialis stips colligatur pro determinatis inceptis dioecesanis, nationalibus vel universalibus, ad episcopalem Curiam postea sedulo mittenda.[65]

117. [*De subiectione associationum fidelium Ordinario loci*]. Omnes fidelium associationes etiam ab Apostolica Sede erectae, licet subsint ductui ac moderamini alicuius Religionis, iurisdictioni subsunt et vigilantiae Ordinarii loci,[66] qui ad normam sacrorum canonum eas invisendi ius habet et munus.[67]

Quod si in externa apostolatus opera vel in cultum divinum promovendum incumbant, praescripta de hac re ab Ordinario loci edita servare debent.

118. [*De visitatione ecclesiarum et oratoriorum ab Ordinario loci*]. Ordinarius loci ius habet visitandi Religiosorum etiam exemptorum ecclesias et oratoria,[68] semipublica quoque si ad haec ordinarie accedant fideles,[69] relate ad observantiam legum generalium et decretorum episcopalium de cultu divino.

Quod si forte abusus in hac re Ordinarius deprehenderit, frustra Superiore religioso monito, propria auctoritate ipse per se providere potest.[70]

119. [*De visitatione scholarum aliorumque operum ab Ordinario loci*]. § 1. Ordinarius loci quaslibet Religiosorum scholas, collegia, oratoria, recreatoria, patronatus etc., exceptis tantum scholis internis pro Instituti propriis alumnis, visitare potest, sive per se sive per alium, in iis quae ad alumnorum institutionem ac disciplinae rationem, atque ad pensiones seu taxas ab alumnis solvendas spectant.[71]

§ 2. Item quascumque scholas, hospitalia, orphanotrophia aliaque similia instituta, ad opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, etsi Religiosorum etiam exemptorum sint propria vel iisdem concredita, Ordinarius loci visitare potest, sive per se sive per alium, quoad observantiam iusta-

rum legum civilium de paedagogica et hygienica institutione deque tutela ac securitate adversus infortunia.

120. [*De licentia Ordinarii loci requisita ad causam civilem introducendam*]. Omnes religiosae personae, sive physicae sive morales, exemptae vel non exemptae, atque etiam omnes coetus quos Religiosi moderantur, prohibentur quominus sine licentia Ordinarii loci ubi degit persona quae actionem promovet et, si casus ferat, Ordinarii loci in quo causa introducitur, per se aut per alios causam civilem aut criminalem apud magistratum laicum instituant.[72]

121. [*De rationibus cum civilibus moderatoribus et politicis partibus a Conferentia Episcoporum definiendis*]. Religiosi ea omnia quae Episcopalis Conferentia edixerit de rationibus habendis cum civilibus moderatoribus vel politicis partibus necnon de iuribus civilibus exercendis studiose servare debent una cum Clero saeculari, sub Ordinarii loci moderamine.

Idem servare debent quoad actionem pastoralem et socialem ab Episcopis praescriptam aut commendatam.

122. [*De emptione et alienatione non facienda inconsulto Ordinario loci*]. Religiosi omnes, etiam exempti, prohibentur sive per se sive per alios emere vel alienare bona immobilia aut aedes exstruere in dioecesi, inconsulto Ordinario loci.

123. [*De stipe quaeritanda et subsidiis publice colligendis*]. § 1. Coetus episcopalis uniuscuiusque nationis, valet, auditis Superioribus religiosis quorum interest, normas de stipe quaeritanda statuere, quae ab omnibus Religionibus servari debent, iis non exclusis quae ex instituto mendicantes vocantur et sunt, salvo tamen earumdem mendicandi iure.[73]

§ 2. Item, ad subsidia ope subscriptionis publicae colligenda ne procedant Religiosi sine consensu Ordinarii loci ubi subscriptio promovetur.

VI - DE OPERIBUS APOSTOLATUS RITE EXPLENDIS ET COORDINANDIS

124. [*De congrua praeparatione Religiosorum ad opera apostolatus*]. Ecclesiae ad apostolatum vocanti Religiosi plene respondere non valebunt nisi ad ardua munia apostolica apte prae-

parati inveniantur. Quare, « in toto probationis et institutionis tempore, ne omittant moderatores animos alumnorum ad apostolatum allicere, et, pro eorum aetate et capacitate, de mediis hodiernis edocere, quin etiam in eodem moderate exercere iuxta mentem Ecclesiae et pro cuiusque Instituti natura et fine ».[74] Eos insuper, praesertim intra annum tyrocinii pastoralis, aperte praemoneant de difficultatibus quae in vita apostolica occurrere possunt.

Quae praeparatio alumnorum in primis ad opera propria Instituti dirigatur oportet. Nihilominus, praesertim in anno tyrocinii pastoralis, extendatur quoque, saltem sub quadam generica ratione, ad varia munia sacerdotalia et curam animarum quae sacerdoti cuilibet, data occasione, contingere possunt. Tandem omnibus Religiosis viris et mulieribus congruae notiones tradantur de actione catholica, et apostolatu religioso sociali et caritativo, quibus ipsi secundum propriam quisque conditionem, validum auxilium afferre possunt.[75]

125. [*De congrua aptatione rationis vitae Religiosorum operibus apostolatus exercendis*]. Ut Religiosi opera apostolatus sibi concredita expedite adimplere valeant, prout oporteat eorum consuetudo vitae aptanda erit, praesertim quoad horarum indicem et exercitia in communi peragenda. Id quidem faciendum est non a subditis, sed a Superioribus, habita ratione apostolatus exercendi atque intra finem et secundum spiritum Instituti, ne propter huiusmodi necessariam accommodationem religiosa sodalium vita ullum capiat detrimentum.

126. [*Coordinatio apostolatus: necessitas*]. Quo haec impensior activitas apostolica Religiosorum in commune bonum tum Ecclesiae universae cum singularum dioeceseon vel regionum plenius cedat, necessaria est sive inter diversa Instituta sive cum Clero saeculari, etiam in ambitu paroeciali, arcta operum et actionum coordinatio, pari zelo et diligentia ab Ordinariis locorum et Superioribus religiosis promovenda, ex qua una acies ad Regnum Dei in animabus roborandum et extendendum, potentissima constituatur.[76]

127. [*Coordinatio apostolatus: caritas, regula suprema*]. Fecunda autem coordinatio actionis apostolicae non pendet solum ab organica dispositione operum et virium, sed maxime a super-

naturali animarum et mentium habitu, qui in caritate radicatur ab eaque nutritur et profluit. Ideo, ad hanc exoptatam coordinationem obtinendam norma suprema ea sit ut, singulorum iuribus servatis, omnia ab omnibus cum mutua aestimatione et perfecta caritate fiant, solum attendendo ad gloriam Dei et animarum salutem.

128. [*Coordinatio apostolatus: quoad opera etiam propria*]. Perfecta autem apostolatus coordinatio, praeter varia opera communia dioeceseos comprehendit etiam opera propria singulorum Institutorum, quae in bonum dioeceseos vel regionis cedunt.[77]

129. [*Coordinatio apostolatus: ratio procedendi*]. Apostolatum rite coordinare competit imprimis Apostolicae Sedi pro universa Ecclesia, deinde Sacris Praesulibus sive singulis in sua cuique dioecesi, sive variis eorum coetibus ad hoc legitime constitutis si de apostolatu agatur per integras regiones promovendo. Sane, omnino decet et expedit ut hac in re Sacri Praesules, pro parte apostolatus a Religiosis suscepta, non procedant nisi praeviis consiliis initis cum Superioribus qui aequum ferre valent iudicium de iis quae eorum sodales convenienter praestare possunt.

Sacra vero Synodus enixe commendat ut Superiores religiosi Sacrorum Praesulum placitis iuxta normas statutas libenter obsecundent.

130. [*Coordinatio apostolatus: consilium coordinans*]. Valde exoptandum est ut speciale in unaquaque dioecesi instituatur Consilium cui Ordinarius loci praesit et in quo uterque Clerus partes habeat. Huius Consilii munus erit ea quae ad apostolatus opera eiusque coordinationem spectant investigare, perpendere atque practicas expromere conclusiones quas Ordinarius loci ad effectum deducere valeat, servatis de iure servandis.[78]

Quando autem in praefato Consilio de re Institutorum laicalium sive virorum sive mulierum propria tractabitur, Superiores aliique legitimi delegati horum Institutorum vocandi erunt, informationes super quaestionibus discutiendis daturi et mentem suam manifestaturi.

Expedit quoque ut similia Consilia instituantur pro totius nationis vel alicuius regionis territorio, ut munia et incepta apostolica quae ad universaliores effectus tendunt, consiliis collatis

cum Superioribus religiosis, efficacius promoveantur et aptius coordinentur.

131. [*Coordinatio apostolatus: conventus utriusque cleri*]. Curent pariter Sacri Praesules ut habeantur utriusque Cleri conventus et collationes indolis culturalis et pastoralis, ad fovendam mutuam cognitionem et penitiorem compaginem in apostolatu exercendo. Quibus conventibus et collationibus uterque Clerus interesse tenetur.

132. [*Coordinatio apostolatus: adiutrix opera Conferentiarum Superiorum Maiorum*]. Conferentiae Superiorum Maiorum [79] in pluribus nationibus erectae hanc Institutorum coordinationem in apostolatu pro sua parte promoveant, habita ratione [80] eorum quae ab Episcopis circa apostolatum statuta fuerint.

133. [*Coordinatio apostolatus: Conferentiae inter Episcopos et Religiosos*]. Ad fovendas concorditer et fructuose mutuas relationes Episcopos inter et Religiosos, quoties id opportunum videbitur, conveniant Episcopi et Superiores religiosi per se aut per suos delegatos, ad negotia tractanda, quae universim ad apostolatum in natione aut provincia pertinent.[81]

VOTUM

134. [*De Commissione postconciliari ad negotia mixta pertractanda*]. Exoptant Patres huius Sacrosanctae Synodi Oecumenicae, ut in posterum negotia mixta, quae scilicet Episcopos et Religiosos aliqua ratione spectant, cuidam Commissioni Mixtae, viris ex utraque Sacra Congregatione Consistoriali et de Religiosis delectis constitutae, deferantur pertractanda iuxta normas statuendas.

Pariter, ut cetera negotia cuiusque Sacri Dicasterii quae materiam sive Sacrae Congregationis de Religiosis sive alterius Sacri Dicasterii etiam tangunt, cuidam Commissioni Mixtae iuxta diversos casus apte constituendae, deferantur, ita ut principium *De negotiis mixtis in Commissionibus Mixtis pertractandis* validum sit pro universa Curia Romana.

NOTAE

[1] Ut ex ipso titulo intelligitur, obiectum directum huius *Capitis* non sunt apostolatus opera quibus curae animarum subvenitur in se considerata et propter se descripta; sed relationes inter religiosos qui haec opera exercent et Episcopos sub quorum regimine exercenda sunt.

[2] In schemate exarando, Commissio Mixta eius brevitati, quantum potuit, consulere curavit. Materia autem est ampla et complexa quae paucioribus verbis saepe sine detrimento integritatis et perspicuitatis haud faciliter exponi potest. Etsi circa criteria fundamentalia maioris vel minoris extensionis schematum sententiae convenire possint, pernotum est, cum de aliquo determinato textu diiudicando agitur, unumquemque in proprio sensu abundare. Quare caute procedendum est ne, praetextu brevitatis, non solum superflua sed vere necessaria aut valde utilia omittantur.

[3] *Pontif. Roman.* in Ordin. Presbyt.

[4] Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis*, 27 iunii 1943: AAS 25 (1943), p. 241.

[5] In articulo 14 schematis « Constitutio (iuridica) de Statibus Perfectionis Adquirendae » a Commissione de Religiosis exarati, monetur quod vox « *Religiosus* », licet sensu *stricto et specifico* designet tantum sodalem qui vota publica in aliqua Religione nuncupavit, attento autem elemento fundamentali tribus speciebus Status Perfectionis adquirendae communi, nempe, christiana perfectione professione evangelicis consiliis solide fundata, nihil impedit quominus eadem vox, praesertim si adiective sumpta, *latiore sensu* adhiberi valeat pro aliis quoque sodalibus Status Perfectionis. Determinatio sensus stricti vel lati ex ipsa rei natura vel contextu sermonis innotescit.

[6] His verbis congruenter declaratur schematis finem non esse religiosos ad opera apostolatus exercenda vocare et excitare, quasi in eo ipsi hucusque defecerint; sed illos, hac de re pluribus titulis iam bene meritos, requirere ut animis subcurrendis, ob prementes hodiernas necessitates, maiore studio ac mensura incumbant, et quidem sub Sacrorum Praesulum moderamine perfectaque concordia et coordinatione sive inter se sive cum Clero Saeculari. Eorum autem apostolatus intra iustos limites contineatur oportet, ne periculoso activismo cum spirituali detrimento personali et ipsius apostolatus perniciose cedant. (Cf. n. 102).

[7] In Ecclesia, apostolatus non exhauritur solis operibus *externis,* quae scilicet personas ministrandas directe attingunt, v. g. praedicatio, ministratio aegrotis, etc.; comprehendit etiam opera *interna* quae intra personam illa operantem sistunt, ut orationes et expiationes, merito vocatae opera vitae contemplativae (cf. S. Th. *Summa Th.* IIae-IIae, Q. 188, a. 3). Igitur, orationes et expiationes tamquam authenticus, fecundus et necessarius apostolatus habendae sunt, peculiaris quidem religiosorum vitae contemplativae et in sua forma genuina conservandus. Ideo, etsi omnes Religiosi apostolatui incumbere debeant, ad opera autem *externa* implenda non sunt omnes indiscriminatim vocandi, sed pro cuiusque

eorum conditione vitae ab ipsa Ecclesia probata, retinentes esse servanda non tantum fundamentalia principia vitae religiosae, sed et ipsas exigentias vitae contemplativae, secundum propriam cuiusque Instituti indolem. (Cf. n. 102).

[8] Cf. CIC can. 499, § 1; CICO, *de Religiosis,* can. 23.

[9] Pius XII, *Allocutio,* 8 dec. 1950: AAS 43 (1951), p. 28.

[10] Obiectum est aliquando huiusmodi clausulas « servatis quidem de iure servandis » vel « ad normam iuris » legem enervare. Pro rei veritate, e contra, dicendae sunt perfecta indole iuridica et haud raro opportune adhibitae, non ad sermonem inutiliter ampliandum vel legem arbitrario modo coarctandam aut attenuandam, sed ad illam rite definiendam et intra debitos limites continendam. Significant enim ius de quo agitur non esse absolutum, sed congruenter circumscribendum, ne summum ius summa evadat iniuria. Neque illae clausulae ad ius *hodie* vigens remittunt, scilicet ad CIC aut CICO, sed ad ius quod vigebit quando Decreta Conciliaria exsecutioni mandabuntur.

[11] Constitutiones dicuntur accommodandae, non necessario cum mutatione *finis* specialis Instituti, quasi deberet de vita contemplativa transire ad activam vel ad diversa opera non sibi propria. Fine quidem cum indole propria Instituti servato, constitutiones exigentiis hodierni apostolatus et debitae Ordinario loci subordinationi, prout necessarium, melius aptentur, ut sodalium activitas efficacior sit et congruentius ordinata procedat.

[12] « Ad normam iuris ». Valent hic ea quae supra dicta sunt in nota 10.

[13] Principium hic statutum iis quae in pagina 55, nota 6 et 7 habentur plane respondet.

[14] Commissio Mixta noluit de *exemptione Religiosorum* ex professo tractare. Mandato Summi Pontificis obsequens, servata quidem exemptione, normas tradidit quibus Religiosi magis, sub Episcoporum moderamine, in apostolatus opera incumberent et amplior vigeret cooperatio inter clerum dioecesanum et religiosos. (Cf. Quaestiones positae, pag. 9, ad II c).

[15] CIC can. 218, § 2.

[16] Cf. CICO, *de Religiosis,* cann. 10 § 1 et 164.

[17] Cf. CIC can. 500; CICO, *de Religiosis* can. 24.

[18] Quidam volebant vocem « potissimum » hic delere, non advertentes quod exemptionem ad ordinem *internum* simpliciter et unice reducere est illam pessumdare. Etenim, Religiosorum exemptio est essentialiter eorum *subductio* ab Ordinarii loci iurisdictione, ita quidem ut ipsum non habeant tamquam Ordinarium proprium; sed, quatenus iurisdictionis sunt capaces, proprium Ordinarium habent Superiorem Maiorem (cf. CIC, can. 198). Quare exemptio suapte natura non solum excludit *immixtionem* Ordinarii loci in ordinem *internum* Instituti; hoc practice habetur iam in Institutis Iuris mere Pontificii, ut ex CIC can. 618, § 2 (cf. CICO, *de Religiosis,* can. 167, § 1, § 2, 1°) patet, salvis paucioribus casibus exceptis. Excludit etiam *subiectionem* Instituti et Religiosorum ordinationi iuridicae dioecesis, salvis iterum casibus a iure expressis. Quare iuxta hanc doctrinam traditionalem, in CIC can. 615, Regulares cum eorum domibus et ecclesiis dicuntur, sine ulla

distinctione inter ordinem internum et externum, *non subesse* iurisdictioni Ordinarii loci, praeterquam in casibus a iure expressis (cf. CICO, *de Religiosis,* can. 163, § 1; *de Verborum significatione,* can. 312, § 2, 4°).

Religiosos igitur Ordinario loci in ordine externo simpliciter (et non tantum in casibus expressis) subiicere, esset ipsis exemptionem aequipollenter negare, illosque ad statum Congregationum Iuris mere Pontificii reducere.

Differentia autem magni momenti notanda est. Dum casus legitimae immixtionis Ordinarii loci in ordinem *internum,* qui est proprius Instituti, rariores sunt, casus subiectionis Ordinario loci in ordine *externo,* qui proprius est dioecesis, longe plures exstant, ut ex ipso Codice Iuris Canonici (plus quam quinquaginta) clare eruitur, praesertim relate ad apostolatus opera quae, Sacrorum Praesulum moderamini nativo iure subsunt.

Quare in schemate exemptio dicitur « *ordine internum potissimum* » respicere, quia non exclusive, licet praevalenter. Et in schemate exarando, constans fuit cura ut ex una parte servaretur incolumis ordo internus Institutorum quae propriam et efficacem obtinent ordinationem iuridicam qua eorum vita consulitur; et, ex altera parte, ut casus dependentiae Religiosorum ab Ordinario loci in ordine externo, praesertim quoad apostolatus opera exercenda, maiore cum amplitudine tractarentur, etiam a Codice in pluribus derogando, « prout episcopale munus perfungendum et animorum rite ordinanda curatio requirunt » (Pius XII, *Annus Sacer, Alloc.,* 8 dec. 1950: AAS 43 [1951], p. 28).

[19] Leo XIII, Const. Ap. *Romani Pontifices,* 8 maii 1881: Acta Leonis XIII, vol. II (1882), p. 234.

[20] Pius XII, *Epist. ad Card. Valeri pro Congressu utriusque Cleri in Hispania,* 20 sept. 1956: AAS 48 (1956), p. 663.

[21] Pius XII, *Allocutio,* 8 dec. 1950: AAS 43 (1951), p. 28.

[22] Leo XIII, Const. Ap. *Romani Pontifices,* 8 maii 1881, l. c.

[23] Hoc ultimum comma additum est ob quorumdam timorem ne subordinatio religiosorum Ordinario loci in operibus apostolatus exercendis eorum spiritum inventionis (v. « initiativa ») practice suffocaret, tollendo possibilitatem nova incepta excogitandi et promovendi, id quod maximo cum bono Ecclesiae et animarum in praeterito praestiterunt.

[24] Privilegia particularia a Sancta Sede decursu saeculorum religiosis Institutis aliisque aequiparatis concessa, eatenus in vigore servanda sunt, quatenus bonum spirituale adhuc promoveant. Ideo, intra congruum temporis spatium, ab Apostolica Sede determinandum, ipsius Apostolicae Sedis iudicio submittenda erunt (cf. CIC, can. 613, et CICO, *de Religiosis,* can. 160), ut praevidetur in schemate Decreti « De Statibus perfectionis adquirendae ».

[25] De collaboratione iterum agendum est in n. 126 sqq.

[26] Clausula restrictiva « ad normam iuris » (cf. supra dicta in pag. 56, nota 10) additur, quia apostolica opera universaliora exercenda sunt secundum mandatum competentis auctoritatis, quae esse potest vel ipsa Apostolica Sedes vel Coetus Episcoporum alicuius regionis. Immo, tale mandatum certa ratione in ipsis constitutionibus Instituti haberi potest. Sic, pro Instituto ad missiones paroeciales peragendas condito, Ordinarius

loci qui huiusmodi Instituti domum in sua dioecesi permiserit, sodales impedire nequit quominus in alias dioeceses quoque se conferant missiones praedicaturi.

[27] Cf. CICO, *de Religiosis,* can. 5 § 2; *de Clericis,* can. 240-282.

[28] Cf. CICO, *de Religiosis,* can. 5 § 1; *de Clericis,* cann. 5, 15 et 195, § 1, 4°

[29] In prima schematis redactione haec paragraphus 2 sic legebatur: « Religiosi ritus latini in munere obeundo apud fideles orientales diversorum rituum, illi Ordinario subiiciuntur, qui eos in auxilium suum advocaverit vel admiserit ». Consequenter autem ad aliquam observationem in Commissione Centrali factam, ob difficultatem omnes casus dependentiae ab Ordinario loci praevidendi, substitutus est actualis textus indolis generalis (cf. CICO, *de Clericis,* can. 4).

[30] Haec specialia statuta Sedis Apostolicae ordinem *externum* directe tangunt, scilicet, opera missionalia a religiosis, sub auctoritate Superioris Ecclesiastici Missionis, adimplenda, incolumi manente vita religiosa, ut perspicue habetur in *Instructione* S. Congregationis de Propaganda Fide diei 8 decembris 1929 « Ad Vicarios Praefectosque Apostolicos et ad Superiores Institutorum, quibus ab Apostolica Sede missiones concreditae sunt ». Ideoque, officium utriusque Superioris, Ecclesiastici nempe et Religiosi, his verbis fundamentaliter definitur: « Regula primaria sit ut Superior (Ecclesiasticus) Missionis, praeter casus in iure praevisos, ne sese ingerat in disciplinam regularem et universim in ea omnia, quae ad vitam religiosam referuntur. Vicissim, Superior Religiosus ne sese immisceat aut quocumque modo se occupet in iis quae ad regimen missionis pertinent » (Praefata Instructio, § 21).

Prae oculis autem habendum est Religiosos, in Missionibus, sub duplici regimine iuridico constitui posse. Vel sunt in missione proprio Instituto ab Apostolica Sede concredita, quo casu applicandae sunt speciales normae praefatae Instructionis; vel in missione ab Ordinario loci simpliciter admissi sunt: tunc iure communi reguntur, attento quidem peculiari capite VIII: *De Vicariis et Praefectis Apostolicis* (cf. CIC, Lib. II, Tit. VII; CICO, *de Clericis,* cann. 368-373).

[31] Particula « etiam » hic consulte ponitur, quia huiusmodi leges, decreta et ordinationes quibus tenentur Religiosi, imprimis ab Apostolica Sede prodire possunt et prodeunt.

[32] Ex allato exemplo de *habito ecclesiastico,* non licet deducere Ordinarium loci facultatem habere Religiosis Clericis imponendi pro suo arbitrio habitum Cleri Saecularis, et multo minus aliis Religiosis prohibendi proprium habitum. Etenim, Religiosis datur specialis obligatio « proprium suae religionis habitum (deferendi) tum intra tum extra domum, nisi gravis causa excuset, iudicio Superioris maioris aut, urgente necessitate, etiam localis » (CIC, can. 596; CICO, *de Religiosis,* can. 139). Haec obligatio specifica omnino independens est ab illa simili Clericis saecularibus vi CIC can. 136 imposita, « secundum legitimas locorum consuetudines et Ordinarii loci praescripta ». Firmis manentibus CIC can. 596 et CICO, *de Religiosis,* can. 139, duo sunt casus de hac materia in quibus Ordinarius loci legitime intervenire potest: 1) Episcopus potest praecipere ut,

propter fidelium aedificationem ac decorem ecclesiasticum, sive clerici saeculares sive Religiosi, etiam exempti, publice suum habitum deferant, etsi, ad Religiosos quod attinet, contrariam permissionem a suis Superioribus forte obtinuerint; 2) Episcopus potest prohibere quominus *publice* deferatur habitus clericalis vel religiosus propter aliquam intolerantiam ex parte Gubernii civilis vel morum populi, vel propter aliam gravem causam bonum commune dioeceseos respicientem.

[33] Pro particula « etiam », cf. dicta supra pag. 58, nota 31.

[34] Non solum *vita religiosa* incolumis servanda est, sed et ipsius Instituti *vocatio specialis* quae ex fine et operibus propriis dignoscitur. Inde màgni momenti est distinctio inter opera *propria* Instituti, iuxta veluti missionem ab Apostolica Sede una cum approbatione accepta sedulo promovenda, et *alia,* etsi indoli Instituti consentanea. Propterea, Religiosi non sunt *indiscriminatim* ad quaelibet opera apostolatus exercenda vocandi; sed imprimis, ad illa quae sibi propria sunt. Huius normae negligentia certo detrimento verteret tum Instituto, tum ipsi apostolatui in Ecclesia, licet dioecesis aliquod emolumentum particulare ex ea percipere posset. Hoc autem minime excludit coordinationem exercitii operum propriorum cum aliis in dioecesi, ut specialiter inculcatur in n. 126.

[35] Cf. supra n. 97.

[36] Opera *propria* alicuius Instituti Religiosi sunt duplicis rationis: vel sunt propria reduplicative, i. e. non solum obiective pro sua specifica natura, sed etiam subiective quoad eorum possessionem, quatenus in dominio proprietatis Instituti posita, v. g. Collegium quod Institutum iuventuti erudiendae possidet. Vel opera sunt propria tantum obiective pro sua specifica natura, dum in concreto ab Ordinario loci cui pertinent accipiuntur exercenda: v. g. directio Seminarii dioecesani alicui Instituto ad clericos formandos condito commissa; praedicatio missionis paroecialis a sodalibus Instituti missionariorum ab Ordinario loci in determinata paroecia permissa.

Hac distinctione clare patet dependentiam ab Ordinario loci in operibus etiam propriis exercendis non eamdem esse in utroque casu: laxiorem quidem in priori (cf. § 1), rigidiorem, in altero (cf. § 2).

[37] Cf. CIC can. 456; CICO, *de Clericis,* can. 497.

[38] Haec dispositio respondet praescripto CIC can. 454 § 5 (cf. CICO, *de Clericis,* cann. 494 § 5; 516 § 1, 2°; 518 § 1), cuius ratio duplex esse videtur: prima, propter secretum S. Officii servandum, si ab hac S. S. Congregatione Ordinarius vel Superior iubeatur Religiosum ab officio amovere; altera, ob necessitatem non diffamandi Religiosum, etiam apud Ordinarium, revelando culpam ob quam amovendus est.

[39] Hoc praescriptum derogat CIC can. 497, § 2 (cf. CICO, *de Religiosis,* cann. 9, § 1, 1°; 19, § 2), saltem quatenus in eo exclusio alicuius operis proprii Instituti in erectione domus permittenda expresse non habeatur.

[40] Iuxta CIC can. 686 § 3, pro associatione fidelium « ad modum organici corporis constituta » erigenda, Religiosi semper indigent, singulis in casibus, Ordinarii loci licentia, ut habetur in ultimo inciso numeri 1; pro alia autem associatione propria Instituti erigenda, licentia includitur

in ipsa permissione erigendi domum. Schema hunc ultimum casum assimilat operibus propriis de quibus in prima parte huius numeri 1, et proinde associatio inde ab initio excludi posset (cfr. CICO, *de Clericis,* cann. 533 § 2, § 3; 552 § 2; 556 § 2).

[41] Hic derogatur iterum CIC can. 497, § 2 qui facultatem exercendi opera propria ipso facto erectionis domus *simpliciter concedit,* sine determinato tempore; dum schema huius licentiae usum restringit ad tempus ipsi domus erectioni proximum, ita ut specialis licentia Ordinarii requiratur si opus ex novo ineatur. Quoad domus suppressionem cf. CICO, *de Religiosis,* can. 20.

[42] Cf. CICO, *de Religiosis,* can. 10.

[43] Facultas hic Ordinario loci concessa directe spectat « ad opera coordinanda ». Ei ergo non competit opera imponere vel aliquem religiosum exigere ad aliquod opus perficiendum; valet tantum opera ab Instituto actu gesta vel legitime assumenda « cum activitate paroeciae » coordinare. Sic ordo internus Instituti ab omni detrimento servatur, quod in bonum ipsius Ecclesiae redundat.

[44] Hic numerus 4 derogat CIC can. 498, vi cuius domus religionis exemptae stricto iure supprimi potest inconsulto Ordinario loci, etsi Sedes Apostolica pro praxi habeat, et verisimiliter, etiam Superiores Religiosi, ad suppressionem domus non procedere nisi Ordinario loci audito.

[45] Hac clausula 5 praescriptum n. 2 praecedentis congruenter temperat. Generaliter enim Superiores suppressionem domus petunt ob difficultates illam sustentandi, deficientibus sodalibus vel reditibus. In his extremis casibus, licet dioecesis suppressione domus detrimentum patiatur, Superiores ad impossibile non debent cogi.

[46] Cum vita communis in quavis religione sit stricte obligatoria (cf. CIC, can. 606 § 2; CICO, *de Religiosis,* cann. 137, 152 § 2), non est relinquenda nisi propter graves et cogentes causas, adhibitis omnibus cautelis necessariis ne sodalis extra propriam familiam versatus ab eiusdem disciplina in ipsa vita communi fundata alienus fiat neque spiritum proprium amittat (cf. CICO, *de Religiosis,* can. 181).

[47] Hic non datur Ordinario loci facultas *exigendi* tale subsidiarium auxilium; sed, ipso rogante, Superiori imponitur *obligatio* « pro viribus » petitum auxilium praestandi, cui Superiori etiam pertinet de possibilitate vel impossibilitate id praestandi pro sua prudenti conscientia iudicare. Sic ordo internus Instituti incolumis servatur et dioecesis necessitatibus inquantum fas est subvenitur.

Insuper haec auxilii subsidiarii praestatio modum etiam habet servandum in commate sequenti descriptum: « Id sane fieri non debet... » consequenter ad ea quae in secundo principio fundamentali ponuntur (cf. supra n. 93; CICO, *de Religiosis,* can. 154).

[48] Persentita est difficultas officia paroecialia cum vita regulari componendi, maxime in Ordinibus etiam ex parte tantum contemplativis. Ideo in prooemio Schematis caute dictum est: « Hi (Religiosi) sane ... apostolatus operibus ... pro sua quisque conditione incumbant »; similiter in variis aliis locis. Difficultas autem non est semper impossibilitas, praesertim pro Congregationibus modernis quae ad opera externa apostolatus

exercenda speciali ratione conditae sunt et in sua structura ac vita ordinatae. De positione iuridica Parochi Religiosi, CIC in cann. 630 et 631 (CICO, *de Religiosis,* cann. 179, 180), principia quaedam fundamentalia tradit, e quibus aliquod directorium deduci posset, non autem, ut patet, a Concilio edendum.

[49] Facultas Ordinario loci hic concessa derogat CIC can. 1442. Si autem de aliqua paroecia in missione alicui determinato Instituto commissa ageretur, recursus obligatorius ad Apostolicam Sedem forte esset retinendus ne opera Superioris Missionis, qui etiam est sodalis Instituti cui missio committitur, paroeciae religiosae ultra modum multiplicentur.

[50] Commissio Mixta consulte abstinuit determinare modum committendi paroeciam Religiosis sive per *unionem iuridicam* domui religiosae, iuxta CIC can. 1425 (cf. CICO, *de Clericis,* can. 490), sive per *meram commissionem permanentem* Instituto datam, mediante speciali conventione secundum praxim praeter Codicem inductam et in Codice pro Ecclesiis Orientalibus sancitam (cf. CICO, *de Clericis,* can. 491).

[51] De stipe quaeritanda speciatim tractat n. 123.

[52] Articulus V ad particularia indubitanter descendit. Quare, circa eius opportunitatem in Decreto Conciliari, haud fuit unanimitas perfecta mentis in Commissione Mixta, prout rem exposuit E.mus Cardinalis Valeri in sua relatione ad Patres Commissionis Centralis praeparatoriae. « Commissio de Religiosis », aiebat, « in schemate de Apostolatu Religiosorum parando, plerosque horum casuum particularium omiserat, ne Concilium videretur descendere ad nimia particularia, quae locum invenire poterunt in Codice revidendo.

Etsi deinde practica ratione ad schema Exc.morum Episcoporum accesserit, mentem autem suam non mutavit, rem relinquendo iudicio Rev.mae Commissionis Centralis ».

Commissio Mixta vero, re iterum perpensa, censuit hunc art. V integrum retinere.

[53] Cf. CIC can. 480 § 2; CICO, *de Clericis,* can. 520 § 2.

[54] Haec 1.a paragraphus refertur ad CIC can. 480 § 2, cui addit facultatem amovendi rectorem ad normam n. 104 § 2 praecedentis. Hic casus differt ab illo Ecclesiae alicui domui religiosae adnexae, cuius Superior, ad normam Constitutionum instituendus et amovendus, munere fungitur Rectoris Ecclesiae.

[55] Ex hoc primo inciso huius paragraphi 2.ae patet dependentiam Religiosorum ab Ordinario loci in casibus sequentibus, etiam exemptos afficere, cum derogatione pluribus correlativis canonibus CIC, scilicet: num. 1 derogat can. 481; num. 3, b, derogat can. 483; num. 4, can. 484; num. 5, can. 1337; num. 6, can. 485.

[56] CIC can. 481 et CICO, *de Clericis,* can. 521.

[57] CIC can. 482; CICO, *de Clericis,* can. 522.

[58] CIC can. 483; CICO, *de Clericis,* can. 523.

[59] CIC can. 484 § 1; CICO, *de Clericis,* can. 524.

[60] CIC can. 484 § 2; nihil in CICO, *de Clericis.*

[61] Partim CIC can. 485; CICO, *de Clericis,* can. 525 § 1.

[62] Cf. CICO, *de Clericis,* can. 525 § 2.

[63] Cf. CIC can. 630 § 4.

[64] Oratoria *semi-publica,* cum in commodum ipsius communitatis erecta sint neque liberum cuique sit illa adire (cf. CIC can. 1188 § 2, 2°), de se ad ordinem internum Instituti religiosi pertinent in quem Ordinarius loci sese immiscere non debet. Attamen, si « de facto habitualiter christifidelibus pateant », aequum est ut Ordinarius loci, pro suo munere pastorali in hos fideles exercendo, intervenire valeat prout hic conceditur, facultatem ipsi a CIC can. 483 concessam extendendo (cf. CICO, *de Religiosis,* can. 159 § 2).

[65] Cf. CIC can. 1345, CICO, *de Clericis,* can. 245 § 2.

[66] Haec amplior Ordinarii loci potestas CIC can. 690 § 1 derogat, quatenus hic supprimitur incisum restrictivum: « nisi speciale obstet privilegium » (cf. CICO, *de Clericis,* can. 532 § 2).

[67] Cf. CIC can. 690; CICO, *de Clericis,* can. 538.

[68] Haec facultas, respectu Regularium, CIC can. 512 § 2, 2° derogat.

[69] Quod oratoria semi-publica, cf. dicta supra in nota 64.

[70] Facultas hic concessa: « propria auctoritate ipse per se providere potest », CIC can. 617 § 1 derogat (cf. CICO, *de Religiosis* cann. 166 § 1; 167 § 2, 2°).

[71] Haec clausula CIC can. 1382 dupliciter derogat: 1) quia ius visitationis Ordinarii loci ad plura extendit in CIC can. 1382 non contenta; 2) quia exemptionem a visitatione Ordinarii loci confert omnibus scholis internis pro Instituti propriis alumnis (cf. § 1): eadem enim est pro omnibus ratio.

[72] Haec ab Ordinario loci dependentia religiosorum quae eorum nativam facultatem propria iura legitimis mediis tuendi laedere videtur, non sine reluctantia a Commissione de Religiosis, omnibus perpensis rationibus, admissa est (cf. CIC, cann. 1646, 1652; CICO, de *Iudiciis,* cann. 161, 167).

[73] Cf. CIC, cann. 621-624; CICO, *de Religiosis,* cann. 171-173.

[74] Statuta generalia Const. Ap. *Sedes Sapientiae* adnexa (7 iulii 1956), art. 47, § 1.

[75] De apostolica praeparatione alumnorum religiosorum ample dissertur in schemate de Statibus Perfectionis Adquirendae, in Sectione Secunda Partis Secundae: « De Alumnorum Statuum Perfectionis institutione », speciatim in Capite XVI, art. 56-58; Capite XX, art. 76-78.

[76] Hic articulus respondet principio in num. 96 posito.

[77] Cf. supra n. 103.

[78] Huiusmodi Consilium coordinans aliquomodo praeformatur in CIC can. 303, quo Vicarii vel Praefecti Apostolici suadentur « ... prout siverit opportunitas, (ut) missionarios saltem praecipuos tum religiosos tum saeculares proprii territorii congregent semel saltem in anno, ut possint ex singulorum experientia et consilio deducere quae sint ordinanda perfectius ».

[79] De conferentiis Superiorum Maiorum ex professo tractat Schema « de Statibus Perfectionis Adquirendae », in Parte Secunda, Capite XII, nn. 33-35.

[80] Non omnia quae in Conferentia Episcoporum tractantur per modum praecepti intimantur. Ideo, consulto retenta est formula: « habita ratione », quae certo includit etiam observantiam eorum quae reapse praecipiuntur.

[81] Iste conventus, praeter Conferentias constitutas inductus, suam habere potest utilitatem. Non est organum permanens, sed participantes singulis in casibus convocandi sunt, etiam intra limites unius dioecesis quin ad organum interdiocesanum recurratur.

PARS ALTERA

DE PECULIARIBUS QUAESTIONIBUS ANIMARUM CURA SPECTANTIBUS

CAPUT I

DE CATECHETICA POPULI CHRISTIANI INSTITUTIONE

(*Introductio*)

Primum Ecclesiae officium est praedicare Evangelium. Id autem tum maxime facit Ecclesia cum pueris adultisque doctrinam religionis impertit.

Maxima autem et sedula cura hodiernis temporibus institutio catechetica tradatur oportet quia fides multorum languescit et placitis mundi saepius fideles inquinantur et ipsa fidei integritas in pluribus regionibus in periculi discrimine versatur. Ex altera parte vero manifeste patet apud plurimos fideles fructuosam comprobari impensiorem annuntiationem praeconii salutis.

Ut autem accuratae normae praefiniantur ad institutionem catecheticam ordinatim et fructuose pueris adultisque tradendam pro diversis eorum aetate, ingenio et condicione, haec a Sacrosancta Synodo determinantur et statuuntur.[1]

I – DE CATECHISMO ET DE LIBRIS CATECHETICIS [2]

135. [*Libri catechetici*]. Catechetica institutio viva voce tradita principatum tenet, quia « fides ex auditu »; [3] oportet autem ut etiam libri catechetici adhibeantur, in quibus facta historiae salutis proponuntur, doctrina catholica exponitur, textus clari et breves exhibentur qui memoriae sunt infigendi, ut fideles ad vitam christianam rite informentur.

136. [*Directorium catechisticum et Catechismus*]. Curabunt Episcopi in Conferentiis Nationalibus ut secundum normas in communi Directorio Catechistico [4] enuntiatas, unicus seu com-

munis Catechismus pro tota natione conficiatur, vel saltem pro alia aut alia nationis regione, si peculiaria locorum et personarum adiuncta id expostulent.

137. [*Catechismi materia et forma*]. In catechismo, non negativo seu polemico modo doctrina christiana exponatur, sed ad modum simplicis ostensionis et explicationis veritatis in praedicatione Christi et Apostolorum comprehensae et in deposito fidei Ecclesiae concredito.

138. In catechismo, facta et verba ex Sacra Scriptura referantur et nexus cum Liturgia intime conseratur, ut vita christiana efficacius foveatur.

Item expresse declaretur officium quo fideles omnes tenentur congruum apostolatum exercendi ut bonum spirituale proximorum promoveatur.

139. [*Peculiares libri catechetici*]. Peculiares pro diversis auditorum condicionibus libri catechetici conficiantur, pro pueris scilicet, pro adolescentibus qui vel studiis incumbunt vel in operis exercendis occupantur, pro his qui ad matrimonium contrahendum praeparantur.

140. [*Normae de libris catecheticis*]. In libris iis conscribendis, leges didacticae et psychologicae serventur pro diversa aetate et pro peculiaribus conditionibus eorum quibus iidem destinantur; item ratio artis typographicae diligenter habeatur; imagines pariter addantur, aptissime selectae, quibus decet omnino ut sint instructi.

141. [*Librorum catecheticorum commentaria*]. Singuli fideles iam inde ab adolescentia ad manus habeant libros in quibus vel capita selecta Sacrorum Librorum perlegant, vel, crescente aetate, integrum Novum Testamentum, adnotationibus rite instructum ad eorum captum accommodatis.

II - DE INSTITUTIONIS CATECHETICAE COORDINATIONE [5]

A) De officiis constituendis quorum sit institutionem catecheticam moderari

142. [*Officia vel Commissiones pro catechetica institutione promovenda*]. § 1. Ad institutionem catecheticam moderandam, rite promovendam sapienterque coordinandam, Officia vel Commissiones constituantur quae regulas statuant, consilia dent, executionique invigilent.

§ 2. Sicut pro universa Ecclesia institutum est Pontificium Officium Catechisticum,[6] congruo membrorum et consultorum numero instructum, ita in qualibet Natione vel regione a respectivis Conferentiis Episcoporum similiter Commissio nationalis vel regionalis constituatur, cui adnexum sit Centrum seu Officium catechisticum nationale vel regionale.

143. [*Officium Catechisticum Dioecesanum*]. Qualibet etiam dioecesis proprium suum Officium catechisticum dioecesanum rite instructum habeat, cuius sit, praeside Episcopo, totam actionem catechisticam in dioecesi moderari.

Huius Officii moderator sit sacerdos ab Episcopo designatus, in methodologia catechetica perfecte planeque eruditus, prudentia item ac zelo apostolico vere probatus.[7] Eidem autem operis socios pro necessitate dabit Ordinarius, ex presbyteris, religiosis et laicis de re catechetica vere peritis.

144. [*Normae servandae*]. Singuli parochi fideliter ac integre servent normas ab Ordinario statutas per Officium catechisticum dioecesanum.[8]

B) De magistris religionis et catechistis formandis

145. [*Praelectiones de theologia pastorali*]. Ut sacerdotes utriusque cleri plene ac perfecte praeparentur ad institutionem catecheticam rite tradendam, diligentissime serventur praescripta de lectionibus de theologia pastorali in regulari curriculo studiorum habendis, additis practicis exercitationibus praesertim de ratione tradendi pueris aliisve catechismum.

146. [*Scholae pro catechistis*]. A Conferentiis Episcoporum condantur instituta superiora nationalia necnon interdioecesanae catechistarum scholae, ut clerici et religiosi et laici apte et idonee praeparentur,[9] qui sive optimi magistri religionis seu catechistarum institutores esse possint, sive officia catechistica bene moderari valeant.

147. [*Catechistae ex officio*]. Commendatur ut formentur, si fieri potest, catechistae ex officio, qui scilicet peculiariter destinentur ad munus catechizandi; quorum iura et officia ab Ordinario loci accurate in peculiari statuto definiantur.

148. [*Magistri religionis et catechistae*]. § 1. Magna cum sollertia et industria Episcopi curent et parochi ut parentur magistri religionis et catechistae qui doctrina dogmatica et morali plenius sint edocti.

§ 2. Eamdem sollicitudinem habeant respectu parentum, necnon laicorum actioni catholicae vel piis associationibus deditorum, qui erga pueros vel adultos simili officio persaepe funguntur.

149. [*Congressus catechistici celebrandi*]. Peculiares conventus seu congressus dioecesani vel interdioecesani saepius agantur, ut clerici et religiosi et laici semper magis idonei efficiantur ad doctrinam christianam fructuose tradendam.

III - DE METHODO INSTITUTIONIS CATECHETICAE[10] TRADENDAE

150. [*Proprius institutionis catecheticae finis*]. Proprius institutionis catecheticae finis est ut in hominibus fides, per doctrinam illustrata, viva sit et explicita; itemque ut iidem excitentur ad vitam agendam quae fidei christianae sit consentanea et bonis operibus perficiendis iugiter intenta.

151. [*Ratio servanda in catechetica institutione*]. In catechetica institutione veritates fidei praedicentur uti Evangelium regni Dei ad salutem hominum, earumdemque organica cohaerentia ostendatur in Christo Iesu Magistro et Salvatore et Domino.

Nitantur igitur in christiana doctrina exponenda parochi et ca-

techistae Sacra Scriptura et Traditione ecclesiastica, prout praesertim in textibus et actione liturgica exprimuntur.

152. In doctrina christiana proponenda a factis revelationis divinae et a rebus visibilibus ad invisibilia procedatur, ut hi qui instituuntur efficaciter inducantur ad orationem, ad participationem Liturgiae, ad receptionem sacramentorum, ad opera caritatis et apostolatus, riteque perpendant a vita quotidiana fidem nunquam seiungi debere.

153. Ad normas scientiae paedagogicae et artis docendi, in catechetica institutione tradenda, non solius intellectus sed omnium facultatum eorum qui instituuntur ratio habeatur, pro diversa singulorum aetate et ingenio et condicione.

154. [*Puerorum institutionis methodus*]. § 1. Methodus intuitiva et activa adhibeatur, qua facilius et fortius puerorum attentio concilietur.

§ 2. Eadem autem institutio festis ac temporibus liturgicis vertente anno aptetur; et facta et verba salutis explicet quae in Sacra Scriptura proferuntur.

§ 3. Per aptas etiam et idoneas exercitationes secundum normas artis docendi, practice et efficaciter adiuventur pueri ut memoriae mandent ea omnia quae necessario omnes scire tenentur.

155. [*Adsistentia Missae et Sacramentorum susceptio*]. Summa cum diligentia studeat parochus vel catechista sacrificii Missae mirabilia Sacramentorumque divitias tam cordi quam rationi adaperire puerorum, « ut cum tanti frequentatione mysterii etiam crescat eorum affectus », paschalique mysterio quod qualibet dominica pro eis renovatur non tantum assistent ad vitandam culpam, sed toto corde participent.

Sacerdoti celebranti communiter respondere seque cum eo actuose uniri addiscant.

156. [*Catechetica iuvenum et adultorum institutio*]. In catechetica institutione adolescentibus et iuvenibus tradenda, peculiaris adhibeatur industria et sollertia ut iidem fortiter in fide firmentur, et de eventibus vitae quotidianae recte iudicare valeant, moresque suos ita informent ut bonum sive proprium, sive familiae, sive civitatis vere promoveatur.[11]

157. [*Institutio praematrimonialis*]. Nullimode unquam catechetica institutio adultorum neglegatur. Specialis autem accurate tradatur oportet nupturientibus. Omnibus enim pueris et adolescentibus positiva educatio castitatis impertienda est; sed adolescentiores et iuvenes apte et idonee etiam edoceri debent de « problematibus amoris » quae dicuntur, de modo sese gerendi tempore sponsalium, de his quae attinent ad familiam legitime constituendam, de iuribus et officiis coniugum, de christiana filiorum educatione. Quibus de rebus nupturientes per plures saltem hebdomadas rite instituantur oportet a sacerdote, necnon a medico qui spiritu vere christiano sit imbutus, secundum normas a loci Ordinario statutas.

Nec dubitet pastor aptissimum tunc esse tempus, dum cor simul ac gratia in idem tendunt, ad pleniorem de Dei amore et de vita christiana sermonem habendum.

158. [*Institutio pro diversis fidelium coetibus*]. In peculiaribus coetibus fideles coadunati, pro diversa eorum conditione specialem habeant institutionem in doctrina christiana, ut de propriis singulorum officiis apprime recte eruditi, testes revera esse possint Christi Iesu, cum in vita personali et domestica, tum in vita professionali et sociali.

159. [*Catechumenatus*]. Institutum quoddam, ad instar catechumenati, erigatur ut ii qui ad Ecclesiam catholicam convertuntur, ii quoque qui etsi in eadem ab infantili aetate baptizati nullam in doctrina christiana institutionem habuerunt, de veritatibus fidei et morum congruenter erudiantur ita ut vitam vere christianam degere possint, et plenam cum ceteris fidelibus unionem habeant.

Enixe quoque commendantur iuvenes, qui in materialismo atheo fuerunt educati, quorum christiana institutio ac spiritualis cura, quantum fieri potest, sacerdotibus idoneis committatur, qui sint eiusdem eorum nationis eorumque mentem, linguam moresque bene cognoscant.

Praeterea optandum est ut illis praesto sint, magna cum caritate et sollertia, iuvenes actionis catholicae et sodales Institutorum Saecularium, quorum proprius finis specialis sit christiane eos instituere qui catholice educati non fuerint.

160. [*Ubi desunt sacerdotes*]. Curent parochi, ubi id pecu-

liariter requiri videatur, ut fideles apte formentur ad opportuna media adhibenda quibus, etiam deficiente sacerdote, nutriantur in fide et cultum Deo, per congruas orationis formulas, communiter exhibeant.

161. [*Directorium de catechesi*]. § 1. Commendatur ut in Conferentiis Episcoporum Directorium de catechesi conficiendum curetur.

§ 2. Expedit etiam ut in singulis provinciis ecclesiasticis in catechetica institutione tradenda, eadem serventur programmata quae pro diversa fidelium aetate et condicione iisdem in Conferentiis Episcoporum praefiniuntur.

Idipsum prorsus in singulis saltem dioecesibus integre ac fideliter servetur.

NOTAE

[1] Nihil in hoc capite decernendum proponitur, quod praescriptis deroget Codicis I. C. nunc vigentis, sed quamplurima illis addenda proponuntur, ut cura pastoralis fidelium aptius et fructuosius pro novis circumstantiis et exigentiis exerceatur. Multa vero, quae in eodem capite exponuntur, ea referunt vel determinant, vel accommodant quae iam nuper statuta sunt ab Apostolica Sede.

[2] Omnium consensu probatus et exceptus fuit Catechismus Romanus, qui ex decreto Concilii Tridentini confectus et auctoritate S. Pii V vulgatus, puram ac integram doctrinam complectebatur, qua fideles informari oportebat; sed subsequentibus temporibus alii et alii catechismi editi sunt sicque contigit ut fere sublata sit consensio in ratione exponendi fidelibus doctrinam christianam et haud paucis videatur non ubique christifideles omnes prorsus easdem veritates profiteri.

Minime tamen expedire videtur ut unicus conficiatur catechismus in Ecclesia universali adhibendus, quia nimis diversae sunt condiciones cultus atque humanitatis plurium nationum seu populorum; insuper autem patet omnino quod doctrina christiana alio vel alio modo proponi et explicari debet sive fidelibus, quorum maiores ab antiquitus religioni catholicae adhaeserunt, sive neophytis qui a parentibus acatholicis progeniti sunt, sive haereticis vel schismaticis vel paganis qui tanquam catechumeni instituuntur ut in Ecclesiam Catholicam ingrediantur. Sed neque expedire videtur ut in singulis dioecesibus proprius habeatur catechismus, quia difficillimum est ut ubique revera apte perfecteque conficiatur, et praeterea puerorum praesertim institutio haud leve damnum saepius pateretur ex catechismorum varietate, cum frequentius contingere soleat ut familiae alio se transferant.

[3] Rom. 10, 17.

[4] In communi Directorio Catechistico: 1) Enuntientur formulae fundamentalium veritatum fidei et doctrinae moralis necnon formulae precum

quas oportet ut omnes memoria integre teneant; 2) Normae praefiniantur quae in singulis catechismis elaborandis servari debeant quod attinet ad finem in catechesi persequendum et ad praecipua doctrinae capita exponenda; 3) Peculiaers notiones referantur, pro fidelibus latini ritus de singulorum rituum orientalium hierarchia, disciplina, liturgia, traditionibus ecclesiasticis, et vicissim pro fidelibus rituum Orientalium, ut mutua orientis et occidentis cognitio melius promoveatur magisque Ecclesiae unitas in varietate et varietas in unitate elucescat.

Specialis Commissio ex probatis et peritis theologis et catechistis totius orbis constituenda videtur, inter quos sint etiam nonnulli qui in doctrina rituum orientalium perfecte sint edocti ut commune pro universa Ecclesia Directorium Catechisticum conficiatur.

[5] Plura ad rem peropportune haud multo ante ab Apostolica Sede pro universa Ecclesia praescripta sunt, potissimum a Pio XI, qui Motu Proprio *Orbem catholicum,* 29 iunii 1923: AAS 15 (1923), p. 327, apud Sacram Congregationem Concilii peculiare Officium instituit, cuius est universam in Ecclesia actionem catechisticam moderari ac provehere, indeque eadem Sacra Congregatio Concilii, Decreto *Provido sane consilio,* 12 ianuarii 1935: AAS 27 (1935), p. 145-154, certas definitasque normas statuit ad institutionem catechisticam pressius ordinandam.

[6] Proprium Pontificii Officii Catechistici est:

1) Regulas et normas generales statuere de pastorali catechistica et Directorium conficere, quod a Commissionibus Nationalibus seu Regionalibus accuratius determinabitur secundum peculiaria locorum adiuncta.

2) Invigilare et urgere ut in qualibet Natione et in singulis dioecesibus apta et idonea Consilia seu Officia catechistica condantur, prout necessitas exigit et facultates permittunt. Quae si constitui nequeant, Officium Pontificium suadeat ut Consilia seu Officia interdioecesana vel internationalia constituantur.

[7] Ad Officii Catechistici dioecesani moderatorem, sub Episcopi auctoritate pertinet:

1) Institutionem catecheticam pro pueris, pro adolescentibus et pro adultis in tota dioecesi ordinare et connectere simulque curare ut catechesis apte cum ceteris apostolatus mediis componatur, quibus animarum cura exercetur.

2) Prospicere ut religionis magistri et catechistae rite formentur; urgere ut religiosi « qui in scholis primariis publicis aut privatis doctrinam christianam pueris ac puellis explanaturi sint, tum in ipsa catechesi tum in ratione eam pueris proponendi ita instituantur, ut examen coram Ordinario vel iudicibus ab eodem delegatis sustinere valeant » (S. Congregatio de Religiosis, *Instructio,* 25 novembris 1929: AAS 22 [1930], p. 29, n. 2); invigilare ut parentes apte praeparentur ad filios catechetica institutione, pro suo officio, erudiendos, itemque ut plena atque integra sit catechumenorum institutio religiosa eademque uberius ac perfectius post receptum baptisma producatur.

[8] Per Officium Catechisticum dioecesanum normae tradantur oportet ut parentes cum vi et efficacia filios doctrinam christianam doceant; ut de pueris catechizandis inquirant socii praesertim actionis catholicae et

piarum associationum sodales; ut omnes in paroecia sint benignissimi erga catechumenos et neophytos; ut, pro necessitate, operam adhibeant clericorum, religiosorum et laicorum ad institutionem catecheticam tradendam; ut scholae catecheticae paroeciales foveantur et munere suo rite fungantur; ut singuli fidelium ordines accurate doctrina christiana imbuantur; ut paroecia quotannis opportune de impensis prospiciat quae fieri debent pro operibus catechisticis; itemque ut privati etiam fideles pecuniam munifice conferant ad eiusmodi sumptus faciendos; ut in qualibet paroecia, in qua alio modo non sit sufficienter provisum, instituatur Sodalitium doctrinae cristianae — quod alio titulo in diversis locis donari potest — ut, ipso parocho praeside ac moderatore, vel aliquo sacerdote designato a parocho, facilius ac melius omnibus rebus consulatur, quae necessariae sunt ad institutionem catecheticam fidelibus rite ac fructuose tradendam.

[9] Cf. CIC can. 1365 § 3; PIUS XII, Motu Proprio *Quandoquidem,* 2 aprilis 1949: AAS 41 (1949), pp. 165-66; S. Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, *Instructio,* 21 decembris 1944; S. Congregatio de Religiosis, Statuta Generalia adnexa Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 31 maii 1946, art. 48, § 1.

[10] Ad fideles in doctrina christiana fructuose edocendos non sufficit ut apti libri catechetici habeantur et idonei sint catechistae pro diversa aetate atque condicione eorum qui de rebus fidei et morum erudiri debent, sed requiritur praeterea ut in tradenda institutione catechetica opportunae serventur normae, quibus finis revera attingi possit ad quem ipsa institutio ordinatur. Pueri enim fidei quidem veritatibus fundamentalibus edocendi sunt, sed oportet praeterea ut ad ea praesertim consideranda et memoriae tradenda alliciantur, quae eos ad amorem Dei movent. Adulescentes vero gradatim perduci debent ad integram doctrinam christianam clare percipiendam et firmiter amplectendam, ita ut plena cum deliberatione Deo adhaereant eiusque mandata servent omni tempore vitae suae. Institutione adultorum denique catechesis continuari et compleri debet, spectatis praesertim peculiaribus eorum temporis adiunctis.

[11] Meminerint Pastores animarum, praesertim parochi, quod:

« Doctrinae praecepta, quae sunt de rebus socialibus, plerumque per tres hos gradus ad effectum adducuntur: primum quae sit vera rerum condicio circumspicitur; deinde hic rerum status diligenti aestimatione cum praeceptis iisdem confertur; tum demum quid suscipi possit quidve suscipi debeat statuitur, ut normae, quae traditae sunt, pro temporum locorumque habitu, usurpentur. Qui tres procedendi gradus tribus hisce verbis: *aspicere, iudicare, agere,* passim significantur.

Ex quo valde oportere videtur, hunc gerendarum rerum ordinem iuvenes, non tantum cum animo reputent, sed etiam, quoad fieri possit, in re praesenti servent; ne, quae didicerint praecepta, ea opinentur esse dumtaxat mente volvenda, et non opere pariter explicanda » (cf. IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 [1961], p. 456.

Caput II

DE PASTORALI CURA FIDELIUM MIGRANTIUM [1]

(*Introductio*)

Inde ab omni antiquitate Ecclesia Christi spirituali advenarum et peregrinorum saluti prospicere studuit.[2] De diversis etiam eorum ritibus et linguis maximam curam habuit [3] et de eorumdem bono sociali sollicita, certas rationes atque normas iustitiae et aequitatis pro operariis migrantibus statuit ac ipsum familiarum ius ad spatium vitale proclamavit.[4] Ad compositam ordinationem demum de cura pastorali emigrantium, exsulum, profugorum disponendam et moderandam, normas accuratas Apostolica Sedes praefinivit.[5]

Quae quidem eo magis fideliter et sedulo serventur oportet quod migrantes saepius circumveniri ac decipi possunt, praesertim si de illis diligentem curam pastoralem non exerceant sacerdotes eiusdem eorum stirpis aut saltem eiusdem eorum linguae patriae.

Haec proinde Sacrosancta Synodus declarat et decernit:

A) Principia generalia

162. [*Ius naturale migrandi asseritur*]. Cum Deus rerum universarum Creator in totius generis humani utilitatem bona omnia condiderit, hominibus pateant oportet commigrandi viae; id enim haud minus in humanum genus pietas quam naturae ius ipsum suadet; [6] itemque ius familiarum ad servandam unitatem ac fovendum congruum incrementum et honestam sustentationem exercetur.[7]

163. [*Errores repelluntur*]. Ficta, commenticia atque iniqua sunt decreta quae naturale ius hominum ad emigrandum proprio arbitrio coërcent, et populos alio migrare compellunt, incolas invitos deportant, civesque e familia, e domo, e patria abstrahere audent.[8]

164. [*Mutua conversatio et tranquilla insertio fovenda*]. Ordinata et aequabilis ac temperata immigrantium conversatio fovenda est, qua inter advenas et incolas fraterna vigeat caritas et bonum commune plenius ac perfectius promoveatur, atque eorumdem tranquilla et sana in novam communitatem insertio aptius praeparetur.

165. [*Episcoporum et parochorum obligatio*]. Tenentur Episcopi sollertem curam habere de fidelibus migrantibus.[9] Parochi fidelibus emigrantibus consulant donec iidem in aliam ecclesiasticam communitatem inserantur. Paterna autem caritate fideles immigrantes excipiant, qui in ipsorum paroecia suam commorationem constituant.[10]

166. [*Migrantium ritus servandus est*]. Ius antiquitus fidelibus agnitum ad proprium ritum in divinis celebrandis, propriumque sermonem in ministrandis sacramentis et in verbo Dei audiendo, sancte servetur.[11]

B) Normae practicae

167. [*Normae de emigratione servandae sunt*]. Normae pro migrantibus a competenti Auctoritate ecclesiastica statutae, sedulo et integre ab omnibus semper servari debent.[12]

168. [*Comitatus dioecesani et subcomitatus paroeciales*]. Peculiares Comitatus dioecesani et subcomitatus paroeciales ad migrantium bonum apte curandum constituantur.[13]

169. [*Commissio Episcopalis pro emigratione*]. In singulis nationibus in quibus quam plures migrare solent, specialis constituatur Commissio Episcoporum ut accuratius de rebus seu negotiis agatur quae ad fideles migrantes attinent.

170. [*Sacerdotes eiusdem nationis aut linguae emigrantium eligendi*]. In singulis dioecesibus in quibus quam plures migrare solent, cura pastoralis immigrantium sacerdotibus ab Ordinario loci committatur, qui sint eiusdem illorum nationis, aut saltem illorum linguam patriam moresque et usus plene noverint.[14]

171. [*Sacerdotes pro migrantibus ad alios dioeceseos mitten-*

di]. Episcopi dioeceseon e quibus magna fieri solet singulorum fidelium vel familiarum discessio, libenter concedant ut pro necessitate, unus pluresve sacerdotes, qui suae ipsorum iurisdictioni subiiciuntur, aliam dioecesim in perpetuum aut ad tempus praefinitum petant ad curam pastoralem ibi, sub respectivi Ordinarii loci auctoritate, exercendam pro fidelibus qui ad eamdem dioecesim migrant.[15]

172. [*Iurisdictio missionariorum emigrantium: paroecia personalis vel mixta*]. Missionarii fidelium migrantium iurisdictione personali ab Ordinario loci donentur, pro illis intra certos fines territoriales exercenda. Ubi autem fidelium migrantium eiusdem nationis vel eiusdem linguae patriae magna est multitudo, paroecia personalis vel mixta [16] pro iis legitime constituatur, aut saltem peculiaris missio pro eorum cura animarum designetur.[17]

173. [*Subiectio missionariorum iurisdictioni Ordinarii loci*]. Fidelium migrantium Missionarii, in suo explendo munere, Ordinarii loci iurisdictioni subsunt, et in sacro ministerio exercendo libenter ac sedulo cum clero paroeciali allaborare satagant.

174. [*Facultas adeundi parochum vel missionarium emigrantium*]. Fideles migrantes parochum vel cappellanum propriae suae cuiusque linguae patriae libere adire possunt sacramenta recipiendi causa.[18] Qua quidem facultate gaudent pariter, ad celebrationem matrimonii quod attinet, ipsi eorumdemque consanguinei usque ad secundum gradum lineae rectae inclusive.[19]

175. [*Propria immigrantium scholae et opera seu consociationes*]. De consensu Ordinarii loci, possunt immigrantes proprias scholas pro necessitate vel utilitate condere, propria etiam opera seu instituta et associationes legitime erigere.

176. [*Vicarius Generalis pro diverso ritu*]. Ubi plures sint fideles migrantes ritus orientalis in dioecesi ritus latini, aut vicissim migrantes ritus latini in dioecesi ritus orientalis, neque pro iis propria dioecesis erigi queat, pro iisdem constituatur Vicarius Generalis quantum fieri potest eiusdem ritus, aut saltem idoneus ac rerum illius ritus bene doctus.

177. [*Collaboratio parochorum fidelium emigrantium et im-*

migrantium]. Parochi sedulo curent ut fideles qui alio migraturi sunt, per Officium dioecesanum migrationis praemoneantur, opportuneque praeparentur ut novis vitae conditionibus rite occurrant. Proprius emigrantium parochus eorum schedam personalem et familiae transmittere satagat ad parochum vel Ordinarium loci quo illi se conferunt.[20] Hic autem statim ac de eorum adventu certior factus fuerit, eos paterne excipiat et visitare ne omittat.[21]

Fideles qui solummodo ad tempus, alio demigrant, parochus et Ordinarius loci aptis mediis sollicitudine prosequantur.[22]

NOTAE

[1] Nostris temporibus cum migrationes hominum tam liberae quam coactae tam internae quam externae sive ad tempus sive in perpetuum magis in dies augeantur, necessitas urget ut bono spirituali, morali et sociali fidelium migrantium diligentissime provideatur ne ipsi vel asperitate conditionum vitae confracti vel inopia spiritualis curae debilitati fidei donum amittant.

Innumeris enim periculis obnoxii sunt, cum plerumque congrue instructi non sint in his quae sive ad vitam christianam rite degendam sive ad negotia vitae socialis recte expedienda attinent; ex quo fit ut facilius ipsi decipiantur eorumdem familiarum unitas seu integritas pessumdetur aut periclitetur eorumque filiorum catholica educatio magno in discrimine versetur, cum in nonnullis nationibus vel regionibus idoneae et aptae institutiones pro illis non habeantur.

De migrantibus filiis sollicita semper fuit Sancta Mater Ecclesia omnibusque compertum est quantum studium Apostolica Sedes iam dudum impenderit quantamque operam per Sacram Congregationem Consistorialem nunc etiam impendat ut spirituali migrantium bono et saluti actuose consulatur.

Laetandum quidem est quod permulti homines novam patriam novosque fratres invenerint suoque adsiduo labore ac studio magna acquisierint beneficia melioremque vitae conditionem et securitatem sibi suisque consecuti fuerint.

Itemque maxime laudandi sunt Sacri Pastores, qui emigrantium tum religiosas tum civiles rationes studiose curant; sacerdotes, religiosi et religiosae, qui utpote voluntarii exsules spirituali et morali eorumdem bono prospiciunt (cf. IOANNES XXIII, Litt. Encycl. *Ad Petri Cathedram,* 29 iunii 1959: AAS 51 [1959], pp. 527-28; sodales actionis catholicae, consociationes ac fideles omnes, qui actuosa caritate fratres migrantes prosequuntur.

Iamvero cum urgentia migrationum problemata magnum in praesens momentum habeant quippe quae universas fere orbis terrarum gentes ac nationes respiciant — perplurimi namque homines patriam suam aut domi-

cilium ad victum quaerendum dereliquerunt et innumeri tranquilli cives patrio solo, securitate, libertate privati, coacti sunt in dissitis oris nova domicilia quaerere, quin immo nequissime deportati sunt — necessarium apparet summa principia et praecepta hac de re in memoriam revocare et aptiora media in salutem migrantium hominum suggerere ut ad effectum deducantur.

Apostolicae Sedis, in primis, ius et officium est, ut patet, ea omnia quaerere et parare quae in universum spirituali ac morali bono cedant fidelium migrantium actionemque communem promovere, coordinare et moderari, opportunis datis legibus et normis, locorum temporumque circumstantiis accommodandis.

Deinde Sacrorum Pastorum munus urgendum apparet, qui tamen exoptant ut normae ac leges, de migratione adhuc vigentes, diligenter recognoscantur novisque rerum personarum ac locorum adiunctis rite accommodentur ita ut hac in re maior tribuatur facultas sive Episcoporum Coetibus sive ipsis Episcopis, quorum auctoritas sarta tecta semper servari debet.

[2] Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* 1 augusti 1952: AAS 44 (1952), p. 652.

[3] Conc. Later. IV, c. IV, Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio,* XXII, p. 998, Venetiis 1778.

[4] Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* l. c. p. 685.

[5] Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* l. c.

[6] Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* l. c., p. 683.

[7] Pius XII, *Nuntius radiophonicus* de Encycl. *Rerum Novarum,* 1 iunii 1941: AAS 33 (1941), p. 195; Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 411-12.

[8] Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* l. c., p. 684; *Nuntius radiophonicus* in pervigilio Nativitatis anni 1952: AAS 45 (1953), p. 33 sq.

[9] S. Pius X, Motu Proprio *Iam pridem,* 19 martii 1914: AAS 6 (1914), p. 174.

[10] S. Pius X, l. c.

[11] Conc. Later. IV, l. c.

[12] Hunc in finem curandum est ut de iis quae migrationem spectant rite edoceantur alumni, studiis curriculi theologici vacantes, et saepius de iis agatur a parocho cum suis cooperatoribus necnon in conventibus sive sacerdotum sive sodalium actionis catholicae aliarumque associationum, quae ad opera apostolatus promovenda sint constitutae: ut quotannis dies pro migratione, secundum normas ab Ordinario loci praefinitas, sollemniter celebretur (cf. Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* l. c., p. 702, n. 48).

[13] S. Pius X, Motu Proprio, *Iam pridem,* l. c., pp. 174-75; Pius XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* l. c., p. 702, n. 43.

[14] Ordinarius loci ea omnia congrue suppeditare satagat, quae ad sacerdotum honestam substentationem requiruntur et ad opera apostolatus ab iis explenda sunt necessaria.

[15] Meminerint Sacri Pastores, iuxta monita Apostolicae Sedis, sacerdotes qui munere Missionarii emigrantium multos annos in exteris nationibus perfuncti sint, magnum sibi meritum comparavisse; ideoque redeuntes

in propriam dioecesim, si bene officium suum impleverint, benevole excipiantur et adiuventur.

[16] Nomine *paroeciae mixtae* ea paroecia venit, quae territorialis simul et personalis est, i. e. in qua parochus, qui eiusdem nationis et linguae est ac immigrantium, iurisdictione personali gaudet pro suis concivibus, extra suam paroeciam degentibus sed intra certos definitos limites.

[17] In nonnullis dioecesibus, quando agitur de migratione interna, Ordinarii locorum constituendas curant etiam *Stationes Missionales,* quae dicuntur, easque committunt sacerdotibus ex eorumdem advenarum regionibus oriundis, qui inter concives suos pastoralem actionem gerunt collatis consiliis cum parocho loci.

[18] Quando agitur de audiendis confessionibus immigratorum, si desit Missionarius eiusdem sermonis, sacerdos linguae ignarus, formulas secundum poenitentium sermonem exaratas sibi paret caveatque ne confessiones in lingua sibi ignota excipiat.

[19] In Constitutione Apostolica *Exsul Familia,* caput IV, n. 40 conceditur ius, de quo agitur, alienigenis eorumque descendentibus *in primo gradu lineae rectae,* quod multis Patribus ob graves rationes nimis restrictivum videbatur; quapropter non pauci Patres Commissionis Centralis praeparatoriae Concilii Oecumenici et Commissionis de Episcopis et de Dioeceseon regimine ius adeundi proprium Missionarium sine limitatione aut ultra primum gradum lineae rectae extendendum censuerunt.

Omnium desideriorum ratione habita proponitur hic solutio media, scilicet extensio huius iuris usque ad secundum gradum lineae rectae inclusive. Expedit autem ut parochus loci, antequam matrimonio fidelium immigratorum adsistat, si nupturientes qui recentius advenerunt proprium Missionarium adire omiserint, consulat ipsum Missionarium vel, si casus ferat, examen nupturientium eidem committat.

[20] Parochus, fideles suos emigratos paterna sollicitudine semper prosequatur, hortatorias litteras et folia paroecialia illis remittenda curet eosque in novo domicilio, quantum fieri poterit, visitet, servatis de iure servandis.

[21] Hoc fieri potest sive per se sive per sodales actionis catholicae. Parochus ipse de vita et operibus loci certiores faciat immigratos eosque doceat quae necessaria videantur ut in novam communitatem pedetentim inseri possint; de gravibus insuper locorum commorationis periculis paterne praemoneat ut illa sedulo vitent ac praesertim ne imperiti nomen dent sectis vel associationibus Ecclesiae adversis.

[22] Hi plerumque ex aliis regionibus vel nationibus in dioecesim adveniunt ut operam temporariam praestent in agris, in officinis vel fabricis vel in quacumque industriae arte, necnon in publicis operibus. Idcirco curandum est ut his fidelibus praesto sint sacerdotes qui illorum ritus, linguas et mores cognoscant, eos visitent, Verbo Dei et Sacramentis enutriant et, si fieri potest, apud eos deversentur. Itemque optandum est ut fidelium coetibus aliunde ad tempus migrantibus, electi actionis catholicae sodales assideant eosque in locum migrationis, quantum fieri potest, sacerdos etiam comitetur.

Caput III

DE PASTORALI CURA FIDELIUM MARITIMORUM [1]

(*Introductio*)

Nomine maritimorum ii omnes veniunt qui nauticam vel piscatoriam artem exercentes, sive gubernandi sive inserviendi causa in navibus vitam iugiter ducere coguntur, ac proinde nonnisi raro et difficilius parochi cura frui valent; vel portibus addicuntur maritima itinera adparaturi. Hi omnes vitam insuper saepe in adiunctis agunt quae christianae virtuti noxia sunt atque infensa.

Leges ergo seu normae accuratae, quas Apostolica Sedes, Opus Apostolatus Maris commendans, hac de re statuit, ab hac Sacrosancta Synodo in suo robore expresse confirmantur, iisque praeterea decreta adduntur quae sequuntur:

178. [*Secretariatus Generalis Internationalis Apostolatus Maris*]. Secretariatus Generalis Internationalis ad Opus Apostolatus Maris in universo orbe moderandum, opportuna instituta condat, etiam in nationibus non catholicis, et media praebeat et componat ut ubique apte et fructuose pastoralis cura maritimorum exerceatur.

179. [*Unitas Operis Apostolatus Maris commendatur*]. Expedit ut omnes sacerdotes qui in navigantium aliorumque maritimorum spiritualem curam incumbunt, unum efforment Opus Apostolatus Maris.

180. [*Commissio Episcopalis vel Praesul Promotor constituatur*]. In singulis maritimis nationibus pecularis constituatur Commissio Episcopalis, aut saltem aliquis Praesul deputetur promotor, ad Opus Apostolatus Maris in tota natione provehendum et moderandum.[2]

181. [*Religiosa institutio alumnorum scholarum, quae nautas praeparant*]. Episcopalis Commissio praefata summopere curet

religiosam institutionem alumnorum scholarum quae nautas praeparant.

Diligenter item curet ut sacerdotes ad munus cappellani Apostolatus Maris designati, de singulis suis muniis et obligationibus rite instituantur.[3]

182. [*Idoneus nauta qui in navi apostolatus opera gerat*]. In navibus in quibus nec Cappellanus nec alius sacerdos adsit, probus et idoneus nauta designetur qui, quantum fieri potest, communi vitae religiosae et morali navigantium prudenter invigilet ac praecipue pietatis exercitiis praesit, aegrotantibus aut morientibus sollicita et pia caritate adsit, precesque pro defunctis effundat.[4]

183. [*Sacerdotes in portibus designandi*]. Curent respectivi Ordinarii locorum ut in portibus unus vel plures sacerdotes, pro navium frequentia, designentur qui sacrum ministerium pro maritimis exerceant et de eorum bono, praesertim morali, promovendo sint solliciti.[5]

184. [*Coetus laicorum qui in portibus apostolatus opera foveant*]. Peculiares coetus laicorum in singulis portibus constituantur qui, Cappellano moderatore, Apostolatus Maris opera foveant.[6]

NOTAE

[1] Apostolica Sedes nullam praetermisit occasionem ad maritimorum curam Episcopis commendandam. *Opus Apostolatus Maris,* quod dicitur, cuius est potissimum sive spirituale sive morale maritimorum commodum fovere, iterum iterumque adprobavit (cf. PIUS XII, Const. Apost. *Exsul Familia,* 1 augusti 1952: AAS 44 [1952], p. 674); Secretariatum Generalem internationalem constituit ad huiusmodi Opus moderandum (cf. l. c., p. 695). Novissime vero peculiares « Leges » condidit, ut normas, multifariam et variis in adiunctis a sodalibus et a Promotoribus Operis propositas, firmiter statueret atque composite disponeret (*Leges Apostolatus Maris,* auctoritate Pii XII conditae: 21 novembris 1957: AAS 50 [1958], p. 375 sq.).

[2] Praeses Commissionis Episcopalis vel Praesul promotor, collatis consiliis cum Commissionis membris, vel si casus urgeat, prudenti suo iudicio, statuere ne omittat qua aptiore forma quibusque mediis etiam extraordinariis cura religiosa praestanda sit maritimis quotiescumque Cappellano

Operis qua tali vix aliqua aut nulla prorsus datur facultas arripiendi itinera cum maritimis.

[3] Expedit ut sacerdotes ad hoc ministerium electi per conveniens temporis spatium, ductu Directoris vel in scholis seu cursibus internationalibus ad hoc dispositis, de percipiendis ac persolvendis propriis officiis studium practicum peragant.

[4] Ad hoc commendatur manualis liber, a Secretariatu Operis Apostolatus Maris adparatus, qui normales orationes et instructiones ad enutriendam fidem maritimis aptatas contineat, ut pro omnibus piis exercitiis inserviat, quae in communi, absente sacerdote, fieri solent.

[5] Cappellani portuum naves omnes visitandas curent. Quo vero facilius et aptius sacramentales confessiones excipere possint et religiosam quoque instructionem impertire, linguis exteris addiscendis studere debent.

[6] Laici adiutricem operam navare possunt v. g. maritimos ad sedem Apostolatus Maris invitando, aegrotantes in nosocomiis degentes visitando, hospitalitatem christianam ipsis acatholicis offerendo etc.

Caput IV

DE PASTORALI CURA FIDELIUM AERONAVIGANTIUM

(*Introductio*)

Cum magis magisque in dies aërea itinera et commeatus multiplicentur, diligenter curetur oportet bonum spirituale fidelium aëronavigantium eorumque omnium, sive virorum sive mulierum, qui in velivolis et in aërodromis operam praestant seu laborem.[1]

Quapropter Oecumenica Synodus haec statuenda censet:

185. [*Apostolatus Coeli in aërodromis exercendus*]. Singulis in locis ubi aërodromi civiles exstant, sedulo curent Ordinarii ut Apostolatus Coeli, qui dicitur, apte et fructuose exerceatur ad bonum spirituale aëronavigantium eorumque qui in velivolis et in aërodromis operantur.

186. [*Sacellum in aërodromis erigendum*]. Sacellum in aërodromis, si fieri potest, erigatur et sacerdos deputetur, linguis exteris eruditus, qui etiam cappellani officio, praesertim in aërodromis maioribus, fungi valeat.[2]

187. [*Cura fidelium in velivolis vel aërodromis operam navantium*]. Ecclesiasticae Auctoritates et actionis catholicae consociationes sollicita cura eos omnes prosequantur qui in velivolis vel in aërodromis operam navant. In doctrina christiana, apprime edocti sint oportet ac bonis moribus praediti, ita ut fidem catholicam integram servent et vitam vere christianam ducant, itemque idonei sint ad opera apostolatus opportune explenda.

NOTAE

[1] Agitur enim plerumque de iuvenibus utriusque sexus, una simul saepe saepius conversantes sive dum itinera conficiunt sive dum in variis regionibus ad tempus consistunt, et praeterea iidem ratione officii sui cum viatoribus cuiusvis stirpis et cuiusvis religionis conversantur. In doctrina christiana igitur apprime edocti sint oportet ac bonis moribus praediti, ita

ut fidem catholicam integram servent et vitam vere christianam ducant, itemque idonei sint ad opera apostolatus opportune explenda.

Ideoque Apostolica Sedes attento studio consulere non omisit « Apostolatui Coeli », qui dicitur, et Episcopis commendavit ut de re tanti momenti in Conferentiis Episcopalibus agerent.

[2] In his sacellis saltem die dominica aliisque diebus festis de praecepto Sacrosanctum Missae Sacrificium, statutis horis et ordinata cura, celebretur et sacramentales confessiones excipiantur. Ibidem Oleum infirmorum in tuta ac decenti custodia asservari debet.

Ubi vero oratorii sacri aedificatio vel proprii Cappellani nominatio sit impossibilis, Ordinarius loci spiritualem aëronavigantium curam magnopere commendet parocho, in cuius paroeciae territorio aëroportus exstat.

Caput V

DE PASTORALI CURA FIDELIUM NOMADUM

(*Introductio*)

Cum assidua et ordinata parochi cura spirituali careant nomades, qui varias orbis terrarum regiones continuo circumire solent, vel propter artem circensibus ludis exercendam vel propter insitam natura et congenitam animi proclivitatem, opus est ut magis pro iis sollicitudine sacri Pastores afficiantur.[1]

Haec igitur Sacrosancta Synodus servanda constituit:

188. [*Commissionis Episcopalis constitutio et Cappellani nomadum designatio*]. In singulis nationibus, Conferentia Episcoporum peculiarem instituat Commissionem Episcopalem ut opportunae leges seu normae, ad pastoralem nomadum curam exercendam condantur. Peculiaris autem eorum cappellanus ab Ordinario loci designetur, consentiente proprio eiusdem Superiore maiore si ipse sit religiosus.

189. [*Centra missionalia erigenda*]. Iis in regionibus, ubi magna est nomadum multitudo, pro illis peculiaria centra missionalia constituantur ut, moderatore sacerdote designato ab Ordinario loci, etiam probi et idonei laici ad eorum bonum spirituale, morale et sociale convenienter allaborent.

190. [*Cappellani munus et obligatio*]. Cappellani nomadum subsunt, ad normam iuris, Ordinario loci in quo actu commorantur et una cum parocho operam suam praestare tenentur. A proprio autem Directore [2] pendent in iis quae methodum spectant in apostolatu erga nomades adhibendam.

NOTAE

[1] Peculiares profecto normas Apostolica Sedes in singulis casibus et pro singulis nationibus novissime per Sacram Consistorialem Congregationem dedit atque commendavit; quibus rite perpensis, peropportunum

videtur aliquid iure decernere, ne spiritualis media salutis prorsus deficiant pro fidelibus quos dura necessitas quietae facit esse sedis expertes.

[2] Expedit enim ut constituatur a Commissione Episcopali Director nationalis Cappellanorum nomadum, qui munus suum adimpleat simile illi, quod Director missionariorrum emigrantium exercet.

Caput VI

DE PASTORALI CURA FIDELIUM NE MATERIALISMI ERRORIBUS INFICIANTUR

(*Introductio*)

Quamplures sunt qui, etsi inter catholicos connumerentur et generalia Ecclesiae praecepta observare soleant, factionibus tamen associationibusve faveant, iisque etiam nomen dent, quae iactant quidem se commodum et utilitatem pauperum et opificum promovere, perfectam iustitiam socialem instaurare et aequam inter cives bonorum terrenorum partitionem ac distributionem peragere; sed de facto doctrinam materialisticam et antichristianam ipsumve atheismum profitentur, defendunt et propagant; quaeque etiam contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur.

His sane de causis Pastores animarum non solum diligenter curare debent ne fideles praefatis factionibus seu associationibus ullo modo adhaereant eisve favorem impendant, sed etiam illos monere et docere tenentur bono sociali et oeconomico congruenter consuli posse ac debere ipsis doctrinae christianae principiis, eorumque concreta applicatione.

Pariter fideles absterreantur oportet ab aliis erroribus agendique rationibus in re sociali et oeconomica, quibus verum bonum sive privatum singulorum sive commune omnium civium non promovetur, sed potius laeditur et corrumpitur, ex eo quod negatur vel negligitur omnis necessitudo inter rem oeconomico-socialem et ordinem moralem.

Haec igitur Sancta Synodus decernit et statuit:

191. [*Solida fidelium institutio christiana*]. § 1. In suo vigore manentibus quae latae sunt condemnationibus vel monitionibus adversus materialismum atheisticum, necnon et excessus capitalismi et liberalismi, hedonismum quoque ac technicismi abusus,[1] curent praecipue pastores ut plenius vividiusque fidelibus inculcetur verus vitae sensus atque mundi, cum fundamentale sit hac de re discrimen inter systemata illa omnia et doctrinam catholi-

cam; ipsis aperiatur quam amantissimum sit Dei consilium super omnes homines quibus mundum hunc visibilem tradidit quo utantur, non in quem sistant, « definiens statuta tempora et terminos habitationis eorum, quaerere Deum si forte attrectent eum aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum ».[2]

§ 2. Summopere curent pastores animarum ut omnes fideles perfecte in bonis moribus instituantur, adeo ut individualismum egoisticum et hedonisticum penitus effugiant.

192. [*Ecclesia promovet etiam bonum temporale*]. § 1. Pro opportunitate clerici et laici, verbis et scriptis dilucide comprobent verum non esse Ecclesiam bona tantum spiritualia et aeterna extollere ac tueri, bona autem temporalia minimi facere aut etiam penitus neglegere; cum Dei voluntas sit ut homo terram occupet, super omnia creata dominationem suam exerceat, bonis visibilibus utatur ac fruatur, sicque felix sit super terram, ita tamen ut omnia in gloriam Dei referat ac per vitam terrenam ad felicitatem aeternam ascendat.[3]

§ 2. Clare item ostendant Ecclesiam laetari de laudandis tentaminibus quibus homines secreta naturae perscrutantur et ingentibus eius viribus magis in dies frui contendunt, ut sive domi sive in republica, aptius feliciusque vita agatur.[4]

193. [*Socialis Ecclesiae doctrina exponenda*]. § 1. Magna cum sollertia doctrinam socialem Ecclesiae enucleare et illustrare satagant, quae sufficere potest ad quaestiones et difficultates rite dissolvendas, de singulorum iuribus et officiis ad res oeconomicas attinentibus; ut ubique terrarum opifices illam condicionem spiritualem, socialem, oeconomicam revera adipiscantur quae personae humanae libertati et dignitati plene respondeat easdemque perfecte deceat; [5] ut unicuique « merces tanta solvatur quanta ad vitam degendam homine dignam, et ad familiae onera convenienter ferenda par sit »; [6] ut dignitas operarii qua homo, sed maxime qua filius Dei est, semper agnoscatur, neque unquam ut servus aut mere instrumentum productionis habeatur.

§ 2. Pariter principia exponant a Romanis Pontificibus illustrata de frugifera pace inter populos servanda, de amica inter civium ordines convictione et conspiratione fovenda, de adiutorio gentibus et civitatibus praestando, quae cultiores vitae usus nondum plane sunt assecutae, et opibus seu subsidiis materialibus minus sunt ditatae.[7]

194. [*Socialis doctrina ad effectum deducenda*]. Ecclesia non magistra tantum, sed et effectrix est veritatis.[8] Non quod in rebus oeconomicis vel temporalibus ipsa sese ingerat, sed quia per fideles suos qui in mundo sunt, ipsiusque, sicut et ceteri transformationi adlaborare possunt ac debent, illum evangelii legibus informari procurat, ut bonum sociale et oeconomicum omnium quantum fieri potest inde resultet.

195. [*Conductorum laboris et auctoritatis civilis officium*]. § 1. Sacri Pastores vehementer igitur hortentur omnes conductores laboris, eos praesertim qui christiano nomine gloriantur, ut opificum iura tamquam propria revereantur ac tueantur; iisque in memoriam revocent rem esse a christiana doctrina et iustitia prorsus alienam, eorum legitimis iuribus contraire.[9]

§ 2. Simili modo fideles qui publicae rei moderandae intersunt, numquam recordari desinant multiplicem in rem oeconomicam impendendam esse operam, eamque ampliorem quam antea ordinatioremque, ut spiritu Christi omnia imbuantur quorum ipsi curam gerunt.[10]

196. [*Hedonismus impugnetur et virtutes exerceantur*]. Fideles sedulo edoceantur quod esse debent sal terrae et lux mundi et opem efficaciter conferre tenentur ut adveniat regnum Dei: nec moribus contradicant quod ore profitentur; proindeque in exercitio fulgeant omnium virtutum, praeprimis iustitiae et caritatis.[11]

197. [*Clericorum exemplum eorumque ratio cum divitibus*]. § 1. Clerici omnes, et praesertim pastores animarum, cunctis hominibus exemplum praebeant vitae humilis ac pauperis, quo manifeste pateat eosdem a terrenis divitiis possidendis aut expetendis prorsus esse alienos, et hoc unum sibi cordi esse, bonum scilicet quaerere animarum.

§ 2. Iidem diligenter caveant ne quomodocumque subiecti vel obnoxii unquam sint, aut esse videantur, divitibus vel auctoritate valentibus, quorum auxilia — recte utique et prudenter — exquirant aut accipiant ad opera cultus divini et apostolatus atque caritatis exercenda.

198. [*Iustitia socialis inculcanda*]. Ordinarii locorum intente semper invigilent ut principia et normae iustitiae socialis

omnibus fidelibus apte assidueque inculcentur; nec omittant, si quando casus ferat, prudentissime quidem sed aperte, graviores iustitiae socialis violationes improbare, quae publice flagitiose committantur.[12]

199. [*Sacerdotes idonei pro spirituali opificum cura*]. § 1. In paroeciis in quibus numerosiores sunt opifices, sacerdotes pro necessitate a loci Ordinario constituantur qui doctrina, prudentia, caritate ceterisque virtutibus magis idonei comprobentur, ad eorum curam pastoralem aptius et fructuosius exercendam.

§ 2. Peculiares quoque Missionarii designentur qui, specialibus facultatibus sint instructi ad curam pastoralem opificum, concordi animo cum parochis, plenius ac perfectius exercendam: non exclusis mediis seu inceptis, etiam extraordinariis, si casus ferat, quae sint indoli ac missioni Ecclesiae consentanea.[13]

200. [*Magistri et Cappellani studentium*]. Operam dent Ordinarii ut apti et idonei clerici gradus academicos assequantur, quibus praediti munere magistri vel cappellani studiosae iuventutis rite fungi valeant in scholis superioribus et Universitatibus, ubi plurimi iuvenes in periculo quoad fidem et mores versantur, ob quamplurium docentium aut discentium materialismum dialecticum vel atheismum.

201. [*Instituta socialia fovenda*]. Instituta socialia, opificum collegia et consociationes artificum ad suam cuiusque professionem spectantes, Ordinarii locorum et parochi impense foveant et sedulo curent ut earum socii, praeprimis autem ii qui eisdem praeponuntur, plenam perfectamque habeant formationem technicam, socialem, moralem, religiosam; qui propterea alios suae cuiusque condicionis socialis viros, haud difficulter adire possint eosque de Ecclesia opportune docere.[14]

202. [*Sodales actionis catholicae apostoli opificum efformentur*]. Maximi tandem faciant pastores, fideles omnes, operarios praesertim, qui in actione catholica militant.[15] Summo cum studio ad tam necessarium tamque arduum inter opifices ministerium illos praeparent; ipsis fidant, toto etiam corde adiuvent, scientes in tam excellenti pastorali studio hisce in adiunctis, potissimam Ecclesiae spem ultimatim in illos reponi.

NOTAE

[1] Leo XIII, Litt. Encycl. *Libertas,* 20 iunii 1888: Acta Leonis, vol. VIII (1888) pp. 212-246; Litt. Encycl. *Rerum Novarum,* 15 maii 1891: Acta Leonis, vol. XI (1891) p. 97 sqq.; Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* 15 maii 1931: AAS 23 (1931) p. 179 sqq.; Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* 18 martii 1937: AAS 29 (1937) pp. 65-106; Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 1 iunii 1941: AAS 33 (1941) p. 195 sqq.; *Nuntius Radiophonicus,* 24 decembris 1941: AAS 34 (1942) pp. 5-21; *Nuntius Radiophonicus,* 1 septembris 1944: AAS 36 (1944) pp. 249-58; *Nuntius Radiophonicus,* 24 decembris 1944: AAS 37 (1945) pp. 10-23; Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 401-464.

[2] Act. 17, 26-27.

[3] Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 24 decembris 1942: AAS 35 (1943) pp. 20-23; Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c. pp. 460-63.

[4] Pius XII, *Nuntius Radiophonicus,* 24 decembis 1953: AAS 46 (1954) pp. 5-16; idem, *Nuntius Radiophonicus,* 24 decembris 1957: AAS 50 (1958) pp. 5-24; Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c. p. 458.

[5] Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* l. c. p. 199; Pius XII, *Allocutio,* 3 iunii 1950: AAS 42 (1950) p. 487; Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Mater et Magistra,* l. c. pp. 422-424.

[6] Ioannes XXIII, l. c. p. 419.

[7] Ioannes XXIII, l. c. p. 440 sqq.

[8] Ioannes XXIII, l. c. p. 454.

[9] Ioannes XXIII, l. c. p. 463.

[10] Ioannes XXIII, l. c. p. 414.

[11] Pius XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno,* l. c. p. 226; Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* l. c. p. 100; Ioannes XXIII, l. c. p. 462 sqq.

[12] Ioannes XXIII, l. c. p. 454.

[13] Pius XI, Litt. Encycl. *Divini Redemptoris,* l. c. pp. 97-98.

[14] Hunc in finem Sodales Commissionum Praeparatoriarum votum emiserunt ut de mandato Sanctae Oecumenicae Synodi sollicite atque accuratissime conscriberentur et quam maxime divulgarentur libri qui sequuntur:

1) Doctrinae christianae compendium, in quo perspicue explicentur praecipuae veritates sive ordinis naturalis sive ordinis supernaturalis, quae hodiernis temporibus peculiariter impeti solent, cuiusmodi sunt praesertim: exsistentia Dei personalis, omnipotentis et providentis; spiritualitas animae humanae, ratio obiectiva seu ontologica veritatis; notio peccati; mysteria redemptionis, Ecclesiae Christi, finalis resurrectionis hominum.

2) Doctrinae anthropologicae summarium, in quo accuratae et clarae notiones exponantur de hominis natura et de animae humanae immortalitate; de responsabilitate morali; de iuribus nativis et inalienabilibus hominum; de ratione et natura societatis civilis.

3) Codex socialis, in quo paucis et perspicuis verbis, lucido ordine digestis, integra colligatur doctrina socialis Ecclesiae, excerpta ex documentis magisterii ecclesiastici necnon ex actis hebdomadarum socialium.

[15] « Ut integrae hae hominum classes ad Christum, quem negarunt, reducantur, ex iis ipsis seligendi sunt et formandi auxiliares Ecclesiae milites, qui illos illorumque mentes et optata bene norint, qui in eorum corda suavi quadam fraterna caritate penetrare possint. Primi et proximi nimirum opificum apostoli, opifices sint oportet; apostoli vero inter artificii commerciique asseclas, ex iisdem hominibus esse debent » (PIUS XI, Litt. Encycl. *Quadragesimo Anno*, l. c. pp. 225-226).

SCHEMA CONSTITUTIONIS

DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

PROOEMIUM

1. Omnis sanctitatis Divinus Magister et Exemplar Christus Dominus perfectionem vitae quam super terram attulerat omnibus asseclis suis sectandam proposuit dicens: « Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est ».[1] Quomodo autem hanc perfectionem quisquis securius prosequi possit haud minore verborum perspicuitate edocuit. Interroganti enim cuidam quid faciendum sit ad vitam aeternam possidendam, respondit: « Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata »; [2] et cum ille asseruisset omnia ista a iuventute custodisse, ait Iesus: « Si vis perfectus esse vade, vende quae habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo; et veni, sequere me ».[3]

Hisce verbis aliisque plane consonantibus [4] bonum Magister, datis spiritualis vitae praeceptis, quibus homines ad finem sibi praestitutum regerentur universi, indubie docuit praeterea, qui ipsius vestigiis propius insistere vellent, eos evangelica consilia amplecti ac sequi oportere.[5]

2. Consilia Christi manere irrita non potuerunt. Unde ab initio et omnibus Ecclesiae statibus, operante divina gratia, plurimi fideles utriusque sexus doctrinam Divini Magistri de Consiliis evangelicis mente et opere prompto animo secuti sunt.[6] Quanto studio maternoque affectu Provida Mater Ecclesia contenderit, ut suae praedilectionis filios,[7] qui totam vitam Christo Domino mancipantes, Ipsum per viam consiliorum libere et ardue sequuntur, tam caelesti proposito et angelica vocatione dignos iugiter redderet ac eorum vivendi rationem sapienter ordinaret, frequentissima Patrum, Conciliorum, Pontificum documenta et monumenta testantur, atque integer historiae ecclesiasticae cursus omnisque canonicae disciplinae ratio, ad nostra usque tempora luculenter demonstrant.[8]

3. Profecto, illa mirabilis Institutorum perfectionis inde a Concilio Tridentino renovata efflorescentia actuosaque operositas, ingens ubique praevalens vitae et laboris conditionum mutatio necnon ineluctabiles apostolatus moderni multiplices exigentiae, enixe postulant ut ecclesiastica ordinatio statuum perfectionis accurate

iterum recognoscatur atque in pluribus, sive salutifera pristinorum restauratione, sive congruenti ac prudenti praesentibus adiunctis accommodatione, apte renovetur, quo vita institutorum sodalium sanctitate iugiter fulgeat eorumque labores in dies fecundiores abundent.

4. Quapropter, haec Sacrosancta Synodus, de universo Ecclesiae bono tam sollicita, munus suum merito aestimavit esse ad varios status perfectionis christianae prosequendae mentem suam convertere ut eorumdem necessitatibus prout tempora nostra suadent aptiore modo salubriter provideatur.[9]

NOTAE

[1] Mat. 5, 48. « Ita omnes tam religiosi quam saeculares tenentur aliqualiter facere quidquid boni possunt... secundum quod requirit conditio sui status ». S. THOMAS, *Summa Theol.,* II^{a} II^{ae}, q. 186, a. 2 ad 2.

[2] Mat. 19, 17.

[3] Mat. 19, 21; cf. etiam: Mc. 10, 17; Lc. 18, 18.

[4] Cf. Mat. 19, 12, 16 ss.; Lc. 9, 57; 14, 26; 1 Cor. 7. 25.

[5] PIUS XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 133. « ... in illis verbis (Mat. 19, 21) Domini aliquid ponitur quasi via ad perfectionem... » S. THOMAS, *Summa Theol.,* II^{a} II^{ae}, q. 184, a. 3, ad 1.

« Les Ordres Religieux tirent, chacun le sait, leur origine et leur raison d'être de ces sublimes Conseils Evangéliques, que notre divin Rédempteur adressa, pour tout le cours des siècles, à ceux qui veulent conquérir la perfection chrétienne... », LEO XIII, Litt. ad Card. Archiep. Parisiensem, *Au milieu,* 23 dec. 1900: Acta Leonis XIII, 20, p. 340.

« Verum benignissimus Dominus qui absque personarum acceptione (2 Par. 19, 7; Rom. 2, 11; Eph. 6, 9; Col. 3, 25), omnes fideles semel iterumque ad perfectionem ubique sequendam et exercendam invitavit (Mat. 5, 48; 19, 12; Col. 4, 12; Iac. 1, 4), mirabili Divinae suae Providentiae consilio disposuit ut etiam in saeculo... » (PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1947: AAS 39 [1947] p. 117).

Cf. etiam PIUS XII, Alloc. ad 2um Congr. de Statibus Perfectionis, 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) p. 36.

[6] Cf. WERNZ, *Ius Decretalium,* t. 2, Tit. 24, *De Ordinibus Religiosis,* n. 601, p. 630.

[7] Cf. PIUS XI, Nuncium radioph. 12 febr. 1931: AAS 23 (1931) p. 67.

[8] PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) p. 114.

[9] Cf. *Votum Episcopi Berolinen.* « Optatur redactio totius capitis De Religiosis » (Apud: Acta et Documenta: Appendix Vol. 2, Pars I: p. 673, n. 5).

PARS PRIOR

DOCTRINA DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

SECTIO PRIMA

DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE IN GENERE

CAPUT I

NOTIONES DE STATU PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

5. [*Opportunitas constitutionis de statibus perfectionis adquirendae*]. Quod prima Oecumenica Vaticana Synodus in mente habuit,[1] Constitutionem nempe de Regularibus edere qua et genuinam status perfectionis adquirendae — qui tunc temporis fere in unis Regularibus exstabat — notionem traderet, et simul ipsum a teterrimis insectantibus defenderet inimicis; [2] hoc idem, ab illa ob adversa adiuncta infectum relictum, Sacrosanctum Concilium Vaticanum II perficere, haud dissimilibus rationibus, necessarium duxit.

Etenim neque hodie desunt pertinaces quibus impetitur status perfectionis oppositiones et detrectationes, quas refellere oportet; [3] praeterea extensio status perfectionis ad plures personarum coetus atque consequens nonnullorum requisitorum ad statum perfectionis constituendum mutatio ostendunt convenientiam maximam eum clare et inaequivoce iterum definiendi, ut confusiones, falsae opiniones et errores in huiusmodi negotio perniciosissima devitentur.

6. [*Cura Ecclesiae in doctrina de statu perfectionis illustranda: ab initio*]. Et quidem, inter praecipuas Ecclesiae curas iam ab eius primordiis semper fuit, et erit, Christi [4] et Apostolorum doctrinam atque exempla ad perfectionem allicientia suo magiste-

rio illustrare, secure docendo qua ratione ducenda atque componenda esset christianorum vita eidem perfectioni dicata.[5] Ita factum est ut eius opera, nedum primis temporibus nonnulli christiani consiliis evangelicis, ultro obedirent,[6] verum etiam, ut ex testimonio Patrum Apostolicorum et ecclesiasticorum scriptorum constat, paulo post, diversis locis perfectionis evangelicae sectatores specialem ordinem seu coetum in societate clare recognitum et probatum constituerent variis nominibus appellatum ascetarum, continentium, virginum.[7] Hos perfectionis asseclas Ecclesia, temporum progressione, numquam fovere intermisit, sed, sibi constans, atque Magistri consiliis fidelissima, perfectionis evangelicae professionis disciplinam continuo perfecit, sive respectu eorum qui singillatim perfectioni sese tradebant: ut patet in benedictione et consecratione virginum [8] sive, specialiter post Constantinianam pacem adeptam, pro his qui plenam et publicam perfectionem in societatibus collegiisque eiusdem venia erectis profitebantur.[9]

7. [*Elementa constitutiva status perfectionis: pedetentim definita*]. Verum elementa status perfectionis nondum accurate iuridice definita, temporis progressione, sive ipsa praxi vitae perfectionis, primum in monachismo Orientali et Occidentali late diffuso, deinde in novis diversarum formarum religionibus, sive directo Ecclesiae interventu, pedetentim perficiuntur et definiuntur ita ut, medio aevo progrediente, tum disciplina canonica, tum doctrina theologorum et canonistarum ea quoad substantiam fixa ac perfecte definita referant. Exinde uti status iuridicus perfectionis non recognoscitur, qui non praeseferat susceptionem trium consiliorum evangelicorum obedientiae, castitatis perfectae et paupertatis, coram Ecclesia factam, per vota sollemnia, perpetua, et ut plurimum, in aliqua religione vel monasterio ab eadem Ecclesia approbatis vel recognitis, emissa.[10] Haec status perfectionis ecclesiastica ordinatio, quae in Religionibus plenam actuationem seu applicationem habet, immutata ad nostra fere tempora permansit, aliqua tamen exceptione admissa circa necessitatem votorum sollemnium.[11]

8. [*Ultimae innovationes iuridicae circa statum perfectionis*]. Fundamentalem innovationem huic plurisaeculari disciplinae indixit Leo XIII, celebri Const. *Conditae a Christo* [12] per quam inter familias religiosas, iure eis constituto, adnumerantur Congregationes votorum simplicium quas, proinde, in statum iuridicum

perfectionis adquirendae immittit, ita huius ambitum ad innumeros extendens utriusque sexus christifideles et, consequenter, perfectionis evangelicae sectatores in Ecclesia mirum in modum multiplicans. Post aliquos vero annos, Codex Iuris Canonici Leonis XIII incepta complet [13] atque ulterius adhuc progreditur, Congregationes veras Religiones ad omnes effectus iuridicos declarans et novam speciem status perfectionis evangelicae agnoscens in Societatibus vitae communis sine votis.[14] Novissima denique evolutionis status perfectionis phasis, non ita pridem, habetur cum Pii XII Constitutione *Provida Mater Ecclesia,*[15] qua nova status perfectionis forma inducitur, nempe Instituta saecularia, quorum sodales in saeculo manentes et operantes sineque votis publicis, valent nihilominus evangelica consilia publice profiteri, et in statu perfectionis iuridico in Ecclesia constitui, iuxta legem peculiarem pro illis in eadem Constitutione latam.[16] His innovationibus allatis status perfectionis adquirendae nedum ambitus ampliatur, verum etiam nonnulla ex traditionalibus elementis constitutivis valde mutata sunt.

9. [*Definitio status perfectionis adquirendae eiusque prima enucleatio*]. Quando ergo de statu perfectionis evangelicae adquirendae nunc loquimur, nihil aliud significare intendimus nisi stabilem in aliqua societate vivendi modum ab ecclesiastica auctoritate christianae perfectionis adquirendae causa constitutum, quo fideles, praeter communia praecepta, evangelica quoque consilia obedientiae, castitatis et paupertatis profitentur.[17]

Ut pressius status perfectionis evangelicae adquirendae natura dignoscatur, praeprimis meminisse iuvabit, Christum Dominum status perfectionis fundamenta posuisse, finem eius ultimum indicando, nempe, perfectam caritatem,[18] quae utique omnibus baptizatis proponitur assequenda, atque media docendo et proponendo ad ipsam securius et expeditius assequendam; [19] sed socialem et iuridicam eiusdem ordinationem suae Ecclesiae reliquisse perficiendam; quae, profecto, firmis utique fundamentis a Christo Domino iactis, illam ordinationem diligenter complet perpetuoque excolit ac per saecula perficit, novas et audaciores formas, prout adiuncta temporum et fidelium maturitas exigere videntur, inveniens. Duplex ergo elementorum species consideranda est in statu perfectionis adquirendae, nempe: elementa *theologica,* quae velut eiusdem substantiam constituunt, et *iuridica* quae ad illa facilius obtinenda destinantur, et simul status socialis rationem conferunt

modo vivendi eorum qui perfectionem adquirere in Ecclesia contendunt.

10. [*Elementa theologica status perfectionis*]. Ad obtinendam perfectam caritatem, quae est finis ultimus status perfectionis, absolute requiritur perfecta cordis mundities et liberatio a maioribus impedimentis exercitii caritatis, scilicet: a libidine, avaritia et superbia, alias ab Apostolo Ioanne vocatis « concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitae ».[20] De his concupiscentiis interna victoria, quae ab omnibus qui caritatis perfectionem assequi contendunt exigitur, per se in quacumque vitae conditione attingi valet, ideoque in qualibet vitae conditione possibilis est sanctitatis perfectae consecutio.

At Dominus Noster Iesus Christus, his qui alacriore gressu progredi generoso animo cupiunt, breviorem securioremque, licet magis arduam, indicavit viam, nempe professionem evangelicorum consiliorum obedientiae, castitatis et paupertatis, quae si publice ab Ecclesia agnoscatur statum perfectionis adquirendae constituit. Haec autem consiliorum evangelicorum voluntaria susceptio hominem totum, omniaque eiusdem interna et externa, Dei servitio mancipat, et holocaustum Eidem gratissimum offert.[21] Praeterea, fidelis horum consiliorum observantia efficaciter ducit ad obedientiam, castitatem et paupertatem ipsius divini Exemplaris sanctitatis sedule imitandam atque animum fortiter impellit ad Deum et proximum magna cum sui abnegatione quam perfectissime diligendum.

11. [*Elementa iuridica status perfectionis*]. At vero status perfectionis evangelicae alia praesefert elementa scilicet iuridica, quae ipsi veram naturam status socialis ecclesiastici conferunt: professionem seu susceptionem consiliorum evangelicorum in aliqua societate ab auctoritate ecclesiastica approbata ab eaque ad normam iuris regenda, adeo, ut nunc vita anachoretica individualis inter status perfectionis minime recenseatur; [22] vinculum vere iuridicum, externum, mutuum, ab Ecclesia recognitum, quo sodalis propriae societati devincitur eique plene traditur ac in ea, iuxta finem proprium et ad Constitutionum vel Regulae normam, susceptam professionem prosequitur,[23] et societas, sua vice, sodali suppeditare tenetur, quidquid sive ordinis materialis sive praesertim ordinis spiritualis necessarium aut opportunum ad finem proprii status assequendum videatur; [24] denique, hoc vinculum,

quod est natura sua perpetuum,[25] professioni perfectionis evangelicae illam stabilitatem confert ad verum statum hominis constituendum necessariam.[26] Probe tamen notandum hoc vinculum diversa ratione contrahi iuxta tres species in quas status perfectionis adquirendae vigente iure distinguitur, ut pressius infra describitur.[27] Haec status perfectionis assumptio, quolibet modo facta, obligationem inducit adimplendi ea quae causa contendendi ad perfectionem evangelicam suscepta sunt.[28]

12. [*Differentia status perfectionis adquirendae a statu Episcoporum*]. Ex hucusque dictis liquido patet quantum differat status perfectionis adquirendae tum a statu Episcoporum, tum a statu Sacerdotali qua tali. Primi, suscepto pastorali officio, in altissimo statu perfectionis constituuntur, quae exercenda dicitur, vi cuius, ubi opus fuerit, vitam pro ovibus ponere vereri non debent,[29] quod est maximus caritatis actus.[30] Hinc Episcopi, etiam respectu sodalium statuum perfectionis, considerantur ut perfectores et moventes, a quibus vel ipsi religiosi recipiunt.[31]

13. [*Differentia status perfectionis adquirendae a statu cleri saecularis*]. Sacerdotes autem, vi ordinationis, et quidem indelebili charactere, ad altissima mysteria tractanda destinantur, quae absque dubio eximia decet sanctitudo,[32] maior equidem ea simplices religiosos vel aliorum institutorum perfectionis sodales non sacerdotes decente. Nihilosecius haud licet asseverare clericalem statum, utpote talem et prout ex divino iure procedit, ob naturam suam vel saltem ob eiusdem naturae postulatum quoddam exposcere, ut ab eisdem sodalibus evangelica consilia serventur et hac de causa debere aut posse statum evangelicae perfectionis adquirendae appellari. Clericus igitur non vi divini iuris evangelicis consiliis obedientiae, paupertatis, castitatis devincitur; ac praesertim non eodem modo devincitur eademque ratione, qua ex votis publice nuncupatis in religioso statu capessendo huiusmodi obligatio exoritur. Id autem non prohibet, quominus privatim suaque sponte clericus haec vincula suscipiat. Itidem quod Latini ritus sacerdotes sacrum coelibatum servare tenentur, inter clericalem et religiosum statum discrimen non aufert vel attenuat. Clericus vero regularis, non prout est clericus, sed prout est religiosus, evangelicae perfectionis condicionem et statum profitetur.[33]

Re ita obiective considerata, indubium est, Status perfectionis, uti in Ecclesia constitutos, specialia sibi propria et aptissima de se

media praebere ad perfectionem evangelicam sectandam et ad sanctitatem consequendam; quae specialia media, status clericalis saecularis ratione sui non secumfert, licet clerici aliis mediis specialibus sanctificationis, haut tamen sibi exclusivis, non careant, quibus in proprio statu reapse ad apicem sanctitatis contendere eamque adipisci valeant.

His positis, si perfectionis adquirendae status ad clericalem referatur, quin quaestio de praelatione unius prae alio ponatur, oportet dicere quod omnis vocatio tum clericorum saeculariorum tum sodalium statuum perfectionis cum a Deo sit [34] bona est, imo in suo genere optima. Ideoque, cum Paulo dicere licet ut « unusquisque in qua vocatione vacatus est in ea permaneat »; [35] et hoc, quia sanctitas personalis, seu exercitium heroicarum virtutum theologalium et moralium, non directe pendet a statu personae, sed ab eius voluntate, gratia Dei movente et informante. Unde utique sanctitas, idest perfecta caritas ubique florescere consuevit, in officiis et ministeriis dioecesanis, in paroeciis, in domibus religiosis, apud Societates vitae communis et Instituta saecularia, immo in statu communi fidelium.[36] Sanctitas tamen obnoxia est divinae vocationis in qua, quaecumque sit, vult Apostolus ut « digne ambulemus cum omni humilitate et mansuetudine ».[37]

14. [*Terminologia: terminus « Religiosus » stricto et lato sensu*]. Iuvabit notasse verbum « religiosus » specificam habere significationem, diuturno et vigenti usu probatam, vi cuius illos tantum status perfectionis sodales designat qui vota publica in aliqua Religione nuncupaverunt.[38] Verumtamen, attento elemento fundamentali tribus speciebus status perfectionis adquirendae communi, nempe, christianae perfectionis professione evangelicis consiliis solide fundata,[39] nihil impedit quominus quandoque, agendo etiam de aliis statibus perfectionis, idem verbum, praesertim sensu adiectivo latiore modo adhiberi valeat. Attamen, nisi aliud expresse vel aequipollenter dicatur, verbum « religiosus » tantum primi status perfectionis seu religionis alumnos connotare praesumitur.

NOTAE

[1] Cf. Schem. Const. *De Regularibus*: Collectio Lacensis, t. 7, col. 671, Friburgi Brisgoviae, 1890.

[2] Cf. ibid.

[3] Cf. infra, clausulas: 24, 25, 30, 31, 32, 33.

[4] Cf. Mat. 16, 24; 19, 10-12; 16-21; Mc. 10, 17-21; 23-30; Lc. 18, 18-22; 24-29; 20, 34-36.

[5] Cf. 1 Cor. 7, 25-35; 37-38; 40; Mat. 19, 27; Mc. 10, 28; Lc. 18, 28; Act. 21, 8-9.

[6] Cf. Act. 4, 32, 34-35; Lc. 8, 15; 1 Cor. 7, 25-35, 37, 38, 40.

[7] Cf. IGNATIUS *Ad Polycarp.*, 5: PG 5, 724. POLYCARP. *Ad Philippen.*, 5, 3: MG 5, 10009; IUSTINUS PHILOS. *Apologia I pro Christ.*: MG 6, 349 etc.

[8] Cf. Pontificale Romanum II: *De benedictione et consecratione Virginum*; OPTATUS, *De schismate donatistarum*, VI: ML 11, 1071 ss.

[9] PIUS XII, Const. *Provida Mater,* 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) p. 115.

[10] Cf. S. C. Ep. et Regul. 15 sept. 1864: Collectanea, p. 746. Romae 1885, 27 apr. 1864; ib. p. 745.

[11] Cf. GREGORIUS XIII, Const. *Ascendente Domino,* 25 maii 1584, § 21: C.I.C.F., I n. 153, p. 269.

[12] 8 dec. 1900; cf. LEONIS XIII, Acta, Vol. 20 p. 317 ss.

[13] Cf. PIUS XII, Const. *Provida Mater,* l. c., p. 116 ss.

[14] Cf. can. 488, 1°; 673-681, CIC.

[15] Cf. 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) pp. 114-124.

[16] Cf. l. c., pp. 120-124.

[17] Cf. can. 487, 488, 1°, 593 CIC.

[18] Mat. 22, 40; S. THOMAS, *Summa Theol.,* II^{a} II^{ae}, q. 186, a. 5.

[19] Cf. supra nota 3.

[20] I IOAN. 2, 16; S THOMAS, *Summa Theol.,* II-II^{ae}, q. 186, a. 7.

[21] Cf. S. THOMAS, l. c.,

[22] Cf. can. 487 CIC.

[23] PIUS XII, Const. *Provida Mater,* 2 febr. 1947: AAS 29 (1947) art. III, § 3, p. 121 ss.

[24] PIUS XII, l. c. n. 2; SACRA CONGR. DE RELIGIOSIS, Instructio: AAS 40 (1948) p. 295, n. 7, b.

[25] PIUS XII, l. c. n. 10; can. 488, 1° CIC.

[26] S. THOMAS, op. c. q. 183, a. 1.

[27] Cf. infra Caput II.

[28] Can. 487; 488, 1°; 593; 679 CIC; Const. *Provida Mater,* a. III, § 2, n. 10; cf. S. THOMAS, op. c. q. 186, a. 2; S. ALF., *Theol. Mor.* (ed. Gaudé), T. II, 1, 4, n. 9 ss., p. 499 ss.

[29] Cf. IOAN. 10, 11; S. THOMAS, op. c. q. 185, a. 5.

[30] Cf. IOAN. 15, 13.

[31] Cf. S. THOMAS, op. c. q. 184, a. 7.

[32] Cf. S. THOMAS, l. c. a. 8; PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* 20 dec. 1935: AAS 38 (1936) p. 9, 19 ss.; cf. can. 124 CIC.

[33] PIUS XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 20, 11; cf. Motu Proprio *Clerici sanctitati,* 11 iun. 1957, *De personis pro Ecclesia Orientali*: AAS 49 (1957) p. 29, can. 71; S. THOMAS, l. c. a. 8.

[34] Cf. 2 Thess. 11, 1; 2 Tim. 1, 9 etc.

[35] Cf. 2 Cor. 5, 48.

[36] Cf. Mat. 5, 48; 2 Cor. 13, 11; S. THOMAS, *Summa Theol.*, IIª IIªᵉ q. 184, aa. 1, 4, 5.

[37] Ephes. 4, 2.

[38] Cf. can. 488, 7° CIC.

[39] Cf. PIUS XII, Motu Proprio *Primo feliciter*, 12 mar. 1948, II: AAS 40 (1948) p. 284.

Caput II

TRES SPECIES STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

15. [*Prima species status perfectionis: Religiones*]. Prout nunc, iure vigente, perfectionis adquirendae status ordinatus exstat, tres tantum recensentur species quae totidem singulares status perfectionis constituunt.[1]

Sunt imprimis *Religiones* seu societates a legitima auctoritate ecclesiastica approbatae in quibus sodales, secundum proprias ipsius societatis leges, vota publica perpetua vel temporaria, elapso tamen tempore renovanda, nuncupant, atque ita ad evangelicam perfectionem tendunt.[2] Religiones eximie referunt omnia illa elementa quae ad statum perfectionis iuridicum completum necessaria reputantur.[3]

Nulla ergo, ad conceptum Religionis quod attinet, differentia inter vota simplicia et sollemnia, nulla inter vota perpetua et temporaria, dummodo haec sint elapso tempore ad quod emittuntur ex Religionis instituto renovanda, nulla tandem quoad conditiones membrorum inter religiosos clericos et laicos. E contra, ad Religionem constituendam non sufficiunt vota privata, etsi ab Ecclesia recognita, neque vota simpliciter temporaria.[4]

16. [*Secunda species status perfectionis: societates sine votis*]. Religionibus accedunt *Societates vitae communis,* scilicet, illae societates ab ecclesiastica auctoritate erectae, quorum sodales in communi viventes, christianae perfectionis adquirendae causa, tria consilia evangelica, quamvis publica vota non emittant, stabiliter profitentur secundum proprias cuiusque societatis constitutiones. Licet enim aliquibus iuridicis sollemnitatibus status religiosi careant, tamen substantiam status perfectionis servant et Religionibus arcta similitudine coniunguntur.[5] Iure igitur meritoque his Societatibus magna ex parte ius religiosorum applicatur, non tamen absolute sed congrua congruis referendo.[6]

17. [*Tertia species status perfectionis: Instituta saecularia*]. Tertiam et novissimam status perfectionis evangelicae speciem constituunt *Instituta sic dicta saecularia,* quorum sodales consilia

evangelica exercenda suscipiunt plene et perpetuo; sed in saeculo, quin ulla ratione vitae communis canonicae sint obnoxii.

18. [*Tres species status perfectionis comparantur: in genere*]. Satis clare inde conspici potest in quo hae tres species status perfectionis adquirendae conveniant, in quo autem inter sese differant. Conveniunt in eo quod est substantia status perfectionis, seu in obedientiae, castitatis perfectae et paupertatis professione, perpetua de se et obligatoria in aliqua societate ab auctoritate ecclesiastica approbata; [7] differunt autem ex diverso modo profitendi, vivendi, operandi qui unicuique earum propriam physionomiam et veluti specificum characterem conferunt.

19. [*Differentia inter tres status: quoad modum suscipiendi perfectionem*]. Profecto, unaquaeque ex his speciebus proprium habet perfectionem evangelicam profitendi modum: Religiones, per emissionem votorum publicorum; [8] Societates vitae communis, per traditionem aliqua ratione expressam vel vota privata, iuxta cuiusque Societatis Constitutiones; [9] Instituta saecularia, citra vota publica, per vota, iuramentum vel promissionem in saeculo facta, pariter iuxta cuiusque instituti statuta.[10]

20. [*Differentia inter tres status: quoad modum vivendi*]. Diversus quoque est modus vivendi horum perfectionis statuum. Etenim, Religiosi in propriis domibus degunt vitamque communem perfectam observare tenentur et, praeter Constitutiones et Regulas pro singulis Religionibus approbatas, etiam disciplina canonica pro ipsis in Iure communi sancita devinciuntur.[11] Societates vitae communis vitam valde similem Religionum ferunt; cum tamen verae Religiones non sint, legislatio canonica religiosorum propria, neque tota, neque plene eis applicatur, sed prout convenire eis videatur vel minus.[12] E contra, sodales Institutorum saecularium in saeculo degunt, conditionem saecularem retinentes; ideoque vitam communem canonicam non habent [13] nec Religionum aut Societatum vitae communis proprio peculiarique iure utuntur [14] nisi « aliquid huiusmodi iuris praescriptum, per exceptionem accommodatum fuerit ».[15]

21. [*Differentia inter tres status: quoad modum exercendi activitatem*]. Denique status perfectionis adquirendae non parum inter se differunt, ex modo propriam activitatem exercendi, Re-

ligiosi, et sodales Societatum vitae communis, suam ad finem specificum Instituti prosequendum operositatem exercent iuxta proprias cuiusque Constitutiones vel Regulas, intra vel extra septa; hoc tamen semper faciunt ex auctoritate Religionis, vel Societatis quae universam alumnorum actuositatem iubet et moderatur. Membra autem Institutorum saecularium non tantum in saeculo operantur; sed servata obedientia quam professi sunt, « veluti ex saeculo ac proinde professionibus, exercitiis, formis, locis, rerum adiunctis saeculari huic conditioni respondentibus »,[16] in quibus sese sanctificare et multiformem apostolatum quaquaversus irradiare tenentur.[17]

22. [*De Tertiis Ordinibus Saecularibus*]. Statibus perfectionis evangelicae ab Ecclesia recognitis peculiari modo et intime coniunguntur Tertiarii saeculares qui, in saeculo degentes propriasque conditiones vitae retinentes, unam familiam spiritualem cum Ordinibus a quibus procedunt constituunt. Sub eorumdem enim moderatione et secundum eorum spiritum, ad christianam perfectionem, citra tamen evangelicorum consiliorum professionem, contendere nituntur, modo saeculari vitae, etiam coniugali, consentaneo, secundum regulas ab Apostolica Sede pro ipsis approbatas.[18]

In laudem Tertiariorum saecularium est quod, dum ipsi propriae sanctificationi incumbunt atque cum sincera pietate exempla fidelis praeceptorum Dei et Ecclesiae adimpletionis assidue praebent, ad ipsum Corpus Mysticum Christi aedificandum absque dubio pro parte sua valide quoque conferunt. Id vero ut efficaciter et perseveranter assequi valeant, spiritum sui Ordinis sub propriis regulis sedulo servent oportet, primo Ordine solerter moderante et fovente. Qua ratione, hoc providentiale institutum « mirifice societati humanae his quoque temporibus idoneum » semper se exhibet.[19]

NOTAE

[1] « Cet idéal (de perfection chrétienne) chaque chrétien est invité à y tendre de toutes ses forces; mais il se réalise d'une manière complète et plus sûre dans les *trois états* de perfection selon le mode décrit dans le Droit Canon et les Constitutions Apostoliques déjà citées » (Pius XII, Alloc. ad 2um Congr. de Statibus perfectionis, 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) p. 36.

[2] Cf. can. 488, 1° CIC.

[3] Cf. can. 487 CIC; Const. Apost. *Provida Mater,* 2 febr. 1947: AAS 29 (1947) p. 117.

[4] Can. 488, 1° CIC.

[5] Const. *Provida Mater,* l. c. p. 117.

[6] Cf. Tit. XVII, L. II, CIC.

[7] Cf. supra dicta nn. 9, 10, 11.

[8] Cf. can. 488, 1°; 574; 575 CIC.

[9] Cf. can. 677 CIC.

[10] Cf. Const. Apost. *Provida Mater,* l. c. p. 121.

[11] Cf. supra dicta nn. 9, 10, 11.

[12] Cf. ib.

[13] Cf. ib.

[14] Cf. ib.

[15] Cf. ib.

[16] Pius XII, Motu Proprio *Primo feliciter*: AAS 40 (1948) II, p. 284 s.

[17] Cf. l. c.

[18] Cf. can. 702 § 1 CIC.

« Quae igitur a Christo Domino tributa laus est discipulis, ei praecipuum in modum adhaerentibus, cum dixit: " de mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo ", eadem merito tribuenda his Francisci alumnis qui evangelica consilia, mente et animo, quantum in saeculo licet, observantes, vere de se affirmare idem possunt quod Apostolus: " nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est " » (Bened. XV, Litt. Encycl. *Sacra propediem celebrari,* 6 ian. 1921: AAS 13 [1921] p. 38).

[19] Cf. Encycl. citata: l. c. p. 34.

Caput III

DE DIVERSIS FORMIS STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE ET DE ERRORIBUS REFELLENDIS

23. [*Diversae formae status perfectionis adquirendae*]. Hac amplissima et sapientissima statuum perfectionis ordinatione, Mater Ecclesia, innumeris Christifidelibus, viris ac mulieribus, copiosam praebet opportunitatem evangelica consilia amplectendi et per ea perfectionem caritatis appetendi, habita praesertim ratione infinitae paene varietatis formarum quas unaquaeque species status perfectionis induere valet, et de facto, decursu saeculorum, induit. Unde, ex una parte asseri potest, nullam fere humano generi obvenisse necessitatem spiritualem vel corporalem ad cuius levamen aliqua religio divinitus suscitata non fuerit; [1] ex alia autem, taliter instructas esse has diversas formas statuum perfectionis ut, praeterea, peculiari indoli, proclivitati, vocationi cuiusque animae egregie respondeant, prout illi « qui evangelica consilia amplexi sunt, vel operosam inter homines, vel umbratilem in silentio vitam agant, vel utrumque pro peculiari instituto suo efficere contendant ».[2]

24. [*Errores refellendi: activismus*]. Ad omnem hac in re perniciosam aequivocationem dissipandam, omnino retinendum est quod etiam in institutis quae operibus externis specialiter dedicantur, vita interior et orationis studium minime excluduntur; immo praesupponuntur ad finem generalem instituti status perfectionis assequendum et in aestimatione vitaque sodalium primatum omnino tenere debent. Quare refellendus est periculosus error penes nonnullos, etiam perfectionis evangelicae sectatores nostris temporibus invalescens, dictus *activismus*, qui vitam interiorem negligens, et orationis efficaciam parvipendens inficiuntur « febri illa inquieta et non raro sterili *actionis* quam vocant, speciosae magis quam efficacis ».[3]

Ex sancto nempe precationis studio vis illa solummodo hauriri potest, quae a caelestibus sedibus descendit, et quae una valet

religiosam alere vitam et fructus etiam in apostolatus edere in sempiternum aevum salutares.[4]

25. [*Errores refellendi: naturalismus*]. Nec praetereundum est aliud grave discrimen quod insidiatur illis statibus perfectionis quorum proprium est varia externa opera apostolatus necnon misericordiae corporalis in proximo exercere propter amorem Iesu Christi, qui omnes voluit ad se trahere et in pauperibus et infirmis repraesentari praedilexit.[5] Nunc autem periculum instat caritatem proximis praestitam paulatim religiosam naturam amittere. Quod evenit quia in proximis iuvandis saepe naturalia motiva miscentur adeo ut non raro rationibus supernaturalibus praevaleant. Hoc pacto operum misericordiae supernaturalis ratio valde periclitatur eorumque vis sanctificatrix et apostolica enervatur. Profecto, « beneficentia quae nullum a fide principium ducit sed aliunde scaturit caritas non est neque catholica appellari potest. Habet caritas dignitatem, habet afflatum, habet vires quae simplici philanthropiae, etiam opibus et praesidiis praeditae, desunt ».[6] Sodales igitur statuum perfectionis, cum externis incumbunt operibus, prae oculis semper ferant et assidue colant ea omnia ordinis supernaturalis, cum ceteris ordinis materialis, quae actionis beneficae adaugeant efficaciam. Verum, imprimis, Iesu Christi amorem in cordibus suis intensissime foveant cuius ductu, pro miseris et egenis vel propriam vitam ponere ne formident.[7]

NOTAE

1 Pius XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 134 s.

2 Pius XII, Encycl. *Mystici Corporis Christi,* 29 iulii 1943: AAS 35 (1943) p. 201.

3 Pius XII, Alloc. *Moderatoribus Gen.,* 11 febr. 1958: AAS 50 (1958) p. 158; Ioannes XXIII, Alloc. *in Collegio S. Anselmi,* 25 sept. 1959: AAS 51 (1959) p. 707 s.

4 Pius XII, Alloc. *Annus Sacer* 8 dec. 1950: AAS 40 (1951) p. 32.

5 Mat. 10, 42; 25, 40.

6 Pius XII, Alloc. cit.: l. c. p. 32.

7 Cf. Pius XII, Alloc. cit.: l. c. p. 33.

Caput IV

HABITUDO STATUUM PERFECTIONIS ADQUIRENDAE AD ECCLESIAM

26. [*Positio status perfectionis adquirendae in Ecclesia*]. Nunc si mentem vertimus ad relationem statuum perfectionis cum Ecclesia Christi, haec adeo apparet intima ut ipsam Ecclesiae constitutionem quadantenus afficere videatur. Etenim ex divina institutione sunt in Ecclesia *clerici* a *laicis* distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis; utrique autem esse possunt *Religiosi.*[1] Divino, igitur, ipso iure, statutum est ut clerici distinguantur a laicis. « Inter duos hos gradus, religiosae vitae status interiicitur, qui ecclesiastica origine defluens, ideo est atque ideo valet, quia arcte proprio Ecclesiae fini cohaeret, qui eo spectat ut homines ad sanctitatem assequendam perducantur ».[2] Hac ratione, Ecclesia, uti supra dictum est, principia a Christo iacta reassumens, Statum perfectionis instituit, nedum ad bonum privatum christianorum verum etiam ad bonum universale totius Corporis Mystici Christi.

27. [*Hierarchia interna status perfectionis adquirendae*]. Ut hunc finem melius attingeret, Ecclesia quos condidit Status perfectionis specialibus legibus ordinavit eosque instructos voluit peculiari interna hierarchia a Sacra Hierarchia clericali divinitus instituta omnino distincta, quae propriis Superioribus internis constans, tamquam Supremum Caput habet Romanum Pontificem qui est etiam singulorum omnium sodalium Supremus Superior.[3]

28. [*Duplex officium status perfectionis*]. Statibus perfectionis duplex erga Ecclesiam quae illos induxit tamque sapienter ordinavit incumbit officium. Primum, veluti illorum naturae necessario inhaerens, est efficere ut per assiduam ac strenuam evangelicae perfectionis prosecutionem, sanctitas, quae prima et indeficiens Ecclesiae nota praedicatur, continuo crescat, magis magisque ubique clarescat.[4] Cum vero a perfecta Dei dilectione defluat ipse proximi amor, ab illo primo officio sanctitatem sectandi derivatur alterum cum eo intime connexum, pro viribus scilicet prece actuo-

saque opera laborandi ad Regnum Christi in animis radicandum ac roborandum illudque ad omnes plagas dilatandum, ut catholicitas Ecclesiae nedum de iure tantum habeatur, verum etiam de facto ubique luculenter fulgeat.[5]

NOTAE

[1] Can. 107 CIC.

[2] PIUS XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 40 (1951) p. 27 ss.

[3] PIUS XII, Alloc. cit., l. c. p. 28; can. 499 CIC.

[4] Cf. Eph. 4, 12; PIUS XII, Const. Apost. *Sponsa Christi,* 21 nov. 1951: AAS 43 (1951) p. 14 ss.

[5] Cf. Mc. 16, 15. De rationibus inter Episcopos et Religiosos agitur specialiter in schemate a Commissione mixta de Episcopis et de Religiosis concordato, ubi quaestio specialis quoque est de exemptionis instituto. (Cf. infra, Pars II, Caput 30, in nota n. 1, pag. 284).

Caput V

EXCELLENTIA STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE ET ERRORES REFELLENDI

29. [*De utilitate sociali Institutorum status perfectionis*]. Quanta alacritate et heroica fidelitate Statuum perfectionis membra, specialiter religiosi utriusque sexus, munus aedificandi ac dilatandi Ecclesiam, perpetua Dei servitio mancipatione, exemplo virtutum, eximia sanctitate, ardentissimo zelo, adimpleverint, omnibus compertum est. Historia enim sanctitatis et apostolatus catholici singulis suis paginis luculenter nos edocet innumeros esse Sanctos qui in eremis, coenobiis et septis Religionum floruerunt et florent; atque ab iis in omnes creaturas iuxta mandatum Domini prosilierunt et prosiliunt.[1] Sed neque satis: quisnam enim ignorat quantum etiam humanae culturae et civili progressioni contulerint, et nunc conferunt, Religiosi aliive statuum perfectionis sectatores innumeris institutis scientificis et beneficiis conditis in iuvamen eorum praesertim qui mediis oeconomicis sunt destituti.[2]

30. [*Excellentia intrinseca status perfectionis*]. Hactenus dicta luculenter demonstrant summam excellentiam atque altissimum pretium status perfectionis iuxta verissimum principium a Domino prolatum, nempe, ex fructibus arboris bonitatem dignosci.[3]

Verumtamen, si rem directe velimus inspicere, maxima illorum praestantia et dignitas ex sequentibus considerationibus ab illorum natura et fine desumptis, luce meridiana clarescent. Profecto, status perfectionis adquirendae prout in Ecclesia est ordinatus, speciale aptissimumque sese praebet medium ad sanctitatem assequendam; nam Dei servitio hominem plene ac perpetuo mancipat, eumque per obedientiae, castitatis perfectae et paupertatis iugem observantiam, liberat ab iis praecipue quae impediunt exercitium caritatis; [4] praeterea ipsum efficaciter excitat ad actus caritatis erga Deum et erga proximum cui opera misericordiae spiritualis et temporalis omnis generis praestat; exspolians denique illum omnibus quae possidet eumdem expeditum facit ad Christi sequelam.[5]

31. [*Errores refellendi: de statu matrimoniali praeferendo*]. Quapropter, prorsus errare dicendi sunt illi qui iuvenes ad hanc sublimem vocationem non tantum non incitant, sed etiam ab ea amplectenda arcent, asserentes Religionis causam melius serviri a laicis coniugatis actionem apostolicam in saeculo exercentibus quam a religiosis a mundo segregatis.[6] Hic error enim proxime accedit alteri iam a Concilio Tridentino damnato, scilicet, de statu coniugali statui virginitatis vel coelibatus anteponendo.[7] E contra pro rei veritate omnino tenendum est vocationem ad virginitatem tamquam excellens donum a Deo largiter collatum habendum esse, arcanis intimisque vinculis cum ipsa caritatis perfectione assequenda coniunctum. Iamvero, qui evangelicam perfectionem profitentur, ad virginitatem sectandam ducuntur non quidem aliquo egoistico sensu vel animi pusillanimitate ducti ut scilicet a gravibus matrimonii muneribus et officiis sese exonerent, sed « ut plenius queant Deum servire et ad proximorum viribus omnibus conferre bonum ».[8] Ideoque, sacerdotes educatoresque ne timeant istam viam evangelicorum consiliorum eis quos dirigunt prudenter ostendere, nec umquam ita loquantur ac si excellentior esset conditio christianorum qui in saeculo, sub communi praeceptorum lege viventes, apostolatui Ecclesiae ex animo incumbunt.[9]

32. [*Errores refellendi: nimia facilitas in statu perfectionis*]. Nonobstante vero tanta excellentia status perfectionis, non desunt qui leviter asserant illum « natura sua fineque suo nihil aliud esse nisi salutis refugium timentibus et anxiis datum, qui cum non valeant procellosa vitae obire discrimina, et aspera rerum sustinere neque sciant, neque forsitan velint, socordia ducti valedicunt saeculo et in sereni coenobii portum confugiunt ».[10]

Haec sane relata opinatio, « si in universum accipiatur, falsa et iniusta est. Enimvero, quemadmodum sacerdotii ineundi, ita, imo potius, religiosi status ingrediendi propositum atque in suscepto proposito firma constantia magnos spiritus et alacre devovendi studium flagitant ».[11] Quod historia ecclesiastica amplissime confirmat, luculenter attestans statum perfectionis fontem esse heroicae sanctitatis ab Ecclesia proclamatae, dum omnes conspicere valent tot praeclarissima virorum et mulierum exempla virtutum, indefessae actuositatis et generosae immolationis, qui tam in silentio coenobiorum quam in aperto campo apostolatus et operum caritatis, prima acie dimicant.

33. [*Errores refellendi: nimia difficultas in statu perfectionis*]. Alius est funestissimus denuntiandus error eorum qui status perfectionis amplecti dissuadere nituntur ob rationem opinatui antea relato penitus contrariam, ob nimiam scilicet difficultatem quam status perfectionis praesefert, libero suo arbitrio sese exuendi et libertatis potestatem deponendi. Immo veluti celsa moralis perfectionis forma a quibusdam extollitur: non ob Christi amorem exuta libertas, sed huiusmodi abnegationis coarctatio.[12]

Qui huiusmodi sententiam temere proferunt perspicue ostendum se evangelicae consiliorum praecellentem naturam minime agnoscere et Dei gratiae virtutem parvipendere qui generosis et volentibus animis perfecta, non vero impossibilia, proponit.

Etenim, ille qui in statu perfectionis propriam abdicat libertatem, maximum quidem in sua persona sacrificium Deo offert cuius servitio sic totaliter et radicitus se mancipat ad quod praestandum expeditiorem, immo expeditissimum se reddit. Cum autem id faciat ad exemplum Christi qui « humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis »,[13] a Divino Redemptore etiam animi fortitudinem necessariam fiducialiter expectare debet ut obedientiam in omnibus fideliter praestare valeat, dicens cum Apostolo: « omnia possum in eo qui me confortat ».[14]

Fallit igitur et fallitur qui de statu capessendo consilium petenti, absque alio, libertatem suggerit retinendam, huius animi piam proclivitatem et divinae gratiae motum perperam negligens. Quocirca, si Dei vocis incitamentum, indicio certo, aliquem ad evangelicae perfectionis culmen arcesserit, qualibet haesitatione remota, celsi huius propositi proficiendi causa, proponatur libertatis libera immolatio prout obedientiae votum exposcit, votum quod Ecclesia per tot saeculorum decursum perpendit, experta est, definivit, comprobavit.[15]

NOTAE

[1] Cf. Mc. 16, 15.

[2] PIUS XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 133 s.; PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) p. 117; IOANNES XXIII, Alloc. *in Collegio Sancti Anselmi,* 25 sept. 1959: AAS 51 (1958) p. 707.

[3] Mat. 7, 16.

[4] Cf. supra dicta in clausulis 9, 10, 11.

[5] Mat. 19, 27-29.

[6] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 mar. 1954: AAS 46 (1954) pp. 177-178.

[7] CONC. TRID. *De matrim.,* can. 10.

[8] PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas* cit., l. c. p. 168.

[9] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. cit., pp. 170-174.

[10] PIUS XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 40 (1951) p. 30.

[11] PIUS XII: l. c.

[12] Cf. PIUS XII, Alloc. c. 8 dec. 1950: l. c. p. 30.

[13] Phil. 2, 8.

[14] Phil. 4, 2.

[15] Cf. PIUS XII, Alloc. cit., l. c. p. 32.

SECTIO SECUNDA

DE ALIQUIBUS INSTITUTIS STATUS PERFECTIONIS IN PARTICULARI

34. [*Transitus a sectione prima ad secundam*]. Licet ea quae praecedunt omnia sane respiciant instituta status perfectionis, Sacra Synodus tamen opportunum ducit aliquid in particulari addere tum de institutis laicalibus, praesertim Fratrum docentium, praesentibus in adiunctis speciali ratione commendandis,[1] tum de institutis saecularibus nuperrime iuridice ordinatis et statui perfectionis adquirendae adscriptis.

Caput VI

DE INSTITUTIS LAICALIBUS PRAESERTIM FRATRUM DOCENTIUM

35. [*De aestimatione vitae religiosae laicalis habenda*]. Vita religiosa laicalis, qualis a prioribus temporibus in Ecclesia exculta[2] atque hisce ultimis saeculis volventibus nova forma, tam pro viris quam pro mulieribus, variis apostolatus operibus mirum in modum aptata et nunc ubique vegetior efflorescens, ab omnibus habenda est tamquam evangelicae perfectionis adquirendae et Deo consecrationis status completus a Sancta Ecclesia recognitus; eam igitur Sacra Synodus magni faciens libenti animo omnium aestimationi ac speciali Sacrorum Praesulum sollicitudini commendat.

36. [*De speciali Fratrum docentium vocationis indole*]. Inter vitae religiosae laicalis sectatores viros, qui peculiari Dei vocatione sacerdotii dignitati iisque solaciis quae ex eo oriuntur, renuntiant,[3] placet specialiter recensere diversorum Institutorum Fratres docentes, qui, sicut de aliis quibuscumque religiosis docentibus quoque dicendum est, ab Ecclesia eorum Constitutiones approbante utpote finem specialem prosequendum munus[4] chri-

stiane erudiendi iuventutem receperunt; atque ideo veluti missionem obtinuerunt non tantum disciplinas profanas sensu catholico tradendi sed praesertim docendi doctrinam christianam, qua, in scholis cuiuscumque ordinis et gradus, iuvenis animum ad vitam christianam reapse instituunt.

37. [*De speciali Religiosorum docentium vocationis merito*]. Huius peculiaris vocationis Religiosi docentis meritum manifesto apparet consideranti christianam educationem causam esse sane gravissimam, quod attinet non modo ad singulos homines, sed ad domesticam etiam civilemque consortionem.[5] Itaque, dilucidum est quam praestabilis sit, prae ceteris omnibus, christianae educationis opera, quippe quae eo potissimum spectet, ut summi boni, nempe Dei, possessionem adulescentibus educandis comparet, et humanae societati maxima, quoad in terris fieri potest, emolumenta ac commoda pariat.[6]

38. [*Specialis missio docendi religionem in scholis*]. Quapropter, stante fine speciali Institutorum Fratrum docentium, licentia Ordinarii loci ipsis concessa scholam aperiendi secumfert facultatem docendi in eadem doctrinam christianam, firmo tamen iure Ordinarii loci vigilantiae ac visitationis, servatisque legitimis conditionibus in ipsa permissione forte appositis.[7]

39. [*Congrua praeparatio Fratrum ad religionem docendam*]. Tam nobilis vero missio gravem inducit necessitatem ut religiosi docentes ad eam rite explendam profunde accurateque formentur, non solum sufficienti scientiae sacrae acquisitione sed etiam artis eam, pro alumnorum capacitate et gradu, cum fructu tradendi. Immo, si de doctrina religionis in scholis mediis et superioribus tradenda agatur, seria et proportionata requiritur in docente institutio generalis theologiae, sine qua tantum munus eo gradu tuto ac competenter exerceri vix potest.[8] Huic quidem apostolatui se totos dent, illum caeteris omnibus quae illos ab eo distrahi possint ante ponentes.

40. [*Vocatio Fratrum docentium fovenda et promovenda*]. Ut tam utilia Instituta maiora in dies incrementa capiant,[9] scriptores de rebus paedagogicis et asceticis, educatores, confessarii et moderatores spiritus christifidelibus ostendant hanc peculiarem Fratrum docentium vocationem secumferre, cum integra perso-

nae Deo consecratione, opus omnimode laudandum et fovendum, christianam nempe puerorum et iuvenum institutionem et educationem, quae ars artium et scientia scientiarum [10] merito dicitur quaeque nostris temporibus adeo necessaria et urgens est; itemque adspirantes et religiosos eorum consilia requirentes sapienter illuminent atque in vocatione, quae dispositiones ingenii animique dotes haud communes certo postulat, pro sua prudentia confirment.

Ex sua parte, Fratres docentes etiam vocationes sacerdotales in scholis suis convenienter foveant.

Ea quae in hoc capite de Fratribus docentibus specialiter habentur, aliis etiam Fratribus qui diversa munera explent, necnon Sororibus docentibus aliisque applicanda sunt, congrua congruis referendo.

NOTAE

[1] Cf. Pius XII, Epist. ad Card. Valeri, 21 mart. 1954: AAS 46 (1954) p. 204.

[2] « Etiam, dum antiquitus Monachi plerumque sacerdotio carebant et pauci inter eos ad illum suscipiendum quasi necessitate compulsi, ut populi scilicet ad christianam religionem converterentur, a propria Regula fere distrahebantur... » (Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 7 iulii 1956, I, n. 3: AAS 48 [1956] p. 355).

[3] Pius XII, Epist. ad Card. Valeri, l. c.

[4] Pius XII, Epist. cit. l. c. p. 202.

[5] Pius XI, Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 51-52.

[6] Pius XI, l. c.

[7] Cf. can. 1381, 497 § 2 CIC; Circ. S. Congr. Concilii 21 iunii 1930, IV: AAS 22 (1930) p. 397.

[8] Cf. can. 1373 § 2 CIC.

[9] Pius XII, Epist. cit. ad Card. Valeri, l. c. p. 202.

[10] S. Greg. Naz., orat. II; Migne PG 35, 426.

Caput VII

DE INSTITUTIS SAECULARIBUS

41. [*De Institutis saecularibus honorandis*]. In Sancta Dei Ecclesia, cuius mirabilis foecunditas singularibus temporum necessitatibus occurrentibus subveniendis numquam impar invenitur, exorta sunt Instituta saecularia, quae a Sede Apostolica iuridice recognita, christifidelibus in saeculo permanentibus perfectionis evangelicae prosequendae viam commonstrant atque modos apostolatus in saeculo et veluti ex saeculo exercendi amplos et efficaces suppeditant.[1] Igitur, Sacra Synodus facere non potest quin Divinae Bonitati gratias referat, de novo hoc agmine, quod exercitum consilia evangelica profitentium in saeculo adauxit.[2]

42. [*Institutorum saecularium distinctio: a fidelium associationibus*]. Haec Instituta saecularia, quorum sodales in saeculo dispersi absque consuetis votis publicis et sine vita communi canonica tam generose sanctitatem sectantur,[3] veras societates, clericales vel laicales, ad modum corporis organici cum propriis internis moderatoribus in Ecclesia constituunt, quae dioecesanae, interdioecesanae, vel universales, et quidem iuris sive dioecesani sive pontificii esse possunt. Et, licet, quoad externam rationem vitae et modum apostolatum exercendi, cum communibus fidelium associationibus sive laicorum sive sacerdotum conveniant, ab iisdem tamen iuridice distinguuntur, quia veram et essentialiter completam, etsi in saeculo, consiliorum evangelicorum professionem secumferunt, proptereaque inter status perfectionis ab Ecclesia recognitos iure meritoque adnumerantur.[4]

43. [*Institutorum saecularium distinctio: a religionibus et societatibus*]. Ad Institutorum saecularium naturam, ut iam supra innuitur, necessario pertinet plena christianae perfectionis professio, tribus evangelicis consiliis solide fundata et quoad substantiam vere religiosa. Attamen, non solum in iisdem vota publica non admittuntur; sed indoles saecularis vel ut aiunt, « saecularitas » in qua eorum specifica existendi ratio consistit, fideliter quoque asservanda est et in omnibus elucere debet.[5]

Quapropter, haec instituta nec religiones nec societates vitae communis sunt, neque iis in omnibus aequiparari possunt. Ideoque, proprium nomen, scilicet: « Instituta saecularia » de iure sortiuntur, a nulla societate vitae communis etiam sine votis a nullaque alia fidelium associatione in saeculo usurpandum.

44. [*Instituta saecularia proprio utuntur iure*]. Pariter, Instituta saecularia proprio quoque utuntur iure, peculiaribus suis conditionibus socialibus, vitae et operae in saeculo necnon saecularibus muneribus, officiis et operibus quae licite exercentur plane accommodato. Ea, igitur, pro aliis statibus perfectionis specialiter praescripta, ipsis non applicantur nisi ob peculiarem rationem a Sancta Sede aliter provisum fuerit.[6]

Cum autem sodales horum Institutorum in saeculo degentes pretiosis subsidiis spiritualibus et disciplinaribus vitae communis priventur, Superiores peculiari studio super eorum vitam et modum exercendi activitatem externam vigilare debent atque omne opportunum auxilium in perfectione evangelica prosequenda iis solerter afferre.

45. [*Forma genuina Institutorum saecularium praeservanda*]. Ideoque, cavendum est ne propria Institutorum saecularium indoles extraneis formis alteretur vel a sua genuina ratione et integritate iuridica certis modis vivendi vel apostolatum exercendi sibi alienis incaute acceptis recedat, non sine vero periculo confusionem inducendi inter varios status perfectionis.

Hinc, in iis quae particulariter spectant ad praxim consiliorum evangelicorum, speciatim in materia paupertatis, et ad officia ac munera in saeculo suscipienda necnon ad externam formam vitae socialis sodalium, non iure pro aliis statibus perfectionis vigenti, sed propriis normis a Sancta Sede sibi impertitis reguntur.

46. [*De subiectione Institutorum saecularium Ordinariis locorum*]. Instituta saecularia ad normam iuris pro non exemptis Congregationibus et Societatibus vitae communis vigentis, subiecta sunt Ordinariis locorum [7] quibus proinde de iure innotescere debent; [8] quandoque autem potest iuvare, immo necessarium esse ut sodalium nomina vel ipsa centra ceteris prorsus ignota maneant.

47. [*De subiectione sacerdotum incardinatorum Ordinariis*

locorum]. In iuridica autem ordinatione Institutorum clericalium, quorum sodales incardinationem propriae dioecesi ex Instituto retinent, id semper prae oculis habendum est, auctoritatem Ordinarii loci in hos clericos nullo sub respectu imminuendam sed potius novo vinculo firmandam esse. Quamobrem, in Constitutionibus apte definienda est materia obedientiae Superiori interno debitae, qui numquam quidquam praecipere vel consulere potest quod dependentiae ad Ordinario adversetur, cuius sententia in omnibus casibus conflictus praevalere debet.

Ideoque Superior non valet sacerdotes incardinatos sui Instituti in aliam dioecesim transferre, neque auctoritative intervenire ut illi alicui officio in dioecesi assignentur vel ab eodem amoveantur.

48. [*De subiectione sacerdotum non incardinatorum*]. Quando sacerdotes incardinationem dioecesanam ex Instituto non retinent, statuendum est tempus quo illam de iure amittunt.[9] Interim, ad normam Constitutionum plane pendent a proprio Superiore interno, quin tamen ipse in officia ab Ordinario loci commissa directe intervenire valeat, salva semper eorumdem adimpletionis vigilantia.

49. [*De Institutis saecularibus alicui Religioni aggregandis*]. Ad relationem quod attinet alicuius Instituti saecularis cum aliqua Religione, nihil impedit quominus, ex speciali Sanctae Sedis concessione, Institutum saeculare alicui Religioni aggregetur ut ab ipsa adiuvetur et etiam aliquomodo moraliter dirigatur.[10] Attamen, aliae strictiores formae, quae Instituti saecularis autonomiae detrahant, etiamsi ab ipsis Institutis desiderentur et invocentur, nonnisi difficulter, bono Instituti attente considerato, concedi poterunt,[11] opportunisque adhibitis cautelis.

NOTAE

[1] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1957, n. 7: AAS 39 (1947) p. 117.

[2] Cf. Pius XII, Motu proprio *Primo feliciter,* 12 mar. 1948: AAS 40 (1948) p. 283.

[3] Pius XII, Const. Apost. cit., l. c. n. 12, p. 119.

[4] Cf. Pius XII, Const. Apost. cit., l. c. p. 117; Motu proprio cit. pp. 285-286; Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 29.

[5] Cf. Pius XII, Motu proprio cit., l. c. p. 284.

[6] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia*: l. c. p. 120.

[7] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia*: l. c., p. 123.

[8] Cf. S. C. EE. et RR. decretum *Ecclesia Catholica,* 11 aug. 1889: AAS 23 (1931) p. 634; Pius XII, Const. Apost. cit., l. c., p. 119.

[9] Cf. can. 585 CIC.

[10] Cf. can. 500 § 3 CIC.

[11] Cf. S. C. de Religiosis, Instr. *Cum Sanctissimus,* 19 mar. 1948, n. 9, b: AAS 40 (1948) p. 296.

SECTIO TERTIA

Caput VIII

DE VOCATIONE RELIGIOSA IN SE CONSIDERATA

(Caput unicum)

50. [*Divina origo vocationis religiosae*]. Dominus Deus, cuius est fortiter disponere omnia et suaviter [1] atque dividere singulis prout vult,[2] diversimode hominibus suae gratiae dona dispensat ut ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio consurgat Ecclesiae,[3] dicente Apostolo: « unicuique... data est gratia secundum mensuram donationis Christi ».[4] Quos vero, arcano praedilectionis suae consilio, altiorem tutioremque sanctificationis viam ingredi vult, eligit et vocat ad evangelica profitenda consilia, quorum auctor ipse Divinus Magister merito habetur.

51. [*De perfectione christiana in genere*]. De vocatione religiosa agendo, imprimis recolere refert « perfectionem » ad quam ipsa ordinatur, haud coincidere cum « statu perfectionis », sed multum latius isto patere. Christiana enim et heroica perfectio, quae propria est Evangelii et Crucis Christi, haberi potest etiam extra omnem statum perfectionis.

Tendentia autem ad perfectionem intelligitur habitualis quaedam animae christianae dispositio secundum quam ipsa non contenta adimplere ea quae sub peccato imponuntur, Deo sese integre mancipat ad Illum amandum et serviendum, atque eodem fine, proximi servitio sese consecrat.

Perfectio christiana fundatur in doctrina Christi, speciatim Consiliorum Evangelicorum eiusque vitae, passionis et mortis exemplis, quibus nutritur et sustinetur. Insuper complectitur Christi opus indesinenter continuandum, quod est ipsum Ecclesiae servitium amore Domini expletum, in loco et secundum functiones prout cuique in Corpore Mystico competunt.

Ad hanc perfectionem prosequendam quicumque christianus invitatur; sed huic invitationi modo completo et securiore respondetur in tribus statibus perfectionis adquirendae ab Ecclesia hunc in finem specialiter constitutis et recognitis.

52. [*Definitio descriptiva vocationis religiosae*]. Quae quidem vocatio, adaequate sumpta, duplici veluti essentiali elemento constans, altero scilicet divino, altero autem ecclesiastico,[5] gratia est specialis et excellens qua Deus quos, arcana liberaque sua voluntate, ad statum evangelicae perfectionis eligit, ad illum amplectendum congruis donis ac dotibus disponit, movet et adiuvat; ac tandem in eumdem statum per ministerium suae Ecclesiae admittit.[6]

53. [*De idoneitate positiva ad statum perfectionis: in genere*]. Iamvero, status perfectionis adquirendae natura sua peculiarem postulat idoneitatem positivam seu aptitudinem quae externe manifestari et ab Ecclesia comprobari debet. Haec vero requiritur certa, positivis argumentis suffulta, secumferens omnes dotes et qualitates physicas, psychicas, intellectuales et morales, sive naturae sive gratiae, cum genuina pietate coniunctas, quibus candidatus ad perfectionem christianam, observantia consiliorum evangelicorum prosequendam, et ad onera electi instituti sustinenda apte disponitur.[7]

54. [*De requisita immunitate ab impedimentis et recta intentione*]. Insuper, ut candidatus vocationem prosequi valeat, haud sufficit aptitudo adaequate comprobata; sed attendi quoque debent impedimenta quibus admissio ad electum institutum interdicitur. Tandem, requiritur recta intentio qua ipse sincere moveatur ad hunc statum amplectendum eumque revera desideret et libere eligat ex supernaturalibus motivis, ut scilicet soli Deo placeat, et Dei amore propriae animae et proximi saluti ac sanctificationi consulat, et apostolatum, secundum naturam et finem Instituti cui adspirat, exerceat.

55. [*Divina vocatio ex signis certis dignoscenda*]. Etsi divina vocatio in seipsa omni humano intellectui directe impervia sit, adsunt tamen in divinitus vocato signa certa et sufficientia quibus nisus, tum ipse a Deo vocatum esse merito se aestimare potest et debet, tum legitimus Superior illum tamquam divinitus vocatum tuto agnoscere atque in publicum Ecclesiae statum rite admittere valet. Haec tria supra numerata, scilicet: idoneitas positiva, immunitas ab impedimentis et recta intentio, tamquam divinae vocationis signa necessaria et sufficientia proculdubio habenda sunt.

In adulescentulis autem, qui primae Divini Magistri secretae

invitationi annuunt, haec nondum solent esse perfecte evoluta nec de futuro omnem excludere incertitudinem. Attamen haud desint oportet quaedam saltem genuina indicia quae spem afferant eos vitam professione consiliorum evangelicorum Deo consecratam digne ac fideliter ducere posse.

56. [*De universali vocatione divina ad perfectionem*]. Cum benignissimus Dominus, absque personarum acceptione fideles ad perfectionem sequendam et exercendam invitaverit,[8] in religionem aliudve institutum status perfectionis, clericale sive laicale, admitti potest quilibet catholicus qui signa certa et sufficientia vocationis praeseferat, nullo legitimo detineatur impedimendo rectaque intentione moveatur, et ad onera vitae amplectendae ferenda sit idoneus.[9]

57. [*Nemo a vocatione sua prosequenda impediendus*]. Quare, nemini licet a statu perfectionis in aliquo instituto amplectendo vere idoneos avertere aut impedire, nisi urgeat adimpletio alicuius praecepti divini in casu praevalentis vel agatur de clerico in Sacris constituto cuius discessus in grave animarum detrimentum cedat quod aliter vitari minime possit.[10]

58. [*Nemo invitus ad statum perfectionis amplectendum cogendus*]. Quamvis haud sine gravi periculo sit vocationem certo sibi agnitam negligere, nemo tamen ad statum perfectionis suscipiendum quovis modo umquam cogatur; sciantque omnes quod ad validam admissionem in novitiatum et professionem, plena ab omni coactione libertas lege ecclesiastica requiritur.[11]

59. [*Nemo non vocatus statum perfectionis suscipiat in eoque remaneat*]. Grave quoque esset si non vocati aut non rite dispositi, statum perfectionis temere amplecterentur in eoque, dum adhuc facultas sit discedendi, permanere statuerint. Propterea, bene intelligant candidati ipsis non expedire hunc nobilissimum statum amplecti nec malum esse ab illo recedere quando de prudentis viri consulto error circa propriam vocationem detegitur vel eorum ineptitudo comperitur.[12]

60. [*Vocati obligatio perseverandi in statu rite suscepto*]. Etsi vocationi divinae sibi certo compertae non obsequi gravi spirituali detrimento animum exponat, sane, periculosior est infide-

litas qua status perfectionis, quem quis vocatione divina certo probata amplexus est, leviter ideoque culpabiliter, deseritur. Etenim, personae Deo consecratio in quovis statu perfectionis de se perpetua est; quapropter, quando professio fit ad tempus, ad professionem perpetuam tempore suo emittendam tendit, vel saltem, si ita in instituto habeatur, ad eam semper iterandam. Benignissimus Deus hunc statum ingressos, ita congruis copiosisque suae gratiae auxiliis prosequitur ut defectio a vera divina vocatione iuste damnetur.[13] Ideoque caveatur a periculo ne in mentem sodalium deducatur aliqua facilitas abeundi a statu religioso in perpetuum suscepto seu a consecratione perpetua sui Deo facta.

61. [*Deminutio vocationum religiosarum arcenda*]. Valde dolendum est vocationes religiosas, sicut et sacerdotales, pluribus in locis in dies rariores fieri. Inter huiusmodi deminutionis causas proculdubio recenseri possunt tum morum relaxatio in individuis, in familiis et in societate, tum hodiernae vitae affluentia commoda et oblectamenta quae iuvenum animum saepe debilitant et ad saeculum haud levi pondere attrahunt in eoque retinent,[14] necnon satis frequenter tenuis oeconomica familiarum conditio propter quam parentes a suis filiis sublevari cupiunt. Neque praetermittenda est quaedam in non paucis curam animarum habentibus, praedicatoribus et confessariis incuria, qui ad vocationem excitandam et vocationum germina colenda parum afferunt.

Quapropter, seria conamina ab omnibus ad quos spectat adhibeantur, ut vocationibus religiosis novum detur incrementum exigentiis temporum nostrorum plane respondens.

NOTAE

[1] Cf. Sap. 8, 1.

[2] Cf. 1 Cor. 12, 11.

[3] Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.*, Iª-IIªᵉ, q. 112, a. 4; q. 183, a. 2.

[4] Cf. Eph. 4, 7.

[5] PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 31 maii 1956, II: AAS 48 (1956) p. 357.

[6] PIUS XII, Const. Apost. cit., l. c.

[7] PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* 20 dec. 1935: AAS 28 (1936) p. 40.

[8] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) p. 117; Mat. 5, 48; 19, 12; Col. 4, 12; Iac. 1, 4.

[9] Cf. can. 538 CIC.

[10] Cf. can. 542 § 2 CIC.
[11] Cf. can. 542, 1°; 572 § 1, 4°; 2352 CIC.
[12] Cf. S. C. de Religiosis, Instr. 2 febr. 1961, n. 20.
[13] Cf. Instr. citata, n. 28.
[14] Cf. S. Pius X, Epist. *Cum primum* ad Magist. Gen. O. P., 4 aug. 1913: AAS 5 (1913) pp. 388-389.

PARS ALTERA

DISCIPLINA DE RENOVATIONE VITAE ET OPERAE IN INSTITUTIS STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

SECTIO PRIMA

DE ACCOMMODATA RENOVATIONE VITAE RELIGIOSAE

CAPUT IX

DE IPSA VITA RELIGIOSA RENOVANDA IN GENERE

62. [*De excellentia institutorum status perfectionis adquirendae*]. Neminem latere potest quanta excellentia praestent instituta status perfectionis quorum sodales Divinum omnis sanctitatis Exemplar, Iesum Christum, arctiore imitatione prosequentes, electissimam Mystici Corporis Christi portionem constituunt,[1] atque non solum propriae animae sanctificationi et saluti consulunt, sed unusquisque secundum proprii instituti indolem universae inserviunt Ecclesiae civilique societati, quibus tantam per saecula attulerunt et adhuc afferunt utilitatem.[2]

63. [*De vita contemplativa monastica fovenda*]. Non obstante gravi hodierna necessitate intensioris apostolatus, retinendum est instituta vitae unice contemplativae specialiter habere rationem exsistendi in Ecclesia, cui perpetuum decus exstant et caelestium scatebra gratiarum.[3]

Etenim, licet omnes asseclae status perfectionis adquirendae, ad divinam internam contemplationem invitentur,[4] instituta tamen quae ad contemplationi vacandum secundum traditionalem formam monasticam integre ordinantur,[5] in Corpore Mystico Christi suas partes semper habent, atque ad uberrimos fructus Eccle-

siae afferendos aptissima sunt. Propterea tamquam nostris non minus quam antiquis temporibus plane consentanea habenda sunt ideoque omnino fovenda.[6]

64. [*De necessitate vitae religiosae renovandae in institutis*]. Ut autem instituta status perfectionis sanctitate iugiter floreant atque, speciatim illa quae externum apostolatum exercent, crescentibus in dies Ecclesiae animarumque necessitatibus efficaciter occurrere valeant, maxime oportet ut in eis vita religiosa, spiritu unicuique proprio fideliter servato, prudenti consilio fortique animo pulchro foedere simul nova et vetera iungendo, secundum doctrinam vivificantem Ecclesiae, renovetur.[7]

65. [*Conditio fundamentalis renovationis peragendae*]. Vitae autem religiosae renovatio obtineri nequit, nisi concurrentibus omnibus instituti sodalibus, imprimis Superioribus, quibus speciale incumbit officium illam verbo et imprimis exemplo constanter promovendi.[8]

Quae, ut recte et tuto procedat, omnes prae oculis habeant statum perfectionis, quem Deo vocante amplexi sunt, ordinis esse supernaturalis; ideoque, naturalibus auxiliis haud spretis, primatum supernaturalibus principiis, motivis et mediis, non solum in doctrina sed etiam in praxi tribuant, vitamque interiorem assidua oratione et virtutum exercitatione magis magisque augere contendant.

66. [*Duplex processus renovationis peragendae*]. Renovatio in institutis status perfectionis duplici sane processu efficitur.

Restauratione pristinorum, ubi opus sit, ea scilicet resumendo quae vel ad genuinam rationem religiosae vitae necessaria sunt vel instituto iam a primordiis fuerunt propria aut subsequentibus temporibus legitime inducta, quorum amissio detrimento evasisse compertum est; necnon, *accommodatione,* qua institutum intra ambitum finis sui et iuxta spiritum proprium, ad progredientis temporis ac locorum exigentias, in sua vivendi et operandi ratione congruenter aptatur.

67. [*Restauratio: criterium fundamentale*]. Praeprimis, sodales status perfectionis solliciti sint vitam et operam spiritu evangelico plane imbuendam ad normam Regulae et Constitutionum quam fidelissime componere, et, si casus fuerit, sub ductu Supe-

riorum in pristinum restaurare ea quae ad integritatem vitae religiosae pertinent et ad finem specialem instituti requiruntur.[9]

68. [*Accommodatio: criterium fundamentale*]. In ipsa vita religiosa accommodanda, ii ad quos tam grave officium pertinet caute et viriliter procedant, semper intuentes propositum ac genuinum spiritum Fundatorum, prout ab Ecclesia approbatum, necnon venerabiles traditiones in proprio instituto receptas, quibus omnis sana accommodatio conveniat oportet.[10]

Generatim, nihil innovetur circa naturam, finem et spiritum, quae instituti patrimonium constituunt sancte praeservandum et posteris fideliter transmittendum.[11] Quandoque tamen, expedire potest ut, probante Sancta Sede, alicuius instituti specialis finis qui in hodiernis rerum adiunctis nullam amplius vel parvam habeat utilitatem in novum indoli et spiritui instituti consentaneum transmutetur vel alio compleatur.[12]

69. [*Accommodatio: criteria particularia adhibenda*]. Ea vero quae, cum de essentia vitae religiosae non sint, peculiari ratione pro temporum et locorum adiunctis praescripta vel inducta fuerunt, diligenti prudentique disquisitioni a Superioribus et Capitulis subiiciantur et si expediat, accommodentur.[13] Eodem modo agendum est circa alia forte de novo inducenda.

Quidquid autem sic contingat innovari nullatenus indebitam inferat relaxationem a primaeva observantia, quin potius ad ipsam roborandam, quatenus temporibus nostris adhuc congruat, dirigatur.

70. [*Accommodatio: technicae modernae assumendae*]. De his vero quae praebet humanus progressus instituta ne dubitent ea sibi assumere, prudenter tamen, quae ad Sodalium profectum vere conferre possunt, scilicet, ad eorum formationem seu institutionem religiosam, culturalem et apostolicam, vel ad opera apostolatus exercenda aut etiam ad sanitatem praeservandam aliamque veram utilitatem. In quorum tamen delectu et usu nihil admittatur quod evangelicam perfectionem aut propriam cuiusque instituti indolem minus deceat. Quare, si ista praecipue suppeditent vitae commoda quae ad spiritum mortificationis et paupertatis minuendum vel ad animas dissipandas potius tendant aut periculis vitam Deo consecratam infuscandi non vacent, generoso animo respuantur, ne de pulvere mundano religiosa corda sordescant.[14]

NOTAE

[1] Cf. Leo XIII, Epist. *Au milieu,* ad Card. Archiep. Paris., 23 iunii 1900: Acta Leonis XIII, 20, p. 340; Pius XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 31; Alloc. 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) p. 37.

[2] Cf. Leo XIII, Epist. ad Card. Gibbons, 22 ian. 1899, §§ 10-12: Fontes CIC 3, p. 340; Epist. ad Card. Richard, 23 dec. 1900: Acta Leonis XIII, 20, p. 340; Epist. ad Superiores Gen., 29 iunii 1901: Fontes CIC 3, p. 646; Pius XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 133; Pius XII, Epist. ad Card. Micara, 12 nov. 1950: AAS 43 (1951) p. 25.

[3] Pius XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 33.

[4] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Sponsa Christi,* Statuta Adnexa, art. II § 2: AAS 43 (1951) p. 15.

[5] Cf. Pius XII, Alloc. radioph. ad Moniales, I, 19 iulii 1958: AAS 50 (1958) pp. 565-567.

[6] Cf. Pius XII, Alloc. cit. II, l. c. p. 570. Alloc. Conventui studiorum de Monachatu, 11 aprilis 1958: AAS 50 (1958) p. 285.

[7] Cf. Pius XII, Epist. cit. ad Card. Micara, l. c. p. 25; Alloc. cit. 8 dec. 1950: l. c. p. 31.

[8] Cf. Pius XII, Alloc. ad Relig. 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) p. 37.

[9] Cf. Pius XI, Epist. Apost. cit. *Unigenitus Dei Filius,* l. c. p. 135.

[10] Cf. Pius XII, Alloc. ad Sup. Gen., 11 febr. 1958: AAS 50 (1958) pp. 154-155.

[11] Cf. Pius XII, Alloc. cit. 8 dec. 1950: l. c. p. 34.

[12] Cf. Pius XI, Epist. Apost. cit. *Unigenitus Dei Filius,* l. c. p. 135; Pius XII, Alloc. cit. 8 dec. 1950: l. c. p. 33.

[13] Cf. Pius XII, Alloc. cit. 9 dec. 1957: l. c. p. 36.

[14] Cf. Litt. S. C. de Religiosis, mense aug. 1957 ad Sup. Gen., *de usu Radiophonii et Televisionis,* § 4, 7.

CAPUT X

DE IPSA VITA RELIGIOSA RENOVANDA IN PARTICULARI

71. [*Renovatio quoad vitam interiorem sodalium*]. Exoptata haec vitae religiosae renovatio, ab ipsa Sodalium vita interiore, pro cuiusque conditione, proculdubio exordiri debet.

Qui vitam plene contemplativam profitentur, meminerint se, Divinae Maiestatis obsequio integre et publice mancipari. Ideoque, sollicite curent ut dum impensius divino cultui vacent, mortificatione sensuum spiritualique ascesi ad intimam cum Deo unionem mentis et voluntatis in solitudine contendant,[1] atque pro eadem Ecclesia ac humano genere piacula prompto animo offerant et gratias enixe postulent.[2]

Qui autem apostolatus operibus incumbunt, ne obliviscantur quod eorum impensa actuositas ex abundantia vitae interioris profluere debet, orationisque spiritu fulciri ut et plenam in salute animarum quaerenda obtineat foecunditatem. Igitur tam subditi apostolatus operibus incumbentes quam Superiores ea pro instituto acceptantes et suis sodalibus imponentes, maxime studeant ea cum exercitiis pietatis, quibus vita interior alitur, ad normam Constitutionum congruenter componere.[3]

72. [*Renovatio: quoad vitam liturgicam*]. Cum Sacra Liturgia non solum externum exercitium rituum aut caeremoniarum sit, sed imprimis, necessarius et sacratissimus cultus Dei, in Ipsius summam laudem et gloriam atque christiani populi salutem impensus, ut elementum quodammodo principale in vita Ecclesiae habenda est. Quapropter, religiosi et religiosae Sacram Liturgiam pro cuiusque instituti indole colant atque ex hoc ditissimo fonte vitam suam spiritualem assidue nutriant.

73. [*Renovatio: quoad virtutes morales cum caritate excolendas*]. Perfectio christiana principaliter quidem secundum caritatem attenditur, quae nos unit Deo qui est ultimus finis humanae mentis, primario quidem secundum dilectionem Dei; secundario autem secundum dilectionem proximi. Sed perfecta caritas,

a complexu ceterarum virtutum disiungi nequit.[4] Hae enim, non solum sunt instrumenta necessaria quibus anima in variis actibus occurrentibus ad Deum proximumque perfecte diligendum utitur; sed et ipsam animam spiritualiter coram Deo mirifice exornant illamque ita perficiunt ut vera sanctitas dari nequeat quae sit ab aliqua virtute deficiens. Quapropter, perniciose errant qui sub praetextu caritatem maxime aestimandi et supra omnia excolendi, alias virtutes vel aliquam earum despiciunt aut negligunt; hi enim, quantocumque perfectionis desiderio se reputent animatos, imperfecti certo semper remanebunt. Ideoque, qui ad perfectionem assequendam sincero animo se accingit, omnes virtutes, nulla excepta, exercendas et acquirendas amplectatur oportet, cum vero spiritu abnegationis, mortificationis et obedientiae, in vera caritate quae est vinculum perfectionis.[5]

Insuper sedulo meminerit omnes sodales status perfectionis dilectionem proximi, quam ipsi erga extraneos variis operibus et oratione exercent, imprimis fovendam esse erga ipsa membra instituti tamquam unius familiae vinculo fraternae caritatis arcte unita.

74. [*Renovatio: quoad mortificationem et abnegationem*]. Inter essentialia vitae religiosae connumerari debet christiana mortificatio quam nonnulli hodie silentio praetermittunt quasi rem parvi momenti, quaeque e contra magni aestimanda est assidueque exercenda.[6] Oportebit tamen discrete recognoscere receptum indicem paenitentiarum, et illis forte obsoletis aut nonnisi symbolice et perfunctorie peractis aut nocivis alias expeditiores substituere, reapse comprobatas tamquam vitae spirituali promovendae aptas, sanitati mentis et corporis contemperatas coaevorumque captui perspicuas.

Foveatur pariter saecularium desideriorum abnegatio in cotidiana consuetudine vitae a mundo spiritualiter segregatae, Deo integre consecratae et ad caelestia unice tendentis.[7]

75. [*Renovatio: quoad obedientiam: notio genuina et necessitas*]. Religiosa obedientia in ea consistit subiectione, qua sodalis, facto ad Deum holocausto suae voluntatis, supernaturali fide et caritate motus, humile Superiori praestat obsequium in omnibus quae ad normam Regulae et Constitutionum legitime praecipiuntur: quod vero praesumitur et observandum est, nisi contrarium sit evidens.

Hic traditionalis et authenticus conceptus obedientiae religiosae in ipso Evangelio fundatus, contra hodiernas erratas opiniones circa hanc virtutem fideliter est retinendus. Quare, nullatenus admitti vel tolerari potest illa obedientiae ratio hisce temporibus a quibusdam excogitata, secundum quam, simplici submissione erga Superiorem praecipientem praetermissa, subdito liceret cum eo de agendis quasi disceptare donec uterque in idem placitum consentiat.[8] Patet subditum ita se gerendo non amplius a Superioribus regi, sed propriis tantum indulgere rationibus et voluntati: quod prorsus alienum est a genuina obedientiae notione, maximeque a ratione evangelici consilii, cuius professione religiosus propriam voluntatem Superiori libere subicit ad Illius exemplum imitandum qui, postquam Deo Patri dixerat: « ecce venio ut faciam voluntatem tuam »,[9] « factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis ».[10]

Si quid autem subdito forte occurrat a Superioris sententia diversum, nihil obstat quominus, consulto suppliciter Domino, id modeste Superiori exponatur, ita tamen ut subditus humili et prompto animo paratus sit ad accipiendum et exsequendum quod ipse Superior tandem statuerit.

Quoniam vero nemo ad perfectionis christianae fastigium expeditius velociusque perfecto obediente currit, unusquisque ad obediendum ita sit paratus ut in Superiore ipsum Dominum praecipientem considerans, eius iussa et optata prompte et humili animo diligenter exsequi studeat.[11]

Haec autem humilis et supernaturalis obedientia minime habenda est tamquam mera et externa iussionum Superioris exsecutio, neque animum puerilem servilemque gignere debet. E contra, vir obediens, si hanc obedientiam recte intellegat, omnes vires suas in servitium obedientiae ordinat atque omnibus suis facultatibus convenienter evolutis utitur ut iussiones Superioris quam perfectissime exsequatur. De cetero, quamplurima inveniuntur exempla religiosorum qui in exercitio sanctae obedientiae non tantum sese sanctificaverunt, sed mira opera compleverunt.

76. [*Renovatio: quoad obedientiam: officium Superioris praecipientis*]. Superior autem subditos suos plurimi faciens, cum humilitate et vera dilectione,[12] firmiter et paterne[13] eos ducere curet, ita ut ipsi ad obediendum suaviter alliciantur non meris humanis rationibus moti, sed tamquam se Deo eiusque voluntati tradere cupientes. In praecipiendo attendat quoque ad personales

dotes et indoles subditorum, ut ex eorum actuosa obedientia deriventur uberiores fructus ad maiorem Dei gloriam et proximi bonum.

77. [*Renovatio: quoad castitatem religiosam*]. Perfecta ac perpetua castitas, quam sodales cuiusvis instituti perfectionis voluntarie profitentur, ipsos Christi imitatores et ad perfectum amorem intimioremque cum Eo spiritualem conversationem assequendam expeditiores facit, immo, ad ceteros in regnum caelorum conducendos.

Sed quia haec sublimis et angelica virtus arduum valde animae imponit onus atque permultis internis externisque obnoxia est periculis, nemo de propriis viribus temere praesumat quin e contra unusquisque ad eam tuendam quaerat imprimis supernaturalia auxilia, quae sunt: humilis et constans ad Deum precatio, Paenitentiae et Eucharistiae Sacramentorum devota receptio incensaque erga Dei Matrem Immaculatam pietas. His adiungantur oportet apta ascetica adiumenta quorum praecipua sunt: sedula assiduaque vigilantia cordis et sensuum, asperitas vitae et carnis mortificatio.[14] Magni quoque habenda sunt praecepta illius pudicitiae quae castitatis prudentia [15] merito dicitur, quaeque eos maxime decet qui se totos Christo consecratos esse gloriantur.[16]

78. [*Renovatio: quoad paupertatem individualem*]. Paupertas evangelica, qua religiosus, ex supernaturali motivo Christi paupertatem imitandi, temporalium bonorum dominium penitus abdicat vel saltem eorum liberae dispositioni, usui et usuifructui renuntiat, eum in ipsis quae ad vitam necessaria sunt, a Superioribus omnino dependentem reddit. Ad veram autem paupertatem religiosam assequendam haud sufficit haec a Superioribus dependentia; sed eidem sociandus est rerum temporalium usus reapse pauper, indoli propriae cuiusque instituti consentaneus.

Ideoque, religiosus ad modum pauperum se gerere debet, rebus quibus reapse indiget moderate utendo et a superfluis commoditatibus etsi dono vel minore pretio oblatis pariterque ab expensis haud necessariis sedule abstinendo. Sola hac ratione, a cupiditatibus mundanis plene liberatus et terrenis alienus factus, ad Deum sincere ac totali affectu fertur.[17]

Perfecta autem paupertatis observantia non tantum confert ad sodalium sanctificationem, sed magnopere etiam ad aequilibrium oeconomicum Institutorum quae haud raro cum tenuibus

mediis magna et plura perficiunt in bonum Ecclesiae et proximi. Superiores vero maiores, sicut et ceteri administratores bonorum ecclesiasticorum, attente vigilent ne per se neque per suos subditos operationes aut incepta ordinis oeconomici, quae religiosos haud decent, suscipiant et expleant, quod scandalo populo christiano facile esse potest.

79. [*Renovatio: quoad paupertatem collectivam*]. Religiosa autem paupertas non in sola sodalium vita individuali servanda est; verumtamen, etiam in tota collectivitate relucere debet.[18] Certe, bona temporalia instituti, fideliter ac prudenter ad normam iuris administranda sunt, tamquam Ecclesiae et pauperum patrimonium sacrum; sed id fiat oportet vero spiritu paupertatis congruentique moderamine,[19] ne ob nimiam bonorum communium affluentiam, talis spiritus in ipsis sodalibus periclitetur et testimonium paupertatis evangelicae, mundo dandum, minus perspicuum evadat vel penitus evanescat.

Quare, amoveantur oportet in institutis luxus et immoderata bonorum accumulatio; atque in modo vivendi ratio habeatur conditionum loci et incolarum, modo tamen religiosae paupertatis semper consentaneo. Domus religiosae exigentiis vitae et laboris communitatis sane respondeant; in iis autem aedificandis et exornandis, curandum est ut, dum ad silentium tutandum et animae recollectionem conciliandam vere aptentur, indolem religiosae paupertatis speciatim ad habitationem ipsorum religiosorum quod attinet, tam interne quam externe praeseferant atque omnis excessus qui populi admirationem iuste provocare possit caute vitetur.

Caveant Superiores, praesertim in Institutis vel domibus maioribus, ne rerum temporalium gestio eos a debita distrahat sollicitudine qua sodalium perfectionem et regularem observantiam promovere debent.

80. [*Renovatio: quoad paupertatem in modernis inventis servandam*]. Item firma norma articuli 70, in hodiernis inventis quae vere et serio utilia sunt, religiosi sive Superiores sive subditi, semper memores sint paupertatis evangelicae quam professi sunt, et rationem agendi saecularium, etsi honestam minus tamen statui pauperum congruentem, sedule devitent.[20]

81. [*Renovatio: congrua a mundo segregatio*]. Insuper, ad illibatam vitam religiosam integre servandam, quicumque evan-

gelicam perfectionem prosequitur, necesse est ut sese ab hoc mundo retrahat et secernat: re quidem secundum ea quae propria requirit a Deo indita vocatio: affectu autem, penitus, secundum verba Doctoris Gentium: « mihi mundus crucifixus est, et ego mundo ».[21]

Hoc autem non impedit quominus religiosi qui externo apostolatui vacant, necessarium vel utile cum personis saecularibus commercium habeant, ne muneri suo explendo impares inveniantur. Sed sedulo devitent saecularia oblectamenta, inutilem cum saecularibus consuetudinem et in eorum domibus indebitas commorationes necnon egressus et itinera haud necessaria vel non semper utilia.

82. [*De clausura papali in domibus religiosarum*]. In institutis votorum solemnium quae vitam contemplativam stricte monasticam ducunt, religiosae ad clausuram papalem passivam et activam adstringuntur, quae esse debet maior vel minor, secundum dispositiones Sanctae Sedis. In aliis autem institutis operibus externis deditis, religiosae votorum solemnium, si ea susceperint, tenentur ad clausuram papalem passivam tantum, secundum formam a Constitutionibus, probante Sancta Sede, definitam.

Ordinarius loci potest, pro suo prudenti arbitrio et conscientia, clausuram papalem religiosarum cum comite ingredi, extra visitationem canonicam quoque, et monialibus vitae contemplativae egressum, ob iustam causam a se aestimandam, permittere.

83. [*Renovatio: etiam in parvis communitatibus*]. Etiam in parvis communitatibus, renovatio vitae religiosae, et si opus fuerit, restauratio, est promovenda: etenim, ad regularem observantiam omnes tenentur. Propterea, in singulis institutis, normae habeantur quae clare et modo efficaci definiant regimen parvarum communitatum necnon, attentis circumstantiis particularibus, praesertim apostolatus exigentiis, disciplinam ab omnibus observandam.

Illis quoque sodalibus qui iusta de causa, praesertim ob missionalem apostolatum, probantibus Superioribus, extra instituti proprii domos canonice erectas dispersim degunt, aptis normis provideri debet ad eorum vitam spiritualem, disciplinam et operam rite tuendam et fovendam.

84. [*Renovatio: in locis missionum aliisque aequiparatis*].

Cum status perfectionis adquirendae ad integritatem Corporis Christi Mystici pertineat, in quibuscumque terrae regionibus, inde a prima Ecclesiae implantatione, prout adiuncta ferunt, diligenter promovendus ac fovendus est, non solum ad opera apostolatus exercenda, sed etiam ad vitam contemplativam excolendam.[22]

Ut autem vita religiosa in istis locis rite constituatur et ordinetur, necesse est indolis morumque incolarum necnon loci consuetudinum et condicionum rationem habere. Ideoque, illi ad quos res spectat mature perpendant an tale propositum ad effectum adduci possit fundationibus institutorum iam existentium congruenter accommodatis, vel potius deveniendum sit ad nova instituta erigenda quae peculiaribus locorum adiunctis plane respondeant.

85. [*De visitationibus rite peragendis*]. Visitationes domorum, provinciarum aliarumve similium instituti circumscriptionum Constitutionibus praescriptae a Superioribus regulariter faciendae sunt, sive per se sive, permittentibus Constitutionibus, per suos delegatos, inter personas vere idoneas selectos. Ad earundem efficaciam tuendam, et augendam, de exsecutione et observantia eorum quae occasione visitationis decreta fuerint Superiores competentes sedulo inquirant atque, prout opus sit, easdem urgeant.

Ordinariis locorum iniungitur ut visitationes domorum religiosarum a iure seipsis commissas fideliter peragant; atque, si personaliter impediti sint, curent eas personis plane idoneis committere.

86. [*Facultates Moderatorum supremorum*]. In institutorum status perfectionis utilitatem, conferantur Moderatoribus supremis facultates quaedam negotia hucusque Sanctae Sedi reservata expediendi per seipsos, cum voto deliberativo vel consultivo sui Consili, ne frequentiores ad Sanctam Sedem recursus habeantur.

87. [*De privilegiis religiosorum revidendis*]. Privilegia particularia a Sancta Sede decursu saeculorum religiosis institutis aliisque aequiparatis concessa, eatenus in vigore servanda sunt, quatenus bonum spirituale adhuc promoveant. Ideo, intra congruum temporis spatium, ab Apostolica Sede determinandum, ipsius Sanctae Sedi iudicio submittenda erunt.[23]

88. [*De assistentia spirituali sodalium statuum perfectionis*].

Ad sodalium statuum perfectionis spirituale bonum et in via Dei progressum maxime confert aptum ministerium Confessariorum et Directorum spiritualium. Quapropter, enixe commendatur ut, sive Superiores in institutis clericalibus, sive Ordinarii locorum pro aliorum utriusque sexus communitatibus etiam minoribus, Confessarios et Directores spirituales magna cum sollicitudine seligant, qui cum prudentia et zelo munus sibi commissum in verum animarum Deo consecratarum profectum obire valeant. Provideatur etiam ut in seminariis maioribus alumni circa ea quae vitam religiosam spectant sufficienter erudiantur necnon ut sacerdotes huic muneri specialiter idonei media sese perficiendi in studio theologiae spiritualis habeant.

Cappellani quoque institutis laicalibus tales adsignentur qui ministerii sui partes digne et prudenter expleant.

89. [*Adhortatio pastoralis ad vitam religiosam renovandam*]. Sacra ergo Synodus vehementer hortatur, ut omnes sodales institutorum status perfectionis maximam foveant aestimationem propriae vocationis necnon Regularum et Constitutionum, quae, post Ecclesiae approbationem, Dei voluntatem erga eos authentice exprimunt et securam perfectionis evangelicae viam ipsis ostendunt.

Vota, igitur, aliasque obligationes proprii status fideliter exsolventes et fraterna caritate mutuoque exemplo sese coadiuvantes, renovato fervore ad sanctitatem strenue contendant, omnibus virtutibus praecellentes fructuosisque operibus abundantes; ita ut in Ecclesia Dei, christianae perfectionis exemplar magis magisque splendescere faciant et ad mundum spiritualiter renovandum ac regnum Dei latius propagandum et roborandum, pro sua cuiusque conditione, efficaciter cooperentur.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XII, Alloc. radioph. ad Moniales, II, 25 iulii 1958: AAS 50 (1958) p. 570.

[2] Cf. PIUS XII, Alloc. cit. III, 2 aug.: l. c. pp. 584-585.

[3] Cf. PIUS XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 32.

[4] S. THOMAS, *Summa Theol.*, II^{a}-II^{ae}, q. 184, a. 1, c et ad 2; a. 3.

[5] Cf. Col. 3, 14.

[6] Cf. PIUS XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 34; Alloc. ad PP. Iesuitas, 10 sept. 1957: AAS 49 (1957) p. 808.

[7] Cf. PIUS XII, Alloc. ad Sup. Gen., 11 febr. 1958: AAS 50 (1958) p. 156.

[8] Cf. Pius XII, Alloc. cit. ad PP. Iesuitas, l. c. pp. 807-808.

[9] Cf. Ps. 39, 8.

[10] Phil. 2, 8. Cf. Pius XII, Alloc. 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) p. 38.

[11] Cf. Pius XII, Alloc. cit. 8 dec. 1950: l. c. p. 30; Alloc. cit. 9 dec. 1957: l. c. p. 38 ss.

[12] S. C. de Relig., Instr. 18 aug. 1915: Enchirid. *de stat. perf.*, n. 286, p. 343.

[13] Pius XII, Alloc. ad Religiosas, 15 sept. 1952: AAS 44 (1952) p. 825.

[14] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 mar. 1954: AAS 46 (1954) p. 186.

[15] Pius XII, Litt. Encycl. cit. *Sacra Virginitas,* l. c. p. 185.

[16] Cf. Litt. Encycl cit., l. c. pp. 185-186.

[17] Pius XII, Alloc. ad Carmelit. Discalc. 23 sept. 1951: AAS 43 (1951) p. 737.

[18] Cf. Pius XII, Alloc. ad FF. Minores, 24 maii 1951: *L'Osservatore Romano.*

[19] Cf. S. Thomas, *Summa Theol.,* IIª-IIªᵉ, q. 188, a. 7.

[20] Cf. Pius XII, Alloc. ad Soc. Iesu, d. 10 sept. 1957: AAS 49 (1957) p. 808.

[21] Gal. 6, 14. Cf. Pius XII, Alloc. ad Mod. Gen. Romae, 11 febr. 1958: AAS 50 (1958) p. 156.

[22] Cf. Pius XII, Epist. ad Relig. Lusitaniae, 3 apr. 1958: AAS 50 (1958) p. 315; Alloc. Conventui studiorum de Monachatu, 11 apr. 1958: AAS 50 (1958) p. 285.

[23] In schemate concordato in Commissione mixta de Episcopis et de Religiosis (cf. infra Caput XXX, in nota 1), habetur: « Facultates et privilegia, quibus in bonum fidelium gaudent Religiosi in dioecesi domum habentes, competunt etiam loci Ordinario ».

Caput XI

DE CONSTITUTIONIBUS, « DIRECTORIIS », « CONSUETUDINARIIS » ALIISQUE CODICIBUS CONGRUENTER TEMPORIBUS NOSTRIS APTANDIS

90. [*Necessitas aptandi codices vitae religiosae*]. Cum sodales statuum perfectionis Evangelica consilia profiteantur et apostolatum exerceant secundum proprias cuiusque instituti leges, ut vitae religiosae piaeque actuositatis renovatio, a Sacra Synodo exoptata, pleniorem obtineat effectum, oportet omnino institutorum Constitutiones, « Directoria », « Consuetudinaria », ut aiunt, aliosque id genus codices quibus hae leges continentur, explicantur et applicantur, hominum et temporum ingenio et necessitatibus [1] congruenter aptari cauto tamen ne huiusmodi codices nimis augeantur aut multiplicentur.

Huius quidem aptationis necessitas eo magis urget quod non solum ab externa evolutione temporum et rerum imponatur; sed intimius profluit etiam ex obligatione spiritum Fundatoris et instituti iugiter conservandi vivum et vivificantem, ideoque hodiernis vitae asceticae et apostolatus conditionibus plane adhaerentem; cui certo graviter obstaret mera materialis fidelitas litterae antiquae, si revolventibus annis forte absoleta facta esset.[2]

91. [*Criterium ad aptationem recte faciendam*]. In Constitutionibus aliisque codicibus aptandis, recta ratio postulat ut imprimis perfecta inducatur conformitas eorum cum decretis aliisque Sanctae Sedis normis. Circa autem Instituti naturam, finem et spiritum nihil est innovandum vel demendum, salvo casu in quo finis specialis instituti, ut supra statutum est, transmutandus vel complendus sit.

Aequa ratione etiam curandum est ne Constitutiones, praesertim illae quae nulli Regulae adnectuntur, tamquam rigidus et nimis aridus codex appareant. Quapropter, brevia spiritualis et religiosae vitae documenta, maxime quae spiritum proprium instituti apte proponunt, firmant et applicant, utilia reputanda sunt et digna quae commendentur.

92. [*Quaedam capita vitae religiosae aptanda*]. Inter alia quae, in Constitutionibus, « Directoriis », « Consuetudinariis » aliisque codicibus instituti aptatione indigere possent, specialiter recensentur:

1) quae inefficacia evaserunt vel amplius observari nequeunt, eo quod mira vel insolita nimis apparent aut quemdam sterilem archaismum praeseferunt;

2) quae classes sodalium spectant;

3) quae ad regimen instituti pertinent quoad Superiores, consilia et capitula ut gubernatio recte ordinetur;

4) quae referuntur ad paenitentias quae obsoletae evaserunt;

5) quae rationabili curae sanitatis forte adversantur, cauto tamen ne detrimentum patiantur praxis et spiritus mortificationis, quae in omni instituto perfectionis pro cuiusque indole semper vigere debent;

6) quae speciatim circa horaria et exercitia in communi peragenda hodierni apostolatus exigentiis et receptis moribus sint accommodanda;

7) quae modernae technicae inventa spectant, attentis iis quae supra hac de re statuta sunt.

93. [*Aptatio obligatoria: munus Superiorum*]. In singulis institutis status perfectionis, speciale erit officium Superiorum procurare ut Constitutiones, « Directoria », « Consuetudinaria » aliique codices, attento examini et serio studio, maxime quidem suorum consiliorum et capituli generalis, convenienti et efficaci modo subiiciantur. Re accurate considerata et mature perpensa, si quid in iisdem appareat esse mutandum vel de novo inducendum, prudenti consilio fortique animo omnes ad quos pertinet id perficiant, salva legitima approbatione expostulanda, si de mutando textu agatur ab Ecclesia approbato.

Cum ergo praedictum examen et studium obligatoria sint, quicumque in iis perficiendis partem habent, de ratione et opportunitate textus examinatos modificandi pro sua prudentia et conscientia libere iudicare debent.

94. [*Aptatio obligatoria: circa textus venerabiles*]. Aptationi Constitutionum aliorumque codicum instituti obstare nequit quod textus emendandus ab ipso Fundatore sit exaratus, vel venerabili traditione commendatus. Ii enim codices, suapte natura

indolem legislativam imprimis habent, ideoque eorum valor ab efficacia pendet quam ipsi pro temporum adiunctis ad vitam et operam instituti moderandam reapse retinent.

Sicut Legiferi Patres leges tulerunt, pro sua prudentia, temporibus suis accommodatas; ita nunc, ut eorum sacra hereditas semper vivens et foecunda permaneat, secundum novas exigentias et conditiones a suis filiis prudenter recognosci oportet.

His dictis, nullatenus intendit haec Sacra Synodus reverentiam, per saecula sancitam, erga verba antiquarum Regularum imminuere.

NOTAE

[1] Pius XII, Alloc. 8 dec. 1950: AAS 43 (1951) p. 34.

[2] Cf. Pius XII, Epist. *Laetanti admodum,* 17 nov. 1950: AAS 43 (1951) p. 25.

Caput XII

DE INSTITUTIS STATUUM PERFECTIONIS UNIENDIS, SUPPRIMENDIS VEL DE NOVO CONDENDIS

95. [*Necessitas arctioris unionis inter Instituta*]. Hodierna rerum adiuncta, quae ad regnum Dei promovendum ac dilatandum, arctiorem in variis apostolatus campis animorum et virium exigunt unionem, instituta status perfectionis impellunt ad intimiorem caritatem strictioremque inter se unitatem, cum in proprium tum in fidelium emolumentum enixe quaerendam.

Itaque Sacra Synodus, exempla institutorum quae foederibus fraternis iam sociari coeperunt plene comprobans, caetera hortatur, ut pro eorum gradu affinitatis et rei opportunitate, arctiores inter se uniones sub ductu Sanctae Sedis promoveant, fine et spiritu cuique propriis fideliter servatis.

96. [*De unione Institutorum commendanda*]. Imprimis Sacra Synodus valde commendat ut familiae religiosae quae similes fere habent Constitutiones et usus eodemque spiritu animantur, praesertim si adhuc parvo exstent numero, ad quamdam unitatem reducantur, quatenus iudicio Sanctae Sedis expedire videatur.

97. [*Unio Institutorum eiusdem generis operum*]. Instituta vero indole etiam diversa sed iisdem aut similibus operibus externis dedita opportune, servatis servandis et consultis locorum Ordinariis, consociari possunt, saltem intra regionis vel nationis limites, quo mutuum adiutorium idque valde proficuum, sibi praestare valeant, praesertim in sodalibus ad opera explenda rite instituendis ipsisque operibus maiori cum facilitate et fructu exercendis.

98. [*Foederatio et confoederatio monasteriorum sui iuris*]. Monasteriis sui iuris, enixe commendatur ut in foederationes et confoederationes coalescere summopere studeant, non solum ad spiritum primaevum Ordinis conservandum, verum etiam ad fra-

ternum in omnibus sibi mutuo praestandum adiutorium, praesertim in regularis observantiae conservatione, defensione, incremento rebusque oeconomicis.

Hae confoederationes et foederationes regantur oportet statutis a Sede Apostolica approbatis, quae essentiali et necessariae autonomiae singulorum monasteriorum haud derogent; caveatur praeterea ne quomodolibet clausurae vigor enervetur vel recollectioni vitaeque monasticae severiori disciplinae damnum inferatur.[2]

99. [*De Superiorum maiorum « conferentiis »*]. Omnia vero instituta, etiamsi nullam peculiarem inter se affinitatem praeseferant, per sic dictas conferentias seu consilia Superiorum Maiorum utiliter sociantur. Etenim, ex amplissima iam habita experientia perspectum est quantum hae conferentiae proficere possint ad pleniorem assecutionem finis singulorum institutorum, ad efficaciorem conspirationem fovendam cum aliis in bonum Ecclesiae operantibus, ad aequiorem distributionem operariorum evangelicorum in determinato territorio necnon ad communia religiosorum negotia tractanda.

100. [*Normae pro « Conferentiis »: constitutio et subiectio*]. « Conferentiae » Superiorum maiorum quae per regiones vel nationes vel etiam inter nationes constituuntur, sunt personae morales ecclesiasticae atque statutis regantur approbatis a Sancta Sede, a qua directe dependent.

Sacros Praesules qua par est reverentia prosequantur, eorum menti in iis quae pertinent ad bonum Ecclesiae et apostolatum fideliter obtemperent, atque, consultationibus cum Ipsis initis, studeant in commune bonum Ecclesiae et animarum concorditer adlaborare.

101. [*Normae pro « Conferentiis »: potestas in negotiis gerendis*]. « Conferentiae » Superiorum Maiorum negotia et quaestiones secundum propria statuta pertractant.

Nullam tamen potestatem habent institutis imponendi deductiones et decisiones ad quas devenerint. Harum enim executio prudentiae singulorum Superiorum, propriis quidem Constitutionibus servatis, perficienda relinquitur, exceptis illis provisionibus quae ad vitam ipsius « conferentiae » directe referuntur.

102. [*De Institutis languescentibus*]. Instituta languescentia, quae, iudicio Sanctae Sedis, nullam amplius praebeant fundatam spem incrementi, alii instituto vegetiori, quod fine et spiritu haud multum differat uniantur, ne detrimentum pati pergant animae Deo sacratae. Quod si plane constet huiusmodi unionem, quacumque de causa, impossibilem esse vel non expedire, talia instituta prohibeantur ne in posterum novitios recipiant.

Idem servetur pro monasteriis sui iuris, quorum deterior conditio nec per foederationem nec per aliam viam sublevari possit.

In omnibus istis casibus, illi ad quos spectat, magna cum prudentia et caritate se gerant, et perfecta aequitate semper servata, solliciti sint de sorte sodalium qui renuunt alii instituto sociari vel in aliud transire.

103. [*De novis Institutis numero temperandis*]. Indubium est Spiritum Sanctum nova et multiformia instituta status perfectionis quae Ecclesiae subsidio sint et ornamento semper et opportune excitare. Nihilominus, in novis institutis promovendis et erigendis, moderate et prudenter semper procedendum est. Ideoque, instituti condendi necessitas vel saltem magna utilitas necnon incrementi possibilitas, ab omnibus ad quos spectat serio ponderandae sunt, ne incaute oriantur instituta inutilia aut sufficienti vigore destituta.[3]

Ut haec norma prudentiae efficacius servetur, nemo aliquod institutum status perfectionis, etiam saeculare, constituere praesumat, inconsulto Ordinario.

104. [*De Institutis iuris dioecesani ad gradum iuris pontificii evehendis*]. Cum instituta status perfectionis in sua iuridica ordinatione substantiali a Sancta Sede praeformentur communique iure pontificio fundamentaliter regantur, connaturale omnino est ut instituta iuris dioecesani, sufficientem maturitatem et propagationem semel adepta, ad gradum instituti iuris pontificii, servatis servandis, evehantur.

Quapropter tempestive providendum est ut religiones, societates vitae communis sine votis necnon instituta saecularia iuris dioecesani, cum primum conditiones ad pontificiam approbationem consequendam praescriptas obtinuerint, eam sollicita cura implorent.

NOTAE

[1] S. Congr. de Relig., Instr. *Inter praeclara* ad Const. Apost. *Sponsa Christi* in praxim deducendam, 23 nov. 1950: AAS 43 (1951) p. 41. Cf. etiam Pius XII, Const. Apost. *Sponsa Christi,* art. VII, § 7, 2°, l. c. p. 19.

[2] Pius XII, Const. Apost. cit. *Sponsa Christi,* l. c. p. 13.

[3] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1947: AAS 39 (1947) p. 119.

Caput XIII

DE HABITU RELIGIOSO

105. [*De honore habitui religioso debito*]. Habitus religiosus, sive virorum, sive mulierum, cum ad personae consecrationem, separationem a mundo et vitae sanctitatem significandam ordinetur, ut quid sacrum fideliter et digne est deferendus atque ab omnibus in honore habendus.[1]

106. [*Qualitates habitus religiosi*]. Sit igitur simplex ac modestus, pauper simul et decens, sanitatis postulatis consentaneus et temporum locorumque adiunctis necnon ministeriis necessitatibus accommodatus.

107. [*Emendatio obligatoria habitus religiosi in aliquo deficientis*]. Hae autem normae non ad sola Instituta condenda spectant, sed etiam ad Instituta iam existentia; quorum habitus, si opus sit, ita, approbante Sancta Sede, immutandus est ut cum iisdem normis plene congruat.

108. [*Obligatio deferendi habitum eiusque substitutio*]. Firma manente generali obligatione religiosorum proprium habitum suae religionis, tum intra tum extra domum deferendi,[2] si Superioribus maioribus, aut urgente necessitate, etiam localibus opportunum visum fuerit, religiosi clerici extra domum vestimentum induere possunt ad instar vestimenti Cleri saecularis regionis; religiosi vero laici, habitum pro locorum adiunctis convenientem.

NOTAE

[1] Cf. S. Thomas, *Summa Theol.*, II^{a}-II^{ae}, q. 185, a. 8; q. 187, a. 6.
[2] Cf. can. 596 CIC.

SECTIO SECUNDA

DE ALUMNORUM STATUUM PERFECTIONIS INSTITUTIONE

Caput XIV

DE ALUMNORUM INSTITUTIONE IN GENERE

109. [*De alumnorum institutionis necessitate*]. Quam vigilans Mater Ecclesia tantopere exoptat institutorum status perfectionis accommodata renovatio, maxime pendet ab illa integra aptaque alumnorum institutione, qua ipsi, a primis vocationis germinibus, assidua cura congruentique ratione instruuntur, educantur et exercentur, tum ad vitam religiosam ferventi perseverantique animo ducendam, tum ad opera instituti, pro cuiusque conditione, supernaturali cum zelo rite ac fructuose explenda.[1]

110. [*Quam late patent normae de alumnorum institutione*]. Normae vero quae de alumnorum institutione hic traduntur, non tantum clericos spectant; sed, nisi ex rei natura vel sermonis contextu aliter constet, ceteros quoque sodales utriusque sexus instituendos, monialibus non exclusis, quibus omnibus pro subiecta materia debitaque cum proportione applicandae sunt.

Ecquidem, horum formatio, sicut et clericorum, fini religiosae vitae et proprii instituti plene respondere debet, omnia complectens elementa quae illam formationem faciunt integram, praesupposita personalitate morali convenienter evoluta.

Insuper considerandum est munera religiosis laicis, sive viris sive mulieribus, in Ecclesia concredita, eosdem clericis in apostolatu magis ac magis adsociare; atque saepe in aliquibus professionibus seu artibus exercendis, ipsos cum personis eiusdem professionis vel artis aut cum administratoribus civilibus a quibus pendet frequens habere commercium. Quae omnia pleniorem et firmiorem sodalium formationem proculdubio exigunt ut munera

sua in futuro rite obire valeant et in iisdem explendis propriae sciant quaerere sanctificationis incrementum et robur.[2]

111. [*De Superiorum officio instituendi alumnos*]. Quapropter, Superiores institutorum status perfectionis, sive virorum sive mulierum, gravi officio conscientiae tenentur curandi ut aspirantes, novitii necnon professi, pro instituti indole aptam atque undequaque completam per praescriptum tempus recipiant institutionem, ad illam quidem excellentiam adducendam quam peculiaris statum perfectionis dignitas eorumque in Mystico Christi Corpore munera exigunt.[3]

112. [*De generali indole institutionis alumnorum*]. Ut tanto fini alumnorum status perfectionis institutio plene respondeat, omnino esse debet secura, illuminata, solida atque vere integra,[4] totum scilicet hominem cum naturali tum supernaturali ratione complectens et quidem, pro omnibus: sub duplici respectu vocationis religiosae et apostolicae; pro sacerdotio autem destinatis, etiam sub respectu vocationis clericalis.[5]

Ideoque, nihil prorsus neglegatur, quod ad corpus animumque perficiendum et ad omnes naturales virtutes excolendas quolibet modo conferat, ita ut supernaturalis deinde sive religiosa et apostolica sive sacerdotalis institutio huic solidissimo inhaereat naturalis honestatis excultaeque humanitatis fundamento.[6]

Insuper, retinendum est alumnorum institutionem pleniorem non posse obtinere effectum nisi ipsa sit sapienter et audacter hodiernis sive internis sive externis necessitatibus accommodata, assidue exculta vigilanterque probata.[7]

113. [*Formatio « personalitatis » alumnorum*]. In hoc adeo gravi et implexo munere, Superiores, Magistri et Directores semper prae oculis habeant alumnorum institutionem, etiam ad vitam religiosam, non a sola sua externa quantacumque diligenti opera pendere, sed a propria quoque alumni industria quae eo maior erit quo plus aetate et rerum cognitione progredietur. Non quod ei integrum sit, ut quidam temere contendunt, ingenio atque arbitratu plane suo seipsum informare,[8] sed sub prudenti educatorum ductu ac influxu, et divina iuvante gratia, proprias ipse latentes vires et facultates apte exercere debet, easque, sic gradatim evolutas, ad maturitatem ac perfectionem adducere.

Curent igitur educatores ut alumni indoles non comprimatur

sed recte conformetur, inordinatas eius inclinationes cohibendo, bonas autem promovendo et peculiares aptitudines et dispositiones quae cum vita religiosa componi possunt ad perfectiora dirigendo; simulque ita cum iuveni agant ut, se suorum operum auctorem esse eorumque rationem sibi reddendam magis magisque sentiens atque de hominibus et de eventibus maturius in dies iudicium ferens, semetipsum prudenter moderari et libertate sapienter uti addiscat.[9]

Ipsi vero maxime inculcandum est ut, spontaneis impulsibus sub voluntatis dominio redactis, divinae humanaeque legi ultro se subiiciat atque omnia peragere assuescat iuxta dictamina rectae conscientiae, fide illuminatae. Tunc vero, caritate Dei et proximi motus supernaturalibusque auxiliis fretus, Constitutionibus ac Regulis filiali obsequio semper inhaerens, ad opera bona, illo se generoso animo accingat, quo in sanctimoniae culmina ascendere valeat, enixe studens ut in seipso homo in Christo Iesu perfectus quotidie formetur ac roboretur.[10]

Qua ratione exculta, alumni « personalitas », quam vocant, sine periculo, immo magno cum proventu in dies efflorescet, donec ipse occurrat « in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi ».[11] qui finis est ultimus christianae institutionis, maxime pro illis qui se Dominum Iesum propius secuturos esse profitentur.

NOTAE

[1] Cf. S. Pius X, Epist. Apost. ad Gen. Mag. O. P., 4 aug. 1913: AAS 5 (1913) pp. 388-389.

[2] Cf. Pius XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) pp. 133-134.

[3] Statuta Gen. Const. Apost. *Sedes Sapientiae adnexa,* 7 iulii 1956, art. 1.

[4] Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 31 maii 1956: AAS 48 (1956), p. 358.

[5] Cf. Statuta Gen. cit., art. 1.

[6] Pius XII, Const. Apost. cit. *Sedes Sapientiae,* l. c. pp. 359-360.

[7] Pius XII, Const. Apost. cit. *Sedes Sapientiae,* l. c. p. 358.

[8] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Divini Illius Magistri,* 31 dec. 1929: AAS 2 (1930), p. 69; S. C. de Seminariis, Litt. Circ. 5 iulii 1959 (N. 541/59) p. 6.

[9] Cf. Pius XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae,* 23 sept. 1950: AAS 42 (1950) p. 686; Alloc. 9 dec. 1957: AAS 50 (1958) pp. 39-40.

[10] Cf. Coloss. 1, 28.

[11] Eph. 4, 13.

Caput XV

DE ALUMNORUM EDUCATORIBUS ET DE INSTITUTIONIS DOMIBUS

114. [*De alumnorum educatoribus accurate seligendis et praeparandis*]. Omnibus in comperto est alumnorum institutionis efficacitatem et incrementum non a solo annorum numero quo protrahitur pendere sed maxime ab eius sapienti progressiva ordinatione atque ab educatorum idoneitate et diligentia. Quare, haec sit norma sancte observanda ut in Superiores, Moderatores, Magistros seu Directores spiritus et Professores, optimi quiqui sodales totius instituti probatae virtutis, solida doctrina congruentique experientia ditati adsciscantur etiam, si opus sit, ex alia provincia, monasterio seu domo.[1]

In munere autem constituti, ii ab omnibus officiis et oneribus vacare debent quae alumnorum formationem impedire vel ei nocere valeant.

Specialiter Ordinariis locorum et Superioribus competentibus commendatur providere ne monasteriis sibi subiectis desint idonei educatores et directores spirituales quibus cura institutionis et formationis monialium commendetur.

115. [*De technica educatorum praeparatione*]. Technica praeparatio educatorum, qui alumnis instituendis quovis titulo praeficiuntur, etiam in institutis laicalibus tum virorum cum mulierum urget. Etenim, methodus docendi et educandi alumnos non mero sensui singulorum formatorum est relinquendus; sed procedat oportet ex comprobatis principiis scientificis, adhibitis etiam illis artibus quae usu maxime efficaces demonstrantur novisque in dies inventis perficiuntur.[2]

Propterea, haec praeparatio per speciales cursus et exercitationes etiam in scholis externis si opus fuerit adipiscenda est; et, in quantum fieri potest, magistri seu professores congruentibus titulis academicis vel aequiparatis, qui de eorum cultura sint certa documenta, ornati inveniantur, illi praesertim qui in disciplinis ecclesiasticis munus suum exercere debent.[3]

Insuper, in singulis institutis curandum est ut quidam habeantur sodales in scientia et arte psychologica versati; non quidem ut casus psychopaticos inter alumnos educandos forte emergentes ipsi pertractent; sed ut tempestive eos detegere queant, et si expedierit, peritis committere, normis a Sancta Sede hac in re sedule servatis.[4]

116. [*Directio spiritualis commendatur*]. Pro alumnorum institutione enixe commendatur directio spiritualis a saeculis iam in usu, quae praesupponit intimae conscientiae manifestationem Sacerdoti Directori libenti animo facta et intra forum internum stricte claudendam, qua ipsi lumen, monita opportuna et efficaces impulsus accipiant ad tutius et celerius progrediendum in arduis viis sanctitatis.[5]

Director autem spiritualis ut suo gravi officio vere aptus reputari possit, non solum virtutibus, regularitate sinceraque pietate praestare debet; sed insuper callere solida de viis spiritualibus scientia et de hominum indole cognitione necnon arte, experientia comprobata, discernendi spiritus atque animos ad vitam spiritualem informandi. Tantum his munitus adiumentis, quos alumnos vere idoneos reperiat vel prudenter tales esse praesumat ad optatum portum tuto conducere poterit, ceteros autem ut a proposito suo recedant tempestive et firmiter persuadere.

117. [*Directores spirituales et confessarii accurate seligendi*]. Quare, sicut de moderatoribus et magistris dictum est, ita pariter magna cum cura seligantur omnium alumnorum directores spirituales atque confessarii, non solum clericalium sed aliorum quoque institutorum, sive virorum sive mulierum; quod maxime urget cum de alumnis agatur ad vitam religiosam instituendis.

118. [*De domibus institutioni alumnorum destinatis*]. Ut alumnorum institutio prospere succedat, variae domus hunc in finem necessariae habeantur, supellectili caeterisque subsidiis congruenter instructae.

Provideant autem competentes Superiores, etiam monasterii sui iuris, ne in formationis sedibus, plures aut pauciores sint alumni quam ut apte institui queant, neque desint Magistri competentes et subsidia scientifica necessaria. Quare si oportuerit vel melius expedierit, curent Superiores instituere domus formationis interprovinciales vel regionales vel etiam internationales.

Insuper, prout expediat et inquantum possibile sit, domus residentiales Instituti vel saltem pluribus Institutis communes, constituantur pro religiosis qui scholas superiores et Universitates, praesertim civiles, frequentant.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 143.

[2] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, 7 iulii 1956: art. 43 § 4; art. 24 § 1; art. 30 § 2, 2°.

[3] Cf. Stat. Gen. cit., art. 46 § 5.

[4] Cf. SS. CONGR. S. OFFICII, Monitum 15 iulii 1961: AAS 53 (1961) p. 571.

[5] Cf. LEO XIII, Litt. *Testem benevolentiae,* 22 ian. 1899: Acta Leonis XIII, 19 pp. 11-12.

Caput XVI

DE ALUMNORUM INSTITUTIONE IN SPECIE

119. [*De institutione humanistica sociali*]. Alumni statuum perfectionis ceteris adulescentibus et iuvenibus nihil cedant, quod attinet ad congruum humanitatis cultum, veram christianamque urbanitatem et in conversando comitatem cum modestia et gravitate coniunctam: quae omnia religiosum, speciatim sacerdotem atque educatorem omnino decent et apostolum valde iuvant.[1]

120. [*De institutione religiosa: quae praestare debet*]. Sed in iisdem proculdubio praestare debet religiosa institutio, quae scilicet illos ad christianam perfectionem, praeterquam per communia praecepta, per Consilia quoque Evangelica, iuxta indolem proprii instituti perducit.[2] Insuper, alumni addiscant instituti finem, spiritum, ministeria, ita ut illud tamquam propriam familiam diligant et vestigia Fundatoris ab Ecclesia probati prementes ab eiusdemque consiliis et exemplis inspirationem trahentes, suae vocationi melius respondeant.[3] Eodem tempore vero spiritu Ecclesiae imbuantur ut intra proprias familias religiosas sese sentiant etiam veri filii Ecclesiae quam praediligere et ad eius aedificationem mysticam propria sanctitate, apostolica auctuositate et oratione adlaborare debent.

121. [*De institutione religiosa: mortificatio excolenda*]. Inter autem huius institutionis essentialia locum semper habet tum christiana mortificatio tum saecularium desideriorum in consuetudine vitae abnegatio, ambae magni aestimandae assidueque exercendae.

122. [*De institutione intellectuali: in genere*]. Alumni statuum perfectionis omnes, sive viri sive mulieres, apta intellectuali institutione donandi sunt pro cuiusvis instituti indole necnon singulorum sodalium conditione et capacitate.

Haec intellectualis institutio primum respicere debet et reli-

gionem et ipsam vitam religiosam, ita ut alumni non modo in eius disciplina exerceantur, sed eiusdem principiis et rationibus, modo cuique accommodato, sedule instruantur.

Pro clericis vero specialis urget obligatio ut in omnibus disciplinis ecclesiasticis ad normam iuris rite instituantur.

Qui autem munere docendi aliove specifico ministerio funguntur, culturam professionalem acquirere debent quae illos ad haec munera vel ministeria aptos atque saecularibus eadem exercentibus haud impares reddat, necessariis titulis etiam civilibus adeptis.

Neque in ceteris sodalibus penitus negligenda est cultura intellectualis et technica.

Monialibus autem impertiatur solida institutio in sacris disciplinis earum conditioni accommodata.

123. [*De institutione apostolica*]. In toto institutionis et probationis cursu ne omittant Moderatores et Magistri animos alumnorum, pro singulorum conditione et capacitate atque iuxta mentem Ecclesiae et cuiusque instituti naturam et finem, ad apostolatum allicere, quin etiam in eodem, novitiatus anno canonico excluso, moderate et vigili ductu exercere sine tamen studiorum et regularis observantiae detrimento. Haec enim apostolatui initiatio, si recte fiat, etiam ad profundiorem supernaturalem sensum acquirendum haud parum conferre potest.[4]

Eos insuper, praesertim intra annum Pastoralem, aperte praemoneant de periculis et insidiis quae in vita apostolica occurrere possunt.

Sane, haec praeparatio alumnorum imprimis ad opera propria instituti dirigatur oportet. Nihilominus, praesertim in anno pastorali, extendatur, saltem sub quadam generica ratione, collata opera quatenus fieri potest cum Clero saeculari, ad varia munia sacerdotalia et curam animarum quae sacerdoti cuilibet, data occasione, contingere possunt. Tandem omnibus religiosis viris et mulieribus congruae notiones tradantur de Actione Catholica, cui ipsi secundum propriam quisque conditionem, validum auxilium afferre valent.

124. [*De sensu esthetico in alumnis excolendo*]. Toto curriculo alumni informentur ad genuinum sensum estheticum sive lectionibus sive moderato artium exercitio, speciatim ad artes sacras recte diiudicandas et pro opportunitate, modo singulis ac-

commodato, etiam excolendas, iuxta criteria traditionalia in Ecclesia et normas a Sancta Sede datas.[5]

125. [*De institutione circa media technica communicationis socialis*]. In hodiernis mundi condicionibus amplissimus est usus mediorum communicationis socialis quae vocantur prelum, cinematographeum, radiophonia et televisio. Haec autem maximum in mentes et mores hominum influxum exercent; ideoque ipsa tamquam aptissima apostolatus instrumenta adhibere debent.

Sodales, igitur, Statuum perfectionis, ii praesertim qui sive in docendo, sive in iuventute instituenda, sive in pastorali ministerio occupantur, de momento et usu horum mediorum rite instruantur et opportune praeparentur ad hoc genus apostolatus, secundum propriam cuiusque conditionem, rite exercendum.

Insuper illi qui muneri docendi vacant probe intelligant, iuxta Ecclesiae iam satis amplum magisterium de his mediis communicationis socialis [6] grave proprii muneris officium esse iuvenes, in ephebeis et collegiis quibus praeponuntur, pro singulorum aetate et gradu instructionis erudiendi circa haec moderna media, praesertim circa eorum influxum in vitam religiosam et moralem hominum; quod officium adhuc gravius urget in universitatibus catholicis.

NOTAE

[1] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, art. 35 § 3; art. 40 § 5.

[2] Cf. Statuta Gen. cit., art. 5 § 1.

[3] Cf. Statuta Gen. cit., art. 37 §§ 1 et 2.

[4] Cf. Statuta Gen. cit., art. 47 §§ 1 et 2.

[5] Cf. SS. Congr. S. Officii, Instruct. 30 iunii 1952: AAS 44 (1952) pp. 542-546.

[6] Cf. S. Congr. de Relig., Litt. Circ. 6 aug. 1957 *de usu Radiophoniae et Televisionis*; Pius XII, Litt. Encycl. *Miranda prorsus,* 8 sept. 1957: AAS 49 (1957) p. 765; Alloc. 14 sept. 1956: AAS 49 (1956) p. 699; Ioannes XXIII, Motu proprio *Boni Pastoris,* 22 febr. 1959: AAS 51 (1959) p. 183.

Caput XVII

DE ALUMNORUM INSTITUTIONIS CURSU PROPAEDEUTICO

126. [*Divisio cursus institutionis: propaedeutici et formalis*]. Institutio alumnorum statuum perfectionis duplici cursu ad effectum perducitur: quorum prior, quem propaedeuticum vocant, ad hoc tendit ut praeparentur candidati, pro sua quisque vocatione, ad ipsam institutionem rite instaurandam et cum fructu prosequendam; posterior autem, qui formalis dicitur et ab incepto novitiatu vel a prima probatione initium sumit, eo spectat ut alumni per gradus tam plene instituantur, ut apti evadant ad vitam religiosam digne ducendam et instituti opera expedite explenda.

127. [*Cursus propaedeuticus: divisio*]. Propaedeuticus cursus vero in duas periodos dispescitur, prout agatur de candidatorum ad novitiatum praeparatione remota vel proxima.

In priori periodo, quae adspirantatus nuncupatur,[1] adolescens generali humana cultura, et vita christiana praecipue ope studiorum et congruae exercitationis virtutum ac pietatis, ita praeparatur ut vocationem suam deinde expedite prosequi valeat.

In altera cursus propaedeutici periodo, quae postulatus dicitur, candidati vocatio mutuo quodam tam ipsius quam Superiorum experimento statuto tempore exploratur [2] atque ipse ad disciplinam novitiatus rite amplectendam religiose et ascetice disponitur,[3] eo fine ut ille propositum suum tuto elicere valeat dum Superiores iudicant an prudenter admitti possit.

128. [*Scholae Apostolicae commendantur*]. Sacra Synodus laudat, inter alia media, Scholas Apostolicas seu Seminaria Minora religiosa, tamquam aptas ad vocationes religiosas in institutis clericalibus augendas riteque excolendas. Ideoque, probat ut eaedem instituantur, quatenus et quousque opportunae retineantur; [4] et dummodo rite et legitime erectae fuerint, ut vere publicae quoad omnes effectus iuridicos a Sede Apostolica agnoscuntur, non secus ac seminaria minora dioecesana.[5]

129. [*De candidatis admittendis in Scholas Apostolicas*]. Ut candidati in scholas apostolicas vel similia collegia seu seminaria religiosa admittantur, firmis normis hac de re supra statutis, requiritur et sufficit ut prima germina vocationis saltem genericae praeseferant. Habitu tamen religioso vel veste talari ne induantur, nisi peculiares rationes in determinatis locis id potius suadeant.

130. [*De Scholis Apostolicis non clericalibus*]. Ad instar illarum scholarum pro alumnis sacerdotio destinatis, scholae seu collegia ad vocationes religiosas laicales, etiam mulierum, augendas riteque excolendas, congrua congruis referendo opportune eriguntur.

131. [*De obligatione postulatus*]. In omnibus mulierum institutis, etiam a votis dumtaxat temporariis, candidatae antequam novitiatum vel primam eidem aequiparatam probationem incipiant, postulatum secundum disciplinam in iure receptam peragere debent ad sex saltem integros menses, non ultra aliud semestre prorogandum.

In Institutis autem virorum sive clericalibus sive laicalibus, ad necessitatem et tempus postulatus canonici quod attinet standum est propriis Constitutionibus.[6] Sed, licet Constitutiones de postulatu sileant vel non omnibus illum imponant, Superiores nullum candidatum ad novitiatum admittant nisi sibi constet eius vocationem ex praevia quadam cum instituto satis frequenti et pro tracta conversatione sufficienter mutuo experimento exploratam esse ipsumque ad disciplinam novitiatus ferendam rite dispositum. Quare, his conditionibus deficientibus, candidati, etiam clerici, ad postulatum per congruum tempus adigendi sunt.

132. [*Exercitia spiritualia ingressui novitiatus praemittenda*]. Omnes, sive postulatum egerint, sive non, antequam novitiatum vel primam eidem aequiparatam probationem incipiant, exercitiis spiritualibus vacent per octo saltem integros dies; et iuxta prudens confessarii iudicium, praemittant generalem anteactae vitae confessionem.[7]

NOTAE

[1] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae* Statuta Gen. adnexa, art. 6 § 2, 2°.

[2] Cf. Statuta Gen. cit., art. 6 § 2, 1°; art. 7 § 1, 2°.

[3] Cf. Statuta Gen. cit., art. 6 § 2, 1°.

[4] Cf. Statuta Gen. cit., art. 21 § 1, 1°; art. 6 § 2, 2°.

[5] Cf. Statuta Gen. cit., art. 41 § 2, 1°.

[6] Cf. can. 539 § 1, CIC.

[7] Cf. can. 541 CIC.

Caput XVIII

DE ALUMNORUM INSTITUTIONIS CURSU FORMALI INCHOATIVO SEU DE NOVITIATU

133. [*Divisio cursus institutionis formalis*]. Cursus formalis institutionis alumnorum triplex dignoscitur: primus seu cursus inchoativus, in novitiatu vel prima eidem aequiparata probatione peragitur, quo totius religiosae institutionis necessarium ponitur fundamentum.[1]

Secundus seu cursus progressivus, usque ad definitivam cooptationem et, pro diversitate institutorum, etiam ulterius progreditur, quo alumnus ad institutionem sibi consentaneam et substantialiter completam pervenit.[2]

Tertius seu cursus perfectivus, quo sodalis, etsi propriis instituti ministeriis iam addictus, ad perfectiorem solidioremque formam vitae religiosae et apostolatus adducitur.[3]

134. [*De candidatis in novitiatum prudenter admittendis*]. Cum vocatio divina sit totius vitae in statu perfectionis evangelicae fundamentum,[4] ut in novitiatum vel aequiparatam primam probationem postulantes admittantur, requiruntur, praeter adaequatam praeparationem, signa verae religiosae vocationis et quidem specificae, scilicet pro determinato instituto.[5]

Omnino caveant Superiores competentes ne ullum candidatum ad novitiatum admittant nisi ipsis solide constet eum pollere integritate et sufficienti maturitate iudicii necnon physica ac psychica aptitudine ad obligationes et onera propria vitae amplectendae.

Quae omnia ab illis ad quos spectat praevie exquirenda et ponderanda sunt, haud praetermissis, prout id singulis in casibus opportunum visum fuerit, peritorum scientiae prudentibus pervestigationibus.[6]

135. [*De duratione novitiatus*]. Novitiatus vel prima probatio saltem per annum integrum et continuum ad normam iuris peragi debet. Constitutiones autem alterum annum praescribere

possunt, servatis normis Sanctae Sedis hac de re datis. In utroque casu, competens Superior tempus novitiatus a Constitutionibus praefinitum prorogare valet, non tamen ultra sex menses.

136. [*De specifica institutione in novitiatu*]. Toto novitiatus tempore, alumnus de sua vocatione iam conscius, ad vitam religiosam instituendus est studio Regulae et Constitutionum, piis meditationibus assiduaque prece, iis perdiscendis quae ad Evangelicorum Consiliorum professionem et virtutes pertinent, necnon opportunis exercitationibus ad vitiorum semina radicitus exstirpanda, ad compescendos animi motus et ad virtutes adquirendas.[7]

Quae etiam servanda sunt, congrua congruis referendo, in institutis saecularibus ubi novitiatus seu probatio prima, diutius protrahenda, in saeculo et seorsim sub alicuius prudentis magistri ductu peragitur.

137. [*Institutio novitiatus rite accommodanda*]. Etiam novitiorum institutio, ut supra inculcatum est, hodiernis tam internis quam externis necessitatibus accommodetur. Et, dum germina vitiorum et defectus gradatim extirpantur, alumni virtutes et aptitudines, nedum nimia severitate depressae, sapienti Magistri cura quam maxime in bonum efflorescant et perficiantur.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, art. 6 § 1.

[2] Cf. Statuta Gen. cit., art. 5 § 2; art. 9 § 1.

[3] Cf. Statuta Gen. cit., art. 9 §§ 1 et 2.

[4] Cf. Statuta Gen. cit., art. 6 § 1.

[5] Cf. Statuta Gen. cit., art. 31 § 2, 1°.

[6] Cf. Statuta Gen. cit., art. 33; SS. CONGR. S. OFFICII, Monitum *Cum compertum,* 15 iulii 1961: AAS 43 (1961) p. 571.

[7] Cf. can. 565 § 1 CIC; PIUS XII, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 142.

Caput XIX

DE ALUMNORUM INSTITUTIONIS CURSU FORMALI PROGRESSIVO

138. [*De alumnorum institutione post novitiatum protrahenda*]. In quovis instituto status perfectionis, institutio alumnorum post novitiatum seu primam formalem probationem, ulterius saltem per tres integros annos ita protrahenda est ut eorum vocationis exigentiis et proprii instituti indoli plane respondeat.

139. [*Ratio generalis qua institutio post novitiatum est protrahenda*]. Pro clericis, religiosa institutio pari gressu cum formatione clericali, intellectuali et apostolica procedere debet per totum studiorum ecclesiasticorum curriculum, scilicet, philosophicum, theologicum et pastorale, secundum normas a Sancta Sede datas.

Sodalium laicorum cuiuscumque classis, sive virorum sive mulierum, servatis normis Sanctae Sedis ac singulorum institutorum probatis methodis, religiosa institutio progrediatur oportet una cum congruenti formatione intellectuali et apostolica necnon technica qua eorum aptitudo ad opera instituti rite explenda perficitur.

140. [*De alumnis circa castitatem specialiter instruendis et monendis*]. Alumni praesertim qui a prima adulescentia in scholis apostolicis vel collegiis religiosis educati fuerint, opportune et prudenter instruantur circa sacrum coelibatum, obligationes castitatis perfectae et media eam fovendi atque moneantur de periculis quibus haec virtus exponitur effugiendis et superandis.[1] Pariter de excellentia virginitatis supra matrimonium ita edoceantur ut bonum matrimonii christiani satis agnoscentes, maius bonum castitatis perfectae deliberate et libere amplectantur.

141. [*De perseverantia in vocatione et de libertate discedendi*]. Iuxta ea quae supra declarantur de obligatione vocationem divinam certo probatam non leviter deserendi, alumni qui perfectionem christianam iam professi sunt, largitionibus divinis

volenti animo cooperantes, per bona opera satagant certam suam vocationem et electionem facere, in eaque altius in dies radicari. Moderatores autem eos sedule hortentur ut semper digne ambulent vocatione qua vocati sunt, cum Deus sua gratia vocatos numquam deserat nisi ab eis prius deseratur. Attamen, ante definitivam instituto cooptationem, integra remanere debet discedendi libertas alumni qui advertit se certam vocationem ad institutum non habere.

142. [*Immediata praeparatio spiritualis ad definitivam cooptationem*]. Ad perpetuam seu definitivam cooptationem alumni immediate parentur speciali recollectione ad modum renovati novitiatus congruenti tempore potrahenda, qua sub ductu Magistri spiritus vel Instructoris seu Moderatoris, peculiaribus exercitiis assidue incumbant atque sibi accommodatas recipiant instructiones, servatis Constitutionibus et ratione institutionis proprii instituti.[2]

NOTAE

[1] Cf. S. Congr. de Relig., Instruct. *ad Moderatores Supremos,* 2 febr. 1961, p. 6, n. 8.

[2] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae* Statuta Gen. adnexa, art. 19; art. 39 § 1.

Caput XX

DE ALUMNORUM INSTITUTIONIS CURSU FORMALI PERFECTIVO

143. [*De cursu formali perfectivo institutionis: in genere*]. Expleto cursu progressivo, alumni institutionem pro sua quisque conditione subsequentibus annis congruenti modo prosequi debent. Hisce annis ne temere existiment se, propria prudentia nisos, posse in omnibus tuto agere et multo minus ea quae iam sunt constituta reformare vel seniorum methodos aut consilia sine sua pernicie semper deserere.[1] E contra personarum prudentium monitis et auxilio freti atque propria vitae experientia aliquantulum edocti, indesinenter studeant, sub peculiari assiduaque Superiorum vigilantia et directione, suam formationem perficere, expolire et consolidare.

144. [*Specialis cura de neosacerdotibus gerenda*]. Neosacerdotes sacra ministeria exordiantur in domo regularis observantiae, sub tutela experti et prudentis moderatoris, speciatim si de ministeriis agatur quae peculiarem consuetudinem cum personis alterius sexus secumferunt.

145. [*De ultima perfectione institutionis alumnorum*]. Ad personalis sanctitatis atque apostolatus uberiores fructus adipiscendos sodales, sive viri sive mulieres, ultimam aliquam perfectivam institutionem recipiant quae sit veluti totius formationis complementum, confirmatio et authentica obsignatio.[2] Haec institutio quidem, ut suos plene obtineat effectus, post aliquot annos a definitiva cooptatione et circa trigesimum aetatis annum [3] et ad sex saltem menses, per modum regularis cursus peragenda est,[4] sub competentis Magistri ductu in domo ad hoc convenienter sita et instructa.

Ubi hic cursus institui nequeat, suppleatur meliore qua fieri possit ratione, ita ut intentus finis pro viribus obtineatur.[5]

NOTAE

[1] Cf. S. CONGR. DE RELIG., Instruct. *ad Moderatores Supremos,* 2 febr. 1961, p. 26, n. 46.

[2] Cf. PIUS XII, Alloc. *ad PP. Soc. Iesu,* 17 sept. 1946: AAS 38 (1946) p. 383; Const. Apost. *Sedes Sapientiae, Statuta Gen. adnexa,* 7 iulii 1956, art. 9 § 2.

[3] Cf. Statuta Gen. cit., art. 51 § 1.

[4] Cf. Statuta Gen. cit., art. 51 § 1; art. 52.

[5] Cf. Statuta Gen. cit., art. 52 § 2, 1°.

CAPUT XXI

DE STUDIIS IN INSTITUTIS STATUS PERFECTIONIS NORMAE GENERALES

146. [*De studiis aestimandis et promovendis in Institutis*]. Firmis iis quae de cursu propaedeutico, progressivo et perfectivo institutionis alumnorum supra statuuntur, studia magni aestimanda sunt et pro singulorum peculiari indole institutorum a Superioribus diligenter promovenda et curanda, seposito omni fallaci praetextu maioris utilitatis practicae aliave qualibet inani ratione. Altiora studia enim necessaria sunt, maxime nostris temporibus, ut sectatores perfectionis christianae, praesertim sacerdotes [1] et qui muneri educatoris vacant, multiformem ampliorem-que intellectualem adipiscantur culturam quae eos decet et ad apostolatum, etiam inter rudes, fructuose exercendum requiritur.

147. [*Scholae internae institutorum status perfectionis*]. Inter media promovendi studia praecipuum locum habent scholae internae omnis gradus in singulis institutis status perfectionis propriis alumnis instituendis destinatis, quae dummodo legitime erectae, ut vere publicae quoad omnes effectus iuridicos ab Ecclesia agnoscuntur.[2]

Moderatores nihil omittant ut sufficientes huiusmodi studiorum sedes convenienter instructae habeantur, in quibus Magistri seu Professores congruenti numero collocentur non solum regulari observantia et pietate conspicui, sed ad disciplinas tradendas et artem paedagogicam exercendam specialibus etiam cursibus bene praeparati.[3] Pari zelo procurent alumnos ad studia serio peragenda excitare et in iisdem strenue prosequendis sustentare et adiuvare, cauto ne illi retineantur qui studiis cum fructu vacandis impares se ostendunt.

148. [*De studiis cum fine institutorum status perfectionis iungendis*]. Omnes praeterea, tum magistri cum discipuli, prae oculis semper habeant studia, in institutis status perfectionis, non ad intellectualem solummodo institutionem, sed ad integram et

solidam sive religiosam et apostolicam, sive, in institutis clericalibus, etiam sacerdotalem formationem spectare; ideoque non ad scholarum tantummodo periculum superandum dirigenda esse, sed ad quandam quasi formam alumnorum animis imprimendam, quae numquam elabatur, et ex qua, cum usus postulabit, lumen atque robur pro sui aliorumque necessitatibus semper hauriant.

Ad quod assequendum, sit imprimis intellectualis instructio arcte cum precationis studio divinarumque rerum contemplatione coniuncta; sit deinde plena, nulla ex praescriptis disciplinis parte praetermissa; insuper sit ita composita et cohaerens, ut disciplinae omnes in unum dumtaxat systema idque solidum et apte temperatum conspirent.[4]

149. [*De scholis superioribus et specialibus frequentandis*]. Decursu institutionis progressivae, Moderatores alumnos rite iam praeparatos et in vita spirituali solide firmatos, normis Sanctae Sedis servatis et cum debitis cautelis mittere possunt ad scholas superiores frequentandas, praesertim ut titulos academicos vel technicos, etiam civiles, consequi valeant.[5]

Curabunt insuper ut ii cum condiscipulis saecularibus comiter et prudenter agentes, vitae spiritu supernaturali imbutae exemplum verbo et opere indesinenter praebeant.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) pp. 136-137; PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 31 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 361.

[2] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, art. 41 § 2, 1°.

[3] Cf. PIUS XI, Epist. Apost. cit., l. c. p. 143.

[4] Cf. PIUS XII, Const. Apost. cit.: AAS 48 (1956) pp. 362-363.

[5] Cf. S. CONGR. CONSIST., Decr. 30 aprilis 1918: AAS 10 (1918) p. 237.

Caput XXII

DE STUDIIS ALUMNORUM CLERICORUM

I - DE STUDIORUM CURRICULO PROPAEDEUTICO HUMANISTICO SEU MEDIO

150. [*De necessitate curriculi propaedeutici humanistici seu medii*]. Ad studia ecclesiastica instauranda illi tantum admitti possunt qui studia propaedeutica humanistica iam compleverint [1] sufficientique humana cultura callere certo ostenderint.[2] Praeterea de rebus eruditi sint quae ad sacras disciplinas addiscendas viam sternunt.[3]

151. [*Studium linguae latinae specialiter promovendum*]. Sacrosancta Synodus, perspectis hodiernis rerum conditionibus et prae oculis habens bonum universale, iniungit ut studium linguae latinae, nunc passim adeo neglectum et oppugnatum, plene iterum efflorescat; ita ut lingua illa quam Ecclesia Romana veluti patrimonium inde a prisco aevo hereditavit eiusdem remaneat propria, debito honore circumdata, usu semper expedita atque ecclesiasticae omnium clericorum culturae validissimum adiumentum.

Ad hos effectus obtinendos omnino necessarium est ut in curriculo propaedeutico magistri seu professores scientia et usu linguae latinae vere periti sint qui apta methodo alumnos ad latine scribendum et loquendum efficaciter instituant.

In Ecclesia Latina nemo ad curriculum philosophicum vel theologicum admittatur nisi, facto experimento, scriptores ecclesiasticos facile legere et intelligere valeat, eodemque sermone prolatas lectiones cum fructu audire et de materia sacrarum disciplinarum convenienter scripto et ore conceptus exprimere. Quod si opus fuerit, ad hanc peritiam comparandam, congruens tempus sub ductu magistri competentis, etiam post novitiatum, impendatur, antequam quis studia ecclesiastica incipiat.[4]

152. [*Studium linguae graecae curandum*]. Neque studium linguae graecae praetermittatur ut iidem alumni iam quodammodo initientur ad textus Sacrae Scripturae et Patrum postea legendos.[5]

II - DE CURRICULO FORMALI PROGRESSIVO STUDIORUM ECCLESIASTICORUM

153. [*Ratio generalis curriculi studiorum ecclesiasticorum*]. Studia ecclesiastica omnibus alumnis Sacerdotio destinatis praescripta triplici curriculo peragenda sunt: *Philosophico* nempe saltem per integrum biennium; *Theologico* saltem per integrum quadriennium [6] et *Pastorali* per annum.

Quoad disciplinas tradendas serventur normae a S. Sede religiosis communiter impertitae necnon singulorum institutorum statuta legitime approbata.

In potioribus disciplinis tum docendis tum discendis a magistris discipulisque usus fiat linguae latinae.[7]

In disciplinis tradendis, Magistri ne proprio sensui contra communes doctorum sententias temere indulgeant, memores se Ecclesiae nomine docere eiusque doctrinam alumnis erudiendis impertiri debere.[8] Pariter Magistri attente distinguant inter ea quae de fide credenda sunt et alia; inter sententias ab auctoribus vere communiter receptas et alias mere personales; atque opiniones quae non sunt contra fidem et seriis argumentis fundantur cum debita reverentia tractent etsi illas impugnare censeant.

154. [*Principium informativum: reverentia Magisterii Ecclesiastici*]. In disciplinis autem superioribus, maxime philosophicis sive theologicis, sanctissime ea omnia serventur quae a sacris canonibus et a Summis Pontificibus praescripta sunt, de debita praesertim Magisterio Ecclesiastico reverentia atque omnimoda fidelitate semper et ubique profitenda et discipulorum mentibus animisque instillanda, de prudentia quae semper socianda est cum diligentissima eaque maximopere commendanda pervestigatione novarum, quae progrediente aetate exsurgunt, quaestionum.[9]

155. [*Ratio generalis curriculi philosophici*]. In curriculo philosophico tradenda est philosophia sic dicta scholastica quae perennis in Ecclesia merito agnoscitur, quoad omnes suas partes et quidem secundum doctrinam et principia Divi Thomae, non omissis tamen aliis Magistris ab Ecclesia probatis; [10] servetur methodus scholastica quae plurisaeculari experientia tam efficax comprobatur ad alumnorum ingenium acute exercendum et informandum, ad conceptus etiam subtiliores distincte percipiendos,

ad veritatem tuto et expedite investigandam,[11] necnon ad errores insidiose latentes promptius et efficacius refellendos.

Insuper haud sufficiat antiquorum opiniones referre et quatenus necessarium, confutare. Magistri debent etiam doctrinas philosophicas hodiernas suis alumnis congruenti modo exponere, accurate ostendendo qua ratione cum catholica doctrina componi possint vel ab ea discrepent.

156. [*Ratio generalis curriculi theologici*]. Supra dicta de curriculo philosophico, congrua congruis referendo, curriculo quoque theologico applicanda sunt, quo futuri sacerdotes integram et solidam institutionem theologicam, iuxta rationem a S. Sede praescriptam, sibi comparare debent.

In sacris disciplinis tradendis, magistri ne praepropere solliciti sint de aspectu practico institutionis impertiendae, plane scientes actionem sacerdotalem, ut recte procedat uberioresque optimos afferat fructus, imprimis solido fundamento sanae profundiorisque doctrinae fulciri oportere. De cetero, omnibus compertum est veritates fidei eo facilius fidelium captui accommodari quo penitius et clarius investigatas fuisse.

Alumni curriculi theologici speciali cura ad studium Sacrae Scripturae applicari debent, ita ut non solum de sacrorum Librorum structura, compositione, divina inspiratione et interpretatione iuxta criteria ab Ecclesiae Magisterio proposita tuto edoceantur; sed, Patrum sententiis et ecclesiasticae traditioni firmiter adhaerentes, addiscant etiam ex sensu litterali sacrarum Litterarum solidum spiritualem cibum copiose percipere tam pro se quam in fidelium aedificationem.[12]

157. [*Ratio generalis curriculi pastoralis*]. Quamvis pastoralis alumnorum conformatio, ab ineunte studiorum curriculo inchoanda, progrediente vero aetate gradatim perficienda sit, absoluto tandem theologico curriculo, ipsi sacro sacerdotio iam aucti, de rebus pastoralibus sub aspectu practico per annum diligentissime instruantur atque in iisdem sub ductu periti magistri exerceantur, etiam partes in sacro ministerio assumentes, ut sic ea quae studio didicerint aliis valeant competenter tradere.[13]

Cursus pastoralis complectatur omnia quae ad actionem pastoralem completam hodie requiruntur, ut alumni veram peritiam et dexteritatem in multiplicibus christiani apostolatus muneribus rite obeundis acquirant.[14] Quapropter, haud sufficiet ipsos de com-

muni sacro ministerio rite exercendo edoceri; sed instrui etiam debent de pluribus aliis apostolatus mediis, etsi forte natura sua profanis, quae pro temporum nostrorum adiunctis actuosam sacerdotum et religiosorum operam iuvare possunt.

III - DE CURRICULO FORMALI PERFECTIVO STUDIORUM ECCLESIASTICORUM

158. [*Ratio generalis curriculi perfectivi studiorum*]. Neosacerdotibus religiosis iniungitur ne, ordinario cursu institutionis expleto, studia praesertim sacra intermittant quin potius ea secundum Sanctae Sedis praescripta fideliter prosequantur.[15]

Praeterea, cum aetate nostra necessarium sit saltem quosdam clericos in determinatis disciplinis omnino excellere, ad explenda peculiaria munia sive in proprio instituto, speciatim in domibus formationis, sive in apostolatu, seligantur inter aptiores qui ad scholas sic dictas « specializatas » mittantur, ut exoptatam competentiam sibi comparent.

NOTAE

[1] Cf. Pius XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* 19 mar. 1924: AAS 16 (1924) p. 140.

[2] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapienitae,* 31 maii 1956: AAS 48 (1956) pp. 361-362; Statuta Gen. adnexa, art. 43 § 1, 1°.

[3] Cf. Pius XII, Const. Apost. cit., l. c. pp. 359-360.

[4] Ioannes XXIII, Const. Apost. *Veterum sapientia,* 22 febr. 1962, 3: AAS 54 (1962) p. 133.

[5] Cf. Pius XII, Statuta Gen. cit., art. 43 § 3, 3°; Ioannes XXIII, Const. Apost. cit. 7: l. c. p. 135.

[6] Cf. can. 589, 1365 §§ 1 et 2 CIC.

[7] Cf. Ioannes XXIII, Const. Apost. cit. 5: l. c. p. 134.

[8] Cf. Pius XII, Const. Apost. cit., l. c. p. 362.

[9] Cf. Pius XII, Const. Apost. cit., l. c. p. 362.

[10] Cf. Pius XII, Statuta Gen. cit., art. 44 § 2, 2°.

[11] Cf. Pius XI, Epist. Apost. cit., l. c. p. 144.

[12] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante Spiritu,* 30 sept. 1943: AAS 35 (1943) p. 322.

[13] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* l. c. p. 364.

[14] Cf. Pius XII, Const. Apost. cit. *Sedes Sapientiae,* l. c. p. 363.

[15] Cf. can. 590 CIC; Pius XII, Statuta Gen. cit., art. 49.

Caput XXIII

DE STUDIIS ALUMNORUM LAICORUM UTRIUSQUE SEXUS

159. [*Ratio generalis studiorum alumnorum laicorum*]. Sodales laici statuum perfectionis, viri et mulieres, ad iuventutem erudiendam destinati, novitiatu rite expleto, congruentem intellectualem et technicam institutionem, cum opportunis titulis academicis accipiant, secundum modum et tempus a Constitutionibus definitum, eis applicando, congrua congruis referendo quae pro clericis instituendis praescribuntur.

Sodales vero aliis muniis exterioribus pro sua vocatione addicti, technica institutione post novitiatum apte formentur, titulis, qui eorum peritiae sint documenta, pro rei opportunitate obtentis.

Monialium quoque et Religiosorum conversorum institutio intellectualis, expleto novitiatu, modo ipsis consentaneo, perficienda est, praesertim ad vitam spiritualem et religiosam necnon ad eorum munia quod attinet.

SECTIO TERTIA

DE VOCATIONIBUS RELIGIOSIS PROMOVENDIS ET DE ALUMNORUM ADMISSIONE AD PROFESSIONEM ET AD ORDINES

Caput XXIV

DE VOCATIONIBUS RELIGIOSIS PROMOVENDIS

160. [*Officium sacerdotum et laicorum religiosas vocationes oratione et actione fovendi*]. Cum vero status perfectionis evangelicae ab ipso Divino Magistro in suis fundamentalibus elementis conditus et ab Ecclesia apte ordinatus indesinenterque commendatus sit, etiam pro vocationibus ad ipsum valet invitatio Ecclesiae sacerdotibus, praesertim parochis, facta, ut data opera, pueros qui indicia praebeant vocationis ad statum perfectionis inquirant atque peculiaribus curis divinae in eis vocationis germen foveant.[1] Immo clerici et laici, confessarii, directores spiritus et praedicatores, ut supra innuimus, parentes et educatores, vocationes ad statum perfectionis, sive cum sacerdotio coniunctum, sive absque eo, tam pro viris quam pro mulieribus libenter promoveant.

161. [*Vocationes in diversis coetibus suscitandae*]. Prudens ac sapiens ad perfectionis statum candidatorum inquisitio et vocationum suscitatio instituantur non tantum inter adulescentulos, sed inter alios etiam fideles, eos potissimum qui variis apostolatus formis, praesertim in Actione Catholica, adiutricem opem praestant.[2]

162. [*De mediis ad vocationes religiosas colligendas adhibendis: in genere*]. Omnes curae et licitae industriae adhibendae sunt quae illud imprimis spectant, ut in generosis iuvenum animis divinitus acceptus afflatus ad perfectionem evangelicam prosequendam diligentissime excolatur.[3] Attamen, semper abstinendum erit a mediis quae statum perfectionis dedeceant aut candi-

datorum libertatem minuere videantur; [4] sedule cavendo etiam ne immoderatus conatus augendi sodalium numerum eorumdem qualitati detrimento evadat, vel illi recipiantur qui verae divinae vocationis signa vel saltem seria indicia non praebeant.[5]

163. [*Media supernaturalia in promovendis vocationibus anteponenda*]. In vocationibus ad statum perfectionis promovendis, rationes et media ordinis naturalis haud sunt certo spernenda. Verumtamen, meminisse oportet vocationes a Deo solo impertiri et efficaciter foveri; atque Ipsum, ut experientia docet, vocationum ubertate ditare religiones quae fervore animi perfectaeque disciplinae observantia florent. Quare, ad vocationes suscitandas, media supernaturalia ceteris semper anteponantur,[6] praecipue oratio, conspicua inter sodales fraterna caritas et fulgens sanctitatis apostolatusque exemplum. Ordinariis locorum commendatur ut in ecclesiis orationes publice fiant pro vocationibus etiam religiosis suscitandis.

164. [*Finis proprius status perfectionis adspirantibus proponendus*]. Ne candidati ineptis rationibus ad statum perfectionis amplectendum adducantur, quod in eorum et Instituti perniciem faciliter vertere posset, finis et natura propria huius status qua talis cum eiusdem excellentia ipsis inde a primo ingressu clare, modo tamen cuiusque capacitati accommodato, proponendi sunt, ita ut non solo Sacerdotii vel apostolatus exercendi desiderio ad Institutum attrahantur, sed praesertim sincera ac sufficienter illuminata voluntate profitendi evangelicam perfectionem iuxta proprii Instituti indolem ac spiritum atque in ea prosequenda perseverandi.[7]

NOTAE

[1] Cf. can. 1353 CIC.

[2] Cf. PIUS XII, Motu proprio *Primo feliciter,* 12 mar. 1948, VI: AAS 40 (1948) p. 286.

[3] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Ad catholici sacerdotii,* 20 dec. 1935: AAS 28 (1936) p. 45.

[4] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 31 maii 1956, Statuta Gen. adnexa, art. 32 § 3.

[5] Cf. PIUS XII, Statuta Generalia cit., art. 31 § 2, 2°.

[6] Cf. S. CONGR. DE RELIG., Instructio *de Candidatis ad Statum perfectionis et ad Sacros Ordines sedulo deligendis et instituendis,* 2 febr. 1961, n. 14.

[7] Cf. S. CONGR. DE RELIG., Instruct. cit., n. 37.

Caput XXV

DE ADMISSIONE AD PROFESSIONEM SEU INSTITUTO COOPTATIONE

165. [*De sollertia generaliter adhibenda in alumnis admittendis*]. Cum nemo statum perfectionis evangelicae amplecti debeat nisi divinitus sit vocatus,[1] omnes ad quos spectat maxima cum prudentia perpendant adolescentium vocationem ne forte, cum gravissimo salutis periculo, aut vocati ad religionem accedere renuant, aut non vocati accedere praesumant.

Quae sollertia in candidatis seligendis et admittendis exigitur tam ob praecellentem dignitatem status perfectionis quam ob necessitatem praecavendi lamentabiles defectiones sodalium incaute receptorum.[2]

166. [*De officio Superiorum alumnos prudenter admittendi*]. Quamobrem Superiores candidatos ne festinanter neve gregatim adsciscant sive ad cursum propaedeuticum seu scholam apostolicam sive ad novitiatum seu primam formalem probationem; [3] sed eos tantum admittant qui, post diligens examen et accuratas informationes, nullo detenti impedimento, veram ostendunt pietatem, recta pro sua capacitate et aetate intentione moventur atque ob eorum dotes corporis et animi, ad instituti onera ferenda et obligationes adimplendas idonei merito praesumuntur.[4]

Insuper, sedule praecavere debent ab iis omnibus quae candidatorum libertatem minuere possunt, sicut esset indebitus parentum, propinquorum aliorumve influxus aut anxietas animi ob praevisas oeconomicas aliudve genus difficultates in saeculo experiundas, ne religiosos faciat potius necessitas quam voluntas.[5]

Gravissimum quoque est Superiorum officium ut ad professionem vel instituto cooptationem illos tantum admittant quos ad perfectionem christianam in instituto assequendam et, si de futuris sacerdotibus agatur, ad sacerdotium, sufficienter idoneos rite probaverint, servatis omnibus praescriptis scrutiniis [6] et, si opus fuerit, aliis etiam opportunis mediis adhibitis.[7]

167. [*De officio confessariorum et directorum spiritualium

erga alumnos admittendos]. Ad forum autem internum quod attinet, inviolabili Sacramenti secreto servato, confessarii re mature perpensa ac memores gravissimi officii ipsis quoque iniuncti, candidatis indignis aut non idoneis imponant, ut, nullo habito humano respectu, ab instituto tempestive recedant, etiam, si necessarium sit, suspendendo eis absolutionem a peccatis donec institutum derelinquere non deliberaverint.[8]

Pariter, directores spirituales officium habent in foro interno non sacramentali, iudicandi de divina vocatione alumnorum, atque, secreto servato, indignos et non idoneos monendi ut vitam inchoatam sponte relinquant.[9]

168. [*De utriusque fori actione moderatorum coordinanda*]. Signa quidem vocationis divinae vel defectus vocationis, alia ex natura sua innotescunt Moderatoribus regiminis externi, alia vero, ad intimam mentis et conscientiae rationem potius pertinentia, a confessariis et directoribus spiritualibus plerumque tantum cognoscuntur; [10] quapropter, cum alumnus, de prudentis confessarii aut directoris spiritualis consilio, Superiori declarat se ad statum perfectionis vel sacerdotium non esse vocatum, Superior huic declarationi acquiescat.[11]

169. [*Alumnorum recta intentio investiganda*]. Superior antequam de candidatorum admissione decernat, certus esse debet de eorum recta intentione. Quare, per se vel per alium scientia ac prudentia praeditum sibique alumnorum fiduciae comparandae idoneum, curet illos interrogare an libere ac deliberate necnon ex supernaturalibus motivis statum perfectionis appetant,[12] cauto speciatim ne quis vereatur in saeculum redire ob nimias difficultates subsidia vitae sibi decorose comparandi.[13]

170. [*Alumnorum oeconomicae conditiones attendendae*]. Attente consulant Superiores ne timor redeundi ad saeculum, non vocatos in instituto retineat. Immo, in casu praevisae exiguae vel incertae conditionis oeconomicae, Superiores de egressuri necessitatibus solliciti, illum prout media suppeditant ex caritate adiuvare satagant.

171. [*Alumnorum dispositiones circa castitatem specialiter attendendae*]. Cum ad statum perfectionis amplectendum in eoque digne perseverandum firmitas omnino requiratur in servanda

castitate perfecta,[14] si quis ad eam colendam impar inveniatur, omnibus etiam excellentioribus qualitatibus posthabitis, in religiosam militiam minime recipiatur; et si iam receptus, ab ea tempestive discedat vel excludatur.

172. [*Alumnorum dispositiones psychopaticae attendendae*]. Superiores aliique ad quos spectat sedule attendant ut tempestive detegere valeant alumnos qui signa praebeant morbi neuropsychici vel alicuius vitii mentis aut tabis hereditariae. Quos vero ita affectos repererint, diligenter observent eorumque casus mature perpendant, et si expedierit, ut supra dictum est, normis Sanctae Sedis hac in re servatis, ad peritos, in quantum fieri potest catholicos, remittant ut ex eorum sententia sciant quid tuto decernere possint.[15]

173. [*Vocatio signis externis agnoscenda*]. De candidatorum vocatione divina in foro externo congruentibus signis constare debet, quibus prudenter recognitis, a Superioribus competentibus candidatus libere postulans in Institutum tuto admitti potest; quibus deficientibus, nefas esset illum recipere.[16]

174. [*Certitudo iudicii de vocatione candidatorum ad definitivam cooptationem*]. Omnes qui de alumnorum vocatione iudicium ferre debent meminerint absolute requiri pro candidatis ad professionem perpetuam vel cooptationem definitivam admittendis, moralem certitudinem de eorum vocatione, positivis argumentis suffultam.

Quare, si de alicuius idoneitate vel rectitudine intentionis post debitas investigationes supersit prudens dubium, nefas est omnino eum ad contrahendum vinculum perpetuum vel ex parte instituti definitivum admittere. Si vero seria spes detur ut, ulteriore experimento, servatis servandis, concesso, dubium deponi possit, ad professionem vel promissionem temporariam renovandam admitti valebit; secus, ab ea renovanda excludatur et discedat.[17]

Eaque in causa pertractanda, tutior semper sententia sequenda est, quae quidem, ad rem quod attinet, multo magis alumnis favet, cum eos ex itinere avertat, per quod ad aeternam ruinam adduci possunt.[18]

175. [*Iudicium de vocatione candidatorum ad temporariam

cooptationem]. Pro admissione autem ad professionem vel cooptationem non definitivam, eadem, inquantum fieri potest, quaeratur certitudo. Nihilominus, cum hoc tempore alumni probationem suam nondum compleverint, stante aliquo dubio de eorum idoneitate vel intentione, ad hanc professionem vel cooptationem admitti poterunt, dummodo fundata spes habeatur ut post experimentum longius protractum signa certa vocationis praebere valeant.

Si e contra aliquis candidatus, etiam post primam cooptationem, ineptus aut non recta ductus intentione certo appareat, ad normam iuris, dimittatur vel saltem a professione vel promissione renovanda excludatur; non tamen ratione infirmitatis, nisi certo probetur eam ante professionem fuisse dolose reticitam aut dissimulatam.[19]

NOTAE

[1] Cf. S. Congr. de Relig., Instruct. *Illud saepius,* ad Moderatores Inst. Relig., 18 aug. 1915: Enchiridion de Statibus Perfectionis, p. 340, n. 286.

[2] Cf. S. Congr. de Relig., Instruct. cit., l. c. p. 341; Instruct. 2 febr. 1961, p. 8, n. 13.

[3] Cf. S. Pius X, Epist. *Ad Rev.mum P. Cormier, O. P.,* 4 aug. 1913: AAS 5 (1913) p. 338.

[4] Cf. S. Congr. de Relig., Instruct. cit. *Illud saepius,* l. c. pp. 341-342; can. 538 CIC; Pius XII, Alloc. *ad Sup. Gen.,* 11 ian. 1958: AAS 50 (1958) pp. 160-161; Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Generalia adnexa, art. 31 § 1; S. Congr. de Relig., Instruct. *ad Moderatores Generales,* 2 febr. 1961, p. 8, n. 14.

[5] Cf. S. Congr. de Relig., Decr. 1 ian. 1911: AAS 3 (1911) p. 30.

[6] Cf. S. Congr. de Relig., Instruct. *ad Moderatores Gen.,* 2 febr. 961, p. 23, n. 39.

[7] Cf. S. Congr. de Relig., Instruct. cit., p. 12, n. 21.

[8] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* 20 dec. 1935: AAS 38 (1936) p. 41; Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 24 mar. 1954:1954: AAS 46 (1954) p. 181.

[9] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. 2 febr. 1961, p. 11, n. 18.

[10] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. cit., p. 11, n. 17; Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, art. 31 § 2, 1°

[11] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. 2 febr. 1961, p. 14, n. 25.

[12] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. cit., p. 23, n. 39.

[13] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. cit., p. 6, n. 9.

[14] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* cit., l. c. p. 180.

[15] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. *ad Moderatores Supremos,* 2 febr. 1961, p. 18, n. 31.

[16] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* 31 maii 1956: AAS 48 (1956) p. 357.

[17] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, art. 34 § 2; S. CONGR. DE RELIG., Instr. *ad Moderatores Supremos,* 2 febr. 1961, p. 10, n. 16.

[18] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* cit., l. c. p. 41; PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* cit., l. c. p. 181.

[19] Cf. can. 637, 647 § 2, 2° CIC.

Caput XXVI

DE ADMISSIONE ALUMNORUM AD SACROS ORDINES

176. [*De officio superiorum, confessariorum et directorum spiritualium circa candidatos promovendos*]. Ad Ordines Sacros, nemo admitti potest nisi immunis agnoscatur ab impedimentis et de eius idoneitate et recta intentione positivis argumentis certo constet. Quare ea quae superius declarantur et statuuntur circa officia et obligationes superiorum, confessariorum et directorum spiritualium necnon de scrutiniis aliisque investigationibus peragendis ad positivam certitudinem obtinendam, potiore ratione, observanda sunt in alumnis ad Ordines Sacros promovendis, ne ullus eorum qui de vocandis iudicare debent, periculo se committat non solum gravissime peccandi, sed etiam alienis communicandi peccatis.[1]

177. [*Specialis cautio erga candidatum ad Presbyteratum*]. Cautius adhuc procedendum est cum agitur de Sacro Presbyteratu, ad quem candidatus, etsi iam diaconus, promoveri nullo pacto potest stante defectu idoneitatis vel dubio gravi de eius vocatione. Illi vero, qui ab instituto sponte sua discedere vult vel dimittendus sit, superiores indulta necessaria ab Apostolica Sede obtinere curent.[2] Secus in eodem statu permaneat nisi ad alteram classem in ipso instituto, servatis servandis, transire maluerit.[3]

178. [*Fructuosa receptio ordinum minorum*]. Ordinationes, praesertim sacerdotales, anni tempore magis congruenti habeantur quo clerici ad eas accuratius praeparentur, amotis omnibus quae tali praeparationi obstare possent.

Insuper, ordinum minorum dignitas candidatis sedule inculcetur, ut eos sincera reverentia intensioreque devotione suscipiant atque ita ad Sacrum Presbyteratum capessendum gradatim et efficacius disponantur.

179. [*De titulo canonico Sacrae Ordinationis*]. Titulus canonicus Sacrae Ordinationis « Paupertatis » omnibus Religionibus a votis sive simplicibus sive sollemnibus communis sit.

Quoad autem societates vitae communis et instituta saecularia, standum est cuiusque eorum Constitutionibus.

180. [*De litteris dimissorialibus a superioribus dandis*]. Nisi agatur de institutorum sodalibus qui incardinationem propriae dioecesi perpetuo retinent, superiores maiores, ad normam Constitutionum, litteras dimissorias suis subditis dare possunt ad Primam Tonsuram et ordines minores, emissa prima professione vel habita prima cooptatione; ad ordines etiam maiores, professione perpetua emissa vel post definitivam cooptationem.[4]

NOTAE

[1] Cf. can. 973 § 3 CIC; S. Congr. de Relig., Instr. *ad Moderatores Supremos,* 2 febr. 1961, p. 26, n. 45.

[2] Cf. S. Congr. de Relig., Instr. 2 febr. 1961 cit., p. 14, n. 25.

[3] Cf. Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* Statuta Gen. adnexa, art. 34 § 2, 4°.

[4] Cf. can. 964, 3°, 4° CIC; Pius XII, Litt. Apost. *Postquam Apostolicis Litteris,* 9 febr. 1952, de Iure Ecclesiae Orientalis, can. 131: AAS 44 (1952) p. 101.

SECTIO QUARTA

DE QUIBUSDAM QUAESTIONIBUS PARTICULARIBUS STATUS PERFECTIONIS

CAPUT XXVII

DE REGIMINE SACRAMENTI PAENITENTIAE

181. [*Momentum Sacramenti Paenitentiae in institutis*]. Omnibus compertum est quanti momenti sit in institutis status perfectionis prudens ac ordinata administratio Sacramenti Paenitentiae quo asseclae perfectionis christianae conscientiam « ab omni inquinamento carnis et spiritus » [1] in dies purgant et ad perfectam cordis et animi munditiem pervenire valeant quae unionem cum Deo parat et fovet.

Ut usus huius Sacramenti plenos obtineat suos effectus, sufficiens copia confessariorum idoneorum sodalibus est praebenda et perfecta libertas conscientiae omnino relinquenda. Cavendum est autem ne indiscreti recursus ad confessarios, praeter ordinarios detrimentum afferat disciplinae aliosque abusus. Quare ut omnia hac in re ordinatim in bonum animarum procedant quaedam statuuntur normae servandae.

182. [*Iurisdictio ad sacramentales confessiones in institutis clericalibus*]. In omnibus clericalibus religionibus et societatibus vitae communis iuris pontificii, superiores, iuxta Constitutiones, iurisdictionem habent ad confessiones recipiendas suorum subditorum aliorumve in instituti domibus diu noctuque causa famulatus, educationis, hospitii aut infirmae valetudinis degentium.[2]

Ad eamdem iurisdictionem in institutis clericalibus saecularibus iuris pontificii quod attinet, standum est propriis uniuscuiusque instituti Constitutionibus.[3]

183. [*De delegatione iurisdictionis ad confessiones sacramentales in institutis*]. Omnibus supradictis superioribus facul-

tas est, ad normam Constitutionum, iurisdictionem ad confessiones sacramentales qua pollent, concedere sacerdotibus proprii aliusve instituti necnon a clero saeculari.

Illam autem ne conferant, nisi iis quorum idoneitas, si de sodalibus proprii instituti agatur ad normam Constitutionum recognita fuerit; si vero de saecularibus vel alius instituti sacerdotibus, nonnisi iis qui a proprio Ordinario vel Superiore approbati sunt.

184. [*De iurisdictione pro confessionibus audiendis religiosarum*]. In directione spirituali religiosarum aliarumque mulierum status perfectionis, coniungere oportet soliditatem, uniformitatem et continuitatem, cum debita conscientiae libertate. Ideoque, sancte serventur praecepta canonica de earum confessariis; sed, circa conditiones ad validitatem et liceitatem confessionis requisitas, etiam religiosae et sodales Societatum vitae communis caeteris mulieribus in omnibus aequiparantur.

185. [*De confessario occasionali religiosarum*]. Praeterea, firmis manentibus canonicis normis de confessariis ordinariis et extraordinariis,[4] si aliqua religiosa aliave sodalis societatis vitae communis confessionem instituat apud quemlibet sacerdotem pro confessionibus mulierum ab aliquo Ordinario loci approbatum, confessio valida et de se licita est, servatis, ad liceitatem dumtaxat, normis de loco pro mulierum confessionibus.

186. [*Obligatio antistitae servandi libertatem conscientiae subditarum*]. Superiorissae in tuto collocare debent libertatem conscientiae suis subditis a iure concessam, simul sedulo vigilando ne usus huius facultatis disciplinae noceat aut abusibus locum det.[5]

Horum praescriptorum observantia speciali vigilantiae Ordinariorum locorum commendatur ut omnis abusus potestatis hac in re praecaveatur et, si casus fuerit, ad normam iuris reprimatur.[6]

NOTAE

[1] 2 Cor. 7, 1.

[2] Cf. can. 514 § 1; can. 875 § 1 CIC.

[3] Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* 2 febr. 1947, Lex pec. art. III § 2, 1°: AAS 39 (1947) p. 121; S. CONGR. DE RELIG., Instr. *Cum Sanctissimus,* 19 mar. 1947, n. 7, a: AAS 40 (1948) p. 295.

[4] Cr. can. 520 § 1; 524; 526 CIC.

[5] Cf. can. 521 § 3; 522; 523 CIC.

[6] Cf. can. 2414 CIC.

Caput XXVIII

DE PRECATIONE PUBLICA IN INSTITUTIS STATUS PERFECTIONIS AUGENDA

187. [*De precatione publica congruenter augenda*]. Praeeminenti dignitate Officii Divini choraliter persolvendi servata, ad multiplicandos eorum coetus qui ubique terrarum laudes Deo cotidie persolvunt, ad ecclesiasticum sensum in Corpore Christi Mystico promovendum,ad spiritualem animarum Deo consecratarum profectum, magnopere confert ut precatio in modum Divini Officii confecta, cui sodales cuiusvis instituti status perfectionis vi Constitutionum adstringuntur, tamquam oratio Ecclesiae publica habeatur.

188. [*Indoles Officii conficiendi*]. Haec autem Officia, conditionibus uniuscuiusque instituti consentanea, approbationi Sanctae Sedis subiiciantur.

189. [*De lingua vernacula permittenda in Officiis*]. Sodales laici institutorum status perfectionis sive viri sive mulieres, monialibus exceptis, in Officio Divino ceterisque precibus in modum eiusdem confectis tum in commune tum a solo recitandis, linguam vernaculam adhibere valent iuxta textum ab auctoritate ecclesiastica rite approbatum.

Caput XXIX

DE SACERDOTIBUS ALIISQUE RELIGIOSIS QUI DEFECERUNT

190. [*De sodalibus status perfectionis a vocatione deficientibus*]. Quamvis maxima cura fuerit adhibita in admittendis unis candidatis vere dignis et aptis illisque rite instituendis, nihilominus, humana inspecta fragilitate iugi experientia comprobata, coniectare licet aliquem ex iis, non obstante superiorum vigilantia, propriae vocationi infidelem evasurum ab Instituto suscepto apostatam discedentem vel legitime dimissum.

191. [*De cura pastorali erga religiosos lapsos exhibenda*]. De miserrima autem conditione religiosorum sacerdotum qui a sua vocatione tam sancta defecerunt, Superiores institutorum et Ordinarii locorum solliciti sint. Ideoque, in quantum fieri poterit, media adhibeant quae caritas prudenter ordinata suadet et adiuncta rerum sinunt ad eos a peccato retrahendos, ita ut, etiamsi vitae sacerdotali denuo restitui nequeant, eorum tamen aeternae saluti aptiore modo consulatur.

Erga ceteros quoque religiosos vel sodales a religione apostatas valde solliciti sint Superiores ut, si casus ferat, ad institutum redeant aut eorum conditio canonica rite componatur.

192. [*De speciali vigilantia Superiorum super sacerdotum castitate*]. Perspectis vero periculis quae Sacerdotum castitati specialiter imminere possunt, Superiores super iisdem sedulo invigilent; neque eos in apostolatus opera quae peculiarem consuetudinem cum mulieribus secumferunt citius et incaute immittant; aptas quoque adhibeant providentias quas ipsis paterna sollicitudo et diuturna experientia monstraverunt, ut eorum castitas quae Ecclesiae est commune bonum simul atque singulorum sacerdotum in tuto ponatur.

193. [*Quaestiones de coelibatu Sanctae Sedi reservatae*]. Cum denique lex sacri coelibatus ecclesiastici, praecipue propter

publicum Ecclesiae bonum, instituta fuerit, firmis canonicis praescriptis de reductione clericorum ad statum laicalem, auctoritativa solutio omnium quaestionum circa susceptam obligationem coelibatus sacerdotalis, Sanctae Sedi exclusive reservata manet.

194. [*Leges processuales dimissionis sodalium emendandae*]. Sacra Synodus aestimat opportunum ut leges processuales observandae in sodalibus status perfectionis ab instituto dimittendis emendentur, vigentem proceduram iudicialem penes exemptos ad simpliciorem formam reducendo et normas pro non exemptis praescriptas aequa ratione perficiendo; ita ut hi processus dimissionis, perfecta aequitate semper servata, expeditius et securius in omnibus institutis peragantur.

Caput XXX [1]

DE APOSTOLATU RELIGIOSURUM IN LOCIS MISSIONUM

195. [*Opera religiosorum in locis Missionum: in genere*]. In locis Missionum ubi tot tantisque variis necessitatibus spiritualibus populorum in peculiaribus et quandoque valde arduis conditionibus vitae et laboris est occurrendum, normae de immissione religiosorum in opera apostolatus opportune aptandae sunt iuxta speciales Instructiones S. Sedis. Nihilominus, etiam in his locis, principia fundamentalia ad eorum immissionem in opera apostolatus servanda sunt ita ut religiosa vita et disciplina, peculiaribus exigentiis accommodata, sarta tecta maneant et superiorum religiosorum auctoritas in suos subditos cum potestate Ordinarii loci rite coordinetur ut effective exerceri valeat.

196. [*De missione a Sancta Sede alicui Instituto committenda*]. In divino mandato exsequendo praedicandi Evangelium omni creaturae in mundo universo, Ecclesia, imprimis in partibus infidelium, quandoque alicui instituto committit regionem quamdam evangelizandam. Institutum autem hoc munus acceptans, ipsam Ecclesiae missionem in hoc territorio arcte complectitur atque veluti suam facit ita ut operarios evangelicos e gremio suo mittat atque etiam media ad opus exsequendum pro posse suppeditet.[2]

197. [*De Superiore ecclesiastico Missionis*]. Ecclesia autem, non intendit illum tractum terrae evangelizandum instituti curis plane ac omnino relinquere. Quamobrem, verum superiorem ecclesiasticum missionis, inter sodales instituti selectum, ipsa Sancta Sedes nominat qui sub eius directo regimine missionis curam gerit, perfecta tamen coordinatione servata cum superioribus religiosis, quibus competit missionarios mittere atque, post sufficientem in ipsis locis missionum praeparationem, operibus missionalibus sub auctoritate superioris ecclesiastici explendis addicere.

198. [*De duplici auctoritate cui Missionarii subduntur*]. Unde apparet duas esse in missionibus alicui instituto commissis potestates quibus missionarii subduntur, alteram ecclesiasticam, alteram religiosam. Et licet utrique proprius atque omnino distinctus campus sit actionis: una missionariis qua missionariis imperante, altera religiosis qua religiosis praecipiente; cum tamen circa easdem personas exerceantur, nemo profecto non videt, quanti momenti sit, ut concorditer agant. Quoad particularia definienda, specialis conventio iniri poterit inter superiorem ecclesiasticum et superiorem religiosum competentem, probante Sancta Sede.

199. [*De destinatione missionariorum intra territorium missionis*]. Intra territorium missionis, in superioribus stationum missionalium nominandis aut transferendis et in missionariis ad varia munera et officia eligendis et destinandis, superior ecclesiasticus missionis collata utatur semper opera superioris religiosi, scilicet: hic diversarum stationum et quasi-paroeciarum rectores omnibusque aliis officiis aptos viros proponat; superior vero ecclesiasticus missionis eos nominat prout in Domino iudicaverit.

Si vero in territorio missionis adsint sacerdotes saeculares, missionarii religiosi nequeunt in eorum domibus cum ipsis cohabitare, ne impediantur a regulari observantia ad tramitem Constitutionum, nisi id ad tempus necessarium fuerit ob peculiaria adiuncta.

Superior religiosus autem, si quandoque persuasum sibi habeat, alicuius subditi spirituale vel etiam temporale bonum postulare ut ab uno in alium locum transferatur, vel ab officio aliquo aut munere amoveatur, reverenter et fiducialiter rem superiori missionis exponat. In casu tamen dissensus, superioris missionis sententia praevalere debet, firmo iure competentis superioris religiosi ad normam Constitutionum, sodalem, praemonito Superiore missionis, a missione definitive revocandi.

Superior vero missionis, nequit missionarios extra territorium missionis mittere, etsi in bonum missionis vel ad negotium eiusdem gerendum, sine assensu proprii superioris religiosi competentis.

200. [*De domibus religiosis canonice erigendis in locis missionum*]. Licet stationes vel residentiae in quibus missionarii

degunt sola auctoritate superioris missionis constitutae sint, non prohibetur quominus praeterea domus religiosae, etiam exemptae, quinimmo etiam religiosae provinciae vel aliae circumscriptiones ad instar provinciarum, servatis de iure servandis, canonice erigantur. In hisce et similibus casibus superiori missionis ea tantum competunt, quae a iure communi, congrua congruis referendo, Ordinariis locorum conferuntur.

201. [*De re oeconomica rite definienda*]. Nisi aliter provisum fuerit, superiori ecclesiastico missionis onus incumbit providendi ad missionariorum congruam sustentationem.

Nihilominus, honoraria SS. Missarum et iura stolae non missioni sed secundum Constitutiones missionario vel instituto cedunt, quibus eiusdem instituti communibus necessitatibus subveniri possit, praesertim ad missionariorum institutionem quod attinet.

Insuper, fructus personalis industriae non missionalis sodalium, ut scriptio libri, confectio operae artis, necnon proventus ipsis titulo personali obtingentes uti pensiones ordinis civilis, similiter instituto vel ipsi missionario secundum Constitutiones proprias devolvuntur.

202. [*De apostolatu religiosorum in missionibus non commissis proprio instituto*]. Valde diversa est conditio sodalium statuum perfectionis qui operam apostolicam navant in missionibus non commissis proprio instituto, sed ad easdem ab Ordinario loci vocantur. Pro ipsis leges communes de apostolatu religiosorum generatim applicantur. Nihilominus, omnino iuvat ut specialis ineatur inter Ordinarium loci et superiorem instituti conventio, quae mutua officia et iura accurate et aequa ratione definiat.

Idem observandum erit quando missio alicui instituto commissa ab eo aufertur, ut missionarii qui in eadem permanent, certam habeant normam quomodo sese gerere debeant.

NOTAE

[1] In primo textu schematis, caput « *de apostolatu Religiosorum in locis missionum* » ad sectionem V^{am} « *de apostolatu Religiosorum sub moderamine Episcoporum* » pertinebat, quae hic sublata est, quia in schemate a Commissione mixta de Episcopis et de Religiosis concordato aequivalenter

inserta. Hic servatum est tantum caput « *de Missionibus* », de quibus parum habetur in praefato schemate concordato.

Schema concordatum, cuius titulus est « *De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda* » editur ut pars schematis generalis « *de Cura animarum* » et componitur modo sequenti: Prooemium

I – Principia fundamentalia
II – Normae practicae de subiectione Religiosorum Ordinariis locorum in operibus externis explendis
III – Dedicatio Religiosorum externis operibus apostolatus
IV – De ministerio paroeciali a Religiosis participando
V – De quibusdam casibus particularibus dependentiae Religiosorum ab Ordinariis locorum
VI – De operibus apostolatus rite explendis et coordinandis.

[2] Cf. S. Congr. de Prop. Fide, Instruct. 8 dec. 1929: AAS 22 (1930) pp. 111-115.

INDEX

I - Schema Constitutionis doctrinalis de ordine sociali

PAG.

Caput I: De ordinis socialis fundamento et vitae socialis principiis 7
Caput II: De dominio universali humano et privata proprietate . . 15
Caput III: De indole laboris humani 24
Caput IV: De iusta laboris retributione 32
Caput V: De agricultura et agricolis 37
Caput VI: De pace sociali tuenda 39
Caput VII: De relatione inter rem publicam et oeconomiam . . 44

II - Schema Constitutionis doctrinalis de Communitate gentium

Caput I: Fundamentum morale communitatis gentium 47
Caput II: De Communitate internationali sub instauranda auctoritate humana 49
Caput III: De societate politicarum iuribus et officiis in Communitate internationali 55
Caput IV: De iis quae impediunt constitutionem et rectam operositatem societatis internationalis 60
Caput V: De defensione ordinis internationalis et pacis 64

III - Schema Decreti de Episcopis ac de Dioeceseon regimine

Prooemium 69
Caput I: De rationibus inter Episcopos et Sacras Romanae Curiae Congregationes 72
I – De Episcoporum facultatibus 72
II – De praxi Sacrarum Congregationum relate ad Episcopos . 75
Caput II: De Episcoporum Coadiutoribus et Auxiliaribus deque Episcoporum cessatione a munere pastorali 77
I – De Episcoporum Coadiutoribus et Auxiliaribus 77
II – De Episcoporum cessatione a munere pastorali 79

PAG.

Caput III: De Nationali Episcoporum Coetu seu Conferentia . . 81
I – De constitutione et natura 81
II – De Coetus moderamine 82
III – De vi decisionum 82
IV – De relationibus inter Conferentias Episcopales diversarum nationum 83
Caput IV: De Dioeceseon partitione 85
Caput V: De paroeciarum erectione deque earumdem congrua circumscriptione 89

IV - Schema Decreti de cura animarum

Prooemium 93

PARS PRIOR

DE PASTORALI EPISCOPORUM MUNERE

Caput I: De Episcoporum officiis 95
I – De Episcopo Magistro et doctore fidei 95
II – De Episcopo Pontifice 97
III – De Episcopo Patre et Pastore 98
IV – De Episcopo collaboratore Romani Pontificis in regimine Ecclesiae Universalis 103
Caput II: De rationibus inter Episcopos et parochos deque obligationibus ac muneribus parochorum 109
I – De rationibus pastoralibus inter Episcopos et parochos . . 109
II – De obligationibus et muneribus parochorum 110
A) De obligationibus parochorum 110
B) De muneribus parochorum 113
Caput III: De parochorum nominatione seu paroeciarum provisione deque parochorum stabilitate, amotione et translatione . . 123
I – De parochorum nominatione 123
II – De parochorum stabilitate, amotione et translatione . . 124
Caput IV: De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda 128
Prooemium 128
I – Principia fundamentalia 129
II – Normae practicae de subiectione Religiosorum Ordinariis locorum in operibus externis explendis 131
III – Dedicatio Religiosorum externis operibus apostolatus . . 132
IV – De ministerio paroeciali Religiosis committendo . . . 136
V – De quibusdam casibus particularibus dependentiae Religiosorum ab Ordinariis locorum 136
VI – De operibus apostolatus rite explendis et coordinandis . . 139
Votum 142

Pars Altera

DE PECULIARIBUS QUAESTIONIBUS ANIMARUM CURAM SPECTANTIBUS

PAG.

Caput I: De catechetica populi christiani institutione 153
I – De catechismo et de libris catecheticis 153
II – De institutionis catecheticae coordinatione 155
A) De officiis constituendis quorum sit institutionem catecheticam moderari 155
B) De magistris religionis et catechistis formandis . . . 155
III – De methodo institutionis catecheticae tradendae 156

Caput II: De pastorali cura fidelium migrantium 162
A) Principia generalia 162
B) Normae practicae 163

Caput III: De pastorali cura fidelium maritimorum 168

Caput IV: De pastorali cura fidelium aëronavigantium 171

Caput V: De pastorali cura fidelium nomadum 173

Caput VI: De pastorali cura fidelium ne materialismi erroribus inficiantur 175

V - Schema Constitutionis de statibus perfectionis adquirendae

Prooemium 183

Pars Prior

DOCTRINA DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

Sectio Prima

De statibus perfectionis adquirendae in genere

Caput I: Notiones de statu perfectionis adquirendae 185

Caput II: Tres species status perfectionis adquirendae 193

Caput III: De diversis formis status perfectionis adquirendae et de erroribus refellendis 197

Caput IV: Habitudo status perfectionis adquirendae ad Ecclesiam 199

Caput V: Excellentia status perfectionis adquirendae et errores refellendi 201

Sectio Secunda

De aliquibus institutis status perfectionis in particulari

PAG.

Caput VI: De institutis laicalibus praesertim Fratrum docentium . . 205

Caput VII: De institutis saecularibus 208

Sectio Tertia

Caput VIII: De vocatione religiosa in se considerata (caput unicum) 212

PARS ALTERA

DISCIPLINA DE RENOVATIONE VITAE ET OPERAE IN INSTITUTIS STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

Sectio Prima

De accommodata renovatione vitae religiosae

Caput IX: De ipsa vita religiosa renovanda: in genere 217

Caput X: De ipsa vita religiosa renovanda: in particulari 221

Caput XI: De Constitutionibus, « Directoriis », « Consuetudinariis » aliisque codicibus congruenter temporibus nostris aptandis . . 230

Caput XII: De institutis statuum perfectionis uniendis, supprimendis vel de novo condendis 233

Caput XIII: De habitu religioso 237

Sectio Secunda

De alumnorum statuum perfectionis institutione

Caput XIV: De alumnorum institutione: in genere 238

Caput XV: De alumnorum Educatoribus et de institutionis domibus 241

Caput XVI: De alumnorum institutione: in specie 244

Caput XVII: De alumnorum institutionis cursu propaedeutico . . 247

Caput XVIII: De alumnorum institutionis cursu formali inchoativo seu de novitiatu 250

Caput XIX: De alumnorum institutionis cursu formali progressivo 252

Caput XX: De alumnorum institutionis cursu formali perfectivo . . 254

Caput XXI: De studiis in institutis status perfectionis: normae generales 256

Caput XXII: De studiis alumnorum clericorum 258

PAG.

I – De studiorum curriculo propaedeutico humanistico seu medio 258
II – De curriculo formali progressivo studiorum ecclesiasticorum 259
III – De curriculo formali perfectivo studiorum ecclesiasticorum 261
Caput XXIII: De studiis alumnorum laicorum utriusque sexus . . 262

Sectio Tertia

De vocationis religiosis promovendis
et de alumnorum admissione ad professionem et ad Ordines

Caput XXIV: De vocationibus religiosis promovendis 263
Caput XXV: De admissione ad professionem seu instituto cooptatione 265
Caput XXVI: De admissione alumnorum ad Sacros Ordines . . . 270

Sectio Quarta

De quibusdam quaestionibus particularibus status perfectionis

Caput XXVII: De regimine sacramenti Paenitentiae 272
Caput XXVIII: De precatione publica in institutis status perfectionis augenda 275
Caput XXIX: De sacerdotibus aliisque religiosis qui defecerunt . . 276
Caput XXX: De apostolatu religiosorum in locis missionum . . . 278